פאטאגראפיעס פון גרויסן טור אויף זייטן
איידישע: 41, 42, 43, 44
ענגלישע: 29, 30, 31, 32

פסח נומער

BIALYSTOKER STIMME

ביאַליסטאָקער שטימע

אָפּיציעלער אָרגאַן פון דער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפט אין אַמעריקע

נומער 338 • ערב פסח, תשמ"ו — ניו יארק, אפריל, 1986 • 64־טער יאָרגאַנג

אַ שליחות באַגלייט מיט טרויער און פרייד

A MISSION ACCOMPANIED WITH SORROW AND JOY

די אָנטיילנעמער אין גרויסן טור פון ביאליסטאקער צענטער און גראד־נער פרייַנט פאָרן אָנהויב פון גרונט־ליגן פון נייעם קינדער־צענטער אין תל־השומר שפּיטאל. דעכטס איז דר. משה מודעי, וויצע־דירעקטאָר פון דעם גרויסן און וויכטיקן שפּיטאל

The paticipants in the great tour of the Bialystoker Center and Grodner Friends at the commencement of ground breaking ceremonies for the new children's center at Tel-Hashomer Hospital. At right, is Dr. Moshe Modai, Deputy Director of the great hospital.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

קינדער פון ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט גערופן צו ווערן אַקטיוו אין צענטער און היים אין ניו יאָרק

די אָנפירערשאַפט פון דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, אין ניו יאָרק, האָט לעצטנס אַרויסגעשיקט אַ ווענדונג צו די מיטגלידער און לאַנדסלייט וועגן אַ וויכטיקן ענין.

אין דער בריוו ווערן די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט גערופן אַריינצושיקן די נעמען און אַדרעסן פון זייערע קינדער און אייניקלעך, כדי זיי אַריינצונעמען און ווערן אַקטיוו אין דער גרויסער אינסטיטוציע.

דער ביאַליסטאָקער צענטער — ווערט אָנגעוויזן אין דער ווענדונג — ציט ווייטער דעם שיינעם און גרויסן יחוס פון דער אומגעבראַכטער אידישער ביאַליסטאָק ביי די נאַציס. דער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, איז אויך אייניע פון די שענסטע און נאָבעלסטע אינסטיטוציעס אין דעם היגן אידישן לעבן.

עס איז דעריבער וויכטיק, אַז אויך דער נייער דור, דאָס מיינט קינדער און אייניקלעך פון די מיטגלידער און פריינט פון דעם צענטער, זאָלן ווייטער אָפהיטן דעם דאָזיקן גרויסן גייסטיקן פאַרמעגן. „מיר ווילן — זאָגט זיך אין דער ווענדונג — אַז די נייע דורות זאָלן אויך פאָרטזעצן די שיינע און הומאַניטאַרע אַרבעט, וואָס עס האָבן אַלע יאָרן ביז איצט געטאָן דער עלטערער דור ביאַליסטאָקער".

מיטגלידער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, ווי אויך לאַנדסלייט און פריינט בכלל, ווערן דעריבער געבעטן **גלייך** אַריינצושיקן די נעמען פון זייערע דערוואַקסענע קינדער, ווי אויך אייניקלעך, כדי דער צענטער זאָל זיך מיט זיי שטעלן אין פאַרבינדונג ווען דעם וויכטיקן ענין. טוט דאָס גלייך, לייגט עס ניט אָפּ!

שיקט די דאָזיקע אַדרעסן און נעמען צום ביאַליסטאָקער צענטער:

BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway
New York, N.Y. 10002

אינהאַלט

אַ שליחות פון טרויער און פרייד
..... איסאַק ריבאַלאָווסקי 1

מיין ביאַליסטאָקער אָפּשטאַם.....דזשאָרדזש טשאַפלין 8

באַזוך פון סעם סאָלאַזש אין קנישין
..... יצחק בלימעס 10

ביאַליסטאָק מיין היים (ליד)..... שמחה נייער 11

100 יאָר „סומך נופלים".....אַ. פריינט 12

גרויסע פייערונג פאַר לואיס סילווער..... 14

דער קינסטלער בען.....נחום סאָרעס 15

באַריכט פון ראָוז סאָלאַזש.....איסאַק ריבאַלאָווסקי 16

טעטיקייטן פון די גראָדנער..... אַ. גראָדנער 16

אַ. ריבאַלאָווסקי און מ. קרעמער
ביי דער שארית הפליטה..... 17

דער ביאַליסטאָקער יזכור־בוך (ליד).....חנה שטיינמאן 17

דער ליידנס־וועג פון אַ ביאַליסטאָקער פרוי
.....י. שמולעוויטש 18

שפּוך חמתך על הגוים (ליד)..... יעקב מעללער 19

סטעלא און הירש פייגינס' רייזע..... 20

אין אונזער אינסטיטוציע..... 21

שיינע מעשה'לעך פון אמאָליקע יאָרן.....מאיר באַראַק 22

אַ וואַרעמע פאַרבינדונג מיט לאַנדסלייט
.....אפרים קיסלער 23

דער מאָלער לעאָן פיין.....צבי קלעמענטינאָווסקי 26

אונזער ביאליסטאָק (ליד).....מרים יהב 27

חנוכה־פייערונג אין צענטער.....28

אַזכרה אין אויסטראַליע.....אסתר אַלבערט 29

עס איז געשען א נס..... אידאַ סאָקאָלאָווסקי 30

אין אָנדענק פון זהבה בערמאן־גאָלדבערג..... 31

דר. אסתר בעקער..... דר. טוביה ציטראָן 32

אונזערע פאַרלוסטן..... 33

צום אָנדענק פון מיין מוטער.....רחל טרייוואוש 34

ספעציעלע פאָטאָגראַפיעס פון גרויסן טור ..41, 42, 43, 44
מעלדונגען, באַריכטן, באַגריסונגען

אַרויסגעגעבן פון ביאַליסטאָקער צענטער
228 איסט בראָדווויי, ניו יאָרק
דוד סאָהן ע״ה, גרינדער
רעדאַקציע־קאָלעגיום — איסאַק ריבאַלאָווסקי, רעדאַקטאָר

ביאַליסטאָקער שטימע

אפיציעלער אָרגאַן פון דער ביאליסטאקער לאנדסמאנשאפט אין אמעריקע

נומער 338 ערב פסח, תשמ"ו — ניו יארק, אפריל 1986 ▪ 64־טער יאָרגאַנג

אַ שליחות פון טרויער און פרייד

אונזער דאפעלטער ציל

• פון איסאק ריבאלאווסקי
געניראל־סעקרעטאר פון ביאליסטאקער צענטער,
היים פאר עלטערע מענטשען און שפיטאל

די רייזע קיין פוילן און מדינת ישראל, וואס די גרופע פארטרעטער פון אונזער ביאליסטאָקער צענטער האבן דורכגעמאכט אין האַרבסט 1985, האָט געהאט א דאָפעלטן ציל. קיין פוילן זיינען מיר געפאָרן, כדי צו באַווכן אונזער געוועזענע היים־שטאט ביאליסטאָק און זען דעם געבראכטן אין ארדענונג בית־עולם אויף „באגיאווקע", און קיין מדינת ישראל זיינען מיר געפאָרן, כדי צו לייגן דעם גרונטשטיין פאר אנייעם ווי־כטיקן פראיעקט וואס ווערט צובויט אין גרויסן תל־השומר שפיטאל, מיט דער הילף פונם ביאליסטאקער צענטער.

די ערשטע גרופע איז ארויסגעפלויגן פון ניו יארק, מיט „בריטיש עירווייס", שבת בייגאכט, דעם 28טן סעפטעמבער. אויסער מיר, זיינען אין דער גרופע געווען: יוסף און נעשקע דאברימאן, פון שיקאגא; הערי און דינה סארנא, פון לאס אנדזשעלעס; סעם און ראזן סאלאוש און וועלוול און בובי שטשופאק. אלע זיינען זיי איבערגעגעבענע טויער פון דעם ביאליסטאקער צענטער און היים פאר עלטערע מענטשן.

אנקומענדיק קיין לאנדאן האבן מיר זיך דארט איבערזעצט אין א צווייטן, קלענערן, עראפלאן פון „בריטיש עירווייס" און צומארגנס, דעם 29טן סעפטעמבער אין דער פרי, זיינען מיר אנגעקומען אויפן לופט־פעלד אין וואַרשע. מיר זיינען דארט אפגעווארט געווארן פון דער פוילישער רייזע־אגענטור „ארביס", ווי אויך פון אונזערע גוטע לאנדסלייט: דר. אנאטאלי לעשטשינסקי (וואַרשע), אפרים קיסלער (גדאנסק), ווי אויך שמעון בארסנאוסקי און הערשל יאלאוסקי, וועלכע זיינען ספעציעל געקומען פון ביאליסטאק. מיר זיינען אלע אוועקגעפאָרן אין דעם גרויסן האָטעל „אייראפעיסקי".

פלינגנדיק אין דעם ריזיקן דזשעט־עראפלאן פון ניו יארק קיין וואַרשע, דורך לאנדאן, איז אונזער גרופע די גאנצע צייט געווען צוזאמען. יעדער פון אונז איז געווען באזונדערס פאטיפט אין זיינע געדאנקן, אבער אלעמענס געפילן זיינען געווען די זעלבע. עס האט אונז כסדר באגלייט דער גרעסטר וועג דעם אז מיר פאָרן קיין פוילן, וואו עס איז אמאל געווען א שפּרודלדיקער אידישער ישוב, מיר פאָרן קיין ביאליסטאָק, פון וואַנען מיר שטאמען, וואו עס איז אמאל געווען אונזערע היימען מיט די טייערע נאענטע, מיט די דארטיקע צענדליקער טויזנטער אידישע מענטשן, וועלכע זיינען אומגעבראכט געוואָרן פון די נאצישע רוצחים...

זונטיק נאכמיטאג זיינען מיר אלע געווען צוזאמען, מיר זיינען ארומגעגאַנגען איבער די גאסן פון וואַרשע און אלץ באטראכט. די גאסן דא און הייזער איז ווי עס איז געווען אמאל און איצט פּלילו נאָר שענער, אבער אָן אידן. א גאנצע נאכט, וואס איז פאר אונז געווען שווער צו שלאפן, האט מען געטראכט וועגן אונזער פלאנירטן באזוד אין ביאליסטאק.

צומארגנס פרי, מאנטיק דעם 30טן סעפטעמבער, בין איך פארבליבן אין וואַרשע, ווייל יענעם טאג האט געדארפט אנקומען אונזער פראַמיינענטער לאנדסמאן, מאקס ראטנער, פון קליוולענד, מיט זיינע משפחה־מענטשן. ער צוואמען מיט די אנדערע איז געקומען ספעציעל צו זיין אנווועזנד מיט אונז ביים באזוכן „באגיאווקע". איר האב אויך יענעם טאג געמאכט אראנזשירונגען אין וואַרשע פאר א באס, וואס האט מיך מיט די ראטנערס שפעטער אוועקגעפירט קיין ביאליסטאק און שפעטער ארומגעפאָרן מיט אונזער גאנצער גרופע קיין אוישוויץ און אנדערע ערטער.

אין דער געווועזענער היים

דערווייל זיינען די אכט מיטגלידער פון אונזער גרופע, אן מיר, ארויסגעפאָרן (מאנטיק פרי) מיט טעקסיס פון וואַרשע קיין ביאליסטאק. אויפן וועג האבן זיי באזוכט דעם געווועזענעם טויט־לאגער טרעבלינקא וואו די נאציס האבן אומגעבראכט הונדערטער טויזנטער אידן, וואס איז איצט פארוואַנדלט אין א רייזיקן יאמער־טאל מיט טויזנטער שטיינער אין אנדענק פון די פארניכטעטע אידישע קהילות. אויפן וועג געווועזענעם טויט־לאגער טרעבלינקא וואו די נאציס האבן שטעטל טיקטין, וואו די אמאליקע גרויסע שוהל איז איצט א מחצאות. אויף דעם גאנצן וועג פון וואַרשע ביז ביאליסטאק, איז אונזער גרופע באגלייט געווארן פון אונזער גוטן לאנדסמאן און ליבן פריינט שמעון בארסנאוסקי, וועלכער איז אייגנער פון די געצייטלע אידן וואס וואוינען איצט אין ביאליסטאק.

קומענדיק אין ביאליסטאק איז די גרופע אוועקגעפירט געווארן אין דארטיקן האטעל. אין אונז זיינען זיי ארומגענגען באזוכן די גאסן און פארשידענע פלעצער אין שטאט, וואס איז יעדן גוט באקאנט פון דער קינדהייט. דאס הארץ איז געווען איצט פארקלעמט זעענדיק וואו אומעטום איז ליידיק פון אידן, עס איז פוסט און אומעטיק. די גרופע איז אויך אויפ באזוכן די דערבייאיקע פעטראשע, נאוואשאלקע, אגראדזיטשקע און אנדערע ענלעכע ערטער, וואו עס זיינען מאסן־קברים מיט טויזנטער אומגעבראכטע אידן פון ביאליסטאק און דער ארומיקער נעגענט. אויף אגראדזיטשקע זיינען אריסגע'הרג'עט געווארן די „דאנערשטיקע" און „שבת־דיקע" אידן.

מאנטיק פרי, דעם ערשטן טאג סוכות, בין איך אוועק אין נאזשיקס שוהל אין וואַרשע, וואס איז אויך טוואַרדע 6. איך בין אוועק אהינצו אין באגלייטונג פון דר. אנאטאלי לעשטשינסקי. אין דער שוהל האבן מיר געטראפן עטלעכע צענדליק מתפללים, עס האט געדאוועט א פיינער חזן. די אידן האבן זיך דערפריידט מיט מיר, זיי האבן בייַ מיר געפרעגט וועגן די אידן אין אמעריקע, עס איז געווען א פריינדלעכער היימישער שמועס, נאכן דאוונען. בייטאג איז

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

געקומען צופליען מאַקס ראַטנער, מיט זיין זון רעימאָנד, אַ נעפיו און ניס, מאיקל און העלען ראַטנער, ווי אויך נאָך אַ ניס, דעבאָרא ראַטנער. זיי אַלע זיינען געקומען קיין פוילן בלויז אויף צוויי טעג. מיר אַלע האָבן יענעם אָוונט באַזוכט אין ווארשע דעם „פּאַוויאַק", ווו די נאַציס האָבן דערמאָרדעט פיל אידן און אַנדערע, מיר זיינען געווען ביים געטאָ־מאָנומענט און ווידער אין דער נאָזשיק־שוהל. מאָנטיק אָוונט זיינען מיר אין ווארשע אויך געווען ביי אַ פּאָרשטעלונג אין דעם אידישן מלוכה־טעאַטער. עס איז געשפּילט געווארן שלום עליכמ׳ס „דאָס גרויסע געווינס". מען האָט געזען אַז די מערסטע צושויער זיינען ניט־אידן, זיי האָבן זיך צוגעהערט צו דער פּאָרשטעלונג מיט דער הילף פון אויער־טרייבלער, איבערגעזעצט פון אידיש אויף פויליש. עס איז געווען אַ פיינע פּאָרשטעלונג.

זייענדיק אין ווארשע האָב איך דאָרט זיך געוואָלט באַגעגענען מיט אונזער חשובן לאַנדסמאַן, דער באוואוסטער געלערנטער, היסטאָריקער און פּאָרשער, דר. שמעון דאַטנער. דאָס זעלבע האָט אויך געוואָלט אונזער פּראָמינענטער לאַנדסמאַן (פון קליוולענד) מאַקס ראַטנער, ווי אויך די אַנדערע מיטגלידער פון אונזער גרופּע. ליידער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דר. דאַטנער איז גראָד קראַנק געווען אין דער צייט און עס איז געווען ניט מעגלעך זיך מיט אים צו זען. מיר האָבן דאָס זייער באַדויערט. פריינט מאַקס ראַטנער האָט איבערגעלאָזט פאַר דר. שמעון דאַטנער אַן עקזעמפּלאַר פון דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך וואָס מיר האָבן געהאַט מיט זיך.

דינסטיק פרי, דעם 1טן אָקטאָבער, בין איך צוזאַמען מיט דער ראַטנער־משפּחה, אין באַגלייטונג פון דר. לעשטשינסקי, אַרויסגעפאָרן פון ווארשע קיין ביאַליסטאָק אין אַ ספּעציעלן געדונגענעם באָס. מיט דעם באָס זיינען מיר נאָכדעם אויך געפאָרן קיין אוישוויץ און אַנדערע פּלעצער. ביים אָנקומען אין ביאַליסטאָק האָבן מיר זיך דאָרט פאַראייניקט מיט די אַנדערע אַכט פון אונזער גרופּע, ווי אויך מיט די עטלעכע אָרטיקע אידן. אזייגער 10:30 פרי האָבן מיר אַלע זיך פאַרזאַמלט אין דעם ביאַליסטאָקער מאָגיסטראַט, וואו מיר זיינען אויפגענומען געווארן פון דעם שטאָט־פּרעזידענט טאַדעאוש נאַטשאַס. ער האָט מיט ווארעמע ווערטער באַגריסט די גרופּע דעלעגאַטן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק. מר. נאַטשאַס האָט אויך דערמאָנט וועגן דער געשיכטע פון ביאַליסטאָק און די ראָלע פון די דאָרטיקע אידן ביים אַנטוויקלען די שטאָט אויף פאַרשידענע געביטן.

דער פרעזידענט פון ביאַליסטאָק האָט דאַן אַרומגערעדט וועגן די אַרבעטן אַרום ברענגען אין אָרדענונג דעם בית־עולם אויף „באַגניאָווקע" ווי אויך דאָס צוריק אויפשטעלן דעם מאָנומענט פאַר די פאָגראָמירטע אידן אין יאָר 1906 וואָס איז מיט אַ צייט פריער צעשטערט געווארן פון וואונדאַלן. מר. נאַטשאַס האָט אויסגעטיילט צו יעדן פון אונז אַ נייעם אַלבום וועגן ביאַליסטאָק, וואָס דערציילט אין שריפט און בילד די געשיכטע פון דער שטאָט. דאַן האָט סעם סאָלאָזש, פרעזידענט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, געענטפערט מיט אַ קורצער רירענדער רעדע (אין פוילישׁ) אין וועלכער ער האָט אויפגעקלערט וועגן דעם ציל פון אונזער קומען קיין ביאַליסטאָק. פריינט סאָלאָזש האָט אויך אַרויסגעבראַכט וועגן זיינע איבערלעבענישן אין צייט פון דער מלחמה. צום סוף האָט ער איבערגעגעבן דעם ביאַליסטאָקער פרעזידענט אַ טשעק, אין נאָמען פון אונזער צענטער, פאַר די דורכגעפירטע אַרבעטן אויף „באַגניאָווקע".

אויך איך האָב געהאַלטן אַ קורצע רעדע (אין פוילישׁ) אין וועלכער איך האָב באַדאַנקט, אין נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, פאַר ברענגען אין אָרדענונג דעם אַלטן בית־עולם „באַגניאָווקע", ווי אויך דאָס ווידער אויפשטעלן דעם פּאָגראָם־מאָנומענט. איך האָב אויך אויסגעדריקט אַ דאַנק דעם דירעקטאָר פון פּוילישן רעליגיע־מיניסטעריום, טאַדעאוש דושיק, פאַר זיין גרויסן אוינטערעס אין דעם גאַנצן ענין. איך האָב אויך אויסגעדריקט אַ דאַנק צום פּאָרשטייער פון „דזשאינט" אין אייראָפּע, עקיבא כהנא, פאַר זיין מיטהילף.

צום סוף האָט געריידט מאַקס ראַטנער (אין ענגליש). ער האָט דערציילט, אַז ער איז פון די אַמאָליקע ביאַליסטאָקער אידן וועלכער איז אַוועק קיין אַמעריקע מיט העכער זעכציק יאָר צוריק. ער האָט אויסגעדריקט זיינע געפילן ביים וויידער צוריקקומען אין דער אַמאָליקער געווענטער היים. מר. ראַטנער האָט דערביי דערציילט, אַז ער האָט מיט זיך איצט געברענגט פון אַמעריקע יונגע מענטשן פון זיין משפּחה, כדי זיי זאָלן זען די ערטער וואו עס האָט אַמאָל געוואוינט זייער משפּחה און ווי אַזוי עס זעט בכלל אויס איצט די שטאָט פון דעם אַמאָליקן באַרימטן אידישן ישוב. צום סוף האָט מאַקס ראַטנער איבערגעגעבן דעם שטאָט־פּרעזידענט אַן עקזעמפּלאַר פון דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, וואָס עס האָט אַרויסגעגעבן דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק. נאָכדעם האָט געזאָגט אַ פּאָר וואַרעמע ווערטער יוסף דאָברימאַן (אין פוילישׁ), אין נאָמען פון אונזער גרופּע. ער האָט אויך איבערגעגעבן אַ יזכור בוך־בוך צום פאַרטרעטער פון דער וואיעוואודזטוווע, וועלכע האָט באַגריסט אונזער גורפּע. נאָך איין יזכור־בוך האָבן מיר איבערגעלאָזט ביי אונזער לאַנדסמאַן דר. אַנאַטאָלי לעשטשינסקי, אַז ער זאָל דאָס איבערגעבן צו טאַדעאוש דושיק, דער דירעקטאָר פון רעליגיע־מיניסטעריום, וועלכער האָט ניט געקענט קומען פון וואַרשע צו דער אויפנאַמע צוליב זיין קראַנקהייט.

אויף קבר אָבות ביי די נאָענטע

נאָך דער אויפנאַמע אין מאָגיסטראַט זיינען מיר אַלע אַוועקגעפאָרן אויף „באַגניאָווקע". קומענדיק אויפן בית־עולם און זעענדיק די אַלטע קברים אין וועלכע עס רוען אַמאָליקע פאַרשטאַרבענע ביאַליסטאָקער אידן, צווישן דעם אויך אונזערע נאָענטע, האָט דאָס אַלץ אונז אַרומגענומען מיט טרויער. די הערצער זיינען אָנגעפּילט געווארן מיט וויטאָג זעענדיק, אַז די גרעסטע טייל מצבות אויף קברים זיינען שוין ניטאָ. די מערסטע קברים זיינען אויך באַוואָקסן מיט הויכע גראָזן, כאָטש פון צייט צו צייט רייניקט מען דאָרט אָפּ די ערטער.

גלייכצייטיק זיינען מיר געווען צופריידן צו זען, אַז אונטער דער אויפזיכט פונם מאָגיסטראַט אין ביאַליסטאָק איז אַרום דעם „באַגניאָווקע"־בית עולם געמאַכט געווארן אַ הויכער און לאַנגער געמויערטער פאַרקאַן, וואָס נעמט אַרום דעם גאַנצן אַלטן בין־עולם. עס איז צו זען, אַז דער מאָגיסטראַט האָט די וויכטיקע אַרבעט דורכגעפירט אַזוי וויי מיר האָבן זיך פאַרשטענדיק, אין פאַרלויף פון די לעצטע העכער צוויי יאָר, דורך קאָרעספּאָנדענץ צווישן ביאַליסטאָקער צענטער און דעם מאָגיסטראַט. מיר זיינען געווען צופריידן צו זען, אַז די פיל אָנשטרענגונגען וואָס מיר האָבן פאַר דעם געמאַכט, ווי אויך די געלטער וואָס מיר האָבן פאַר דעם צוועק אויסגעגעבן, האָבן צום סוף געברענגט נויטיקע רעזולטאַטן. איך וויל דערביי צוגעבן, אַז אונזער חשובער לאַנדסמאַן און גוטער פריינט, מאַקס ראַטנער פון קליוולענד, האָט אונז פיל מיטגעהאָלפן ביים דערגרייכן די גוטע רעזולטאַטן, מיט זיין פינאַנסיעלער הילף.

מיר האָבן אויפן בית־עולם אויך געזען דעם נייַ־אויפגעשטעלטן מאָנומענט אין אָנדענק פון די קנאַפּע הונדערט דער׳הרג׳עטע אידישע מענער, פרויען און קינדער בעתן טרויעריק־באַרימטן פּאָגראָם, אין יוני 1906. דער מאָנומענט איז מיט אַ צייט צוריק „צעשניטן" געוואָרן פון וואַנדאַלן און די שטיקער זיינען פאַרשלעפט געוואָרן אין פאַרשידענע ערטער. צום סוף זיינען די שטיקער מאַרמור געפונען געוואָרן, און איצט איז דער מאָנומענט ווידער אויפגעשטעלט ווי דאָס איז געווען אַמאָל. איצט איז דאָס אויך אויף אַ נייַע ספּעציעלע באַזע־פונדאַמענט.

נאָכן באַזוך אויפן בית־עולם „באַגניאָווקע" האָט דער אויטאָבוס אונז אַרומגעפּירט איבער ביאַליסטאָק. יעדער פון אונז איז אַוועק אין אַנדערע ערטער וואו עס זיינען אַמאָל געווען די היימען, די טייערע נאָענטע און אַנדערע אידן. ליידער אָבער איז איצט אַפילו שווער צו דערקענען פון דעם וואָס איז געווען אַמאָל. מיר אַלע זיינען אַוועקגעפאָרן פון ביאַליסטאָק מיט פאַרקלעמטע הערצער...

אויפן וועג, פון ביאַליסטאָק צוריק קיין ווארשע, האָט אונזער גרופּע ווידעראַמאָל באַזוכט דאָס אַמאָליקע טייערע אידישע שטעטל טיקטין, מען האָט זיך אויך אָפּגעשטעלט אין אַנדערע געוועזענע אידישע שטעטלער. עס איז פשוט אומגלעך צו שילדערן וואָס מען לעבט איבער ביים קומען איצט אין אַמאָליקע אידישע שטעטלער, וואו עס איז אַפילו ניטאָ קיין צייכן אַז דאָרט זיינען אַמאָל געווען אידן. סעם סאָלאַזש מיט זיין פרוי ראָוז, זיינען אויך אַריינגעפאָרן מיט אַ טעקסי קיין קנישין, וואו עס האָבן געלעבט סאָלאַזש׳עס עלטערן און די פאַרצווייגטע משפּחה. מיט זיי איז אויך מיטגעפאָרן הענרי און דינה סאַרנא (וועגן דעם איז געדרוקט אַ באַזונדערע באַשרייבונג אויף אַן אַנדערן פלאַץ אין דער היינטיקער „ביאַליסטאָקער שטימע"). דינסטיק בייַנאַכט זיינען מיר אַלע, מידע און פאַרמאַטערטע, אָנגעקומען קיין ווארשע. פאַרטרויערטע און צעבראָכענע פון דעם אַלעם וואָס מיר האָבן געזען און איבערגעלעבט, האָבן מיר איבערגענאָמען אין דעם האָטעל.

אַ באַזוך אין יאָמער־טאָל

מיטוואָך פרי, דעם 2טן אָקטאָבער, איז אונזער גרופּע געפאָרן — מיט דעם ספּעציעלן אויטאָבוס — פון ווארשע קיין אוישוויץ. פאָרנדיק אויפן וועג, וואָס דויערט עטלעכע שעה, האָבן מיר געזען פאַרשידענע שטעט און שטעטלער וואו אַמאָל זיינען די מערסטע איינוואוינער געווען אידן. איצט אָבער, איז אַלץ אויסגעלייַדיקט פון אידן. עס זיינען אַפילו ניטאָ צייכנס, אַז דאָרט זיינען געווען אַמאָל אידן. מיט אונז אין אויטאָבוס־זיינען געפאָרן אויך אַ צאָל טוריסטן־באַזוכער אין פוילן. צווישן זיי איז געווען דער באַקאַנטער שרייבער און רעדאַקטאָר פון דער אידישער צייטונג אין בראַזיל דוד מאַרקוס, מיט זיין פרוי.

דער באַזוך אין אוישוויץ און בירקענוא, וואו די נאַציס האָבן געפייניקט און אומגעבראַכט מיליאָנען אידישע מענטשן, איז געווען פאַר אונז זייער פיינלעך. דאָס וועט אויף שטענדיק פאַרבלייבן אין אונזער זכרון. מיר האָבן געזען די באַראַקן, בערג מיט שיך, וואַליזעס, ברילן און אַנדערעס פון די אומגעבראַכטע. עס איז מורא׳דיק אויף דעם אַלעם צו קוקן וואָס דערמאָנט אין דער גרויזאַמער היטלער־צייט פאַר אונזער פאָלק. אַ צאָל פריינט פון אונזער גרופּע, וועלכע זיינען אין צייט פון דער מלחמה געפייניקט געוואָרן אין אוישוויץ האָבן ווידערמאַמאָל איצט געזען די פלעצער וואו זיי האָבן אין יענער צייט געשוועבט צווישן לעבן און טויט. דאָס איז פאַר די דאָזיקע געווען אַ באַזונדערס אויפטרייסלנדיקע איבערלעבעניש.

אַ גרויסע פיינלעכע איבערלעבעניש פון דעם באַזוך אין אוישוויץ איז אויך געווען פאַר אונזער ליבן לאַנדסמאַן מאַקס ראַטנער, מיט זיין משפּחה. די מערסטע פון זיי יונגע מענטשן האָבן זיי געזאָגט, אַז זיי האָבן שוין פיל געלייענט און געהערט וועגן דעם טויט־לאַגער. אָבער פון הערן און לייענען ביז זען דאָס מיט די אייגענע טויגן, איז גאָר עפּעס אַנדערש. זיי האָבן אויפגענומען אויף טעיפּס ביי לאַנדסלייט פון אונזער גרופּע איינצעלהייטן וועגן זייערע איבערלעבענישן ביי די נאַציס. זיי האָבן אויך געמאַכט פיל ספּעציעלע בילדער. זיי ווילן דאָס ווייַזן — האָבן די נעפיוס און ניסעס פון מאַקס ראַטנער געזאָגט — אין פאַרשידענע אידישע אַרגאַניזאַציעס אין ניו יאָרק, קליוולענד, באָסטאָן, וואַשינגטאָן און אַנדערע ערטער, וואו זיי זיינען אַקטיוו פאַר פאַרשידענע אידישע צוועקן.

אויפן וועג צוריק פון אוישוויץ קיין ווארשע, האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט אין קראָקע וואו פאַר דער מלחמה איז דאָרט אויך געווען אַן אַלטער פאַרצווייגטער אידישער ישוב. מיר האָבן באַזוכט די אַלטע אָרטיקע שוהלן און אַנדערע פלעצער, וואָס איז פאַרבונדן מיט דער געשיכטע און געווען לעבן פון די אידן אין דער שטאָט. מיר זיינען צוריקגעקומען קיין ווארשע מיטוואָך ביינאַכט, אין דעם האָטעל, וואו מיר האָבן זיך האַרציק געזעגנט מיט דער ראַטנער־משפּחה, וועלכע זיינען פאַרטאָגס צוריק אָפּגעפלויגן קיין אַמעריקע. מיר האָבן אויסגעדריקט קעגנזייטיקע וואַרעמע געפילן, וויַ צווישן איין גרויסער טרייער משפּחה.

דאָנערשטיק פרי, דעם 3טן אָקטאָבער, האָב איך אין ווארשע באַזוכט די רעדאַקציע „פאָלקס־שטימע" און געהאַט אַ שמועס מיטן רעדאַקטאָר, א. קוואַטערקאָ, ווי אויך מיט אַנדערע מיטאַרבעטער. איך האָב איבערגעגעבן וועגן די אַקטיוויטעטן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, ווי אויך וועגן אונזער באַזוך אין ביאַליסטאָק. מר. קוואטערקאָ האָט מיר געזאָגט, אַז זיי ווייסן פיל וועגן די אַקטיוויטעטן פון אונזער צענטער, ווי אויך וועגן אונזער פאַרבינדונג מיט ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אומעטום. איך האָב אויך געזען און געשמועסט מיט די טוער און מיטאַרבעטער פון דעם אידיש־קולטור געזעלשאַפטלעכן פאַרבאַנד, דעם אידישן היסטאָרישן אינסטיטוט און אַנדערע.

אין דער צייט וועט איך בין געווען אין די אויבנדערמאָנטע ערטער, זיינען די אַנדערע פון אונזער גרופּע אַרומגעפאָרן באַזוכן וואַרשע. זיי זיינען געווען ספּעציעל אויף פלעצער וואָס איז פאַרבונדן מיט אַמאָליקן אידישן לעבן, ווי אויך דער חורבן. צווישן אַנדערעס זיינען זיי געווען אין נאָזשיקס שוהל, ביים בונקער אויף מילא 18 וואו עס איז געווען דער הויפּטשטאַב פון אויפשטאַנד אין וואַרשעווער געטאָ, ביים געטאָ־מאָנומענט וואָס איז געמאַכט געוואָרן פון באַרימטן סקולפּטאָר נתן ראַפּאָפּאָרט, און ענלעכעס.

פון טרויער צו פרייד

עס האָט זיך דערנענטערט די צייט פון אונזער אָפּפליען פון פוילן, אויפן וועג קיין מדינת ישראל.

דעם זעלבן דאָנערשטיק ביינאַכט איז אונזער גרופּע אָפּגעפלויגן פון וואַרשע קיין לאָנדאָן. קומענדיק דאָרט אין דעם האָטעל „סטרענט פאַלאַס" האָבן מיר זיך פאַראייניקט מיט דער אַנדערער גרופּע פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, זעכצן פערזאָן, וועלכע זיינען אָנגעקומען פון ניו יאָרק קיין לאָנדאָן מיט עטלעכע שעה פריער, איידער מיר זיינען אַהינצו אָנגעקומען. אַזוי אַרום זיינען מיר איצט געווען אייַן גרופּע פון 25 פערזאָן. מיר האָבן צוזאַמען פאַרברַאכט אין לאָנדאָן פיר טעג. מען האָט באַזוכט פאַרשידענע וויכטיקע

פּלעצער, צווישן דעם אויך צוויי גרויסע שוהלן, דער עולם האָט פֿאַרבראַכט ביים אייַנקויפן פֿאַרשידענע זאַכן, געווען ביי קאָנצערטן און ענלעכעס. אין דער צווייטער גרופּע פון 18 פּערזאָנען — אויסער מיין גרופּע פון 9 פּערזאָנען און די ראַטנער־משפּחה — זיינען געווען: דזשאו און סילוויאַ דאינעס, סאַל און עטל קרים, מאַלי ריבאַלאָווסקי, געריּ און מאַשאַ ליין, יעקב און קיילע בערגן, טשאַרלס און ראַיאַ פּייגנבלאַט, לעאָ און רהאָדאַ עדעלשטיין, דינה מעדוועדעוו, בעלאַ קעי, ליליען מעמשאָר ווי אויך משה׳ל מיט חנה קרעמער און סידני מיט ריוועלע סיסון, וועלכע זיינען אָנגעקומען באַזונדערס קיין ישׂראל.

דעם לעצטן אָוונט זייענדיק אין לאָנדאָן, האָבן מיר אַלע געגעסן אין אַ גרויסן כשר׳ן רעסטאָראַן. אַלץ איז געווען באַגלייט מיט היימישקייט און טיילן זיך מיט די איינדרוקן, פון אונזער גרופּע מיט די אַנדערע, וועגן דעם באַזוך אין פּוילן.

זונטיק, דעם 6טן אָקטאָבער, זיינען מיר אָפּגעפלויגן פון לאָנדאָן קיין תל־אָביב מיט אַן אל־על דזשעט. ווי דער שטייגער איז, זיינען מיר ביים אָנקומען אָפּגעווארט געווארן פון אַ גרופּע אונזערע לאַנדסלייט און פריינט, וועלכע וואוינען אין ישׂראל און זיינען אַקטיוו אין דעם פֿאַרבאַנד פון ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט. מיר אַלע זיינען אַוועקגעפֿאָרן אין דעם „פלאַזאַ״ האָטעל, וואו עס זענען פֿאַר אונז געווען פון פריער צוגעגרייט פֿאַסיקע צימערן.

איצט האָט זיך פֿאַר אונז, די גרופּע פון 29 מענטשן, אָנגעהויבן טעג פון פריידז, באַגעגענישן, פּייערלעכע צערעמאָניעס אין תל־השומר, שמועסן מיט לאַנדסלייט, באַזוכן אין פֿאַרשידענע פלעצער אין דער אידישער מדינה, גרויסע און קליינע צוזאַמענטרעפן מיט ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און ענלעכעס. אין מדינת ישׂראל זיינען מיר דאָסמאָל געווען 12 טעג, ביזן צוריק אָפּפליען קיין ניו יאָרק. ווי דער שטייגער איז יעדעס מאָל בעת אונזערס אַ באַזוך אין דער אידישער מדינה, איז אויך דאָסמאָל די טעג און אָוונטן געווען אויסגעפילט מיט כסדר זיין פֿאַרנומען. און ווי יעדעס מאָל, זיינען מיר אויך דאָסמאָל אַוועקגעפֿאָרן פון ישׂראל צופֿרידענע און באַגייסטערטע.

ווי געזאָגט ביים אָנהויב פון מיין אַרטיקל, איז דער איצטיקער באַזוך אין ישׂראל פֿאַר אונז געווען פון באַזונדערס וויכטיקער באַדייטונג. מיר האָבן געדאַרפט דורכפירן אַ זייער נוצלעכער שליחות אין דעם גוט באַקאַנטן גרויסן תל־השומר שפּיטאָל, אין תל־אָביב. מיר זיינען צופֿרידן פון דער גרויסער דערגרייכונג.

ביי דער פּייערונג אין תל־השומר

דינסטיק, דעם 8טן אָקטאָבער, איז אונזער גאַנצע גרופּע פון ניו יאָרק, מיט געסט פון ישׂראל, אָפּגעפֿאָרן צום גרויסן תל־השומר שפּיטאָל אין תל־אָביב. מיר זיינען געפֿאָרן אַהינצו צו דער פּייער־לעכער גרונטשטיין־לייגן פון בויען דעם נייעם וויכטיקן פֿראָיעקט, פֿאַר קראַנקע צוריקגעשטאַנענע קינדער, מיט דעם הילף פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק און די גראָדנער פריינט. ווי באַקאַנט, האָבן מיר פֿאַר דעם צוועק דורכגעפירט אַ ספּעציעלן פּייערלעכן באַנקעט, דעם 5טן מאַי 1985, אין ניו יאָרקער וואַלדאָרף אַסטאָריאַ, וואו עס איז פֿראָקלאַמירט געווארן אַ קאַמפּיין פון הונדערט טויזנט דאָלאָר פֿאַר דעם. דער נייער פֿראָיעקט איז אויף די נעמען פון משה׳ל קרעמער און דאינעס, די צוויי וויצע־פֿרעזידענטן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פֿאַר עלטערע מענטשן, מיט זייערע פֿרויען, אַלס אויסדרוק צו זיי פון אַנערקענונג פֿאַר זייער טריישאַפט צו אונזער אינסטיטוציע. דער הויפּט־רעדנער ביים דאָזיקן באַנקעט אין וואַלדאָרף אַסטאָריאַ איז געווען דר. משה מודעי, דער וויצע־דירעקטאָר פון דעם תל־השומר שפּיטאָל.

ביים אָנקומען איז אונזער גרופּע וואַרעם באַגריסט געווארן פון דר. מודעי וויי אויך אַנדערע וויכטיקע פירער פון דעם גרויסן שפּיטאָל. מען האָט אונז אַרומגעפּירט נאָכדעם איבער די אַלטע באַראַקן וואו די קראַנקע צוריקגעשטאַנענע קינדער זיינען נאָך איצט, ביז עס וועט אויפגעבויט ווערן די נייע מאָדערנע געביידע. אויך איצט ווערן די קינדער אַרומגענומען און באַאַרגט מיט גרויס וואַרעמקייט. נאָכדעם האָט דר. מודעי אונז געבראַכט צו די גרויסע פֿאַרשידענע געביידעס מיט אַלערליי אָפּטיילונגען פון דעם תל־השומר שפּיטאָל. ווידעראַמאָל האָבן מיר דאָרט געזען אַלע נייע מאָדערנע איינריכטונגען וואָס מיר אַלע האָבן באוואונדערט. פֿאַר אַ צאָל אין אונזער גרופּע, וואָס האָבן דאָס פריער ניט געזען, איז דאָס אַלץ געווען אַ גרויסע איבערראַשונג.

דר. משה מודעי האָט אויך באויזן פֿאַר אונזער גרופּע די נויטיקע דיסקס פֿאַר דער קאַט־סקען מאַשין, וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק האָט געהאַלפן איינקויפן, בעת דער מלחמה אין לבנון, אויף דעם רוף פון אונזער פרעזידענט סעם סאַלאַזש. ער איז דאָן געווען אויף אַ באַזוך אין ישׂראל און צוריקקומענדיק קיין ניו יאָרק האָט ער אויפגעקלערט די וויכטיקייט פון קויפן אַזעלכע דיסקס. זייענדיק איצט אין די פֿאַרשידענע אָפּטיילונגען אין תל־השומר האָבן מיר אויך געזען באַנוצן און די וויכטיקייט פון דער אָפּפֿאַראַציע־אָפּטיילונג מיט פיר צימערן וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער האָט געהאָלפן איינאָרדענען. חוץ דעם האָבן מיר אויך געזען דעם אינקובעיטאָר־פֿאַר ניי־געבוירענע קינדער, עקס־רעי מאַשין, האַרץ־מאָניטאָר און אַנדערעס, וואָס איז איינגעקויפט געוואָרן פֿאַרן תל־השומר שפּיטאָל אַלס מתנות פון מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי, דינה מעדוועדעוו, מרס. קיוויאַט און אַנדערע. דר. מודעי האָט דערביי געגעבן נויטיקע אויפקלערונגען.

מיר זיינען געווען דאָרט אויך באַזוכן אַ גאַנצן פלאָר אין שפּיטאָל וואו עס זיינען אַלע נויטיקע מאָדערנע איינריכטונגען פֿאַר פולמאָנערי צווקן, אויפן נאָמען פון אונזער געוועזענעם טרייען לאַנדסמאַן לאַזאַר שאַברי־שאַברינסקי. פֿאַר דעם נויטיקן צווק איז צוגעטראָגן געוואָרן אַ האַלבער מיליאָן דאָלאַר פון דער משפּחה, פון דעם נעפּיו קאַראָל שאַברי און די פרייַנדין פּעלישא דרעזנער. מיר זיינען אַלע געווען צופֿרידן צו זען דעם גרויסן צושטייער צום תל־השומר שפּיטאָל וואָס איז שוין ביז איצט געמאַכט געוואָרן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק מיט די גראָדנער פריינט, ווי אויך פּערזענלעך פון אונזערע יחידים. דר. מודעי האָט טאַקע געלויבט אונז אַלעמען און אָנגעווויזן, אַז צווישן די פיל גרויסע אָרגאַניזאַציעס און יחידים וואָס העלפן אויף אַזאַ טרייען אופן דעם שפּיטאָל, זיינען אונזערע ביאַליסטאָקער פון ניו יאָרק צווישן די ערשטע.

דער נייער וויכטיקער פֿראָיעקט

נאָכדעם האָט דר. מודעי אונז אַלעמען געפירט צום פלאָץ וואו עס ווערט געבויט די נייע געביידע פֿאַר די קראַנקע צוריקגעשטאַנענע קינדער. דאָס וועט זיין אַ פֿאַרבינדונג מיט אַנדערע אָפּטייטלונגען פֿאַר די אָפּגעשטאַנענע קראַנקע קינדער, כדי מען זאָל די קינדער קענען לייכט פירן און ברענגען צו די נויטיקע מעדיצינישע אָפּטיילונגען פֿאַר בעהאַנדלונג. מען האָט אונז געזאָגט, אַז דאָס וועט זיין איינער פון די נייעסטע און וויכטיקסטע פֿראָיעקטן אין דעם גרויסן תל־השומר שפּיטאָל. אויף דעם פלאָץ דאָרט איז שוין איצט אַ פֿאַסיקער אויפשריפט וואָס זאָגט אָן, אַז דאָס ווערט געבויט

מיט דער הילף פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און גראָדנער פריינט, אין ניו יאָרק.

ביים גרונטשטיין־לייגן האָבן אַלע אָנוועזנדע פון אונזער גרופּע אונטערגעשריבן אַ גרויסן פּאַסיקן פּאַרמעט אין וועלכן עס איז אויך פאַרשריבן געוואָרן די דאַטע און דער וויכטיקער צוועק פאַר וואָס דאָס ווערט געבויט. דער פּאַרמעט איז אַרייַנגעלייגט געוואָרן אין אַ מעטאַלענעם קעסטל און דאָס איז אַרייַנגעלייגט געוואָרן אין דעם אויסגעגראָבענעם פונדאַמענט. עס זיינען דערבּיי געהאַלטן געוואָרן קורצע רעדעס און באַגריסונגען, אין וועלכע דער ביאַליסטאָקער צענטער און די גראָדנער פריינט זיינען געלויבט געוואָרן פאַר העלפן בויען דעם וויכטיקן און נוצלעכן פּראָיעקט. דר. מודעי האָט געהאַלטן אַ ביז גאָר וואַרעמע רעדע פון וואָס מיר אַלע זיינען געווען זייער געריטן. מיר האָבן באַקומען אַ צוזאָג, אַז דער נייער פּראָיעקט וועט זיין אויסגעפּערטיקט שפּעטענס אין נאָוועמבער 1986. פאַרשטייט זיך, אַז צו דער פייערלעכער דערעפענונג פון דער געביידע וועט אויך פּאָרן אַ ספּעציעלע דעלעגאַציע פון ניו יאָרק.

ביים פייערלעכן גרונטשטיין־לייגן איז אויך אָנוועזנד געווען אַ ספּעציעלע פאַרטרעטערשאַפט פון דעם תל־השומר שפּיטאָל, די דריי פּראָמינענטע פּראָפעסאָרן: באַב זימין, ז. בזלי און בערני קאַהאַן. דער לעצטער האָט אויך באַגריסט אונזער גרופּע, אין נאָמען פון דעם גרויסן און גוט באַקאַנטן שפּיטאָל.

נאָך דער צערעמאָניע איז אין איינעם פון די שענסטע זאַלן פון דעם תל־השומר שפּיטאָל סערווירט געוואָרן אַ פיינער מאָלצייט. מיר האָבן אַלע געטרונקן גלעזער וויין לכבוד די גרויסע דערגרייכונגען פון דעם שפּיטאָל. דר, מודעי האָט מיט פאַסיקע ווערטער באַגריסט דעם עולם און געלויבט דעם ביאַליסטאָקער צענטער און די גראָדנער פריינט פאַר דעם וויכטיקן צושטייער וואָס מיר מאַכן כסדר פאַר דעם שפּיטאָל. עס האָט אויך באַגריסט פּראָפ. באַב זימין, אין נאָמען פון תל־השומר. אין נאָמען פון אונזער גרופּע האָבן געענטפערט: סעם סאַלאַזש, איסאַק ריבלאָווסקי, ווי אויך משה׳ל קרעמער און דזשאו דאינעס, אויף וועמענס נאָמען דער נייער פּראָיעקט ווערט געבויט. יעדער פון די אָנוועזנדע פון אונזער גרופּע האָט צום סוף באַקומען אַ פאַסיקן פלאַק מיט אויסדרוקן פון לויב און אַנערקענונג פאַר העלפן דעם תל־השומר מיט פאַרשידענע פּראָיעקטן, ווי אויך גאָר באַזונדערס פאַר דעם איצטיקן נייעם פּראָיעקט, פאַר די קראַנקע אָפּגעשטאַנענע קינדער.

ביי דעם פייערלעכן מאָלצייט האָבן אַ צאָל פון אונזער גרופּע צוגעטראָגן געהעריקע ביישטייערונגען פאַר דעם נייעם פּראָיעקט, כאָטש זיי האָבן שוין פריער ביי דער פייערונג אין וואַלדאָרף־אַסטאָריאַ צוגעטראָגן אַזעלכעס. צווישן די ביישטייערונגן ביים צוזאַמענקונפט אין תל־השומר זיינען געווען: נעשקע און יוסף דאָברימאַן (שיקאָגאָ) מיט פינף טויזנט דאָלאַר, רהאָדא און לעאָן עדעלשטיין טויזנט דאָלאַר, טשארלס און ראַיאַ פייגענבלאָט האָבן אויך צוגעטראָגן נאָך פופצן טויזנט דאָלאַר, אין נאָמען פון דער ערשטער פּילגריצער בעעוואָלענט סאָסייַיטי אין ניו יאָרק, פון וועלכער פייגענבלאָט איז פּרעזידענט. דאָס איז די ערשטע איינצאָלונג פאַר אַ נייעם פּראָיעקט אין תל־השומר שפּיטאָל. משה׳ל קרעמער האָט, צום סוף פון זיין באַגריסונג, איבערגעגעבן צו דר. מודעי די טשעק אויף פופצן טויזנט דאָלאַר, אַלס צוגאַב־טייל פאַרן נייעם פּראָיעקט, אין נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער און גראָדנער פריינט.

אויסער דעם וואָס יעדער פון אונזער גרופּע האָט באַקומען אַ פאַסיקע שריפט־אויסצייכענונג, האָט דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק אַלס גאַנצער באַקומען אַ גרויסן אַנערקענונגס־פלאַק פאַר אונזער גרויסן בייַשטייער פאַר דעם תל־השומר שפּיטאָל. פון דער גאַנצער פייערונג זיינען געמאַכט געוואָרן פיל פאָטאָגראַפיעס, ווי אויך אַ ספּעציעלער קלאַנג־פילם פון אונזער באַזוך אין פאַרשידענע אָפּטיילונגען פון דעם שפּיטאָל. דאָס ווייזן דעם פילם וועט דויערן אַרום צוויי שעה.

אַ באַזוך אין כּפר תּבור

מיטוואָך, דעם 9טן אָקטאָבער, האָט דער מעיאָר פון כפר תבור, מיכאַ גאָלדמאַן, איינגעלאַדן אונזער גאַנצער גרופּע צו באַזוכן דאָס שטעטל. קומענדיק אַהינצו האָבן מיר ווידעראַמאָל באַזוכט (פאַר געוויסע איז דאָס געווען צום ערשטן מאָל) די צוויי וויכטיקע פּראָיעקטן וואָס זיינען דאָרט אויסגעבויט געוואָרן מיט דער הילף פון אונז. איין פּראָיעקט, אַ דעי־קער צענטער פאַר קינדער וועמענס מאַמעס גייען צו דער אַרבעט, איז אין יאָר 1980 אויסגעבויט געוואָרן אויפן נאָמען פון מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי. אין יאָר 1981 ווידער, איז אויסגעבויט געוואָרן אַ פּאַסיקע קליניק אויפן נאָמען פון סעם און ראָוז סאַלזש. אונזער גרופּע איז געווען זייער צופרידן צו זען ווי עס ווערן פאַרזאָרגט די קליינע קינדער אין דעם צענטער, וואו אויך דער פיינער מעדיקל־צענטער וואו עס ווערן באַדינט איינוואוינער פונם שטעטל.

מיר זיינען געווען צופרידן צו זען ווי כפר־תבור האָט זיך זייער שיין אַנטוויקלט אין אַ קורצער צייט. דער מעיאָר, מיכאַ גאָלדמאַן, האָט פאַר אונז אַלעמען געמאַכט אַ פייערלעכן לאָנטשאָן וואו מיר האָבן פאַרבראַכט אויף אַ היימישן אופן. אין כפר תבור איז אויך געמאַכט געוואָרן אַ גרויסער סורפּרייז פאַר מיר פערזענלעך, אָן מיין וויסן. פאָרנדיק פון תל־אביב קיין כפר תבור האָט די גרופּע נעמלעך מיט זיך מיטגעפירט אַ גרויסן קעיק. ביי דעם לאָנטשאָן האָט סעם סאַלאַזש און מיכאַ גאָלדמאַן אריינגעבראַכט אין זאַל דעם קעיק לכבוד מיר, מיט אַ פּאַסיקן אויפשריפט, אַז דאָס איז פאַר מיינע באַמיאונגען ביים אָרגאַניזירן און דורכפירן דעם טור קיין פּוילן, באַזונדערס דער אומפאַרגעסלעכער באַזוך אין ביאַליסטאָק. איך בין פון דעם געווען זייער געירט. מיר האָבן יענעם טאָג זייער גוט פאַרבראַכט אין כפר תבור. באַזונדערס באַגייסטערט זיינען געווען די יעניקע אין אונזער גרופּע, וואָס האָבן צום ערשטן מאָל באַזוכט דאָס דאָזיקע שיינע שטעטל און דאָרט אויך געזען אונזערע וויכטיקע פּראָיעקטן.

פאַרן פאַרלאָזן כפר תבור האָט אונזער גרופּע איבערגעלאָזט דאָרט אַ געוויסע סומע געלט, כדי פאַר דעם איינצוקויפן שפּילצייג און אַנדערע נויטיקע זאַכן פאַר די קינדער.

מיט אונזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט

דאָנערשטיק אָוונט, דעם 10טן אָקטאָבער, האָט דער פאַרבאַנד פון די ביאַליסטאָקער אין ישראל איינגעאָרדנט אַ פייערלעכע אויפנאַמע פאַר אונזער גרופּע, די געסט פון ניו יאָרק. דער גרויסער צוזאַמענקום איז פאָרגעקומען אין ד׳ (גימנאַזיע) אין תל־אביב, אויף 76 רחוב ווייצמאַן, די שולע וואָס איז אויפן נאָמען פון דוד סאָהן, האָט אַדאָפּטירט אונזער חרובער אידישער ביאַליסטאָק. עס איז געקומען אַ גרויסער עולם לאַנדסלייט פון תל־אביב ווי אויך פון אַנדערע שטעט אין ישראל.

פריינט זלמן ירושלמי, דער באַליבטער און עלטסטער פירער פון די ביאַליסטאָקער אין ישראל, האָט געפירט דעם פּאָרזיץ. ביים דערעפענען דעם פייערלעכן אָוונט האָט ער אין

וואַרעמע ווערטער באַגריסט דעם גרויסן עולם און ער האָט אַרויפגעזאָגט אין פּרעזידיום פאָלגענדע: סעם סאָלאָזש, איסאַק ריבאַלאָווסקי, משה׳ל קרעמער, יוסף דאָברימאַן, צבי קלעמענטינאָווסקי, אדוו„ מ. עינת, דר. טוביה ציטראָן און מיכאל פליקער פון קרית ביאַליסטאָק.

אין זיין וואַרעמער באַגריסונג האָט פריינט ירושלמי געלויבט דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, פאַר די וויכטיקע אַקטיוויטעטן וואָס ווערט אָנגעפירט פאַר דעם צענטער און פאַר די לאַנדסלייט, ווי אויך פאַר מדינת ישראל. סעם סאָלאָזש האָט איבערגעגעבן זיינע טרויעריקע איינדרוקן וועגן דעם באַזוך אין אוישוויץ און טרעבלינקע, ווי אויך ביאַליסטאָק. איך האָב אין מיין באַגריסונג איבערגעגעבן וועגן די טעטיקייטן פון אונזער צענטער אין ניו יאָרק, ווי אויך וועגן די פאַרבינדונגען מיט אונזערע לאַנדסלייט אין דער וועלט, ווי אויך וועגן די וויכטיקע פראָיעקטן וואָס מיר שאַפן כסדר אין דער אידישער מדינה. איך האָב אויך דערציילט וועגן אונזער „ביאַליסטאָקער שטימע״, וואָס פאַרבינדט די לאַנדסלייט אין דער גאַנצער וועלט.

נאָכדעם האָט געהאַלטן אַ קורצע וואַרעמע באַגריסונג משה׳ל קרעמער. ער האָט געזאָגט אין נאָמען פון די גראָדנער לאַנדסלייט און איבערגעגעבן וועגן דער פאַרבינדונג פון זיינע לאַנדסלייט מיט דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, און וועגן די געמיינזאַמע אַקטיוויטעטן. ער האָט אויך געזאָגט צו שטיצן מדינת ישראל וואָס איז כסדר אין געפאַר. נאָכדעם האָט יוסף דאָברימאַן איבערגעגעבן זיינע איינדרוקן פון אונזער באַזוך אין פּוילן, ספּעציעל אין ביאַליסטאָק. ער האָט אויך געלויבט פאַר בויען דעם לעצטן נייעם פראָיעקט אין תל־השומר. דר. טוביה ציטראָן האָט אין זיין באַגריסונג אַרויסגעבראַכט וועגן דעם חורבן ביי היטלערן, ספּעציעל וועגן דעם חורבן פון דער אידישער ביאַליסטאָק. מיט אַ וואַרעמער באַגריסונג איז אַרויסגעטראָטן די באַקאַנטע לאָיערין שושנה שוחם, די טאָכטער פון אונזער חשובן לאַנדסמאַן שלמה גאַרבער. שושנה, וועלכע איז אַ געבוירענע אין קרית ביאַליסטאָק, פאַרטרעט אויך (אַלס לאָיער) דעם ביאַליסטאָקער צענטער פון ניו יאָרק. מרס. שוחם האָט געלויבט דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק פאַר דורכפירן פאַרשידענע פראָיעקטן אין ישראל. זי האָט געזאָגט, אַז מען זאָל אויך העלפן די וויכטיקע אינסטיטוציעס וואָס זיינען אין קרית ביאַליסטאָק. לעצטער האָט געזעצט אדוו. צבי קלעמענטינאָווסקי. ער האָט אָנגעוויזן אויף דער וויכטיקייט פון אייניקייט ביי די ביאַליסטאָקער און ער האָט געלויבט דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, פאַר די וויכטיקע טעטיקייטן. ער האָט אויסגעדריקט צופרידנקייט פון דעם וואָס יעדעס יאָר קומען פאַרטרעטער פון דעם צענטער אין ניו יאָרק קיין ישראל, כדי צו בויען נייע וויכטיקע פראָיעקטן. ער האָט געזאָגט צו נאָך מער צוזאַמענאַרבעט צווישן די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אומעטום.

פרייד באַגלייט מיט טערן

ביי דעם פיינעם אָוונט מיט אונזערע לאַנדסלייט, איז פאַר מיר געווען אַ גרויסע איבערראַשונג דאָרט צו באַגעגענען אונזער לאַנדספּרוי בערטא שאָכאָווסקי, וועלכע איז מיט אַ קורצער צייט צוריק געקומען פון סאָוועט־רוסלאַנד קיין ישראל. אין דעם האָט אויך געהאַט אַ גרויסן חלק דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק. איך האָב ניט געוואוסט, אַז די פרוי איז אין זאָל. אָבער וועז פריינט ירושלמי האָט אויסגערופן מיין נאָמען, איז פרוי שאָכאָווסקי (סאָקאָלסקי) צוגעקומען צו מיר. זי האָט מיר באַדאַנקט און געקושט פאַר דעם וואָס איך פערזענלעך און דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק האָבן געטאָן פאַר איר, כדי זי זאָל קאָנען אַרויספאָרן פון סאָוועט־רוסלאַנד (וועגן דער דאָזיקער געשיכטע איז אין דער היינטיקער „ביאַליסטאָקער שטימע״ געדרוקט אַן אַרטיקל, אויף זייט 18, פון דעם באַקאַנטן שרייבער י. שמולעוויטש).

וועז פרוי שאָכאָווסקי האָט נאָכדעם געערעט צום עולם, האָט זי אין רירענדע וועז דערציילט וועגן אירע איבערלעבענישן די לעצטע פערציק יאָר אין סאָוועט־רוסלאַנד, ווי אַזוי זי איז געווען איזאָלירט מיט איר טאָכטער און איידעם און זייער אינגעלע, מען האָט דאָרט צו איר ניט צוגעלאָזט בריוו און פּעקלעך מיט זאָכן וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק האָט צו איר געשיקט א. ד. ג. די פרוי האָט געזאָגט, אַז זי מיט איר פאַמיליע זיינען איצט זייער צופריידן און גליקלעך אין ישראל, זיי וואוינען אין ירושלים.

דער גרויסער צוזאַמענטרעף פון אונזער גרופּע פון ניו יאָרק מיט אונזערע לאַנדסלייט אין ישראל, האָט אויף אַלעמען איבערגעלאָזט אַ שטאַרקן איינדרוק. דאָס האָט נאָך מער פאַרשטאַרקט אונזער פאַבינדונג מיט די לאַנדסלייט אין ישראל, וואָס מיר זיינען זיכער אַז דאָס וועט זיין נאָך מער פראָדוקטיוו פאַר אַלע אונזערע לאַנדסלייט.

אין דעם ווייטן אילת

פֿאַרן פאַלאָזן מדינת ישראל איז אונזער גאַנצע גרופּע אָפּגעפלויגן אויף עטלעכע טעג אין דער פרעכטיקער שטאָט אילת. אַ צאָל פון דער גרופּע, צווישן זיי אויך איך מיט מיין פרוי מאַלי, זיינען שוין דאָרט פריער געווען. אָבער יעדעס מאָל וועז מען קומט קיין אילת האָט מען פשוט ניט קיין וועלטער פאַר באוואונדערונג פון דער שטאָט ביים רויטן ים און פון דעם וואוקס דאָרט און כסדר״יקער אַנטוויקלונג.

אין פאַרלויף פון די דריי טעג וואָס מיר זיינען געווען אין אילת זיינען מיר דאָרט איינגעשטאַנען אין דעם נייעם פרעכטיקן האָטעל „קינג סאָלאָמאָן״. מיר זיינען כסדר אַרומגעפאָרן און באַזוכט פאַרשידענע פלעצער, מיר האָבן אויך באַזוכט דעם גרענעץ־פּאָס טאַבאַ, אַרום וועלכן עס איז איצט אַ שטיקל קאָנפליקט צווישן מדינת ישראל און עגיפטן. מיר האָבן אויך באַזוכט דעם גאָר שיינעם מאָדערנעם האָטעל ביי טאַבאַ, וואו מיר האָבן באַגעגענט טוריסטן פון פאַרשידענע לענדער. בכלל זעט מען אין אילת טורישטן פון פיל לענדער אין אייראָפּע און אויך פון אַנדערע טיילן וועלט. אַלע קומען אַהינצו צו גענישן פון דעם זעלטענעם וואַרעמען קלימאַט וווי אויך צו באַוואונדערן די אַרומיקע שיינקייט וואָס איז פשוט אומעגלעך צו שילדערן. מיר האָבן באַזוכט די אַרומיקע באַוואוסטע קופּער־גרובנס. צום סוף זיינען מיר געווען אין דעם גרויסן קיבוץ יטבתה, לעבן אילת, וואו עס ווערט מיט גאָר נייע מאָדערנע מאַשינען פראָדוצירט יאָגורט, וואָס ווערט עקספאָרטירט אין פאַרשידענע לענדער און וואָס עס ווערט באַנוצט זייער געשמאַק אויך אין ישראל גופא.

דעם 17טן אָקטאָבער ביינאַכט, זיינען מיר אָפּגעפלויגן פון דעם לוד לופט־פעלד קיין ניו יאָרק. אויך דאָסמאָל זיינען מיר אַלע, אַזוי ווי דאָס איז שטענדיג, אַוועקגעפאָרן פון דער אידישער מדינה מיט פיל באַגייסטערונג. איך בין געווען זייער צופריידן וואָס אויך דער איצטיקער טור איז מיר גלונגען צו דערגרייכן מיט גוטע רעזולטאַטן, אַזוי ווי דאָס איז געווען מיט די ביז איצטיקע טורס וואָס איך האָב געפירט קיין ישראל, אין נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער און מיט אונזערע לאַנדסלייט. דאָס אָנפירן דעם איצטיקן טור האָב איך דרוכגעמאַכט צוזאַמען מיט דזשאו דאינעס, וויצע־פּרעזידענט פון אונזער צענטער אין ניו יאָרק, וועלכער האָט אויך אריינגעטאָן פיל אָנשטרענגונגען און צייט פאַר דעם צוועק. אַ

גרויסן חלק האָט אויך געהאַט מיין פרוי, מאַלי ריבאַלאָווסקי, וועלכע האָט אָנגעפירט מיט די פינאַנסיעלע און אַדמיניסטראַטיווע ענינים, וואָס האָט פיל בייגעשטייערט צום דערפאָלג. מאַלי פאַרדינט גרויס אַנערקענונג פאַר אירע אָנשטרענגונגען. עס איז געווען גוט צו הערן, אַז די באַטייליקטע אין דעם טור זיינען געווען צופרידן פון אַלעם. מיר האָפן ווידער צו מאַכן אַזעלכע טורס, וואָס ברענגען אַריין פרייד און דערהויבונג אין אונזער לעבן, וואָס איז אויך באַגלייט מיט גרויס נוצלעכקייט פאַר מדינת ישראל.

דאַנק־אויסדרוק צו רבקה ראָזענטאַל און איר באַקאַנטער רייזע־ביוראָ

ביים סוף פון מיין אַרטיקל וויל איך אויסדרוקן אַ האַרציקן דאַנק, אין מיין נאָמען און אין נאָמען פון דער גאַנצער גרופּע, צו אונזער חשובער לאַנדספּרוי רבקה ראָזענטאַל, פאַר דעם גוטן אָרגאַניזירן און העלפן דורכפירן אונזער גרויסן און וויכטיקן טור קיין לאָנדאָן, פוילן און מדינת ישראל.

שוין פיל יאָרן ווי דער ביאַליסטאָקער צענטער פירט דורך פאַרשידענע טורס מיט דער פאַרמיטלונג פון דער גוט באַקאַנטער „מאַקס ראָזענטאַל רייזע־ביורא", וואָס איז אונטער דער אָנפירערשאַפט פון פרוי רבקה ראָזענטאַל. מיר זיינען יעדעס מאָל צופרידן פון די אַראַנזשירונגען, וואָס לאָזט שטענדיג איבער אַ גוטן איינדרוק אויף אַלע באַטייליקטע.

דאָסמאָל, ווען אונזער גרופּע פון 29 פערזאָן איז, אין סוף סעפּטעמבער 1985, געפאָרן אויף דעם גרויסן טור אַריינגערעכנט פוילן, האָט זיך געפאָדערט ספּעציעלע צוגרייטונגען. אָבער דאָס אַלץ איז אויף דעם בעסטן אופן דורכגעפירט געוואָרן פון פרוי רבקה ראָזענטאַל (מיט איר סטעף), וועלכע האָט פיל דערפאַרונג אויף דעם געביט. עס איז דעריבער ניט קיין וואונדער וואָס די רייזע־ביורא אונטער דער אָנפירערשאַפט פון פרוי ראָזענטאַל (אויף 853 בראָדוועי, ניו יאָרק) איז אַזוי גוט באַקאַנט און אויך באַליבט ביים ברייטן עולם.

מיר האָפן נאָך דורכצופירן פיל אַנדערע פאַסיקע טורס פון אונזער ביאַליסטאָקער צענטער, און ווי יעדעס מאָל, וועלן מיר דאָס מאַכן מיט דער הילף פון דער „מאַקס ראָזענטאַל רייזע־ביורא", וואָס איז אונטער דער געניטער און פאַכמענישער אָנפירעשאַפט פון אונזער חשובער לאַנדספּרוי רבקה ראָזענטאַל.

דער חשובער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן לעאָנארד סיגאַל (לינקס), פון קליוולענד אָהאַיאָ, מיט שמעון באַרטנאָווסקי, בעת זייער באַזוך אין טרעבלינקע. פרייַנט סיגאַל איז מיט אַ קורצער צייט צוריק געווען אויף אַ באַזוך אין פוילן, ער איז אויך געווען אין ביאַליסטאָק

Our good Bialystoker Landsman Leonard Siegel (Left) of Cleveland, Ohio, with Shimon Bartnowski, on their visit to Treblinka. Mr. Siegel was recently in Poland and stopped off in Bialystok.

מרס. פּאולין בערמאַן, פון ניו יאָרק, ביי דעם מאַסן־קבר און מאָנומענט, אין דעם וואַלד באַטשעצק, ניט וויַיט פון ביאַליסטאָק, וואו עס זיינען אומגעבראַכט געוואָרן 2.500 אידן פון די נאַצישׂ. פרוי בערמאַן איז לעצטנס געווען אויף אַ באַזוך אין פוילן, זי איז אויך געווען אין ביאַליסטאָק

Mrs. Pauline Berman of New York at the Mass Grave and Monument in the forest of Batszecek near Bialystok, where 2,500 Jews were killed by the Nazis. Mrs. Berman was recently in Poland and visited Bialystok.

באַריכטן אין דער „פאָלקס־שטימע"

וועגן טור פון ביאַליסטאָקער צענטער

אין דער וואָכנשריפט „פאָלקס־שטימע" וואָס דערשיינט אין וואַרשע, פוילן, פונם 26טן אָקטאָבער 1985, איז געווען געדרוקט אַ גרעסערער באַריכט וועגן דעם באַזוך פון דער גרופּע פונעם ביאַליסטאָקער צענטער אין פוילן, באַזונדערס אויך אין ביאַליסטאָק. דער באַריכט איז געווען גע־שריבן פון דעם רעדאַקטאָר פון דער אויסגאַבע, אַברהם קוואַטערקאָ, אַלס רעזולטאַט פון אַן אינטערוויו מיט איסאַק ריבאַלאָווסקי, גענעראַל סעקרעטאַר פונם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן. וועגן דעם באַזוך פון דער גרופּע ביאַליסטאָקער איז אויך געווען געדרוקט אַ באַריכט אין דער פוילישער ביילאָגע צו דער „פאָלקס־שטימע", דעם 9טן נאָוו. 1985. די וואַרשעווער „פאָלקס־שטימע", אין אידיש און פויליש, ווערט אַרויסגעגעבן פון דעם קולטור־געזעלשאַפטלעכן פאַרבאַנד פון די אידן אין פוילן.

מיין ביאַליסטאָקער אָפּשטאַם

• פון דזשאָרדזש טשאַפּלין

(האָנאָלולו, האַוואַי)

דער מחבר פון דעם אַרטיקל, דזשאָרדזש טשאַפּלין, איז אַ פּראָמינענטער זשורנאַליסט שוין אין משך פון פופציק יאָר. ער פאַרנעמט גאָר הויכע פּאָזיציעס אין דער זשורנאַליסטישער וועלט און ער האָט, אין פאַרבינדונג מיט זיינע גרויסע דערגרייכונגען, באַקומען פאַרשידענע הויכע אויסצייכענונגען, סאי אין אַמעריקע סאי אויך אויפן אינטערנאַציאָנאַלן געביט. ער איז געווען רעדאַקטאָר און אָנגעזעענער זשורנאַליסט אין פאַרשידענע טיילן אַמעריקע, ווי אויך אין אויסלאַנד. איצט וואוינט ער, צוזאַמען מיט זיין משפּחה, אין האַוואַי. מר. טשאַפּלין איז דאָרט פאַר די לעצטע קנאַפּע דרייסיק יאָר דער הויפּט־ראעדאַקטאָר פון דער צייטונג „דהי האָנאָלולו אדוועראַיזער". אין דעם ווייטערדיקן ארטיקל, וואָס דזשאָרדזש טשאַפּלין האָט צוגעשיקט ספעציעל פאַר אונזער „ביאַליסטאָקער שטימע", שילדערט ער אויף אַן אינטערעסאַנטן אופן זיין אָפּשטאַם און פאַרבינדונג מיט דער אידישער ביאַליסטאָק — **רעדאַקציע.**

ווען איך בין געווען אַ קינד, פלעגט מיין ליבער פאָטער מיר אָנווייזן: „האָב ליב דאָס לאַנד, באַהאַנדל מענטשן אַזוי ווי דו וואָלסט געוואָלט זיי זאָלן דיך בעהאַנדלען. אַרבעט שווער און באַמי זיך דערגרייכען צו עפּעס".

אָט דעם אָנזאָג האָב איך זיך באַמיט שטענדיק נאָכצופאָלגען. איך בין דעריבער דאַנקבאַר צו מיין פאָטער — וועלכער איז פון אונז אַוועק אין עלטער פון 84 יאָר אין 1971 — פאַר דעם, וואָס ער איז פאַר מיר געווען אַ זעלטענער מוסטער וועמען איך האָב געקענט נאָכפאָלגען מיט גרויס שטאָלץ. מיין פאָטער איז געווען קוים 15 יאָר ווען ער איז אַוועק פון ביאַליסטאָק און ער האָט געמאַכט די לאַנגע רייזע איבערן אַטלאַנטיק, פאַרבייפאָרענדיק די פרייהייטס־סטאַטוע און צום סוף דערגרייכט עליס איילענד מיט 81 יאָר צוריק.

מיין פאָטער, מאָריס טשאַפּלין (נאָכדעם ווי אמיגראַציע בעאַמטע האָבן געקירצט זיין נאָמען פון טשאַפּלינסקי), איז געווען אייניער פון זעבצן מיליאָן אמיגראַנטן וואָס זיינען פאַרבייַ עליס איילענד צווישן 1892 און 1924 טראָגנדיק אויף זיך זייערע פעקלעך אויף די פלייצעס און האָפענונג און מוט אין זייערע אויגן. ער איז אוועק אַרבעטן אין אַ פאַבריק אין באָסטאָן, געלערנט אין נאָכט־שולע צו לייענען, שרייבן און רעדן ענגליש. מיין מאַמע, וועלכע איז געווען נעטי באָיאַרסקי איידער עליס איילענד האָט געטוישט איר נאָמען אויף בראָון, איז געקומען פון ווילנע אַלס אַ מיידל פון 14 יאָר. זי איז אַוועק אַרבעטן אין די שניידער שפּעער אויף דער ניו יאָרקער איסט סאיד.

אַ פריינדין האָט צוגערעדט מיין מוטער צו טוישן דעם אַרבעטס־פלאַץ און גיין אַרבעטן מיט איר אין דער „טריאַנגל" פאַקטאָרי, ווו אויך זי איז געווען באַשעפטיקט. דעם טאָג ווען מיין ליבע מוטער האָט געדאַרפט גיין אַרבעטן אויף דעם נייעם פלאַץ האָט זי געהאַט אַ שטאַרקע פאַרקילונג, זי איז געבליבן אין דער היים. דאָס איז געווען דער טראַגישער טאָג פון דעם שרעקלעכן פייער אין דער „טריאַנגל"—פאַבריק, בעת וועלכן 146 אַרבעטערינס, מערסטנס מיידלעך, זיינען אומגעקומען אין דער גרויזאַמער שריפה. אויב מיין מוטער וואָלט יענעם טאָג געווען געאַנגעגן צו דער אַרבעט אויף דעם נייעם פלאַץ, וואָלט דער דאָזיקער אַרטיקל געוויס איצט ניט געווארן געשריבן.

אַ ביאַליסטאָקער יוגנט־פריינד פון מיין פאָטער, מאַקס ציטראָן, האָט געוואוינט אין קאַלאָמביאַ, סאַוט־קאראָלַינאַ. האָט ער געשריבן אַ בריוו צו מיין פאָטער און אים געגעבן אָנצוהערן, אַז „מען קאָן דאָ מאַכן אַ לעבן". דאָס האָט דערפירט צו דעם, אַז איך בין געבוירן געווארן אין קאַלאָמביאַ, אין אַפּריל 1914. פון אָנהויב, איז מיין פאָטער געווען אַ הויז־פּעדלער. פון דעם איז ער דערגאַנגען צו אַ קליינעם סטאָר און מיט דער צייט האָט ער זיך דערשלאָגן צו אַ האָלסעיל שיך־ביזנעס. ער האָט אויפגעבויט יעדער האָפענונג, אָבער ניט מיין פאָטער. ער האָט געזומען מיין מוטער, מיין שוועסטער און מיך אין דעם האָפמאָביל, געפאָרן אַ 120 מייל, ביז מיר זיינען דערפאָרן קיין גרינוויל, סאוט קאַראָלַינא. דאָרט האָט מיין פאָטער מיט די אָפּגעשפּאָרטע עטלעכע טויזנט דאָלאַר, וואָס אים אין געלונגען אָפּצוהיטן, אָנגעהויבן אַלץ פונדאָסנייַ מיט אַ פריש געעפנטער קראָם. איך האָב דאָמאָלט שוין געלערנט אין האי־סקול. נאָכן גראַדואירן, בין איך אַוועק שטודירן אין דעם קלעמסאָן קאָלעדזש (איצט איז עס אַן אוניווערסיטעט), איך האָב געמאַכט גרויסע אָנשטרענגונגען און זיך דורכגעשלאָגן דעם וועג ביז

דזשאָרדזש טשאַפּלין, הויפּט־רעדאַקטאָר פון „דהי האָנאָלולו אַדווערטייזער", דע פרימאָרגן צייטונג אין האַוואַי. אויף דער וואַנט איז אַ גרויסע פאָטאָגראַפיע פון פרעזידענט דזשאָן פ. קענעדי, מיט אַ ספּעציעלן צושריפט, בעת זיין באַזוך אויף די האַוואַיער אינזלען

George Chaplin, Editor in Chief of the Honolulu Advertiser, the morning newspaper in Hawaii. In background, an inscribed photo of the late President John F. Kennedy during a visit to the Islands.

אונטערנעמונג צו באַנקראָט בעת וועלכער מען האָט פאַרלאָרן פיל געלט.

עס איז געווען אַ צייט ווען פיל מענטשן האָבן פשוט אויפגעגעבן יעדער האָפענונג, אָבער ניט מיין פאָטער. ער האָט געזומען מיין מוטער, מיין שוועסטער און מיך אין דעם האָפמאָביל, געפאָרן אַ 120 מייל, ביז מיר זיינען דערפאָרן קיין גרינוויל, סאוט קאַראָלַינא. דאָרט האָט מיין פאָטער מיט די אָפּגעשפּאָרטע עטלעכע טויזנט דאָלאַר, וואָס אים אין געלונגען אָפּצוהיטן, אָנגעהויבן אַלץ פונדאָסנייַ מיט אַ פריש געעפנטער קראָם. איך האָב דאָמאָלט שוין געלערנט אין האי־סקול. נאָכן גראַדואירן, בין איך אַוועק שטודירן אין דעם קלעמסאָן קאָלעדזש (איצט איז עס אַן אוניווערסיטעט), איך האָב געמאַכט גרויסע אָנשטרענגונגען און זיך דורכגעשלאָגן דעם וועג ביז

איך האָב פאַר זיך אייגנעאָרדנט אַ נייעס־ביוראָ וואָס איך האָב אָנגעפירט פאַר דער שולע. אין יאָר 1935, וועו איך האָב שוין געהאַט מיין דיפּלאָם אין האַנט, האָב איך באַקומען אַ שטעלע אַלס רעפּאָרטער אין „דהי גרינווויל פּיעדמאָנט"־צייטונג, פאַר צען דאָלאָר אַ וואָך.

קורץ נאָכדעם האָב איך דערגרייכט די פּאָזיציע אַלס סיטי־עדיטאָר און שוין פאַרדינט 35 דאָלאָר אַ וואָך. און וועו איך האָב חתונה געהאַט, אין 1937, איז מיין געהאַלט אַרויף ביז 45 דאָלאָר. מיין פרוי איז געוואָרן עסטא ל. סאָלאָמאָן, פון טשאַרלעסטאָן, סאוט קאַראָלַינאַ, וועלכע איז געקומען פון אַ שטרענג אידיש־אָרטאָדאָקסישע משפּחה. ראַבאַי דוד קאַרעש פון קאָלאָמביאַ, וועלכער האָט חתונה געמאַכט מיינע עלטערן, האָט אויך געזאָלט דורכפירן די חתונה צערעמאָניע פון עסטא מיט מיר. אָבער ער איז דאָ קראַנק געוואָרן און אַנשטאָט פיר רבנים וואָס מיר האָבן געזאָלט האָבן ביים געבן אונז חופּה וקידושין, האָבן מיר געהאַט בלויז דריי. עמעץ האָט מיך לעצטנס געפרעגט אויב איך האָב עפּעס אויסצוזעצן וועגן מיין חתונה מיט 49 יאָר צוריק. איך האָב אויף דעם מיט שפּאַס געענטפערט: „בלויז איין זאַך. וועו איך פלעג פאַרדינען 45 דאָלאָר אַ וואָך, פלעגט מיין עסטא אָפּשפּאָרן פינף דאָלאָר אַ וואָך. איצט טוט זי שוין ניט מער דאָס".

דריי יאָר נאָך מיין חתונה, האָב איך באַקומען אַ ניומען־פעלאָושיפּ אין האַרוואַרד. דאַמאָלט איז אויסגעברענט די צווייטע וועלט־מלחמה און איך בין אַוועק אויפן פאַסיפיק. דאָרט האָב איך אָנגעהויבן אַרויסגעבן „דהי סטאַרס ענד סטראַיפּס", בין געוואָרן דער ערשטער רעדאַקטאָר פון דער אויסגאַבע, ווי אויך דער הויפּט (אַרמיי) אויפזיכט־אָפּיציר. נאָך דער מלחמה בין איך געווען פאַרוואַלטונגס־רעדאַקטאָר אין ניו דזשורזי און אין סאַן דיעגאָ. שפּעטער בין איך געווען, כמעט צען יאָר רעדאַקטאָר פון דער „ניו אָרלינס אייטעם" און פאַרן קומען קיין האַוואַי, אין סוף 1958 אַ פאָר חדשים פון „סטעיטהאָנד". אַזוי אַרום בין איך שוין 27 יאָר איצט הויפּט־רעדאַקטאָר פון דער „דהי האָנאָלולו אַדווערטאַיזער". איצט, זייענדיק 72 יאָר, פלאַניר איך פאַר אַ סעמי ריטאַירמענט, אין אַרום אַ יאָר מיט אַ האַלבן.

איך וויל שרייבן אַ געשיכטע פון דעם „האָנאָלולו אַדווערטאַיזער", וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אין 1856. איך מיט מיין פרוי ווילן מער אַרומרייזן און מיר ווילן אויך פאַרברענגען מער צייט מיט אונזער זון און טאָכטער און אונזערע פּיר אייניקלעך, ווי אויך מיט מיין שוועסטער קעי, וואָס צוזאַמען מיט איר מאַן דזשעק גרין וואוינען אין ניו אָרלינס. מיר ווילן אויך באַזוכן אונזער ביאַליסטאָקער קוזינע נענייא ווילסאָן, וועלכע מיט איר מאַן מאַרק (ביידע געראַטוועטע פון אומקום ביי היטלערן), וואוינען אין האָרלעוויל, נ. י.

אונזער זון, סטיוו, איז אַ הויכער באַאַמטער אין אויסלאַנד־דינסט פון אַמעריקע. ער איז געווען אויף פּאָסטנס אין אַרגענטינע, מעקסיקאָ, רומעניע אין וואַשינגטאָן און איצט איז ער אין דינסט, שוין דאָס פערטע יאָר, אין ליזבאָן, פּאָרטוגאַל, אַלס פּאָבליק־אַפּעיר ראַטגעבער. ער מיט זיין פרוי, קעראָל, געווועזענע לאָיערין מיט די סעקיוריטיס און אויסטויש־קאָמיסיע אין וואַשינגטאָן, האָבן צוויי זין, צוועלף און צען יאָר אַלט. אונזער טאָכטער, דזשעראַ, האָט צוויי זין דאָ, אין האָנאָלולו. ביידע האָבן זיי ביבלישע נעמען — גפן, פון בורא פרי הגפן, און גבריאל, 9 און 7 יאָר יונג.

וועו אונזער טאָכטער דזשעראַ האָט מיט אַצייט צוריק געמאַכט אַ רייזע איבער אייראָפּע, איז זי אריינגעפאָרן מיט אַ באַן פון וואַרשע קיין ביאַליסטאָק. זי האָט דאָרט געוואָלט גיין אויף די קברים פון מיין פאָטערס עלטערן. ליידער האָט זי ניט באַגעגענט קיינעם וואָס זאָל קענען מיט איר רעדן אויף ענגליש אָדער פראַנצויזיש (זינט דאמאָלט האָט זי געלערנט העברעאיש אין אַן אולפּאַן אין ישראל). פאַרשטייט זיך, אַז זי איז דאָן אַוועק אַן אַנטוישטע פון ביאַליסטאָק. איך האָב שפּעטער געלייענט אַ בוך וועגן דעם, אַז אַזעלכע בית־עלמינס זיינען צעשטערט געוואָרן. איך האָב אָבער נאָך אַלץ פאָטאָגראַפיעס פון מיינע באָבע־זיידעס קברים, פון די אַמאָליקע יאָרן.

די שוין איצט פאַרניכטעטע קברים און מצבות פון דזשאָרדזש טשאַפּלינ'ס באָבע־זיידע אין ביאַליסטאָק: חיים אליעזר טשאַפּלינסקי, אַ געוועזענער סוחר וואָס איז געשטאָרבן אין 1930; און רבקה־לאה טשאַפּלינסקי, וועלכע איז געשטאָרבן אין 1934

Now vandalized and destroyed, these were the tombstones of Morris Chaplin's parents in Bialystok: Chaim Elizer Tschaplinsky, a merchant, who died in 1930, and Rivke Leah Berkovitz Tschaplinsky, who died in 1934.

דאָס לעבן איז געווען גוט צו מיר אין אַ גרויסער מאָס דערפאַר, וויל מיינע טאַטע־מאַמע האָבן געוויזן אַ גוטן ביישפּיל און אין מיר אויך איינגעפלאַנצט שיינע מעשים. אַזוי האָבן אויך געטאָן די עלטערן פון מיין ליבער עסטא, פאַר איר. מיר האָבן זיך שטענדיק באַמיט אָט די מעשים טובים אויך אייניצופלאַנצען אין אונזערע קינדער און אייניקלער. און אין דעם זין, טראָגן אויך זיי מיט זיך אין דעם טאָג־טעגלעכן לעבן די גייסטיקע ירושה און גרויסע ווערטן פון דער אַמאָליקער אידישער ביאַליסטאָק.

קויפט און העלפט פאַרשפרייטן

דעם נייעם גרויסן

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך

דער באַזוך פון סעם סאָלאַזש אין קנישין

• פון יצחק בלימעס

פֿאַר יעדן מענטשן איז אַ גרויסע איבערלעבעניש ווען ער קומט צוריק, נאָך אַן איבעריִיס פון פיל יאָרן, אויפן אָרט פון זיין געבורט וואו עס איז געווען זיין היים, וואו עס איז פאַרפלאָסן די קינדהייט און יוגנט. יאָ, דאָס איז אַ גרויסע איבערלעבעניש אַפילו אין געווויינלעכע צייטן, ווען מען קומט צוריק אויף אַזאַ אָרט און מען באַגעגענט דאָרט מענטשן וואָס מען קאָן פון פריִער, ווי אויך נאָענטע פון דער אייגענער משפּחה.

אָבער גאָר אַנדערש איז ווען מען קומט צוריק אויפן אָרט וואו עס איז אַמאָל געווען די היים און נאָענטע, און איצט טרעפט מען שוין קיינעם ניט פון אַמאָל, דאָס איז שוין גאָר אַן אַנדערע איבערלעבעניש. ביז גאָר טראַגיש איז אַזאַ איבערלעבעניש פאַר איינעם וואָס האָט דורכגעמאַכט ליידן און פיין ביי היטלערן און דערצו נאָך זיינען אַלע זיינע נאָענטע אומגעבראַכט געוואָרן פון די נאַצישע רוצחים. דאָס איז שוין גאָר פיינלער.

אָט אַזאַ איבערלעבעניש האָט לעצטנס געהאַט סעם סאָלאַזש, פּרעזידענט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, וועלכער איז געווען אויף אַ באַזוך אין זיין אַמאָליקן היים־שטעטל **קנישין**, וואָס איז ניט ווייט פון ביאַליסטאָק. ווי די לייענער פון אונזער „ביאַליסטאָקער שטימע" וועלן זען פון אַנדערע באַשרייבונגען אין דער היינטיקער אויסגאַבע, איז סעם סאָלאַזש — מיט זיין ליבער פרוי ראוז — געווען אין דער גרופּע פון 29 פּערזאָן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, וואָס האָט אין סוף סעפּטעמבער פון פאָריקן יאָר דורכגעמאַכט די גרויסע רייזע קיין לאָנדאָן, פוילן און מדינת ישראל.

פאַר יעדן פון די 29 פּערזאָן פון דער גרופּע, וועלכע זיינען געווען אין פוילן און ספּעציעל אויך אין ביאַליסטאָק, אין פאַרבינדונג מיט ברענגען אין אָרדענונג דעם דאָרטיקן „באַגניאָווקע" בית־עולם, פאַר יעדן איז דאָס געווען אַ גרויסע איבערלעבעניש. דאָס ווערט געשילדערט אין היינטיקן אַרטיקל פון איסאַק ריבאַלאָווסקי. אַפילו פאַר די אַנדערע, וועלכע זיינען ניט אַריינגעפאָרן קיין ביאַליסטאָק און באַזוכט פוילן, איז דאָס אויך געווען אַ גרויסע איבערלעבעניש. געווען איז דאָס דערפאַר, ווייל אויף דער גאַנצער רייזע שפּעטער אין מדינת ישראל, און אַפילו אויך שפּעטער, האָבן די יעניקע פון דער גרופּע וואָס זיינען יאָ געווען אין פוילן און אין ביאַליסטאָק, אומאויפהערלעך דערציילט און געשילדערט וועגן זייערע אייגנדרוקן אין פוילן בכלל, און אין ביאַליסטאָק בפרט, אַזעלכעס קען מען ניט אַזוי גיך פאַרגעסן, עס געדענקט זיך גוט אַ לאַנגע צייט.

אויב דאָס אַלץ איז געווען אַ גרויסע איבערלעבעניש פאַר די אַנדערע פון דער גרופּע פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, וועלכע האָבן דורכגעמאַכט דעם דאָזיקן טור, איז אָבער — ווי שוין געזאָגט — געווען אַ באַזונדערס דראַמאַטישע איבערלעבעניש פאַר סעם סאָלאַזש, מיט זיין פרוי ראוז. דאָס איז דערפאַר, ווייל סאָלאַזש איז, נאָכ'ן איבעריִס פון צענדליקער יאָרן פון זינט נאָך דער צווייטער וועלט־מלחמה, דאָסמאָל אויך געווען אין זיין היים־שטעטל קנישין. ער איז געקומען אַהינצו זען וואָס עס איז געוואָרן פון זיין אַמאָליקער היים, די אומפאַרגעסלעכע היים פון זיינע ליבע טאַטע־מאַמע, שמאי און אסתר, מיט זייערע עלף קינדער. ליידער זיינען זיי אַלע אומגעבראַכט געוואָרן פון די נאַצישע, בלויז ער אַליין סעם (משה) איז געבליבן לעבן, בלויז דער איינציקער פון דער אַמאָליקער בריִט פאַרצוויגטער משפּחה.

לאָמיר דערמאָנען, אַז אויך סעם סאָלאַזש איז, אַלס יונגער בחור, געווען ביי די נאַצישע אויף דער שוועל פון טויט. עס איז אים עטלעכע מאָל געלונגען זיך אַרויסצורייסן פון די נאַצישע מערדערס, ער האָט אַפילו געלעבט אַלס קריסטלעך אינגל אַרומגייענדיק מיט אַ צלם אויף זיין האַלדז. דאָס האָט אים אויך דערמעגלעכט צו העלפן אַנדערע אידן אין ביאַליסטאָקער געטאָ, פון וואַנען סאָלאַזש פלעגט זיך אַרויסשמוגלען און צוריק אַריין, כדי מיט זיך צו ברענגען שפּייז פאַר זיינע נאָענטע און פאַר די דאָרטיקע אידן. צום סוף, ווען סאָלאַזש איז געפירט געוואָרן מיט די אַנדערע אידן פון ביאַליסטאָקער געטאָ קיין טרעבלינקע, איז ער געשפּרונגען פון דעם טויט־טראַנספּאָרט. עס איז אים געלונגען, ער האָט אויסגעמיטן אַ זיכערן טויט. ער אין נאָכדעם אַוועק אין די אַרומיקע וועלדער וואו ער איז, אַלס אַ יונגער בחור, געווען אַ קעמפער צווישן די פּאַרטיזאַנער קעגן די נאַצים.

און איצט, העכער פערציק יאָר שפּעטער, איז סאָלאַזש צוריקגעקומען אין זיין היים־שטעטל קנישין. ער דערציילט, אַז

סעם סאָלאַזש מיט פוילישע שכנים אין קנישין
Sam Solasz with old neighbors in Knishin.

די רייזע פון ביאַליסטאָק קיין קנישין מיט אַ טעקסי, וואו ער איז געפאָרן מיט זיין פרוי און מיט הערי און דינה'לע סאַרנאַ (פון לאָס אַנדזשעלעס), האָט געדויערט אַ קנאַפּע שעה. אָבער אָט דער קורצער וועג האָט ביי אים אויסגעזען ווי אַן אייביקייט. ווען ער איז אָנגעקומען אין אָמאָליקן היים־שטעטל — דערציילט סאָלאַזש — האָט אים געמומען שווינדלען אין די אויגן. ער האָט זיך אַרומגעקוקט, ער האָט זיך דערמאַנט ווי אַזוי דאָס שטעטל האָט אַמאָל אויסגעזען און ער האָט דאָס פאַרגלייכט מיט איצט, און ער האָט ניט געגלויבט וואָס ער זעט פאַר זיך.

אַמאָל, דערציילט סעם סאָלאַזש, האָבן אין קנישין געוואוינט דריי טויזנט אידן. דאָס איז געווען כמעט אַזוי פיל ווי פאָליאַקן. אומעטום אַרום דאָרט אין מאַרק זיינען געווען געסלעך מיט אידישע הייזער, מיט שוהלן, אינסטיטוציעס, אָרגאַניזאַציעס און אַנדערעס. עס איז אָנגעגאַנגען אַ אידישער לעבן וואָס האָט זיך אָנגעזען אומעטום. איצט אָבער, איז גאָר אַנדערש. די אַלע אַמאָליקע הייזקעס וואו עס האָבן געוואוינט

אידן זיינען מער ניטאָ. אויפן אָרט פון דעם זיינען אויסגעבויט געוואָרן נייע קאָאָפּעראַטיוון הייזער, עס איז ניט צו דערקענען דאָס שטעטל. פון די אַמאָליקע דאָרטיקע דריי טויזנט אידישע מענטשן, איז ניטאָ קיין צייכן. אויפן אָרט פון די אַמאָליקע דריי טויזנט פֿאָליאַקן, וואוינען איצט אין שטעטל און אַרום ביי פערציק טויזנט קריסטן. צווישן זיי זיינען אויך פיל געבראַרטע פון דער אַרומיקער געגנט. ווען אַ איד וואָס האָט פאַר דער מלחמה געוואוינט אין שטעטל און ער קומט איצט צוריק, זאָגט מר. סאָלאָזש, וועלכער דאָס האָרץ צעריסן פון ווייטאָג. ווי אַזוי האָט געקענט פאַסירן אַז אַזאַ שיינע און טייערע אידישע וועלט, אַזוי ווי דאָס איז אויך געווען אין אַנדערע ערטער, זאָל אויף אַזאַ שרעקלעכן אופן פאַרניכטעט און אָפגעווישט ווערן? מען קוקט אויף דעם אַלעם, דאָס האָרץ ווייטאָגט און עס לאָזט זיך גאָרניט גלויבן, אַז דאָס איז טאַקע ווירקלעכקייט...

וועו ער איז צוגעקומען צו זיין אַמאָליקע געוועזענע היים, וואָס איז געווען אויף גאַנאָנדזער גאַס, דערציילט סעם סאָלאָזש, האָט ער ניט דערקענט די געגנט. פון די אַמאָליקע אַלטע הייזקעס איז גאָרניט פאַרבליבן, עס זיינען דאָרט נייע וואוינונגען. דאָרט וואו עס איז געווען דאָס הויז פון זיין פאַמיליע, איז איצט אַ ליידיקער פלאַץ. עס איז דאָרט נאָך גאָרניט געבויט געוואָרן, עס איז דערווייל בלויז ערד און גראָז. בלויז דער סאָד איז פאַרבליבן וואָס האָט געהערט צו זיין פאָטער. יאָ, מען זעט דאָרט די זעלבע בוימער מיט די זעלבע פרוכטן אַזוי ווי אַמאָל, אָבער ניט פאַראַן די נאָענטע, וועלכע זיינען אויסגע׳הרג׳עט געוואָרן פון די היטלעריסטישע מערדערס.

ביי זייער הויז, גיט איבער סעם סאָלאָזש, האָט ער באַגעגענט אַן עלטערע פוילישע פרוי. אויך פאַר דער מלחמה האָט זי דאָרט געוואוינט. די פרוי האָט דערקענט סאָלאָזשן פון אַמאָל, זי האָט זיך מיט אים געפרייַדט און ניט געוואוסט וואָס צו טאָן. זי האָט אים דערציילט וועגן דעם וואָס עס איז געווען אין צייט פון דער מלחמה מיט די אידן איין שטעטל, אויך זי געדענקט אַלץ. די פרוי האָט צונויפגערופן אַנדערע פאָליאַקן פון אַרום, מערסטע עלטערע מענטשן, וועלכע האָבן אויך געקענט די פאַמיליע פון סאָלאָזש פון אַמאָל. אַלע זיינען געקומען אָנקוקן דעם גאַסט פון דער ווייטער אַמעריקע, מען האָט מיט אים אויסגעדרוקט מיטלייד. „דאָס האָט אָבער ניט געמאַכט שוואכער — זאָגט מר. סאָלאָזש — מיין צער און ווייטאָג פון דעם וואָס איך האָב געזען אין מיין אַמאָליקן היים־שטעטל.״

אַ גרויסע איבערלעבעניש איז פאַר אים געווען — דערציילט סעם סאָלאָזש — וועו ער איז אַריינגעקומען אין מאָגיסטראַט פון קנישין. ער איז דאָרט געווען מיטן ציל צו געפינען געוויסע דאָקומענטן וועגן זיין משפחה. וועו ער איז אַריינגעקומען אין מאָגיסטראַט האָט מען אים אַריינגעפירט צום נאָטשאַלניק, אַ פרוי. יענע האָט אים גלייך דערקענט פון פאַר דער מלחמה. ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, האָט די נאָטשאַלניק־פרוי פון איצטיקן מאָגיסטראַט אין קנישין פאַר דער מלחמה געלערנט אין איין קלאַס מיט דער שוועסטער פון סאָלאָזש. ביידע האָבן איין זייער שמועס אויפגעלעבט די אַמאָליקע צייטן, עס איז זיך לייכט פאָרצושטעלן וואָס מר. סאָלאָזש האָט דערביי איבערגעלעבט. אַזוי אויך איז מיט אים געווען ביי די באַגעגענישן מיט אַנדערע פֿאָליאַקן אין דעם שטעטל, באַזונדערס די עלטערע, וועלכע געדענקען נאָך וועגן דעם וואָס עס איז געווען אַמאָל, וועו דאָס שטעטל איז געווען פול מיט אידן און מיט אַ אידישן לעבן.

איצט אָבער איז טרויעריק און פוסט אין קנישין, אַזוי ווי דאָס איז אויך איין אַנדערע הונדערטער שטעטלעך אין פוילן און אין אַנדערע ערטער אין מזרח־אייראָפּע, וואו אַמאָל זיינען אומעטום געווען אידן מיט זייער שיינעם און ערלעכן לעבן. סעם סאָלאָזש האָט פאַרלאָזט זיין אַמאָליק היים־שטעטל מיט טערער אין זיינע אויגן. ער האָט מיט זיך מיטגענומען דעם טרויער אין זיין האַרץ וואָס ער טראָגט דאָס מיט זיך כסדר. ער וועט קיינמאָל

ביאַליסטאָק, מיין היים־שטאָט

• פון שמחה נייער
(רמת גן, ישראל)

ביאַליסטאָק, מיין היים־שטאָט
דאָרטן מיינע קינדער יאָרן פאַרבראַכט.
מיין היים־שטאָט, איך בין פון ווייט צו דיר געקומען,
איך שטיי דערשיטערט אויף דער ערד
וואָס מיט בלוט און טרערן פאַרגאָסן.

מיינע טייערע ברידערלעך און טאַטע־מאַמע ניט געפינען,
פון אַלע דורות קיין זכר ניט מער
איך בין מיט ליידן דורכגענומען.
אַלץ איז פאַרשוואונדן און פאַרניכטעט
פון פייער און רויך, קיין לעבן און קיין פאַרמעגן...

ווי אַזוי איז די ליכטיקע וועלט געווען
פאַרשלאָסן און פאַרמאַכט,
וועו אַרום האָבן געברענט פלאַמען בייטאָג און ביינאַכט?
פייער און קעלט, הונגער און דורשט.
אומעטום איז געווען פינצטער, נאַכט און דו,
גרויסע וועלט, וואו ביזטו געווען?

אונזערע טייערע נאָענטע אויף זייער לעצטן וועג
האָבן זיי אונז באַפוילן, צו שפּינען וווייטער
דעם גאָלדענעם פאָדים פון אידישקייט,
ברידערלעכקייט און טרייהייט,
וווייטער פאָרזעצן די טראַדיציעס פון דורות,
אונזער פראַטספולע פאַרגאַנגנהייט.

ביאַליסטאָק, די אידישע שטאָט אַ שיינע,
ביאַליסטאָק, די אידישע היים פראַטפולע מיינע...
ברידער און שוועסטער און דער גאָרער וועלט
דער הימל איז געווען טרויעריק פאַרשטעלט.

מיר זיינען וווייטער דאָ און עס באַגלייט אונז
אַ ליכטיקער שטראָל אויפן נייעם וועג,
שלעכטס און בייזקייט וועט ווערן פאַרטריבן
אונזער פאָלק האָט ווידער אויפגעוואַכט.
איצט אַלע צוזאַמען און מיט לויב און ברכה אין אונזער אייגענעם לאַנד!

ניט פאַרגעסן זיין איצטיקן באַזוך איין דעם געוועזענעם היים־שטעטל, דאָס וועט אים באַגלייטן שטענדיק.

סעם סאָלאָזש דערציילט, אַז אַ גאָר פיינלעכן איינדרוק פון דעם באַזוך אין דעם היים־שטעטל, האָט געמאַכט אויף זיין ליבער פרוי ראָזו. זי איז אַ געבוירענע אין אַמעריקע און דאָס איז געווען איר ערשטער באַזוך אין מזרח־אייראָפּע, באַזונדערס איין פוילן. זי איז אַרומגעגאַנגען מיט איר מאַן אין קנישין, זי האָט צוזאַמען מיט אים געווייטאָגט אויפן אידישן חורבן דאָרט. אַזוי איז אויך געווען וועו מרס. ראָזו סאָלאָזש איז געווען מיט איר מאַן אין אוישוויץ, טרעבלינקע און אַנדערע ערטער, אויף זייער איצטיקן באַזוך אין פוילן. אומעטום האָט מרס. סאָלאָזש געזען דעם אידישן חורבן, אַזוי ווי דאָס האָבן אויך געזען די אַנדערע פון דער גרופּע, וואָס זיינען געפאָרן אויפן טור. „ווי אַזוי איז געווען מעגלעך — האָט מרס. סאָלאָזש כסדר געפרעגט — ווי אַזוי האָט די וועלט געקענט דערלאָזן צו אַזאַ שרעקלעכער זאַך, ווי דאָס איז געטאָן געוואָרן צו אידן?״

100 יאָר זינט גרינדונג פון דעם ביאַליסטאָקער אונטערשטיצונג־פאַראיין „סומך נופלים"

פון אַ. פריינט

עס איז אַ באַקאַנטע זאַך, אַז ביאַליסטאָקער אידן האָבן אַנגעהויבן אָנקומען קיין אַמעריקע צווישן די ערשטע אידישע אימיגראַנטן, וועלכע זיינען געקומען אַהערצו פון די שטעט און שטעטלאַך אין מזרח־אייראָפּע. וועג מען באַקענט זיך מיט דער געשיכטע פון דער מאַסן־אימיגראַציע פון פאָלקס־אידן קיין אַמעריקע, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן מיט אַרום הונדערט פופציק יאָר צוריק, זעט מען, אַז צווישן די ערשטע בויער און אַנטוויקלער פון דעם היגן אידיש־פאָלקסטימלעכן ישוב וואָס איז אויסגעוואָקסן צום גרעסטן אידישן ישוב אין דער וועלט, זיינען געווען ביאַליסטאָקער אידן.

דאָס האָט אויך געפירט צו דעם, אַז די ערשטע געקומענע ביאַליסטאָקער אידן האָבן דאָ, אין ניו יאָרק און אין אַמעריקע בכלל, געשאַפן פאַרשידענע אייגענע אָרגאַניזאַציעס פון די לאַנדסלייט. דאָס האָט געהאָלפן פאַר אַ צוועק צו העלפן קעגנזייטיק די לאַנדסלייט זיך דאָ איינאָרדענען און אָנהויבן פירן אַ פיינעם לעבן, דאָס האָט אויך אין יענער צייט כסדר געהאָלפן ניי־אַריבערגעקומענע לאַנדסלייט פון די אַלטע היימען אויף יענער זייט ים.

די ערשטע געקומענע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט קיין אַמעריקע האָבן אין יענער צייט ניט בלויז געשאַפן איין לאַנדסמאַנשאַפט־אָרגאַניזאַציע, ווי דאָס איז געווען ביי די מערסטע אַנדערע לאַנדסלייט. די געקומענע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט קיין אַמעריקע אָנהויבנדיק ביים סוף פון פאָריקן יאָרהונדערט, האָבן דאָ געשאַפן אַ גרעסערע צאָל פאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס. עס וואָלט דאָ פאַרנעמען צופיל פּלאַץ, כדי אויסצורעכענען אַלע אָרגאַניזאַציעס פון ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין יענער צייט אויפן אַמעריקאַנער באָדען.

די ערשטע אָרגאַניזאַציע פון אַלע אַנדערע שפּעטערדיקע ביי די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, אין אַמעריקע, איז געווען דער ביאַליסטאָקער אונטערשטיצונגס־פאַראיין „סומך נופלים". ערשט נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבן שאַפן אויך אַנדערע אינסטיטוציעס וואָס זיינען זיך צעוואַקסן מיט זייערע וויכטיקע אַקטיוויטעטן. עס איז ווערט צו דערמאָנען, אַז קורץ נאָכדעם ווי עס איז געשאַפן געוואָרן דער „סומך נופלים" איז אויך געגרינדעט געוואָרן דער ביאַליסטאָקער „ביקור חולים", וואָס האָט שטענדיק פאַרנומען אַ וויכטיקן פּלאַץ צווישן די ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפטן.

היינטיקס יאָר וועלן מיר זינט דער גרינדונג פון דעם ביאַליסטאָקער אונטערשטיצונגס־פאַראיין „תומך נופלים", וואָס וועלן מיט רעכט באַצייכנט אַלס דער פאָטער און וועגווייזער פון אַלע שפּעטערדיקע סאָסייעטיס און אָרגאַניזאַציעס וואָס ביאַליסטאָקער אידן האָבן געשאַפן אין אַמעריקע, אַריינגערעכנט אויך דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, אויף 228 איסט בראָדוועי אין ניו יאָרק, וואָס וועלן איצט באַטראַכט אַלס איינע פון די שענסטע און נוצלעכסטע אינסטיטוציעס אינ׳ס אידישן פאָלקס־לעבן.

דער ביאַליסטאָקער אונטערשטיצונגס־פאַראיין „סומך נופלים" איז געגרינדעט געוואָרן דעם 31סטן אָקטאָבער, 1886, מיט זיבן מיטגלידער. ווי דער שטייגער איז געווען אין יענער צייט, איז דער אָנהויב געווען אַ קליינער און באַשיידענער. אין אַ גרויסער מאָס איז דאָס געווען צוליב די באַגרענעצטע מיטלען פון די ערשטע פירער און טויער פון דעם פאַראיין. ניט געקוקט אָבער אויף דעם האָט דער „סומך נופלים" אין יענער צייט ביים אָנהויב פאַר זיך געשטעלט גרויסע און וויכטיקע צילן דורכצופירן. גלייך טאַקע פון אָנהויב האָט דער פאַראיין אָנגעהויבן אַרויסגעבן שטיצע צו נויטבאַדער פטיקע לאַנדסלייט, אַ דאַנק די ביישטייערונגען פון אַנדערע מיטגלידער און אויך פון פריינט, וועלכע זיינען שוין געווען איינגעאָרדנט אין זייער לעבן. גלייכצייטיק מיט דעם האָט מען אויך — טאַקע גלייך פון אָנהויב — אָנגעהויבן אונטערשטיצן געקומענע לאַנדסלייט פון דער אַלטער היים. אין דעם פאַל איז דאָס געווען ניט בלויז געלט־שטיצע. דער אונטערשטיצונגס־פאַראיין האָט אויך געהאָלפן געקומענע ביאַליסטאָקער אידן, ווי אויך פון דער אומגעגנט, מיט געפינען דאָ אַ פּאַסיקע וואוינונג, איינשאַפן אַרבעט, און אַנדערעס, וואָס האָט אַזוי אַרום דערפירט די „גרינע

אייב אבערשטיין
Abe Oberstein

יעקב מעללער
Jacob Maller,

אַלעקס בלומבערג
Alex Blumberg,

לאַנדסלייט" צו אַ נאָרמאַלן לעבן, וואָס איז אין יענער צייט אָנגעקומען מיט גרויסע שווערקייטן.

דער „סומך נופלים"־פאַראיין האָט אויך ניט פאַרגעסן די נאָענטע און אַנדערע אידן אין דער אַלטער היים, דאָס מיינט אין ביאַליסטאָק. די אָרגאַניזאַציע פלעגט אין יענער צייט דורכפירן פאַרשידענע זאַמלונגען און אויך אונטערנעמונגען, און פון דעם איינקונפט האָט מען געשיקט הילף צו די אידן קיין ביאַליסטאָק. גלייכצייטיק מיט דעם זיינען דאָרט, אין ביאַליסטאָק, פאַר דער געשיקטער הילף פון היגן „סומך נופלים", געשטיצט געוואָרן פאַרשידענע איסטיטוציעס, זקנים און יתומים, מען האָט דאָרט געגעבן הילף צו קראַנקע און אויך געשטיצט תלמוד תורות און שולעס.

עס דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז ווען מען איז צוגעטראָטן בויען דעם גרויסן ביאַליסטאָקער מושב זקנים אויף דער איסט סאיד, אין ניו יאָרק, איז דער „סומך נופלים"־פאַראיין געווען צווישן די ערשטע אונטערשטיצערס פאַר דעם וויכטיקן צוועק, פוטראָגנדיק טויזנטער דאָלאַרן. אָבער די טויער פון דער אָרגאַניזאַציע האָבן זיך ניט בלויז באַגוגנט מיט דעם. זיי האָבן אויך אַרויסגעוויזן אַ גרויסן איטערעס און געווען אַקטיוו אַרום דער ביאַליסטאָקער היים פאַר עלטערע מענטשן, וואָס איז אויך ביזן היינטיקן טאָג.

דער ביאַליסטאָקער אונטערשטיצונגס־פאַראיין „סומך נופלים", וואָס איז שטענדיק געווען גוט פאָפולער און באַליבט ביי די לאַנדסייט ווי אויך ביי די אידן אין דער אַלטער היים, האָט זיך אַלע יאָרן אויך אויסגעצייכנט מיט פאַרשידענע הומאַניטאַרע און געזעלשאַפטלעכע טעטיקייטן. די אָרגאַניזאַציע פלעגט, למשל, שטיצן שטרייקנדיקע לאַנדסלייט אויפצוהאַלטן די ביטערע צייט וואָס זיי האָבן דורכגעמאַכט, מען האָט אונטערשטיצט קולטור־אונטערנעמונגען און פאַרשידענע אידישע צייטשריפטן, מען האָט אַרויסגעגעבן הלואות צו לאַנדסלייט אָן פּראָצענט, ביים פאַראיין איז אייגעשטעלט געוואָרן אַ „נאַכט־וואַכע" וועמענס מיטגלידער פלעגן אַרומגיין באַזוכן קראַנקע לאַנדסלייט, מען האָט געהאָלפן לאַנדסלייט מיט אָנווייזונגען און יורידישע עצות און פיל אַנדערעס.

עס איז דעריבער ניט קיין וואונדער וואָס דער „סומך נופלים"־פאַראיין איז געווואָקסן און באַקומען אַלץ מער חשיבות צווישן אונזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט. מען האָט שטענדיק ווי געהעריק אָפּגעשאַצט די גרויסע אויפטוען און דעגרייכונגען פון דעם פאַראיין, וואָס האָט אריינגעשריבן אַ גאָר שיינעם קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון די פאַרשידענע ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפטן־אָרגאַניזאַציעס אין אַמעריקע. אַזוי איז אויך געווען ביי אידן אין ביאַליסטאָק, וואָס האָבן ווי געהעריק אָפּגעשאַצט די טעטיקייטן פון זיינע לאַנדסלייט אין אַמעריקע.

יאָ, לאָמיר דערמאָנען: אין זומער 1906, נאָכן גרויסן פּאָגראָם איבער די אידן אין ביאַליסטאָק, איז דער „סומך נופלים"־פאַראיין געווען צווישן די ערשטע אין אַמעריקע, צו שיקן הילף פאַר די קרבנות אין דער אַלטער היים. אַזוי איז אויך געווען שפעטער, בעת און נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה. אין יאָר 1926 זיינען קיין ניו יאָרק אָנגעקומען נייעס וועגן די גרויסע עקאָנאָמישע שווערקייטן אין פוילן, ווי אויך וועגן דער שווערער לאָגע פון די אידן אין ביאַליסטאָק. דער ביאַליסטאָקער צענטער האָט דאָ דורכגעפירט גרויסע זאַמלונגען, כדי צו העלפן די אידן אין דער אַלטער היים. אין יענער צייט האָט דער „סומך נופלים"־פאַראיין געהאַט אין זייער קאַסע דריי טויזנט דאָלאָר וואָס איז אויפגעקליבן געוואָרן ביי די מיטגלידער, כדי צו פייערן דעם 40טן יאָריקן יובילעום פון דער אָרגאַניזאַציע. האָבן די מיטגלידער דאַמאָלט איינשטימיק באַשלאָסן אַקוועקצוגעבן דאָס גאַנצע געלט פון פלאַנירטן באַנקעט צו שיקן פאַר די הונגעריקע אידן אין ביאַליסטאָק, און אַליין האָבן זיי דאָ געפראָווט דעם „באַנקעט" מיט ברויט און הערינג. דאָס האָט דאַמאָלט אַרויסגערופן גרויס באוואונדערונג מיט בלויז צווישן די היגע לאַנדסלייט, נאָר אויך אין אַלגעמיינעם אידישן לעבן.

ווי געזאָגט, האָט דער „סומך נופלים"־פאַראיין אויך צוגעטראָגן פיל נויטיקער שטיצע און אויך אַקטיוויטעטן צום גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, אויף דער אַלטער איסט סאיד, אין ניו יאָרק. וועגן מען האָט געפייערט דעם חנוכת הבית פון דעם נייעם גרויסן צענטער און היים, דעם 21טן יוני, 1931, האָט דער „סומך נופלים" דאַן געקויפט דעם גאָלדענעם שליסל און די אָנפירער פון דער אָרגאַניזאַציע האָבן געהאַט די גרויסע זכיה צו עפענען די טירן פון דער (דאַמאָלט) האַלב מיליאָניקער געבויידע אויף דער איסט סאיד.

איצט, אויף דער שוועל פון הונדערט יאָריקן יובילעי פון דעם ביאַליסטאָקער אונטערשטיצונגס־פאַראיין „סומך נופלים", האַלטן די ווייניק פאַרבליבענע טוער פון דער אָרגאַניזאַציע ווייטער אויף דעם גרויסן יחוס פון אַמאָל. זיי שטיצן ווייטער דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, ווי אויך אַנדערע צוועקן. די איצטיקע טרייע טוער פון דעם פאַראיין היטן ווייטער אָפּ די שיינע טראַדיציעס פון זייער אָרגאַניזאַציע, וואָס האָט אַרייngעשריבן אַ פרעכטיקן קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע, ווי אויך אינ'ס אידישן פאָלקס־לעבן בכלל.

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אין ניו יאָרק, ווי אויך די „ביאַליסטאָקער שטימע", פאַרצייכענען מיט שטאָלץ די דאָזיקע וויכטיקע דאַטע פאַר אונזערע לאַנדסלייט. מיר וואונטשן די איצטיקע פירער פון דעם „סומך נופלים"־פאַראיין נאָך ווייטער צו טאָן זייער גוטער, הומאַניטאַרער און אידישער אַרבעט, וואָס איז ווערט פאַרדינטער אַנערקענונג.

די איצטיקע הויפט־פירער פון דעם „סומך נופלים" אונטערשטיצונגס־פאַראיין, זיינען: אייב אָבערשטיין, פרעזידענט; יעקב מעללער, וויצע־פרעזידענט און סעקרעטאַר; ראַלף קעשין, טרעזשירער און אַלעקס בלומבערג, באָאַרד־מעמבער.

איר קענט איצט באַקומען דעם
מאָנומענטאַלן **ביאַליסטאָקער יזכור־בוך**
פאַר בלויז **25 דאָלאַר,**
מיט איבערשיקן דאָס צו אייך אַהיים.

צו באַקומען דעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך פאַר דעם רעדוצירטן פרייז פון בלויז 25 דאָלאַר (מיט איבערשיקן) דאַרף מען אַריינשיקן אַ טשעק אָדער מאָני אָרדער אויפן אַדרעס:

BIALYSTOKER CENTER Book Committee
228 East Broadway, New York, N.Y. 10002

זייט אַזוי גוט און שיקט מיר דעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך. בייגעלייגט איז מיין טשעק אויף.....דאָלאַר.

Name .....

Address .....

City ..... State .....

די גרויסע פייערונג פאַר לואיס סילווער

אַ ספּעציעלע גרויסע דעלעגאַציע פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן האָט זיך באַטייליקט אין דער איינדרוקספולער פייערונג פאַר אונזער חשובן לאַנדסמאַן, לואיס סילווער, ביים דערעפענען אַ נייעם וויכטיקן פֿאַוויליאָן אויף זיין נאָמען, אין דער אַרבעטער רינג היים אין ניו יאָרק. די פייערונג איז פאָר געקומען זונטיק, דעם 22טן סעפּטעמבער 1985, אין דער אַרבעטער רינג היים, אויף 3155 גרעיס עוועניו, בראָנקס. אין דער פייערונג האָט זיך באַטייליקט אַן עולם פון העכער טויזנט פערזאָן.

אין נאָמען פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער האָבן זיך אין דעם גרויסן יום־טוב, לכבוד אונזער טייערן לאַנדסמאַן לואיס סילווער, באַטייליקט:

סעם סאָלאַזש, פּרעזידענט; איסאַק ריבאַלאָווסקי, מיט זיין פרוי מאַלי, געשעפֿט־סעקרעטאַר; סאָל קרים, מיט זיין פרוי עטל, טשערמאַן פון באָארד אָוו דירעקטאָרס; הערשל טאַלין, מיט זיין פרוי לאָרנאַ, קאָנטראָלער; מיירא בעילין, אַדמיניסטראַטאָרין; פלאָרענס לוקריטיס, הויפּט־נוירס.

די ערשטע טייל פון דער פייערונג, אין דערפרי, איז פאָרגעקומען אין דרויסן אונטערן פרייען הימל. די צווייטע טייל פון דער פייערונג איז געווען אין דעם גרויסן אוידיטאָריום פון דער אינסטיטוציע, ביי אַ מאָלצייט. צווישן די באַטיליקטע זיינען געווען די פירער פון דעם אַרבעטער רינג און פון פאַרשידענע אָפּטיילונגען פון דער אָרגאַניזאַציע, פאַרטרעטער פון די אַרבעטער רינג ברענטשעס, פון די טרעיד־יוניאָנס, פאַרטרעטער פון פאַרשידענע אידיש־געזעלשפטלעכע אינסטיטוציעס, שטיצערס פון דער היים און פערזענלעכע פריינט פון לואיס סילווער.

ביים אָנהויב פון דער פייערונג, אונטערן פרייען הימל, האָט דזשעראָלד לאַנדסמאַן, דער פרעזידענט פון דער אַרבעטער רינג וואָס האָט אָנגעפירט מיט דעם יום־טוב, מיט וואַרעמע ווערטער באַגריסט דעם עולם. די יונגע פאָלקס־זינגערין רות באָראָן האָט געזונגען די „התקווה" און דעם אַמעריקאַנער הימן. נאָכדעם זיינען אַרויסגעטראָטן מיט באַגריסונגען: דר. באַרנעט זומאָף, פּרעזידענט פון אַרבעטער רינג; סטענלי סאימאָן, בראָנקס באָראָ־פּרעזידענט; ראָבערט אייבערמס, אַטוירני דזשענעראַל פון ניו יאָרק סטעיט. זיי האָבן געלויבט לואיס סילווער פאַר זיין איבערגעגעבנקייט צו דער אינסטיטוציע און אָנגעוויזן, אַז אַ דאַנק זיינע אָנשטרענגען און איבערגעגעבנקייט האָט די אַרבעטער רינג היים צו פאַרצייכענען גוטע רעזולטאַטן.

ווי באַקאַנט, איז פריינט לואיס סילווער אַן אָפּשטאַמיקער פון זאַבלודאָווע. ער איז געקומען קיין אַמעריקע און אָנהויב פון די צוואַנציקער יאָרן. זינט זיין קומען קיין אַמעריקע איז ער פאַרבונדן מיטן ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק און מיט אונזערע לאַנדסלייט. פריינט סילווער, וועלכער איז געווען אַ לערער אין די אַרבעטער רינג שולן און ער איז מחבר פון אַ צאָל ביכער, האָט אויך פאַרנומען וויכטיקע אַמטן אין דער אָנפירערשאַפט פון"ס אַרבעטער רינג. מיט העכער דרייסיק יאָר צוריק, וועו עס איז אויסגעבויט געוואָרן די אַרבעטער רינג האָט ער זיך געשטעלט אין דער אָנפירערשאַפט און אין פאַרלויף פון דער גאַנצער צייט ווי ער פאַרנעמט דעם ווכטיקן אַמט אַלס עקזעקוטיוו דירעקטאָר, ער איז ביי אַלעמען באַליבט.

אין די פריערדיקע יאָרן, איז פריינט לואיס סילווער געווען אַקטיוו אַלס קולטור־דירעקטאָר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער. ער פלעגט אויך זיין פאָרזיצער פון די יערלעכע אַזכרות פון אונזער צענטער, וואָס מיר פירן דורך אין אָנדענק פון קדושים און מאַרטירער. צוליב דעם וואָס פריינט סילווער איז די לעצטע יאָרן זייער פאַרנומען אויף זיין וויכטיקן אַמט אַלס אָנפירער פון דער גרויסער היים, איז פאַר אים אומעגלעך צו זיין אַזוי אַקטיוו אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער ווי דאָס איז געווען אין די פריערדיקע יאָרן. ער וויזט אָבער אַרויס די גאַנצע צייט גרויס אינטערעס צום אונזער צענטער און ער איז שטענדיק גרייט פאַר אונז מיט ראַט און טאַט. מיר וויסן גוט, אַז מיר האָבן אין אים אַ גוטן פריינט און טרייַעז לאַנדסמאַן.

ביים צווייטן טייל פון דער גרויסער פייערונג, ביי דעם מאָלצייט איין אוידיטאָריום, זיינען מיט קורצע רעדעס אַרויסגעטראָטן אַ צאָל וויכטיקע טוער פון די טרעיד־יוניאָנס ווי אויך קאָנגרעס־לייט און פירער פון אַרבעטער רינג. אַלע האָבן געלויבט סילווערן פאַר זיין טריישאַפט אין דער אַרבעט וואָס ער טוט, ווי אויך אַלס ליבלעכער מענטש. עס איז אויך אַרויסגעבראַכט געוואָרן, אַז די גרויסע אַרבעטער רינג היים מיט וועלכער עס פירט אָן לואיס סילווער, איז איינע פון די

לואיס סילווער LOUIS SILVER

שענסטע דערגרייכונגען פונם אַרבעטער רינג, וואָס האָט לעצטנס געפייערט 85 יאָר זינט דער גרינדונג.

דער נייער „לואיס סילווער פאַוויליאָן" איז איינגעאָרדנט אויף דעם מאָדערנסטן אופן. דאָס וועט געבן אַ מעגלעכקייט בעסער צו באַדינען די קראַנקע איינוואוינער אין דער היים, ווי אויך אַריינצועמען נאָך עטלעכע צענדליק איינוואוינער. די אַרבעטער רינג היים וואָס איז געפֿונען אין 1951 מיט 54 עלטערע איינוואוינער, האָט איצט העכער פינף הונדערט איינוואוינער.

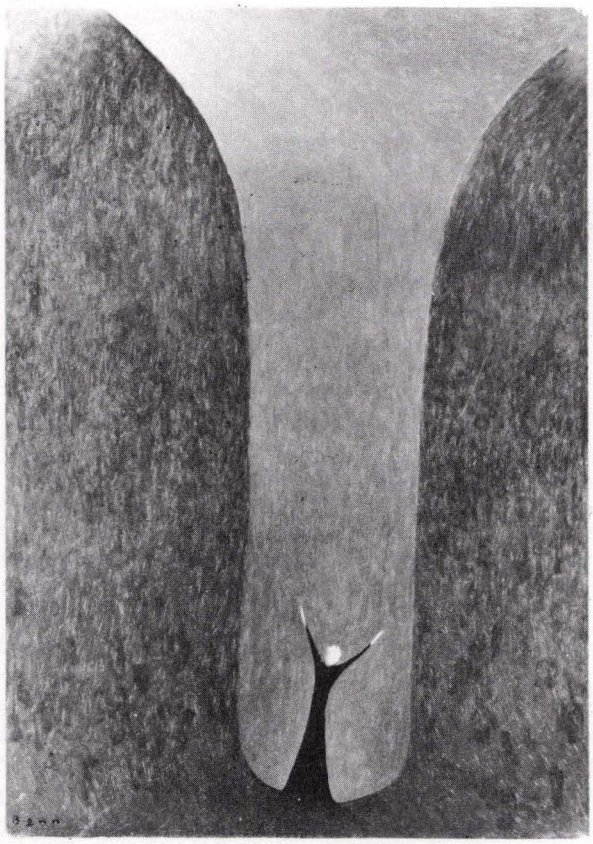
אין פאַרלויף פון עטלעכע שעה האָט דער גרויסער עולם ביי דער פייערונג, פריער אין דרויסן אונטערן פרייען הימל און נאָכדעם אין אוידיטאָריום, פאַרברענגט אויף אַ פיינעם היימישן אופן. אויך די פאַרטרעטער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, האָבן זיך ביי דער פייערונג לכבוד אונזער גוטן פריינט און לאַנדסמאַן לואיס סילווער, געפילט ווי אין אייגענער משפּחה. די פייערונג האָט זיך פאַרענדיקט מיטן געזאַנג פון אַרבעטער רינג פון „אַלע פאַר איינעם און איינער פאַר אַלע".

באַרימטער ביאַליסטאָקער קינסטלער בען

• פון נחום סאָרעס

אונזער חשובער לאַנדסמאַן און דער באַרימטער קינסטלער **בען**, וועלכער וואוינט אַלע יאָרן אין פּאַריז מיט זיין ליבער פרוי, געראַ, ווערט כסדר געלויבט מיט פיל אַנערקענונג פאַר זיינע גרויסע שאַפונגען, אין דער פראַנצויזישער הויפּט־שטאָט. דאָרטיקע צייטונגען און זשורנאַלן גיבן אָפּ פיל פלאַץ פאַר לויב־באַשריינונגען וועגן דעם זעלטענעם קינסטלער.

אויך דער באַרימטער פראַנצויזישער פּאָעט זשאַן באַנקאַל, וועלכער איז פּראָפעסאָר אויף דער פאַריזער סאָרבאָנע, האָט לעצטנס אָפּגעדרוקט אַן איינדרוקספילן אַרטיקל וועגן דעם קינסטלער בן־ציון בען, אונטערן נאָמען: „בען, אַ מאָלער אַ

פון די טיפענישׂ האָב איך דיר געראופן (תהלים 130־1)

From The Depths I Called Unto Thee.

נביא". דאָ וויייטער ברענגען מיר דעם דאָזיקן וויכטיקן אַרטיקל, אין דער אידישער איבערזעצונג פון א. ל. ג.:

בען איז זיכער איינער פון די גרעסטע קונסט־מאָלער פון אונזער עפּאָכע — שרייבט זשאַן באַנקאַל — כאָטש ער לויבט זיך ניט אַליין. ער איז איבערצייגט, אַז וואָס ער דרוקט אויס איין זיינע קונסט־שאַפונגען קומט פון אַן אַנדערן, עס קומט פון גאָט. וועגן גאָט, רעדט בען ווי וועגן אַ נאָענטן פריינט. די דאָזיקע איבערנאַטירלעכע שכנ׳שאַפט, פילן אויך מיר אָפּ מיט גרויס פרייד.

בען איז היינט אַ פענאָמען פון קלאָרקייט און פשטות. ער איז פרעמד די אַלע מאָדעס און ער זאָרגט זיך ניט וועגן די אַלע אויסערלעכע ריכטונגען. מיט דער שטאַרקייט פון זיין עקשנות און מיט דער אויסטערלישער ריינקייט פון זיין בליק, ווערט אָפּגעמאַלט דאָס ניט וויכטיקע. ער איז קלאָר, שאַרף, אייגנאַרטיק אוון פאַרכאַפּענד. עס איז ממש אַ נס פון אַ פאַראַדאָקס ביים באַטראַכטן זיינע שאַפונגען וואָס זיינען אוניווערסאַל, אייגנעווּאָרצלט און פריי. עס איז אַ זעלטענער צונויפקום פונ׳ם קומענדן אין דער אומקלאָרער איצטיקייט אוון פון אַ גרויסער אָפּענער צוקונפט. צוזאַמען איז דאָס די היים פון יעדער טראַדיציע, פון יעדער אַנטוויקלונג אוון פון יעדער באַנייאונג.

בענ׳ס גרויסע און באַרימטע שאַפונגען און זיין סטיל, איז ניט צו פאַרגלייכן מיט אַנדערע. גלייכצייטיק איז דאָס אויסגעריניקט און פלאַמענדיק ווי די וועלט און דער מענטש. דאָס עלעמענטאַרע און דאָס וויכטיקסטע פאַרבונדן זיך ווי אין אַ שפּראַך וואו דאָס זעבאַרע באַזינגט דאָס אומבאַשרייבלעכע. די בויגן־ליניעס און די שיינקייט פון די פאַרבן רופן אַרויס די מיסטעריעזע מאַסע פון דער געטלעכער אוון אומצעטיילבאַרער ליכט.

געבענשט זאָל זיין בען פאַר זיין אויסערגעווויינלעכער בילדעריישער גייסטיקייט וואָס פאַרענדיקט אַזוי אַרום אַ געניאַלע סימפאָנישע פּאָעמע און עקומעניק ווערק, אַן אָרקעסטראַציע פון שלום און אַ קאָמפּאָזיציע פון ליבע, פאַריינקנדיק אַלע גלויביקע פון דער וועלט איבערגענומען פון ישר, אמת און שיינקייט. די געניאַלקייט פון בען באַשטייט אין אַן אויסטערלישער און פשוטער „העלזערישקייט". ניט קיין וואונדער וואָס ער ווערט געלויבט פון אַלעמען.

עס איז פון גרויס וויכטיקייט צו שאַפן איין גרויסן און ספּעציעלן מוזעאום פאַר בען, עס איז אַ מין פאַראַנטוואָרטלעכקייט פון דער קונסט־פּאָליטיק, כדי איינצוזאַמלען אַלע זיינע וואונדערלעכע קונסט־שאַפונגען. נאַטירלעך דאַרף דאָס זיין אין פאַריז, די הויפּט־שטאָט פאַר קונסט און ליטעראַטור.

אין פאַרבינדונג מיט בענ׳ס אומצאָליקע וויכטיקע אויסשטעלונגען אין פאַריז און אין פאַרשידענע פּראָווינץ־שטעט אין פראַנקרייך וואָס רופט אַרויס אַ גרויסן אָפּקלאַנג, איז לעצטנס אין פאַריז אַרויסגעגעבן געוואָרן אַ נייער פּרעכטיקער אַלבום מיט קאָלירטע רעפּראָדוקציעס פון בענ׳ס קונסט־שאַפונגען.

פרוי דינה סארנא (רעכט), פון קאַליפאָרניע, אויף אַ באַזוך אין ביאַליס־טאָקער צענטער און היים. לעבן איר שטייט איסאַק ריבאַלאָווסקי. ביים טיש זיצט דער 104 יאָריקער מאַקס לעאָן, אַן איינוואוינער אין דער היים.

באַריכט פון ראָוז סאָלאַזש וועגן דעם ביאַליסטאָקער טור אין פוילן

• פון איסאַק ריבאַל

דער מיר זיינען אָנגעקומען פון פוילן קיין תל־אביב, דאָנערשטיק אָוונט דעם 10טן אָקטאָבער, און אַריין אין פלאַזא־האָטעל, איז שוין דאָרט פון פריער געווען צוגעגרייט אַ ספּעציעלער צימער פאַר אונזער גאַנצער גרופּע, ווי אויך פאַר אונזערע ישראל׳דיקע לאַנדסלייט און פריינט, וועלכע זיינען געווען מיט אונז. דאָס איז צוגעגרייט געוואָרן פון מרס. ראָוז סאָלאַזש מיטן צוועק, ווייל זי האָט אויסגעדרוקט דעם וואונטש איבערצוגעבן אירע איינדרוקן וועגן דער רייזע, וואו זי איז געווען מיט דעם טור פונם ביאַליסטאָקער צענטער.

מרס. סאָלאַזש האָט אין פאַרלויף פון איר באַריכט געהאַלטן אין שפּאַנונג דעם גאַנצן פאַרזאַמלטן עולם, וואָס האָט מיט גרויס אינטערעס זיך צוגעהערט צו אירע שילדערונגען. זי האָט געזאָגט, אַז זי האָט שוין פיל געלייענט און געהערט וועגן דעם אידישן חורבן אין פוילן און אויך אין ביאַליסטאָק. אָבער דאָס וואָס זי האָט געזען מיט אירע אויגן, וועט פון איצט אָן איר באַגלייטן דעם גאַנצן לעבן.

פרוי סאָלאַזש האָט אויף אַ רירנדן אופן געשילדערט דעם איצטיקן אויסזען פון אוישוויץ און טרעבלינקע, וואו די נאַציס האָבן אין צייט פון דער מלחמה אומגעבראַכט מיליאָנען אידן. אַפילו אין די דאָזיקע טויט־לאַגערן איז איצט פוסט, האָט זי צוגעגעבן, פילט מען אָבער נאָך דעם גאַנצן פיין און אומעט וואָס דאָרט איז געווען אין דער גרויזאַמער צייט פון היטלעריזם.

אַזוי איז אויך געווען מיט איר שילדערונג וועגן דעם באַזוך אין ביאַליסטאָק. כאָטש זי איז פאַרבונדן אויף אַן אַקטיוון אופן מיט דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק — האָט מרס. סאָלאַזש געזאָגט — וואו איר מאַן, סעם, איז פרעזידענט פון דער גרויסער אינסטיטוציע און דורך דעם איז די געשיכטע פון דער פאַר׳מלחמה׳דיקער ביאַליסטאָק איר ניט פרעמד, האָט אָבער דער באַזוך אין ביאַליסטאָק מיט דעם טור אויף איר געמאַכט אַ שרעקלעכן איינדרוק. זי האָט אַזוי פיל געהערט און געלייענט וועגן דעם אַמאָליקער בליענדער אידישער ביאַליסטאָק, און דאָ גאָר, זייענדיק איצט דאָרט, האָט זי געפילט ווי אויף פוסטן און איינזאַמען בית־עולם. עס איז שרעקלעך צו זען די איצטיקע ביאַליסטאָק אָן אידן...

ביז גאָר פיינלעך איז אויך פאַר מרס. ראָוז סאָלאַזש געווען זי איז, מיט איר מאַן סעם, זיינען אַרײַנגעפאָרן אין זיין געווען־זענעם היים־שטעטל קנישין. געוויס האָט זי פון פריער געוואוסט וואָס די היטלעריסטישע מערדערס האָבן געטאָן מיט די דאָרטיקע אידן. אָבער זיין אויפן אָרט אַזוי ווי זי געווען, זען דעם חורבן פון דער נאָענט, איז ביז גאָר פיינלעך און אומפאַרגעסלעך.

אומעטום אויף דער רייזע אין פוילן האָט פרוי סאָלאַזש געמאַכט פיל פאָטאָגראַפיעס און פאַרצייכנט געהעריקע נאָטיצן. זי האָט דאָס געטאָן מיטן צוועק, כדי צו דערציילן אירע קינדער און משפּחה, ווי אויך אַנדערע, וועגן דעם שרעקלעכן אידישן חורבן וואָס איז געווען אין פוילן. מען דאַרף דאָס שטענדיק געדענקען, מען טאָר דאָס ניט פאַרגעסן.

אַלע אָנוועזנדע ביים אָוונט האָבן געפילט, אַז אַלץ וואָס מרס. סאָלאַזש דערציילט און גיט איבער וועגן איר באַזוך אין פוילן, קומט פון איר האַרצן וואָס וויטאָגט אויך מיט דעם שרעקלעכן אידישן חורבן, אַזוי ווי דאָס איז אויך מיט אַנדערע. מען דאַרף דערמאָנען, אַז פרוי סאָלאַזש איז אַן אַמעריקאַנער געבוירענע.

די טעטיקייטן פון דעם גראָדנער קלוב אין ניו יאָרק

• פון אַ גראָדנער לאַנדסמאַן

דעם 5טן מאַי, 1985, האָבן מיר צוזאַמען מיט דעם ביאַליסטאָקער צענטער דורגעפירט אַ יום־טוב צו באַגריסן די וויצע־פּרעזידענטן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, פריינט יוסף דאינעס און פרוי און אונזער לאַנדסמאַן משה׳ל קרעמער און פרוי. די גרויסע שמחה איז פאַרגעקומען אין וואַלדאָרף אַסטאָריאַ האָטעל און עס איז דערביי געשאַפן געוואָרן אַ גרויסע סומע געלט, כדי צו בויען אַ קינדער אָפּטיילונג ביים תל־השומר שפּיטאָל, אין תל־אביב.

* * *

דעם 6טן אָקטאָבער, 1985, איז אַ גרעסערע גרופּע פון ביאַליסטאָקער און גראָדנער טוער געפאָרן קיין ישראל, כדי איבערצוגעבן די געשאַפענע געלט פאַר דעם וויכטיקן צוועק, ווי אויך בייצוזיין די פייערונג פון לייגן דעם גרונטשטיין פאַר דער גרויסער קינדער־אינסטיטוציע. אונזער גאַנצע גרופּע איז זייער וואַרעם און פייערלעך אויפגענומען געוואָרן פון דער אַדמיניסטראַציע פון תל־השומר, בראָש מיט דעם הויפט וויצע־דירעקטאָר דר. משה מודעי. עס איז געווען אַן אומפאַרגעסלעכע פייערונג.

* * *

דעם 9טן אָקטאָבער, האָבן מיר זיך באַגעגענט אין אַ רעסטאָראַן אין תל־אביב מיט אַ גרופּע גראָדנער לאַנדסלייט, וועלכע וואוינען אין מדינת ישראל. דער פיינער צוזאַמענטרעף איז אָרגאַניזירט געוואָרן פון ליאָווע טראַכטענבערג און משה׳ל קרעמער, מיט זייערע פרויען. פון ניו יאָרק זיינען אָנוועזנד געווען: שמחה און רעגינאַ סיסון, חנה און משה׳ל קרעמער, יעקב און קריינדל בערען. פון ישראל זיינען אָנוועזנד געווען: דער סעקרעטאַר פון דער גראָדנער לאַנדסמאַנשאַפט יעקב דראַזניק און פרוי, ישראל עפשטיין, ישראל קופינסקי, מיט זייערע פרויען, ווי אויך פרוי סטוואָראָווסקי, פרוי ציטראָן, בעלאַ וויניצקי און פריידל. מען האָט פאַרבראַכט אַ שיינעם אָוונט ביי געדענקטע טישן און זיך דערמאָנט די פאַרגאַנגנהייט און דאָס לעבן אין דער אַלטער היים פאַרן גרויסן חורבן ביי היטלערן.

* * *

ביי דער געלעגנהייט ווילן מיר אויסדרוקן אַ האַרציקן דאַנק די איבערגעגעבענע אָרגאַניזאַטאָרן פון דעם תל־השומר פּראָיעקט און פון דער רייזע און די פייערונג אין ישראל — דעם גענעראַל סעקרעטאַר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, פריינט איסאַק ריבאַלאָווסקי און זיין פרוי מאַלי, ווי אויך יוסף דאינעס, פאַר דורכפירן דעם רייזע־פּראָגראַם פון ניו יאָרק קיין תל־אביב און אילת.

* * *

אונזערע לאַנדסלייט ליזאַ פאַלקעס און הענרי זאַליצקי האָבן חתונה געהאַט אין נאָוועמבער, 1985, ווי אויך די טאָכטער פון ליזאַ און זיידל אַש, ליובאַ. מיר וואונטשן זיי אַ האַרציקן מזל־טוב און אַ גליקלעכן צוזאַמענלעבן.

א. ריבאַלאָווסקי און מ. קרעמער ביי מיטינג פון שארית הפליטה

פון דעם 9טן ביזן 11טן נאָוועמבער, 1985, איז אין דעטראָיט פֿאָרגעקומען דער ערשטער מיטינג פון דער הויפּט־אָנפּירערשאַפט פון דער נייער פֿאַראייניקטער אָרגאַניזאַציע פון דער שארית הפליטה, אין אַמעריקע. די דאָזיקע פֿאַרייניקונג איז צושטאַנד געקומען אין אַפּריל, 1985, אין פילאַדעלפיע, וועו עס איז דאָרט פֿאָרגעקומען דער גרויסער צוזאַמענקונפט מיט דער באַטיילונג פון עטלעכע טויזנט פֿאָרטרעטער פון דער שארית הפליטה. יענע איינדרוקספולע קאָנפֿערענץ איז געפֿונפן און דורכגעפּירט געוואָרן פון דער „אַמעריקאַנער געטהערינג", וועמענס פּרעזידענט עס איז דער באַקאַנטער כלל־טוער און שארית הפליטה־פּירער בנימין מיד.

די איצטיקע נייע פֿאַראייניקטע אָרגאַניזאַציע טראָגט דעם נאָמען „אַמעריקאַנער צוזאַמענקונפט — פּעדעראַציע פון דער שאירת הפליטה". אין דעם ערשטן מיטינג פון דער אָנפּירערשאַפט, אין דעטראָיט, האָבן זיך באַטיילט קנאַפּע הונדערט פֿאָרטרעטער פון 30 סטעיטס אין אַמעריקע, פון אָרגאַניזאַציעס פון שארית הפליטה אידן. אין פּאַרלויף פון דעם וויכטיקן מיטינג זיינען געהערט געוואָרן באַריכטן וועגן טעטיקייטן אומעטום, עס איז פֿאָרגעקומען אַן אינטערעסאַנטע דיסקוסיע, עס זיינען אָנגענומען געוואָרן רעזאָלוציעס און פלענער וועגן אויסבאַרייטערן די אַקטיוויטעטן, פון דער נייער פֿאַראייניקטער אָרגאַניזאַציע פון דער שארית הפליטה.

אין נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער, ווי אויך אַלס מיטגלידער פון דער הויפּט־אָנפּירערשאַפט פון דער נייער פֿאַראייניקטער אָרגאַניזאַציע, האָבן זיך באַטיילט: איסאַק ריבאַלאָווסקי, געווארן סעקרעטאַר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פֿאַר עלטערע מענטשן; און משה'ל קרעמער, וויצע־פּרעזידענט פון דער אינסטיטוציע. ביידע האָבן זיך אויך באַטיילט אין די דעבאַטעס ביי דעם גרויסן צוזאַמענקום.

ביים אָנהויב פון זיין באַגריסונגס־רעדע האָט איסאַק ריבאַלאָווסקי אויסגעדריקט לויב צום בנימין מיד, פֿאַר די אָנשטרענגונגען וואָס ער גיט אָפּ ביים העלפן גרויס און שטאַרק מאַכן דעם אָנזען פון דער שארית הפליטה. מר. ריבאַלאָווסקי האָט אָנגעוויזן, אַז אַ דאָנק דער איניציאַטיוו, מיט די באַמיאונגען און אונטער זיין אָנפּירערשאַפט, איז דרוכגעפּירט געוואָרן דער דערפֿאָלגרייכער וועלט — צוזאַמענפֿאָר פון דער שארית הפליטה, אין יאָר 1981, אין ירושלים; ווי אויך אין יאָר 1983 אין וואַשינגטאָן; און אין אַפּריל 1985, אין פילאַדעלפיע. די דאָזיקע צוזאַמענפֿאָרן פון דער שארית הפליטה זיינען אַלע געווען פון וויכטיקער באַדייטונג און דאָס האָט אויך צום סוף דערפּירט צו דער פֿאַראייניקטער אָרגאַניזאַציע פון די געראַטעוועטע אידן פון היטלערן, וואָס איז איצט אין אַמעריקע. „וועו ניט דער פּרעזידענט בען מיד — האָט ריבאַלאָווסקי געזאָגט — וואָלטן מיר איצט ניט געהאַט דעם ערשטן מיטינג, דאָ אין דעטראָיט, פון דער הויפּט־אָנפּירערשאַפט פון דער אַלגעמיינער שארית הפליטה אָרגאַניזאַציע".

איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט אין זיין אַרויסטריט אַרויסגעבראַכט געוויסע פֿאָרשלאָגן ווי אַזוי די נייע פֿאַראייניקטע אָרגאַניזאַציע זאָל אויך, אין די אַקטיוויטעטן, זאָרגן פֿאַר מענטשן פון דער שארית הפליטה אויף די עלטערע יאָרן. אין יעדער שטאָט וואו עס לעבן געראַטעוועטע אידן פון די נאַציס, דאַרף געשאַפן ווערן ספּעציעלע קאָמיטעס וואָס זאָלן זיך פֿאַרנעמען מיט דעם וויכטיקן ענין. ריבאַלאָווסקי האָט אויך איבערגעגעבן וועגן דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער און היים פֿאַר עלטערע מענטשן, וואָס איז אַ וויכטיקע פֿאַלקס־אינסטיטוציע פון די ווייניק פֿאַרבליבענע גרויסע אידישע לאַנדסמאַנשאַפֿן.

משה'ל קרעמער, וועלכער איז אויך געווען וויצע־פּאָרזיצער פון איינער פון די זיצונגען (מאָנטיק פרי) ביי דעם גרויסן צוזאַמענקום, האָט אין זיין קורצער רעדע אָנגעוויזן אויף די וויכטיקע אויפגאַבן וואָס עס האָבן פֿאַר זיך איצט די אָרגאַניזאַציעס פון שארית הפליטה. ער האָט אויך אין וואַרעמע ווערטער באַגריסט די פֿאַראייניקונג פון אַלע שארית הפליטה־אָרגאַניזאַציעס אין איין קערפּערשאַפט, אונטערן נאָמען „אַמעריקאַנער צוזאַמענקום — פּעדעראַציע פון דער שארית הפליטה", וואָס ווועט געוויס ברענגען גוטע רעזולטאַטן. ער האָט אָנגעוויזן אויף דער וויכטיקייט פון דעם, אַז די נייע אָרגאַניזאַציע זאָל נאָך מער זיין אַקטיוו אין דעם היגן אַלגעמיינעם אידישן לעבן.

די אַרויסטריטן פון איסאַק ריבאַלאָווסקי און משה'ל קרעמער, זיינען וואַרעם און מיט אינטערעס אויפגענומען געוואָרן פון די אָנוועזנדע פֿאַרטרעטער.

דער ביאַליסטאָקער יזכור בוך

• פון חנה שטיינמאַן

אַ בוך האָט מען געשריבן
וועגן אַ שטאָט וואָס האָט געבליט,
דער בוך האָט אַלץ פֿאַראייביקט
אַ הייליקע מצבה אין זיך.

אין דעם בוך איז באַשריבן
מיט ווירדע און רעכט,
דעם אידנ'ס געראַנגל
מיט „טומאה" און געפּעכט.

וואָס דאָרט האָט פּאַסירט
וועט אייביק ווערן דיסקוטירט,
ווי דער דייטש האָט די אידן
צום טויט געפּירט.

אויף אַלע קאָנטינענטן
דער בוך וועלט פֿאַרשפּרייט,
מען וועט קיינמאָל פֿאַרגעסן
דעם בונ'ס הייליקע רייד.

דאָס פֿאַרשריבענע וואָרט
וועט אָנקלאָגן או מאָנען,
עס וועט דער דייטש זיך
קיינמאָל אויסצאָל קאָנען.

דאָס פֿאַרשריבענע וואָרט
מיט דער בלוטיקער שוועכט,
וועלן לוייערן אויף די רוצחים
אויף זייער אייגענער ערד.

צעפּוילט איז דר דייטש
און פו רציחה קראַנק,
ער וועט מוזן פּאַלן
אין זיין אייגענעם גאַנג.

מיר, אידן, וועלן זיך מערן
און בויען אויפּסניי,
אונזער היים־שטאָט איז חרוב
לאָמיר זיין צו אונזערע צילן טריי.

דער לייַדנס־וועג פון אַ ביאַליסטאָקער פרוי

• פון י. שמולעוויטש

דאָ ווייטער ברענגען מיר אַן אַרטיקל פון דעם באַקאַנטן שרייבער י. שמולעוויטש, וואָס איז געווען געדרוקט אין „פֿאָרווערטס" פרייטיק, דעם 25טן אָקטאָבער, 1985, וועגן דער ביאַליסטאָקער פרוי בערטאַ שאָכאָווסקי, וועלכע איז געקומען מיט איר משפּחה פון מאָסקווע קיין מדינת ישראל — **רעד.**

„אָן איצט בין איך אין ירושלים, די הייליקע שטאָט פון מדינת ישראל און פונעם גאַנצן אידישן פֿאָלק, קיינער קען נישט באַגרייפן מיין פרייד. אָפּטמאָל זעט דאָס בייַ מיר אויס ווי אַ חלום, אָבער ניין, עס איז וויירקלעכקייט! איך גיי איבער די גאַסן און געפּלעפּ פון דער אור־אַלטער שטאָט פון אונזערע אבות, איך ווייַן פּשוט פון פרייד, מאַמעניו קרוין, וועך קען פֿאַרשטיין מיין גליק?..."

דאָס זיינען ווערטער פון אַ שוועסטער־געפֿיניקטער אידישער פרוי בייַ די נאַצים, ווערטער, וואָס זיינען בייַ איר ווי אַ הייליקע תפילה. באַלד נאָך דער מלחמה, נאָכדעם ווי זי איז דורך ניסים אַרויסגעקומען פון היטלערס גיהנום, איז זי פֿאַרוואָגלט געוואָרן קיין סאָוועט־רוסלאַנד. אין פֿאַרלויף פון פיל יאָרן האָט זי געפּירט אַ שווערן געראַנגל, כדי זיך אַרויסרייסן פון יענער מדינה, מיט אירע נאָענטע, כדי צו גרייכן דאָס אידישע היימלאַנד, ענדלעך האָט זי לעצטנס דערגרייכט איר ציל. עס איז געווען אַ ווייַטער וועג באַגלייט מיט צער און טרערן, פון מאָסקווע קיין ירושלים.

דאָס איז נאָך איינע פון פיל אַנדערע ענלעכע טראַגיש־דראַמאַטישע געשיכטעס פון אונזער צייט, די צייט פון צער און טרויער בייַ דעם שוועסטער־געפֿיניקטן אידישן פֿאָלק.

דער אָנהויב איז געווען אין ביאַליסטאָק וואו עס איז געווען אַ טיף־פֿאַרוואָרצלטער אידישער ישוב, פֿאַר דער צווייטער וועלט־מלחמה, פֿאַרן חורבן בייַ היטלער'ן, אייַדער עס האָט זיך אַראָפּגעלאָזט דער גרויסער פֿאַרניכטונגס־אומגליק אויפן אידישן פֿאָלק. אין דער געדיכטער אידישער געגנט דאָרט, אויף דער אַמאָליקער גוט־באַקאַנטער שיעעוויטשאַ גאַס (נומער 39), האָט אויך געוווינט די משפּחה פון אפרים און גוטאַ סאָקאָלסקי. ער האָט געהאַט אַ פֿאַרבן־פֿאַבריקל, מען האָט געאַרבעט שווער, כדי צו קענען באָשפּייַזן די משפּחה. איינע פון אפרים און גוטאַס טעכטער, די יונגע בערטאַ סאָקאָלסקי, האָט געלערנט אין דער גוט־באַקאַנטער זעליגמאַנ'ס גימנאַזיע, אין ביאַליסטאָק.

ווען די צווייטע וועלט־מלחמה האָט זיך אָנגעהויבן פונאַנדערפלאַקערן, אין סוף 1939, איז בערטאַ געווען קנאַפּע צוואַנציק יאָר, זי איז געווען אין בליענדן עלטער אַזוי ווי פיל אַנדערע אידישע יוגנטלעכע אין יענער צייט, מיט האָפענונג און דערוואַרטונג, פֿאַר אַ נייַעם צופֿרידענעם לעבן. פלוצלונג אָבער איז אַלץ פֿאַרפינצטערט געוואָרן, צעשטערט און אונטערגעגאַנגען, ווי אַ שיף אויפן ים בעת אַ שרעקלעכן שטורם...

ווען די נאַציס זיינען אַריין קיין ביאַליסטאָק אין זומער 1941 — נאָך דער סאָוועטישער אָקופּאַציע — האָט בערטאַ סאָקאָלסקי גראָד געהאַט פֿאַרענדיקט לערנען אין גימנאַזיע. קורץ נאָכדעם, ווען עס איז געשאַפן געוואָרן דער געטאָ פֿאַר די אָרטיקע אידן, איז הינטער דער געטאָ־מויער אויך געווען די שיינע בערטאַ מיט איר משפּחה, דער פֿאָטער, אפרים, איז געשטאָרבן פֿאַר דער מלחמה.

ווען די היטלעריסטישע מערדערס האָבן ליקווידירט דעם געטאָ אין ביאַליסטאָק, אין אויגוסט 1943, און די דאָרטיקע אידן זיינען אַרויסגעפירט געוואָרן אויף פֿאַרניכטונג, איז צווישן זיי אויך געווען די דערמאָנטע משפּחה, בערטאַס מוטער, גוטאַ, מיט אירע צוויי ברידער און אַ שוועסטער, זיינען אומגעבראַכט געוואָרן אין די פֿאַרניכטונגס־לאַגערן. פֿאַר איר, די פּעאיקע סטודענטין פון זעליגמאַנ'ס גימנאַזיע, האָט נאָך געוואַרט אַ ווייַטער און לאַנגער וועג, אַ וועג, פון ליידן און פיין...

ווען די נאַצישע רוצחים האָבן אַרויסגעפירט די אידן פון ביאַליסטאָק אויף פֿאַרניכטונג, איז בערטאַ סאָקאָלסקי געווען אין אַ וואַגאָן פון טראַנספֿאָרט, צוזאַמען מיט אַנדערע מיידלעך. אין דעם זעלבן וואַגאָן איז אויך געווען אַ אידישע דאָקטאָרין פון וואַרשע. ווען די אידישע מיידלעך האָבן זיך דערוואוסט אַז מען פירט זיי קיין טרעבלינקע, וואָס האָט געמיינט אין די

פרוי בערטאַ שאָכאָווסקי (רעכטס) מיט איר טאָכטער אַלאַ (לינקס) מיט איר אינגעלע

Bertha Szochowski (right) with daughter Alah (left) with her son.

גאַז־קאַמערן און קרעמאַטאָריעס, האָבן זיי באַשלאָסן צו באַגיין זעלבסטמאָרד, כדי נישט דורכצומאַכן שרעקלעכע ליידן ביזן טויט.

איינע פון צווישן די דאָזיקע ביאַליסטאָקער אידישע מיידלעך פון זעלבן וואַגאָן, מערקע שבח (איצט אין ישראל), האָט שפּעטער דערציילט: „יאָ, אַזוי איז דער טרויעריקער אמת! מיר, די מיידלעך, האָבן זיך געבעטן בייַ דער אידישער דאָקטאָרין, אַז זי זאָל בייַ אונז איבערשנייַדן די אָדערן פון די הענט. פֿאַר דעם צווינג האָבן מיר זיך אויסגעשטעלט אין אַ ריי, איינע נאָך דער אַנדערע. און די דאָקטאָרין האָט טאַקע איינגעשניטן, מיט איר שאַרפן־ראַזיר־מעסער, די אָדערן פון בייַדע הענט בייַ די מיידלעך. אַזוי זיינען אַוועקגעפאַלן, ווי געשאַכטענע הינדלעך, צוואַנציק יונגע מיידלעך פון צווישן אונז...".

אויך בערטאַ סאָקאָלסקי האָט פֿרובירט באַגיין זעלבסטמאָרד אין דעם וואַגאָן, דורך איבערשנייַדן זיך די אָדערן פון איר האַנט. דאָס איז איר אָבער נישט געלונגען, ווי עס זעט אויס, איז איר באַשערט געווען צו בלייַבן לעבן, נאָכן ראַטעווען זיך פון נאַצי־גיהנום.

נאָכן דורכמאַכן פאַרשידענע פאַרניכטונגס־לאַגערן, איז דאָס אומגליקלעכע אידישע מיידל צום סוף דערפירט געוואָרן אין דעם טרויעריק־באַרימטן טויטן־לאַגער בערגן־בעלזען. דאָרט איז זי אויך, אין אַפּריל 1945, באַפרייט געוואָרן צוזאַמען מיט אַנדערע דורך די ענגלענדער.

באַלד נאָך דער באַפרייאונג איז די יונגע בערטאַ געוועזן קראַנק, די ענגלענדער האָבן איר געהיילט אין זייערס אַ שפּיטאָל. היות ווי זי האָט געשטאַמט פון ביאַליסטאָק איז זי ביי די ענגלענדער פאַררעכנט געוואָרן אַלס סאָוועטישע בירגערין, און זיי האָבן איר דאַמאָלט אָפּגעשיקט „אַהיים", קיין... סאָוועט־רוסלאַנד. ווידער האָט זיך פאַר איר אָנגעהויבן אַ נייער ביטערער קאַפּיטל, אַ דערנער־וועג אין איר לעבן.

פון אָנהויב, איז בערטאַ סאָקאָלסקי, אַ טאַכטער פון דער אידישער ביאַליסטאָק, פאַרוואָגלט געוואָרן קיין יאַלטע, וואָס איז אין דעם ווייטן סאָוועטישן קרים. דאָרט האָט זי חתונה געהאַט מיט אַ סאָוועטישן איד, גריגאָרי שאָכאָווסקי. ביי דעם פּאָרל איז געבוירן געוואָרן אַ טאַכטער, אַלא. אין יאָר 1968 איז שאָכאָווסקי געשטאָרבן, די מאַמע האָט זיך פאַרנומען מיטן דערציען איר קינד.

די צייט און יאָרן זיינען געלאָפן, די פרוי איז אַלץ מער געוועזן אָפּגעריסן פון איר אידישער וועלט, זי איז געוועזן אַרומגערינגלט פון אַ פרעמדער סביבה. שפּעטער האָט די טאַכטער, אַלא, געהייראַט מיט דעם אידישן וויסנשאַפטלער לאָגניד פרייזמאַן. ביי זיי איז געבוירן געוואָרן אַ אינגעלע. מיט עטלעכע יאָרן צוריק, וועו פרוי בערטאַ שאָכאָווסקי איז פּענסיאָנירט געוואָרן פון איר אַרבעט, איז זי אַוועק פון דער וווייטער יאַלטע מיט איר משפּחה קיין מאָסקווע.

גלייך פון אָנהויב, דערציילט די פרוי, האָט זי אָנגעהויבן מאַכן באַמיאונגען צו עמיגרירן פון סאָוועט־רוסלאַנד. זי איז נישט קיין דאָרטיקע, איז געוועזן איר טענה, די סאָוועטישע בירגערשאַפט איז אויף איר אַרויפגעצוואונגען געוואָרן, אַלס רעזולטאַט פון דער אומגעלומפּערטער האַנדלונג — באַלד נאָך דער מלחמה — פון די ענגלענדער.

עס קען זיין, אַז די פרוי וואָלט געקענט אפשר עמיגרירן (פון סאָוועט־רוסלאַנד) קיין פוילן, פונוואַנען זי שטאַמט. נאָטירלעך וואָלט זי אַזוי אַרום אויך געקענט צוריק פאָרן קיין ביאַליסטאָק, וואו עס איז אַמאָל געוועזן איר היים. אָבער דאָס אַלץ האָט פאַר איר געמיינט גאָרנישט. נישט פוילן אָו נישט ביאַליסטאָק, וואו אַלץ איז איינגעהילט אין אומעט און טרויער; וואו פון דאָרטיקן אַמאָליקן שפּרודעלידיקן אידישן לעבן איז איצט אַלץ ווי אַ ריזיקער פאַרלאָזענער בית־עולם.

די שוועסטער־געליטענע אידישע פרוי ביי די נאַציס, באַגלייט נאָכדעם מיט עלטלעכע צענדליק וואָגליאָרן לעבן אין סאָוועט־רוסלאַנד, האָט געהאַט איין שטרעבונג: איר ציל איז געוועזן צו עמיגרירן קיין מדינת ישראל, צוזאַמען מיט איר טאַכטער, אַלא, מיט איר מאַן לאָגניד פרייזמאַן און זייער אינגעלע. די פרוי האָט אָנגעהויבן פירן פאַר דעם אַן עקשנות'דיקן געראַנגל, דאָס איז געוואָרן דער הויפּטציל אין איר לעבן.

„איך בין נישט קיין פּוילישע אָדער רוסישע — האָט זי געערעדט אָפּן פאַר אַלעמען — איך בין אַ אידישע פרוי! מיין גאַנץ לעבן בין איך געוועזן אָנגעווויזן אויף פרעמדע קולטורן און פירונגען, אָבער איך בין אַ אידישע! נאָך דעם אַלעם וואָס איך האָב געזען און איבערגעלעבט, איז ווי אַזוי קען איך זיך פילן און פאַרגלייכן מיט אַנדערע? ווי אַזוי קען איך פאַרגעסן ווער איך בין? מדינת ישראל איז מיין היים, נאָר דאָס איז מיין ריכטיקע היים!".

אַלע אַפּליקאַציעס און וועגדונגען פון פרוי בערטאַ שאָכאָווסקי צו די סאָוועטישע מאַכט־האָבער, וועגן באַקומען אַן אַרויספאָר־דערלויבעניש קיין מדינת ישראל, זיינען אָפּגעווארפן געוואָרן. אָבער די טרייע אידישע פרוי איז נישט מיר געוואָרן, אין פאַרלויף פון עטלעכע יאָר, האָט זי געפירט אַ פאַרביטערטן געראַנגל כדי צו גרייכן איר הייליקן ציל.

אין דעם האָבן דער פרוי מיטגעהאָלפן, כאָטש פונדערוויטנס און באַגלייט מיט גרויסע שוועריקייטן, פאַרשידענע כוחות. אין דעם זיינען געווען: „סטודענט סטראָגל פאַר סאָוועט דזשוס" (סטודענטן קאַמף פאַר סאָוועטישע אידן), אין ניו יאָרק, דער ביאַליסטאָקער צענטער פון 228 איסט בראַדוועי, בראש מיטן געזעראַל־סעקרעטער איסאַק ריבאַלאָווסקי, די ניו יאָרקער קאָנגרעסלייט ביל גרין און סטיוווען סאָלאַזש, די סענאַטאָרן אַלפאָנסאָ ד'אַמאַטאָ און דאַניעל פאַטריק מאָניהען, און אַנדערע.

צום סוף, נאָך גרויסע באַמיאונגען און שוועריקייטן, זיינען די סאָוועטישע מאַכט־האָבער געוואָרן „ווייכער". פרוי בערטאַ שאָכאָווסקי, מיט איר טאָכטער און איידעם מיט זייער אינגעלע, האָבן באַקומען אַן ארויספאָר־דער לויבעניש. לעצטנס איז די משפּחה געקומען פון סאָוועט־רוסלאַנד קיין מדינת ישראל, פון מאָסקווע קיין ירושלים!

פאַר דער אמאָליקער יונגער בערטאַ סאָקאָלסקי, פון דער איצט שוין פאַרניכטעטער אידישער ביאַליסטאָק, איז דאָס אַלץ געוועזן אַ וווייטער אומבאַשרייבלעכער וועג. דאָס זיינען געוועזן לאַנגע און שווערע פערציק יאָר באַגלייט מיט ליידן, פיין און שרעק פאַרן טויט. דאָס זיינען אויך געוועזן יאָרן פון וואַנדערונג און וואָגלענישן, פאַרצווייפלונג און האָפענונג.

די שוועסטער־געליטענע פרוי שאָכאָווסקי, מיט איר משפּחה, פאַרדינען איצט אַ רואיקן און צופרידענעם לעבן. זיי וועלן דאָס זיכער דערגרייכן און האָבן, אין דער אייביק־אידישער שטאָט ירושלים — ירושלים די שטאָט פון גאָלד...

שפּוך חמתך על הגוים...

• פון יעקב מעללער
(ברוקלין, נ. י.)

הערט, איר אַלע היינטיקע פּרעה'ס,
איר שונא ישראל — וועלט אַנטיסעמיטן,
אַלע אָן אויסנאַם פון ראָסן, קאָלירן,
פון אַלע לענדער, שטעט או געביטן...

אידן זיינען היינט מיט פעלקער גלייך,
פאַראייניקט אין דער אַלוועלטליכער עזידל.
אַוועק די צייטן, וועו דער איד איז געווען
ביי אייך, פעלקער, דאָס כפרה־הינדל...

עס גילט נישט היינט דער „עבדים היינו",
ווי ביי פרעה'ן אין מצרים, אין צייט פון אַמאָל.
מען בויט אין מזרח אידיש־לאַנד,
פון דן ביז באר־שבע —מדינת ישראל...

נאָך פיל וואַנדערונגען האָט ישראל סבא
איבערגערעטן טויזנטער יאָריקן גלות פאָדים,
אַ בן־חורין געוואָרן, מיט העלדישער אַרמיי,
נישט מער ביי דער וועלט אַן „עבד לעבדים"...

טאָ הערט דעם קול יעקב — איר שונא ישראל,
סיי די רויטע, סיי די פראַנצויזישע פראַקעס,
געדענקט, איר פאַנגט זיך אָן מיט אידן —
איר וועט קריגן פּרעה'ס צען מכות...

אידן, לאָמיר זיך פרייען מיט דעם חג־הפּסח,
פאַר דער באַפרייאונג — מעבדות לחרות.
אייביק וועט דאָס אידישע פאָלק עקזיסטירן —
צו להכעיס די שונאים, עד סוף כל הדורות...

סטעלאַ און הירש פייגין אויף רייזע אין מזרח אייראָפּע

אונזערע חשובע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט הירש און סטעלאַ פייגין, וועלכע וואוינען אין בוענאָס־אַיירעס, אַרגענטינע, האָבן דעם פאַרגאַנגענעם זומער (1985) דורכגעמאַכט אַ זייער אינטערעסאַנטע רייזע אין די לענדער פון מזרח־אייראָפּע, וואו עס זיינען קאָמוניסטישע רעגירונגען. דאָס פּאָרל איז אויך געווען אויף אַ באַזוך אין מדינת ישראל, וואו זיי זיינען אויפגענומען געוואָרן מיט וואַרעמקייט און גרויס פריינטשאַפט פון די דאָרטיקע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און זייערע אומצאָליקע פריינט. די פייגינס, וועלכע זיינען וויכטיקע פירנדע טוער אין דעם פאַרבאַנד פון ביאַליסטאָקער אין אַרגענטינע, זיינען צוריקגעקומען פון דער זעלטענער רייזע פול מיט אומפאַרגעסלעכע איינדרוקן. זיי האָבן אויף דער רייזע אויך געמאַכט אַ גרויסע צאָל פאַרשידענע פאָטאָגראַפיעס.

„מיר וועלן לאַנג געדענקען — שרייבן הירש און סטעלאַ פייגין אין זייערס אַ בריוו צום ביאַליסטאָקער צענטער — אונזער איצטיקער רייזע. אַזעלכעס קאָן מען דורכפירן בלויז איינמאָל אין לעבן. מיר האָבן געזען לענדער, שטעט, פלעצער און מענטשן, וואָס איז געבליבן טיף איינגעקריצט אין אונזער זכרון. אויסער דעם זיינען מיר געווען פיר וואָכן אין מדינת ישראל וואו מיר האָבן זיך באַגעגנט מיט פיל לאַנדסלייט און פריינט ניט בלויז פון ישראל, נאָר אויך פון אויסטראַליע, קאַנאַדע, פראַנקרייך און פון אַנדערע ערטער, וועלכע זיינען גראָד געווען אין אידישן היימלאַנד אין דער זעלבער צייט וואָס מיר ביידע. פאַר אונז איז אויך געווען אַ גרויסע איבערלעבעניש בייצוזיין די פייערונגען פון 40 יאָר נאָך דער מלחמה, וואָס איז אין ישראל דורכגעפירט געוואָרן אויף אַן אימפּאָזאַנטן און אומפאַרגעסלעכן אופן. ווידעראַמאָל איז ביי דעם וועלט־צוזאַמענפאָר אַרויסגעבראַכט געוואָרן וועגן דעם שרעקלעכן אידישן חורבן ביי היטלערן, וואָס איז געווען באַגלייט פאַר אַלע מיט גרויס ווייטאָג. עס איז אָבער ביי דעם צוזאַמענפאָר אויך אַרויסגעבראַכט און דערציילט געוואָרן וועגן דעם אידישן ווידערשטאַנד ביי די נאַצאיס, וועגן די מוטיקע און שטאָלצע אידן פון אַלע גרופירונגען, וועלכע זיינען אַרויס אין קאַמף קעגן די מערדערישע היטלעריסטן, כאָטש דאָס איז געווען באַגלייט מיט אומגעהויערע אָנשטרענגונגען און געפאַרן".

סטעלאַ און הירש פייגין האָבן באַזוכט די הויפּט־שטאָט פון אונגאַרן, בודאַפּעסט; די הויפּט־שטאָט פון רומעניע, בוקאָרעסט; די הויפּט־שטאָט פון טשעכאָסלאָוואַקיע, פּראַג; די הויפּט־שטאָט פון סאָוועט־רוסלאַנד, מאָסקווע; וויי אויך קיעוו, לענינגראַד און אַנדערע ערטער. אומעטום דאָרט האָט דאָס פּאָרל באַזוכט פאַרשידענע היסטאָרישע פלעצער, מוזעאומס און אַנדערע שיינע ערטער וואָס ווערן שטענדיק באַוואונדערט פון טוריסטן. פאַרשטייט זיך, אַז אומעטום וואו די פייגינס זיינען געקומען האָבן זיי אויך באַזוכט שוהלן, אויב אַזעלכע זיינען דאָרט דאָ, זיי האָבן געריידט מיט אידן און זיך באַקענט מיט זייער איצטיקן לעבן אונטער די קאָמוניסטישע רעזשימען. אין פיל ערטער וואו אַמאָל זיינען געווען גרויסע און פאַרוואָרצלטע אידישע ישובים, זיינען איצט פאַרבליבן בלויז קליינע גרופּן אידן. געווויס זיינען דאָרט אויך פאַראַן אינגערע אידישע מענטשן, אָבער מען זעט זיי ניט און עס איז שווער זיי צו געפינען. דאָס איז דערפאַר, ווייל אין די קאָמוניסטישע לענדער, מיטן אויסנאם פון רומעניע און אונגאַרן, ווערן די נייע אידישע דורות זייער שנעל אַסימילירט און אויסגעמישט מיט אַלע אַנדערע.

הירש און סטעלאַ פייגין ביי דעם גרויסן מאָנומענט אין באַבי־יאַר

Hirsh and Stella Feigin by huge monument in Babi Yar.

רעדענדיק מיט עלטערע אידן אין יענע ערטער פילט מען אַרויס זייער שווערע לאַגע, אַלס אידן. ליידער זיינען זיי אָפּגעריסן פון אַ אידישן לעבן דאָרט אויף די ערטער, ווי אויך פון אידישן לעבן אין דער וועלט. דערפאַר טאַקע, אויב מען רעדט מיט אַזעלכע אידן אין יענע ערטער, ווילן זיי וויסן און זיי פרעגן כסדר וועגן דעם לעבן פון אידן אין דער וועלט, און גאָר באַזונדערס וועגן דעם בוי און אַנטוויקלונג פון מדינת ישראל. דאָך אָבער האָבן די אידן אין אַזעלכע ערטער ניט אויפגעגעבן די האָפענונג פאַר בעסערע צייטן.

אַ פיינלעכן איינדרוק האָט אויף זיי געמאַכט — דערציילן הירש און סטעלאַ פייגין — דער באַזוך אין באַבי־יאַר, לעבן קיעוו, וואו עס איז דער מאָסן־קבר פון קנאַפּע הונדערט טויזנט אידן, וועלכע זיינען דער־הרג׳עט געוואָרן פון די נאַצישע רוצחים מיט דער הילף פון די אָרטיקע אוקראַיניש אַרויסהעלפערס. אין באַבי־יאַר, אויפן דאָזיקן מאָסן־קבר, איז טאַקע דאָ אַ ריזיקער מאָנומענט וואָס מאַכט אַן אומפאַרגעסלעכן איינדרוק. דער אויפשריפט ביי דעם אימפּאָזאַנטן מאָנומענט דערמאָנט אָבער ניט אַפילו מיט איין וואָרט, אַז די קרבנות פון היטלעריזם זיינען געווען אידן. אין דעם אויפשריפט זיינען די אומגעבראַכע צענדליקער

הירש פייגין (צענטער) בייַם אַרייַנגאַנג אין דער שוהל אין קיעוו

Hirsh Feigin (center) at entrance of Synagogue in Kiev.

טויזנטער אידן באַצייכנט אַלס „סאָוועטישע בירגער". אין סאָוועט־רוסלאַנד דערמאָנט מען כמעט ניט, אָדער בכלל ניט, די הונדערטער טויזנטער אידן וואָס זיינען אומגעבראַכט געוואָרן פון די נאַציס.

גרויס פרייד, דערציילן סטעלאַ און הירש פייגין, האָט זיי פאַרשאַפט דער באַזוך אין מדינת ישראל. נאַטירלעך האָט דאָס אידישע היימלאַנד פאַרשידענע אינערלעכע און אויסערלעכע פראָבלעמען. די רעגירונג טוט אָבער אַלץ, כדי צו לייזן די דאָזיקע פראָבלעמען. אויך די אידן אין ישראל פאַרשטייען די לאָגע און זיי באַמיען זיך, דורך אַריינפירן ענדערונגען אין לעבן, צו העלפן דער רעגירונג לייזן אָט די שווערקייטן.

„אויך דאָסמאָל, אַזוי ווי יעדעס מאָל, ווען מיר קומען אויף אַ באַזוך קיין ישראל — שרייבן סטעלאַ און פייגין אין זייער בריוו — איז פאַר אונז געווען אַ פרייד צו זען ווי די מדינה בויט זיך, מען שאַפט כסדר מיט גרויסע אָנשטרענגונגען און טריישאַפט און די מדינה וואַקסט אומאויפהערלעך. עס איז דעריבער ניט קיין וואונדער וואָס מדינת ישראל האָט אין פאַרלויף פון די פאַרגאַנגענע 36 יאָר באַוויזן אומגעהויערע שאַפונגען, און וואָס דאָס אידישע היימלאַנד קאָן זיין, און איז טאַקע אויך, דער בעסטער ביישפיל פאַר פיל אַנדערע לענדער".

• שליסט זיך אָן אַלס מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל !

אונזער אינסטיטוציע

יום־טוב פּסח אין דער ביאַליסטאָקער היים

יעדעס יאָר פאַר פּסח זעט זיך זייער אָן אין דער ביאַליסטאָקער היים די גרויסע צוגרייטונגען צו דעם פייערלעכן יום־טוב. עס ווערן געמאַכט אַלע נויטיקע באַמיאונגען, אַז די איינוואוינער אין דער היים (אויף 228 איסט בראָדוועי) זאָלן זיך פילן היימיש און גענישן פון אַלעם גוטן אויף זייערע עלטערע יאָרן.

האי־יאָרן וועלן די עלטערע איינוואוינער אין דער ביאַליסטאָקער היים פראַווען די טראַדיציאָנעלע סדרים מיטוואָך און דאָנערשטיק ביינאַכט, דעם 23טן און 24 אַפּריל, אין דעם גרויסן ליכטיקן און פיינעם צוגעגרייטן עס־זאַל. עס וועלן סערווירט ווערן היימישע געשמאַקע פּסח׳דיקע מאַכלים ביי די יום־טוב׳דיקע טישן און מען וועט צוזאַמען זאָגן און אויסטייטשן די הגדה וואָס דערציילט וועגן דער צייט פון אידישער שקלאַפערייַ אין מצרים און באַפרייאונג פון דעספּאָטישע הערשערס.

אויך האי־יאָר ווי דאָס איז יעדעס מאָל, וועלן די סדרים אין דער היים אָנגעפירט ווערן אויף אַ פאַסיקן אופן פון אַ חזן.

—•••—

די שיינע טראַדיציע פון מעות חיטים

די אָנפירערשאַפט פונ׳ס ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן דריקט דורך דעם וועג אויס אַ האַרציקן דאַנק צו אַלע לאַנדסלייט, פריינט און מיטגלידער פון ביאַליסטאָקער צענטער פאַר אָפּהיטן די שיינע טראַדיציע און אַריינשיקן די ביישטייערונגען פון מעות חיטים, ביים גרייטן זיך צו פייערן דעם גרויסן פרייהייטיס יום־טוב פּסח. דער צענטער איז שטאָלץ מיט די פילצאָליקע לאַנדסלייט און פריינט, וועלכע ווייזן אַרויס אַזוי פיל אידישער האַרציקייט און הילפס־גרייטקייט ביים העלפן, דורך די מעות חיטים ביישטייערונגען, דער אינסטיטוציע מיט די איינוואוינער.

ביי דער געלעגנהייט מאַכט די אָנפירערשאַפט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אַ וועגדונג צו די יעניקע לאַנדסלייט און פריינט, וועלכע האָבן נאָך ניט אַריינגעשיקט זייערע ביישטייערונגען, דאָס צו טאָן. עס איז אַליין צו פאַרשטיין, אַז ביי דעם איצטיקן יקרות און דאָס כסדר העכערן די אויסגאַבן אַרום דער אינסטיטוציע, מוז דער צענטער און היים האָבן נויטיקע הילף. אויב איר האָט דאָס נאָך ניט געטאָן, ווערט איר געבעטן גלייך אַריינצושיקן אייער מעות חיטים.

מיר ווינטשן אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט, ווי אויך כלל־ישראל, אַ פריילעכן פּסח מיט אייערע משפּחות!

ברענגט אַריין אייערע קינדער און אייני־קלעך אַלס מיטגלידער אין דער ביאַליסטאַקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן

שיינע מעשה'לעך פון אַמאָליקע יאָרן

• פון מאיר באַראַק (ברק)
(וואַלעי סטרים, נ.י.)

א ישובניק איז אַראָפּגעקומען אין די גרויסע שטאָט און געקויפט אַ קאָסטבאַר זייגערל. דער קרעמער האָט אים אָנגעזאָגט אָנצודרייען דאָס „קעפל" בלויז צווי מאָל; צו זיין פּאָרזיכטיק, ווייל די מאַשינעריע איז קאָמפּליצירט און דעליקאַט. האָט ער געדרייט מער מאָל און קאַליע געמאַכט דאָס זייגערל. קומט ער מיט אַ פּרעטענסיע צום קרעמער:

— סטייטש, דאָס זייגערל גייט ניט, ר׳האָט מיך באַשווינדלט.

האָט דער קרעמער זיך אויסגעלאַכט פון אים:

— עס איז דיין אייגענע שולד, האָסט צופיל געדרייט. דאָס נעמלעכע איז מיטן מענטשן. פאַר זיין דערשיינונג אויף דער וועלט זאָגט מען אים:

„גענדענק, ביזט אַ וואונדערלעכער מאַשין, אַ קונסט־ווערק, זייער אידל און צאַרט, זיי פּאָרזיכטיק קעגן בייזע ווינטן און שטורעמס. פאַר דיין לעבנס־מיטל האָט מען דיר געגעבן אַ קאָפּ צו זיין טעטיק די זיבעציק יאָר, און דרייען אַ פּאָר מאָל דורכ'ן יאָר פאַר פּרנסה; אַזוי אַרום וועסטו אויסלעבן דיינע יאָרן שטיל און רואיק".

אָבער דער מענטש ווערט באַרוישט נאָך די קערפּערלעכע תענוגים און דרייט מיטן קעפל אַזויפיל ביז ער „פאַרדרייט זיך" און פאַלט אַווועק; דערנאָך האָט מען טענות צו גאָט. נאָרישער מענטש, דו אַליין ביזט דאָך דער פאַקטאָר צו דעם שנעלן טויט.

* * *

אַ ישיבה־בחור אין בית־המדרש האָט געהאַט אַ שוועריקייט אין זיין לערנען. ער האָט אַ שווער שטיקל גמרא. האָט ער געפרעגט אַ באַלעבאָס, ניט קיין איבעריקער למדן, אָבער אַ פקח. האָט דער באַלעבאָס אים געענטפערט:

— גראָד האָסטו געטראָפן אויף אַ איד, אַ בן־תורה, וואָס פאַרשטייט אַ בלאַט גמרא. אָבער עס וואָלט דאָך געקענט טרעפן, דו זאָלסט אַ פרעג טאָן אַ איד, אַן עם־הארץ, וואָלסטו דאָך אים מבייש געווען. דערפאַר וויל איר טאַקע ניט זאָגן...

* * *

אַנטיסעמיטן האָבן שטענדיק אויסצוזעצן קעגן אידן, אַז די איידן זענען פאַלשע מענטשן און באַטריגערס. אַפילו אויף דער שוועל פון טויט באַשווינדלען זיי די גויים. מען אילוסטרירט דאָס מיט דעם פאָלגענדן עפיזאָד: אַ אידישער אַרבעטער האָט אָפּגעשאָפּרט זיינע שווער־פאַרדינטע שכירות, און ער איז געפאָרן אַהיים. אויף דעם וועג, ביינאַכט, באַפאַלט אים אַ פויער.

— זשיד גיב אַהער דיין געלט, אויב נישט דערשיס איך דיך!

זייענדיק אין שאָטן פון טויט, האָט דער איד אים געגעבן דאָס געלט. אָבער דערנאָך האָט ער אַפּעלירט צו דעם פויער מיט ביטערע טערערן:

— אפשר קענסטו מיך ראַטעוועו און מיר געבן אַן עצה, ווי אַזוי צו שטילן דעם צאָרן פון מיין פרוי און פון מיינע קינדער? זיי וועלן דאָך אַלע זיין בייז אויף מיר, וועו איך וועל אַהיימקומען אָן אַ גראָשן געלט!

— איך ווייס נישט — האָט דער פויער געענטפערט — דו זשיד, ביזט דאָך קלוג, איז טראַכט אַליין אויס עפעס אַ גוטע עצה, און איך וועל זי אויספּאָלגן.

וואַרפט דער איד אַראָפּ זיין רעקל און ער הייסט דעם פויער אַריינשיסן עטלעכע קוילן אין זיין רעקל, כדי צו קענען איבערצייגן זיין הויז־געזונט, אַז ער איז אַטאַקירט געוואָרן פון אַ מערדער אין וואַלד.

* * *

— שיס אַריין נאָך אַ פּאָר קוילן — בעט זיך ביי אים דער איד.

— איך האָב נישט מער — שוועדט זיך דער גוי.

דעמאָלט איז דער איד באַפאַלן דעם פויער, און ער האָט ביי אים צוריק אָפּגענומען דאָס צוגעראַבעוועטע געלט. אָט אַזוי האַנדלט אַ איד...

* * *

אין כעלם האָט מען געהאַלטן ביים אויסקלויבן אַ שטאָט־חזן. האָט מען, ווי דער שטייגער ביי אחינו בני ישראל, געמאַכט אַן אסיפה. מ׳איז געזעסן דריי טעג מיט דריי נעכט און די שטאָלצע גבאים האָבן בשום אופן נישט געוואָלט זיך פאַרבינדן מיטן חזן, אויף אַ גאַנץ יאָר, אונטערצושרייבן אים אַ כתב.

— געוואָלד געשריגן! — בייזערט זיך דער חזן — וואָס האָט איר דאָ מורא צו האָבן? ממה נפשך! וועל איך אויסלעבן דאָס יאָר, איז פאַרשטייט זיך, אייער גליק; טאָמער חלילה ניט, איז מיין גליק...

* * *

אין שטעטל איז געווען אַ גרויסער עושר, וועלכער פלעגט געבן געלט פאַר אַלע אינסטיטוציעס. וועו ער האָט דערזען אַ איד, אַ קאַליקע, פלעגט ער אים געבן אַ היבשע נדבה. דאָקעגן צו אַ למדן איז זיין באַציאונג געווען אַ גאַנץ קאַלטע. אַ איד, אַ גוטער פריינד, האָט אים געפרעגט דעם שכל דערפון.

— דאָס איז דערפאַר — האָט דער עושר געענטפערט — ווייל אַז איך זע אַ קאַליקע, רחמנא ליצלן, האָב איך מורא, טאָמער צעברעך איך אַ פוס, אָדער פאַרליר אַ האַנט. אָבער אַ למדן, דאָס וועל איך שוין קיינמאָל נישט ווערן...

אַ דאַנק־אויסדרוק

צו דער פירערשאַפט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער
און היים פאַר עלטערע מענטשן, ניו יאָרק.
סעם סאָלאַזש, פרעזידענט
איסאַק ריבאַלאָווסקי, געשעפטספירער

טייערע פריינט,

מיר דאַנקען אייך זייער פאַר דעם כבוד און די געלעגנהייט וואָס איר האָט אונז געגעבן אַנטיילצונעמען אין די אַקטיוויטעטן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, און גאָר לעצטנס מיט דעם נייעם וויכטיקן פּראָיעקט פאַרן תל־השומר שפּיטאָל אין תל־אביב.

עס איז באמת אַ פאַרגעניגן מיטצוארבעטן מיט האַרציקע אידישע מענטשן, פאַר דער געזעלשאַפטלעכער אַרבעט פון דער היים און באַזונדערס פאַר דער אידישער מדינה.

מיר ווילן אייך פאַרזיכערן, אַז מיר וועלן ניט מיד ווערן און ווייטער אַרבעטן פאַר אונזער געמיינזאַמען צוועק פאַרן אידישן פאָלק, פאַר מדינת ישראל און אין דער גאַנצער וועלט.

אייערע **חנה און משה'ל קרעמער**

אַ וואַרעמע פאַרבינדונג מיט לאַנדסלייט

מיר ברענגען דאָ ווייטער אויסצוגן פון אַ בריוו, פון אונזער חשובן לאַנדסמאַן אפרים קיסלער, וועלכער וואוינט מיט זיין משפחה אין גדאַנסק, פוילן. — **רעדאַקציע.**

• פון אפרים קיסלער
(גדאַנסק, פוילן)

ליבע לאַנדסלייט,

עדעס מאָל וועו איך באַקום פון אייך אַ בריוו איז דאָס פאַר מיר אַ גרויסע פרייד. לייענדיק אייערע בריוו דוכט זיך מיר אויס, אַז איך שמועס מיט אייך. עס איז ווי אַ שמועס צווישן ליבע נאָענטע, וועלכע האָבן זיך ווידער באַגעגנט נאָך לאַנגע יאָרן צעשיידונג. אייגנטלעך, איז דאָך דאָס טאַקע אַזוי ביי מיר. נאָך די ביטערע יאָרן פון פיינלעכע איבערלעבענישן אונטער דער גרויזאַמער היטלעריסטישער אָקופּאַציע וואו איך האָב פאַרלאָרן אַלע מיינע נאָענטע, און נאָך אַזוי פיל יאָרן שוין נאָך דער מלחמה, האָב איך זיך פאַרבונדן מיט אייך, כאָטש דורך בריוו, וואָס ברענגט אַריין גרויס פרייד איצט אין מיין לעבן מיט מיין משפחה.

אַ באַזונדערס גרויסע פרייד איז יעדעס מאָל ביי מיר וועו איך באַקום אַ נייעס נומער „ביאַליסטאָקער שטימע". איר קענט זיך גאָרניט פאָרשטעלן און פאַר מיר איז אַפילו שוואר פאַר אייך צו שילדערן וואָס די דאָזיקע אויסגאַבע מיינט פאַר מיר ביים לייענען יעדעס מאָל די „ביאַליסטאָקער שטימע" וואָס דערגייט צו מיר צוויי מאָל אין יאָר, לעבט פאַר מיר קודם־כל אויף אונזער אַמאָליקע אידישע ביאַליסטאָקער, אונזער אַלעמענס געוועזענע טייערע היים־שטאָט מיט אונזערע נאָענטע, מיט די דאָרטיקע האָרציקע אידן, וועלכע זיינען אומגעבראַכט געוואָרן פון די נאַצישע רוצחים. ווידעראַמאָל לעבט פאַר מיר אויף אַן אַמאָליקע טייערע אידישע וועלט, וואָס איז געווען פאַרוואָרצלט און געשאַפען אין משך פון הונדערטער יאָרן און וואָס איז אויף אַזאַ גרויזאַמען אופן אָפּגעווישט געוואָרן אויף שטענדיק. דאָס האָרץ טוט וויי, עס שטעלן זיך טרערן אין די אויגן און די ליפּן שעפּטשן און פרעגן אומאויפהערלעך „פאַרוואָס, פאַרוואָס...?"

איך דאַנק אייך ליבע לאַנדסלייט, אייך אַלעמען פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, פאַר געדענקען מיך מיט מיין פאַמיליע און פאַר שיקן אונז פון צייט צו צייט פּעקלעך. באַקומענדיק יעדעס מאָל פון אייך אַ פּעקל איז דאָס פאַר מיר אַ גאָר גרויסע פרייד, ווי אָט וואָלט איך זיך מיט אייך באַגעגנט און געשמועסט. און ווידעראַמאָל וויל איך איר זאָלט וויסן, אַז יעדעס מאָל וועו איך באַקום פון אייך די „ביאַליסטאָקער שטימע" איז דאָס פאַר מיר אַן אומגעהויערע פרייד, איך בין פשוט ניט אומשטאַנד אויסצודריקן וועגן. די אויסגאַבע איז ניט בלויז זייער שיין און אינטערעסאַנט ארויסגעגעבן וואָס לייענט זיך פון אָנהויב ביזן סוף מיט אַ פאַרכאָפּטן אָטעם, די „ביאַליסטאָקער שטימע" איז אויך פון גאָר וויכטיקער באַדייטונג דערפאַר, ווייל דאָס פאַרבינדט אונזערע לאַנגסלייט צוזאַמען פון אומעטום. עס איז ניט איבערגעטריבן צו זאָגן, אַז פיל לאַנדסלייט גיבן זיך מסתמא גאָרניט אָפּ קיין חשבון וועגן דעם וויכטיק עס איז איצט די „ביאַליסטאָקער שטימע" וואָס נעמט אַרום און האַלט צוזאַמען — ווי אַ טרייע מאַמע אירע קינדער — אונזערע לאַנדסלייט, די צעוואָרפענע אין פאַרשידענע וועלט־טיילן.

יעדעס מאָל וועו איך באַקום די „ביאַליקסטאָקער שטימע" לייען איך דאָס איבער (דעם אידישן טייל) עטלעכע מאָל. איך לייען דאָס נאָכאַנאַנד און פון וואָרט צו וואָרט און דאָס איז פאַר מיר ווי דער בעסטער (גייסטיקער) „מאָלצייט" וואָס איך האָב שוין לאַנג ניט געהאַט. עס איז אויך פון גרויס וויכטיקייט וואָס די „ביאַליסטאָקער שטימע" גיט אָפּ פיל פלאַץ ניט נאָר די איצטיקע אַקטיוויטעטן און דאָס לעבן פון די לאַנדסלייט, בראש מיט דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, נאָר וואָס די אויסגאַבע ווידמעט כסדר פיל אָרט אויך וועגן די ליידן און אומקום פון די ביאַליסטאָקער אידן ביי די היטלעריסטישע מערדערס. אונזער וויייטאָג נאָך די ביטערע איבערלעבענישן ביי די נאַציס און דאָס פאַרלירן אַלע אונזערע נאָענטע, וועט זיך דאָך קיינמאָל שוין מער ניט פאַרהיילן. דאָס איז אַ וואונד וואָס פאַרבלייבט אויף שטענדיק. מיר דאַרפן דעריבער וועגן דעם אומהאויפהערלעך רעדן, שרייבן און דערמאָנען, אַז דאָס זאָל אַריין אין אונזער פאָלק אַלס אַן אייביקער איכה.

לאָמיר שטענדיק געדענקען, אַז די היטלעריסטישע רוצחים האָבן אומגעבראַכט ניט בלויז אונזערע אַלעמענס נאָענטע און אַנדערע מיליאָנען אידן, די היטלעריסטישע פאַרברעכערס זיינען אויך געווען די מערדערס פון די ניט געבוירענע אידישע דורות. די נאַצישע רוצחים זיינען פאַראַנטוואָרטלעך ניט בלויז פאַר די זעקס מיליאָן אונזערע אומגעבראַכטע קדושים און מאַרטירער, זיי זיינען אויך פאַראַנטוואָרטלעך פאַר פאַרניכטן און צעשטערן דעם וויייטעדריקן וואוקס און נייע דורות פונ׳ם אידישן פאָלק. ווייל ווי וואָלטן מיר, דאָס אידישע פאָלק, אויסגעזען איצט, אויב עס וואָלט ניט געווען דער מורא׳דיקער חורבן ביי היטלערן! מיר וואָלט דאָך איצט געווען פיל, פיל גרעסער און שטאַרקער, פיל שעפּעריישער וואָס וואָלט אויך פאַרזיכערט די צוקונפט פון דעם אידישן פאָלק. מיר, אין איצטיקן דור, אונזערע קינדער און קינדס־קינדער דאַרפן שטענדיק געדענקען און קיינמאָל ניט פאַרגעסן, אַז פון אַ פאָלק וואָס האָט געהאַט אַ ריזיקע פּאָטענציעלע מעגלעכקייט פון גרויסקייט, איז געבליבן אַ קליין פּעלקל. עס קומט אייך דעריבער אַ גרויסע אַנערקענונג, טייערע לאַנדסלייט, פאַר כסדר אויסנוצן די מעגלעכקייט וואָס איז אייך געגעבן געוואָרן, דורך דער „ביאַליסטאָקער שטימע", כדי כסדר צו דערמאָנען און מאָנען און ניט לאָזן פאַרגעסן די שרעקלעכע טראַגעדיע פון אונזער פאָלק אין דער טראַגישער היטלער־צייט.

ביים לייענען די „ביאַליסטאָקער שטימע" וועגן דעם אַמאָליקן אידישן לעבן אין ביאַליסטאָקער, און די ליידן און חורבן ביי היטלערן, לעבט ביי מיר אויף די אידישע יוגנט פון אונזער אַמאָליקער היים־שטאָט. געווען איז דאָס אַ וואונדערבארע יוגנט — אַזוי ווי דאָס איז אויך געווען אין אַנדערע ערטער — באַגלייט מיט הויכע אידעאַלן פאַר אַ שענערע און בעסערע וועלט און פאַר אַ נאָציאָנאַלן אידישן לעבן, וואָס איז ליידער צעריסן געוואָרן און אויף אַ טראַגיש־ברוטאַלן אופן פאַרניכטעט געוואָרן אין צייט פון דער צווייטער וועלט־מלחמה. איך האָב מיט אַ פאַרכאָפּטן אָטעם געליינט דעם אינטערעסאַנטן ארטיקל פון דעם חשובן שרייבער י. שמולעוויטש, וועגן אונזער באַרימטן לאַנדסמאַן דר. שמואל פּיסאַר, וועגן זיינע שרעקלעכע איבערלעבענישן אין צייט פון דער מלחמה און וועגן זיינען איצטיקע גרויסע דערגרייכונגען. איך בין שטאָלץ פון דר. פּיסאַר, איך בין אויך שטאָלץ פון אייך אַלעמען, מיינע טייערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט. ניט געקוקט אויף די ביטערע און טראַגישע איבערלעבענישן און ניט געקוקט אויף דעם וואָס מען האָט פאַרלאָרן אַלע נאָענטע ביי די נאַציס, טוט מען וויייטער אַלץ אויפצוהאַלטן דעם גרויסן און שיינעם יחוס פון דער אַמאָליקער ביאַליסטאָק מיט אירע זעלטענע אידישע מענטשן.

זייט אַלע געזונט, טייערע לאַנדסלייט, האָט נחת אין אייערע משפחות און גייט וויייטער אָן מיט אייערע וויכטיקע טעטיקייטן וואָס דאָס ברענגט גרויס כבוד און נוצלעכקייט ניט נאָר בלויז ביאַליסטאָקער אידן אומעטום, נאָר דאָס ברענגט אויך גרויס כבוד דעם אידישן פאָלק בכלל. זייט געשטאַרקט אין אייער אַרבעט, בעסטע וואונטשן און גרוסן אייך אַלעמען, פון מיר און מיין משפחה.

אידן אין איצטיקן ביאליסטאָק זוכן זייערע פריינט

דער באַזוך פון דער גרופּע טורע פונם ביאליסטאָקער צענטער, סוף סעפטעמבער 1985, אין ביאליסטאָק, האָט געהאַט אַ גרויסען אָפּקלאַנג אין דאָרטיגען אַלגעמיינעם לעבן, וועגן דעם באַזוך האָבן געשריבן די אָרטיקע פּוילישער צייטונגען. אין פאַרבינדונג מיט דעם אַלעם, האָבן זיך אָפּגערופען געוויסע אידן וואָס לעבן איצט אין ביאליסטאָק, אָבער זיי זיינען די גאַנצע צייט געווען אָפּגעריסן פון זייער שטאַם. אַלס רעזולטאַט פון דעם אַלעם באַקומט לעצטנס דער ביאליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק בריוו פון אַזעלכע אידישען מענטשן, וועלכע וואוינען איצט אין ביאליסטאָק, און וועלכער זוכן זייערע קרובים און פריינט.

איינער פון אַ גרויסער משפּחה

מיר האָבן באַקומען אַ בריוו פון פעליקס מאַלאַרעוויטש, דער זון פון משה־חיים און איטקא (פון דער היים אַבראַניצקי), וועלכע האָבן פאַר דער מלחמה געוואוינט אין ביאליסטאָק, אויף טשענסטאָכאָווער גאַס נומער 9. דער בריוו־שרייבער דערציילט, אַז זיין פאָטער, וועלכער איז געווען אַ האָלץ־סוחר, מיט דער מוטער ווי אויך אַ שוועסטער, לילא, זיינען אומגעבראַכט געווען פון די נאַציס דעם 16טן אויגוסט 1943, בעתן אויפשטאַנד אין ביאליסטאָקער געטא. אויך זיינע צוויי ברידער, איסאק און לאָלעק, זיינען אומגעבראַכט געוואָרען פון די היטלעריסטישע מערדערס.

זיין פרוי, מאַשע מאַלאַרעוויטש (פון דער היים נאַכימאָווסקא), שרייבט אונזער לאַנדסמאַן אין זיין בריוו, איז אויך אומגעבראַכט געוואָרען פון די נאַציס, מיט זייער קליינעם קינד, וואַרשיינלעך אין יאָר 1941, אויף דער ליפּאָווע גאַס וואו זיי האָבן געוואוינט. ווי עס וווייזט זיך פֿאַרויס האָט איר ברודער (דאָס מיינט פרוי מאשא מאַלאַרעוויטש־עס) אַדוואָקאַט רובין נאַכימאָווסקי מיט זיין משפּחה, געוואוינט אין אַמעריקע. אָבער ער געדענקט ניט זייער אַדרעס.

„פיל פון מיינע חברים און יוגנט פריינט — שרייבט פעליקס מאַלאַראָוויטש ווייטער אין זיין בריוו — וואוינען אין אַמעריקע און אַנדערע לענדער. איך וואָלט געוועון זייער צופֿרידן אויב זיי וועלן זיך שטעלן מיט מיר אין פאַרבינדונג, ווי אויך מיר אַרויסהעלפן אין מיין לאַגע".

מאַלאַרעוויטש שרייבט אין זיין בריוו, אַז אויב ער איז געבליבן לעבן, איז דאָס דערפאַר, ווייל אין יאָר 1941 איז ער געוועון אין דער רויטער אַרמיי. אין סאָוועט־רוסלאַנד איז ער געווען ביזן יאָר 1958 און דאַן צוריקגעקומען קיין פוילען. ער איז אַוועק קיין ביאליסטאָק וואו ער וואוינט די גאַנצע צייט אַזוי ביז איצט. ער דערציילט אויך אין זיין בריוו. אַז ער קען ניט פאַרבינדן זיך מיטן ברודער, אברהם מאַלאַרעוויטש, וועלכער איז געבוירען געוואָרען אין יאָר 1912 אין טיקטין, און ער האָט אַלע יאָרן געוואוינט אין בוענאָס־איירעס, אַרגענטינע.

אין זיין בריוו שילדערט ער דאָס איצטיקע לעבן זיינס אין ביאַליסטאָק, וואָס איז באַגלייט מיט שווערקייטן. ער איז אַלט 70 יאָר. פאַרשטייט זיך, אַז דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק האָט גלייך אַרויסגעשיקט געהעריקע הילף צו אונזער לאַנדסמאַן. עס וואָלט געווען גוט, אַז חברים, פריינט און באַקאַנטע פון דער יוגנט, פון פעליקס (פולעק) מאַלאַרעוויטש, זאָלן זיך שטעלן מיט אים אין פאַרבינדונג און אים אויך העלפן. זיין אַדרעס איז:

FELIKS MALAREWICZ
ul. Warszawska 53 m.4a, 15-062 Bialystok, Poland

אָפּגעריסן פון שטאַם

אין איר בריוו צום ביאַליסטאָקער צענטער, דערציילט פרוי קלאַראַ דונאי, וועלכע וואוינט איצט אין ביאַליסטאָק, אַז זי איז געבוירן געוואָרן אין אויגוסט 1937. איר פאָטער איז געווען יצחק קירזשנער, ער איז טאַקע פון פאַר געווען אַ קירזשנער, אויך דער זיידע איז געווען אין זעלבן פאַר. פאַר דער מלחמה האָט די משפּחה געוואוינט אויף רינעק קאָשטשושקי 10. די פרוי דערציילט, אַז די נאַציס האָבן דערשאָסן איר פאָטער אין אויגוסט 1941, לעבן זייער הויז. עס איז געווען אַ שבת און זי געדענקט דאָס גוט.

די אלמנה איז געבליבן מיט די יתומים און זיך געמאַטערט, זיי האָבן זיך אויסבאַהאַלטן אין פאַרשידענע ערטער. זיי האָבן געהאַט אויסצושטיין צרות נישט בלויז פון די נאַציס, נאָר אויך פון אַנדערע שלעכטע מענטשן, אַפילו אויך פון די שכנים וואו זיי זענען געווען. „איך פאַרשטיי אַליין נישט — שרייבט די פרוי אין איר בריוו — ווי אַזוי מיר האָבן געקענט איבערלעבן די אַלע פיין פון דער מלחמה".

נאָך דער מלחמה האָט דאָס טעכטערל (די איצטיקע בריוו שרייבערין) געלערנט אין דער שולע אויף מאַלמעד גאַס און די מוטער האָט געאַרבעט. זי האָט אָבער געהאַט אויסצושטיין צרות פון אַנדערע, ניט־אידישע קינדער. האָט די מוטער איר אָפּגעגעבן צו לערנער אין דער אַלגעמיינער שולע. אָבער אויך דאָרט האָט דאָס אידישע מיידעל געליטן פון שיקאַנעס. אין איר פאַרצווייפלונג האָט די מוטער איבערגעריסן מיט אידן, זי איז אָפּגעריסן געוואָרן פון איר שטאַם, אַזוי ביז זי איז געשטאָרבן.

די ציט איז געלאָפן. די קליינע קלאַראַ האָט געלערנט, זי איז געוואַקסן און געוואָרן זעלבסטשטענדיק. זי האָט שפּעטער געהיראַט און מיט דער צייט געבוירן צוויי אינגלעך. דאַן ווידער האָט זיך אַנגעהויבן צרות פאַר איר מאַן, וויל ער האָט געהיראַט מיט אַ אידישער. אין פאַרלויף פון אַלע יאָרן באַציט דער מאַן זיך זייער גוט צו איר. „מיין מאַן איז אַן אָרעמער — שרייבט זי אין איר בריוו — אָבער אַ גוטער".

פון דעם אַלעם איז קלאָר, אַז די שווער־געליטענע אידישע טאָכטער פון אונזער היים־שטאָט ביאַליסטאָק נויטיקט זיך אין אַ פאַרבינדונג מיט פריינט און יוגנט־באַקאַנטע, ווי אויך אין הילף. זי האָט אויך געוואָלט האָבן אַ באַשטעטיקונג וועגן איר אידישן אָפּשטאַם. דער ביאַליסטאָקער צעטער, אין ניו יאָרק, האָט איר מיט דעם פאַרזאָרגט. עס וואָלט געווען גוט, אַז פריינט און באַקאַנטע פון דער (קירזשנער) משפּחה זאָלן זיך שטעלן מיט איר אין פאַרבינדונג. דער אַדרעס איז:

KLARA DUNAJ
ul. Pracownicza 14, 15-340 Bialystok, Poland

בנימין אָבעלסקי ע"ה

פאַרן שליסן די היינטיקע אויסגאַבע פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע", איז אָנגעקומען די טרויעריקע נייעס, אַז נאָך אַ לענגערער קראַנקהייט איז, דאָנערשטיק, דעם 27טן פעברואַר 1986 אין שיקאַגאָ געשטאָרבן דער חשובער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן בנימין אָבעלסקי ע"ה.

אַ ענעוע באַשרייבונג, וועט זיין אין קומענדיגן נומער „ביאַליסטאָקער שטימע".

ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין ישראל באַקומען הויכע אויסצייכונגען פאַר זייער פּיאָנערן־אַרבעט

• פון קלמן ריבאַק (ירושלים)

די קאָרעספּאָנדענץ שרייבט צו אייך אייער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, קלמן ריבאַק (איצט רביב) פון דער נאָוועַ אין דער אַמאָליקער ביאליסטאָק, אַ ברודער פון דעם באַוואוסטן פוטבאָל־שפּילער יוסף ריבאַק (קאָלומבוס), פון דער מכבי. איך בין אויך אַ קוזין פון פריינט יצחק ריבאַלאַווסקיס פריינט, קאָלקע שאַפּירא פון מעקסיקא.

די סיבה פון מיין שרייבן צו דיר, מיין טייערער לאַנדסמאַן איסאַק ריבאַלאָווסקי, איז די שיינע אויסגאַבע פון דער ערב ראש השנה „ביאַליסטאָקער שטימע". מיר זיינען נעמלעך געווען אויף אַ לאַטקע־אָוונט, חנוכה, אין הויז פון אונזער גוטן לאַנדסמאַן מאָטעק קאָכצין,

פּסח הרפּז (גאָלדבערג) Peisach Harpas

האָב איך דאָרט מיט פרייד געלייענט די אויסגאַבע און פון דאָרט זיך דערוואוסט וועגן פאַרשידענע אַקטיוויטעטן פון אונזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, אין ניו־יאָרק און אַנדערע ערטער. עס קומט אייך אַלעמען פאַר דעם באמת אַ יישר כוח.

און איצט וויל איך אייך מיטיילן, טאַקע פאַר דער „ביאַליסטאָקער שטימע", אַז דעם 16 טן דעצעמבער 1985, האָבן עטלעכע ביאַליסטאָקער דאָ באַקומען צוגעטיילט אַ ספּעציעלן כבוד. זיי האָבן נעמלעך באַקומען דעם טיטול „יקיר הסתדרות", אין ירושלים. דאָס זיינען פּסח הרפּז (גאָלדבערג), וועלכער איז אַ זון פון משה גאָלדבערג ע"ה, דער געוועזענער סעקרעטאַר פון דער אַמאָליקער העברעאישער גימנאַזיע אין ביאַליסטאָק, און אַ ברודער פון זהבה בערמאַן־גאָלדבערג ע"ה, וועלכע איז געשטאָרבן מיט אַ קורצער צייט צוריק אין ירושלים. אויך איך, קלמן רביב (ריבאַק), דער שרייבער פון די שורות, דער זון פון הרב צבי מרדכי ריבאַק ז"ל, האָב באַקומען דעם טיטול־אויסצייכונג.

צוזאַמען מיט אונז האָבן דעם טיטול („יקיר הסתדרות") באַקומען נאָך צען פערזאָן, צווישן זיי זענען אויך געווען צוויי געווועזענע ישראל־מיניסטאָרן: משה קול און וויקטאָר

קלמן רביב (ריבאַק) Kalman Rybak

בעגין איז ער אַרויסגעקומען פון אַ ביאַליסטאָקער משפּחה. זיין טאַטע, אַבא בעגין, איז געווען אַ פּראָמינענטער ציוניסט־אַקטיוויסט אין ביאַליסטאָק, ער איז אויך געווען אַ מיטגליד פון דער ערשטער כנסת פון מדינת ישראל. זיין מאַמע, שרה בעגין, איז אַ טאָכטער פון דער באַוואוסטער ביאַליסטאָקער משפּחה גאָלדבערג־הרפּז), וועלכער איז סעקרעטאַר פון דער הסתדרות אין ירושלים.

אַ וואָרף שפּעטער האָט דער פרעזידענט פון דער מדינה, חיים הרצוג, אויפגענומען די „יקירי הסתדרות" אין בית הנשיא. דער פרעזידענט האָט מיט וואַרעמע ווערטער באַגריסט די צוועלף אויסגעצייכנטע, וועלכע האָבן צוגעלייגט אויף אַ טרייען אופן ציגל צום אויפבוי און וואוקס פון דער אידישער מדינה און ביים גרויס און שטאַרק מאַכן די הסתדרות. די צערעמאָניע איז געווען זייער רירענד און אויך פייערלעך. אַלע זיינען זיך פונאַנדערגעגאַנגען מיט באַגייסטערונג.

* * *

און איצט, ליידער אַן אַנדערער, טרויעריקע נייעס. מיט אייניקע וואָכן צוריק איז דאָ געשטאָרבן דעם באַקאַנטער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, יוסף ברנון (שאָפּיש). ער איז געווען אַ באַוואוסטער ספּאָרטלער און ספּאָרט־לערער און שול־אינספּעקטאָר. זיין טויט האָט ביי אונז אַלעמען איבערגעלאָזט גרויס טרויער. יהי זכרו ברוך.

80 יאָריקער יובילעום פון מאָלער לעאָן פיין

• פון צבי קלעמענטינאָווסקי
(תל־אביב)

צום 80 יאָריקן געבורטסטאָג פון אונזער באַוואוסטן ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, דער באַליבטער קינסטלער לעאָן פיין, איז איינגעאָרדנט געוואָרן אַ גרויסע אויסשטעלונג פון זיינע פּרעכטיקע צייכענונגען. צו דער פייערלעכער דערעפענונג פון דער אויסשטעלונג איז געקומען אַ גרויסער עולם, צווישן זיי אָנגעזעענע פערזענלעכקייטן פון דער קולטור־וועלט. די אויסשטעלונג איז פאָרגעקומען אין בית־לייוויק, וואָס איז דאָ אַ וויכטיקער צענטער פאַר אידישע קולטור, קונסט און ליטעראַטור־אונטערנעמונגען.

לעאָן פיין, וועלכער איז געבוירן געוואָרן אין 1906 אין ביאַליסטאָק ביי אַ באַלעבאָטישער משפּחה, האָט זיך שוין אין 1924 באַטייליקט מיט זיינע שאָפונגען אין אויסשטעלונגען אין וואַרשע, וואו עס האָבן זיך באַטייליקט אַ צאָל באוואוסטע קינסטלער. ער איז עולה געווען קיין ארץ־ישראל אין יאָר 1926

דער קינסטלער לעאָן פיין מיט זיינע צייכענונגען

Artist Leon Fine with his drawings.

און האָט שטודירט אין ירושלים אין דער באַקאַנטער בצלאל קונסט־אַקאַדעמיע. פון יאָר 1930 ביז 1937 האָט לעאָן פיין זיך באַטייליקט אין די יערלעכע אויסשטעלונגען פון די קינסטלער אין ירושלים.

אין יאָר 1937 איז פיין געפאָרן קיין פאַריז, וואו ער האָט שטודירט אין דער פראַנצויזישער אַקאַדעמיע פאַר קונסט. אין זעלבן יאָר האָט ער אויך באַקומען דעם פּריס און אויסצייכענונג אויפן נאָמען פון געוועזענעם מיאָר פון תל־אביב, מאיר דיזענגאָף ז״ל. אין יאָר 1948 האָט ער זיך באַטייליקט אין דעם גרויסן קונסט־צוזאַמענקונפט אין וועניס, וואו ער האָט רעפּרעזענטירט מדינת ישראל און די קונסט פון ישראל. אין יאָר 1960 האָט ער זיך באַטייליקט אין אַן אינטערנאַציאָנאַלער אויסשטעלונג אין בריסל, בעלגיע. ער האָט זיך אויך באַטייליקט אין פיל אַנדערע אויסשטעלונגען, צווישן אַנדערעם אויך אין יאָר 1971, אין דעם אידישן נאַציאָנאַלן מוזעאום אין ירושלים. אין 1974 האָט ער זיך באַטייליקט אין אַ גרויסער אויסשטעלונג אין לאָנדאָן, אין דער אַזוי גערופענער „אוהאַנאַ גאַלעריע״.

עס וואָלט פאַרנומען צופיל פלאַץ אויסצורעכענען אַלע ערטער און אויסשטעלונגען אין וועלכע עס האָט זיך באַטייליקט מיט זיינע גלענצנדע שאַפונגען אונזער חשובער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, דער קינסטלער לעאָן פיין. אַזוי ביז דער איצטיקער אויסשטעלונג וואָס איך האָב דערמאָנט פון אָנהויב, צו זיין 80טן געבורטסטאָג. ווען מען שמועסט מיט פיינ׳ען זאָגט ער, אַז ער מאָלט ניט קיין געשטאַלטן, נאָר ער גיט אַן אויסדרוק צו מענטשלעכע געפילן אין זיינע צייכענונגען. אין זיין קונסט וויל ער וויזן און ער ברענגט אַרויס די פרייד פון שאַפונג און אַנטוויקלונג. ער וויל געבן מאַטעריאַלן צו דענקן, פאַרטראַכטן זיך און מאַכן געהעריקע אויספירן, צו די פרינציפּן פון לעבן.

אין דער גימנאַזיע תיכון ד׳ אין תל־אביב, וואו עס איז דאָ אַ ספּעציעלער צימער פאַר פאָרשונג אויפן נאָמען פון אומפאַרגעסלעכן ביאַליסטאָקער פירער דוד סאָהן זייל, איז דאָ אַ צייכענונג פון ביאַליסטאָק מיט דעם באַקאַנטן שטאָט־זיגער אין צענטער. אויך דאָס איז אַ שיינע קינסטלערישע שאַפונג פון אונזער חשובן לאַנדסמאַן. לעאָן פיין ברענגט כבוד די ביאַליסטאָקער. מיר באַגריסן אים צו זיין 80טן געבוירטסטאָג און מיר וואונטשן אים נאָך פיל יאָרן פון קינסטלערישער אַקטיוויטעט, געזונט און אַ צופּרידענעם לעבן.

„שבת הגדול" געבורטסטאָג פון ערן־פּרעזידענט רובין בינדלער

דער באַליבטער ערן־פּרעזידענט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, רובין בינדלער, פּראָווען אויף זייער אַ פיינעם אופן יעדעס יאָר זיין געבורטסטאָג וואָס פאַלט אויס שבת הגדול, דאָס מיינט דער לעצטער שבת פאַר פּסח. דאָס איז אָבער ניט סתם אַ געבורטאַסטאָג פאַר אונזער ליבן ערן־פּרעזידענט, עס איז פיל מערער.

היות ווי דער יום־טוב פּסח איז פאַרבונדן מיט דער באַפרייאונג פון אידן פון שקלאַפערייַ אין מצרים, און דאָס דערמאָנט דאָך יעדן פון אונז זייער פיל, האָט מר. רובין נאָך מיט יאָרן צוריק איינגעפירט אַ שיינע און אויך זייער נוצלעכע טראַדיציע. מר. בינדלער טראָגט נעמלעך יעדעס יאָר צו, אין פאַרבינדונג מיט זיין שבת הגדול געבורטסטאָג, אַ גרעסערע סומע געלט אַלס ביישטייערונג פאַר דער גרויסער ביאַליסטאָקער אינסטיטוציע.

עס דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז רובין בינדלער איז איינער פון די עלטסטע איבערגעבענע בויער און טוער פון דער ביאַליסטאָקער היים פאַר עלטערע מענטשן און דעם צענטער. זינט פיל יאָרן איז ער כסדר אַ טרייער אַקטיוויסט אין דער אינסטיטוציע. מען ווייזט צו אים אַרויס גרויס דרך־ארץ און מען הערט זיך שטענדיק אויפמערזאַם צו צו זיינע אָנווייזונגען און מיינונגען וואָס זיינען פון גרויסן פראַקטישן ווערט.

אין פאַרבינדונג מיט דער דאָזיקער שיינער טראַדיציע פירט פריינט בינדלער אויך יעדעס מאָל דורך, פאַר זיין שבת הגדול געבורטסטאָג, אַ ספּעציעלע זאַמלונג ביי זיינע משפּחה־מענטשן און פריינט פאַר דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים. מיר וויינטשן אונזער ליבן ערן־פּרעזידענט פריינט רובין בינדלער, נאָך פיל לאנגע יאָרן פון געזונט, אַ גליקלעכן לעבן און נחת אין זיין גאַנצער משפּחה.

• **שליסט זיך אָן אַלס מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל !**

דער יערלעכער קאָנצערט אין לינקאָלן צענטער

זונטיק בייטאָג, דעם 8טן סעפּטעמבער 1985, האָט דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק דורכגעפּירט דעם גרויסן יערלעכן טעאַטער־בענעפּיט וואָס איז, ווי יעדעס מאָל אין דער צייט, אַדורך מיט גרויס דערפאָלג. דער דאָזיקער קאָנצערט, וואָס איז געווען אונטערן נאָמען „אַ געזאַנג צום נייעם יאָר", איז געווען דער 11 טער יערלעכער טעאַטער־בענעפּיט פון אונזער אינסטיטוציע.

אויך צום גרויסן קאָנצערט דאָסמאָל איז געקומען אַ גרויסער עולם פון ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט פון ניו יאָרק און פון דער אַרומיקער געגענט, ווי אויך אָפּשטאַמיקע לאַנדסלייט פון די שטעטלעך אַרום ביאַליסטאָק. ווי יעדעס מאָל איז אויך ביי דעם קאָנצערט אָנווועזנד געווען אַן עולם צושויער פריינט פון ביאַליסטאָקער צענטער, גרופּן און פאַרטרעטער פון פאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע זיינען גוטע פריינט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, וואָס איז אויף 228 איסט בראָדוויי, אין ניו יאָרק. צוזאַמען איז געווען אַן עולם פון קנאַפּע דריי טויזנט פערזאָן, וואָס האָט אויסגעפילט דעם פּרעכטיקן אייוועריי פישער האָל פון דעם מאַיעסטעטישן לינקאָלן צענטער.

אין דעם פּראָגראַם, וואָס איז אויפּגעפירט און אַראַנזשירט געווארן פון דער באַקאַנטער טעאַטער־אונטערנעמערין אַיידאַ מ. אַיינהאָרן, האָבן זיך באַטייליקט אַ צאָל באוואוסטע קינסטלער. די געלונגענע נומערן וואָס דער עולם האָט אויפּגענומען מיט אַפּלאָדיסמענטן זיינען געווען לידער אין אידיש. העברעאיש און ענגליש, ווי אויך ספּעציעל צוגעפּאַסטע מוזיק באַגלייט פון אַן ערשקלאַסיקן אָרקעסטער. די קינסטלער אין דעם פּראָגראַם זיינען געווען: דזשולי באָד, באַרימטע יונגע דינאַמישע זינגערין; ראָן עליראָן, ישראל'ס אַמבאַסאַדאָר פון געזאַנג; סאָל זים, באוואוסטע חזן און פאָלק־זינגער; גיאָראַ פיידמאַן, באַרימטער קלאַרנעטיסט מיט זיינע קלעזמער־באַגלייטער; און הערב בערנ'שטיין, מיט זיין באוואוסטן גרויסן אָרקעסטער אין אַ קאָנצערט, וואָס האָבן אויך אַקאָמפּאַנירט די קינסטלער.

סעם סאָלאָזש און איסאַק ריבאַלאָווסקי, פּרעזידענט און גענעראַל־סעקרעטאַר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, האָבן אין וואַרעמע ווערטער באַגריסט דעם עולם. זיי האָבן אין קורצן איבערגעגעבן וועגן די אַקטיוויטעטן פון דעם צענטער און היים פאַר די עלטערע איינוואוינער און גלייכצייטיק אויך באַדאַנקט דעם עולם פאַר שטיצן די גרויסע אינסטיטוציע דורך באַטיילקן זיך יעדעס מאָל אין די יערלעכע טעאַטער־קאָנצערטן. דאָס איז אַ וויכטיקער צושטייער אין דער הילף פאַר דער גוט באַקאַנטער פאָלקס־אינסטיטוציע וואו די עלטערע איינוואוינער ווערן באַזאָרגט מיט אַלעם נויטיקן, וואו זיי לעבן זיך אויס אין אַ היימישער טראַדיציאָנעלער אידישער סביבה. איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט אויך פאָרגעשטעלט פאַרן עולם אַ צאָל וויכטיקע געסט און פערזענלעכקייטן, ווי אויך גרופּן און אָרגאַניזאַציעס, וואָס זיינען געווען איין זאָל צווישן די צושויער. מיירא בעיליק, די אַדמיניסטראַטאָרין, האָט אין וואַרעמע ווערטער באַגריסט די פייערונג, אין נאָמען פון די עלטערע איינוואוינער פון דער ביאַליסטאָקער היים.

דער עולם איז זיך פונאַנדערגעגאַנגען אין אַ געהויבענער שטימונג און מיט לויב פאַר די פירער פונ'ם ביאַליסטאָקער צענטער, פאַר דורכפירן יעדעס מאָל אַזעלכע פיינע קולטורעלע און צוגלייך פאָלקסטימלעכע אוטערנעמונגען. מען האָט זיך געוואונטשן צו באַגעגענען זיך ווידער ביים נעקסטן ביאַליסטאָקער יערלעכן בענעפּיט־קאָנצערט, אין לינקאָלן צענטער, אין האַרבסט 1986.

אומער אידישע ביאַליסטאָק

• פון מרים יהב (באר שבע)
(מערקע שבח, אוישוויץ נר. 15755)

ביאַליסטאָק מיין שטאָט מיין היים געווען,
אין דיר מיין גליק און צוקונפט געזען.
וואָס איז פון דיר, ביאַליסטאָק, היינט געבליבן?
אַ שטאָט פון קברים ריין פון אידן.

ביאַליסטאָקער איבער דער וועלט צעשפּרייט,
וועג מ'טרעפט זיך איז גרויס די פרייד.
ס'זיינען גרויסע שטעט מיט אידן אין פוילן געווען,
מיר, ביאַליסטאָקער, האָבן אין דיר די שענסטע געזען.

דער וואַלד און אַלעיען מיט בלומען און גראָז,
די העברעאישע גימנאַזיע מיטן פאַריסענעם נאָז.
דער שטאָט־זייגער מיט די ברעמלעך און ריח פון הערינג אַרום,
אַ אידישע שטאָט, אַפילו אַ פרייער איז פאַר לייטן געווען פרום.

לאַנגע רייכע גאַסן מיט געשעפטן אָן אַ שיעור,
אַ ציטער און וויטיק נעמט אַרום וועג איך דערמאָן דיר.
כאַנייקעס, פיאַסקעס, דער פיש־מאַרק, חנה יאַלטשיכע מיט אירע מאַניערן,
האָט אויף איר אומעטיקן פנים געהאַט אַ פאַרשעמטן שמייכל.

אָט לויפט דער שוחט מיט זיין צעפלאָשעטער רויטער באָרד,
פון אַ גוי האָט מען אויך געקענט הערן אַ אידיש וואָרט.
מרדכי־שלמה'לע מיט די צעדרייטע קנאַפּל אויף די שיך,
האָט אויסגעריבן ווי אַ ליכט די שמוציקסטע קיך.

די צערקווע, דער „טאָז", לינת הצדק, דער הקדש און ועד הקהל, געווען אַ שטאָט, אַ טייערע שטאָט אַמאָל.
מיט פאַבריקן, פאַבריקלער, דרוקעריין און מייסטערסקייען, רייכע און אַרעמעלייט, וואָס פלעגן אַ פאָר גראָשן אויף מאַכן שבת ליין.

שמאָלע געסעלער, שטיבלער, בית מדרשים און די גרויסע שיינע שוהל,
מיט ב'כבודיקע אידן אָנגעפּאַקט פיל.
די דייטשע מערדער, די רוצחים האָבן אַלץ צעשטערט,
זיי האָבן אונזער ביאַליסטאָק אָפּגעווויסט פון דער ערד.

פון אַ קליין דערפל האָבן אידן אַ גרויסע שטאָט געמאַכט,
מיינע שענסטע יאָרן האָב איך דאָרט פּרבראַכט.
מיין היים, מיין משפּחה אַלץ פאַרניכטעט געוואָרן,
איך האָב מיין ביאַליסטאָק אויף אייביק פאַרלאָרן.

כ'האָב היינט אַ לאַנד, אַ משפּחה און היים,
אַרומגערינגלט מיט שונאים, פּראָבלעמען, אָרעם און קליין.
אָבער דאָס איז מיין לאַנד, אויף אייביק מיין היים,
יעדער איד ווייסט, אַז נאָר ישראל איז זיין ריכטיקע היים.

איינדרוקספולער חנוכה יום־טוב אין ביאַליסטאָקער צענטער

זונטיק בייטאָג, דעם 8טן דעצעמבער, 1985, איז דורכגעפירט געוואָרן דער טראַדיציאָנעלער יערלעכער חנוכה יום־טוב, פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, וואָס איז אויף 228 איסט בראָדוועי, אין ניו יאָרק. די פייערונג האָט אויף אַלעמען איבערגעלאָזט אַן אומפאַרגעסלעכן איינדרוק. אין דעם שיינעם דעקאָרירטן אוידיטאָריום פונם צענטער איז געווען פאַרזאַמלט אַ גרויסער עולם, צווישן זיי די פירער און טוער פון דער אינסטיטוציע, ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט.

פאַרזיצער פון דעם פייערונג איז געווען סאָל קרים, טשערמאַן פון דעם באָארד אָוו דירעקטאָרן ער האָט מיט האַרציקע ווערטער באַגריסט די פאַרזאַמלטע און אָנגעוויזן אויף דער גרויסער וויכטיקייט פון דעם צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן. אין דעם אַלעם איז אַריינגעטאָן, האָט געזאָגט מר. קרים, פיל טריישאַפט און איבערגעגבנקייט פון די טויער אַרום דער אינסטיטוציע ווי אויך אַ דאַנק די פילצאָליקע פריינט און שטיצערס.

נאָכדעם האָט געהאַלטן אַ קורצע רירענדע באַגריסונגס־רעדע סעם סאָלאַזש, דער פרעזידענט. דער עולם האָט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט זיך צוגעהערט צום באַריכט פון סעם סאָלאַזש וועגן דעם לעצטן טור קיין פוילן, דער באַזוך אין ביאַליסטאָק, ווי אויך זיין באַזוך (אין באַגלייטונג פון זיין פרוי ראָוז) אין דעם אַמאַליקן היים־שטעטל קנישין. פריינט סאָלאַזש האָט אַרויסגעבראַכט פאַרשידענע מאַמענטן און איינדרוקן פון זיין רייזע, וואָס איז אויסגעהערט געוואָרן פון די פאַרזאַמלטע מיט שפּאַנונג. אַלע האָבן אים באַדאַנקט פאַר זיין אינטערעסאַנטע רעדע מיט איינדרוקן וועגן דעם טור פון ביאַליסטאָקער און גראָדנער טוער.

ראַבאַי מאַקס ב. פאָזנאַנסקי, דער ראַבאַי פונם ביאַליסטאָקער צענטער, האָט גערעדט וועגן דער באַדייטונג פון חנוכה אין אַלע צייטן ביים אידישן פאָלק אָנהויבנדיק פון מיט העכער צוויי טויזנט יאָר צוריק, ביז איצט. פונקט ווי מיט דעם קליינעם פאַרביבענעם ביסל אויל וואָס האָט אָבער געברענט אַכט טעג, פאַסירן אויך איצט ניסים ביים אידישן פאָלק, וואָס העלפט שטאַרקן און פאַרפעסטיקן דאָס אידישע לעבן און באַקעמפט אַלע שונאים פון אונזער פאָלק. ראַבאַי פאָזנאַנסקי האָט אויך אָנגעצונדן און געבענשט מיט די חנוכה־ליכטלעך.

מרס. מאַיראַ בעילין, די אַדמיניסטראַטאָרין פון דער ביאַליסטאָקער היים, האָט אין וואָרעמע ווערטער באַגריסט דעם עולם. אין נאָמען פון אַלע איינוואוינער און סטאַף פון דער אינסטיטוציע, האָט זי אַלעמען געוואונטשן אַ פריילעכען חנוכה, געזונט און נחת אין די משפּחות.

ביז גאָר פייערלעך איז געווען דער טייל ווען איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט אָנגעהויבן פאַרקויפן דאָס אָנצינדן די מנורות. די צערעמאָניע איז אָנגעגאַנגען כסדר און אַ דאַנק דעם ענערגישן רוף פון מר. ריבלאָווסקי האָט דאָס פאַרקויפן דאָס „אָנצינדן" די מנורות אַריינגעבראַכט אַ היבשע סומע מצד דעם עולם. די פאַרזאַמלטע האָבן זיך ווארעם אָפּגערופן ביים שטיצן דער אינסטיטוציע, אַזוי ווי דאָס איז יעדעס מאָל. איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט אויך געריעדט וועגן די שווריריקייטן מיט וואָס עס איז באַגלייט די אַרבעט ביים אויפהאַלטן און אָנפירן מיט דער היים פאַר עלטערע מענטשן. דערפאַר פאָדערט זיך איצט נאָך מער הילפס־גרייטקייט פון אַלעמען.

צום סוף איז סערווירט געוואָרן אַ געשמאַקער יום־טוב'דיקער מאָלצייט, מיט די טראַדיציאָנעלע לאַטקעס, ווי דאָס יעדעס מאָל ביי אַזאַ יום־טוב. עס איז אויסגעדרוקט געוואָרן דערביי אַ דאַנק צו מרס. בראָניאַ סקורקאַ, די ווירטשאַפט־פאַרוואַלטערין פון דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער, פאַר דעם פיינעם אופן פון צוגרייטן אַלע געשמאַקע מאַכלים. איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט דערביי אויך געוואונטשן אַ האַרציקן מזל־טוב צו חנה און משה'ל קרעמער, צו זייער 40טן חתונה־יובילעום. דאָס באַליבטע פּאָרל איז געזעסן אַרומגערינגלט פון זייערע משפּחה־מענטשן, גראָדנער לאַנדסלייט און פריינט און אַלע האָבן געוואונטשן משה'ל און חנה נאָך פיל יאָרן פון אַ גלייקלעכן צוזאַמענלעבן, געזונט און נחת אין זייער משפּחה.

אַ האַרציקער מזל־טוב און גוטע וואונטשן איז אויך אויסגעדריקט געוואָרן צו רעגינאַ און סידני סיסון, דירעקטאָרס פון ביאַליסטאָקער צענטער, צו זייער 39טן חתונה יובילעי, פון די ביאַליסטאָקער און גראָדנער פריינט.

דער פאַרזאַמלטער עולם האָט אויך אויסגעדרוקט אַ האַרציקן מזל־טוב און בעסטע וואונטשן צו יעקב און בריינדל בערען, צום געבורט פון זייערס אַן אייניקל; צו הערי און חוה קאָסטרע, צום געבורט פון זייערס אַן אייניקל. אַלע האָבן געטרונקן לחיים באַגלייט מיט גוטע וואונטשן פאַר די בעלי־שמחה.

ביי דער גרויסער און געלונגענער פייערונג פון יום־טוב חנוכה איז אויך דורכגעפירט געוואָרן אַ פאָסיקער פראָגראַם, אין וועלכן עס איז מיט געזאַנג אַרויסגעטראָטן די באַוואוסטע זינגערין פעני ניקאָל. איר געזאַנג פון אידישע העברעאישע און ענגלישע לידער האָבן זייער אויסגענומען ביים עולם און מען האָט די קינסטלערין באַשאָנקן מיט פאַרדינטע וואַרעמע אַפּלאָדיסמענטשן.

פון רעכטס צו לינקס: עווא קאָסטרע, עטל קרים, שרה לעוו, סאָניאַ ווייסמאַן, נאַדיאַ פייגעלסאָן און מאַלי ריבאַל

Right to left: Eva Kostre, Ethel Krim, Sara Lew, Sonia Weisman, Nadya Feigelson and Molly Rybal.

אַכטונג לאַנדסלייט!

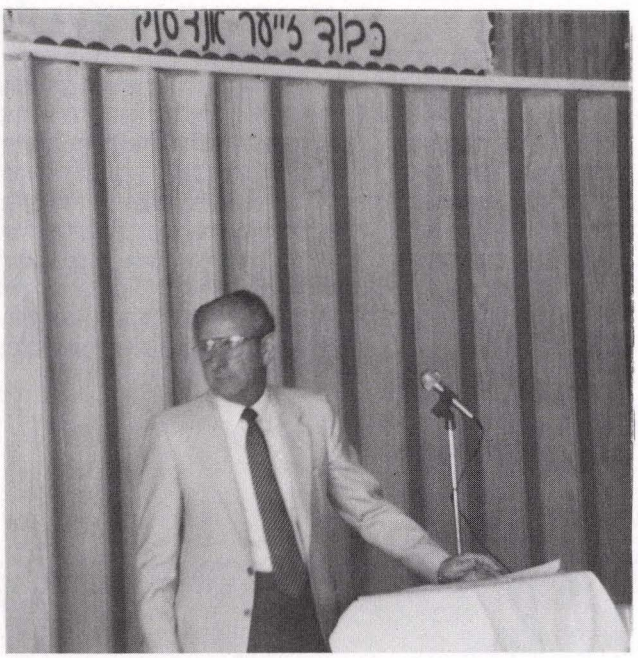
ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט וועלן געבעטן צושיקן, די יעניקע וואָס האָבן אַזעלכעס, אַ פאָטאָגראַפיע אָדער פאָסט־קאַרטע, פון דער אַמאָליקער גרויסער שטאָט־שוהל אין ביאַליסטאָק. דאָס איז נויטיק צו מאַכן פון דעם א גרויסן בילד, עס קען אויך זיין אַזאַ פאָטאָגראַפיע וואָס איז געדרוקט אין אַ בוך.

שיקט דאָס אויפן אַדרעס פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק.

אײדרוקספולע יערלעכע אזכרה אין מיאמי ביטש

אַ גרויסער עולם לאַנדסלייט פון ביאַליסטאָק און אומגעגענט, וועלכע וואוינען אין מיאַמי ביטש ווי אויך וואָס זיינען דאָרט אויף ווינטער־וואָקאַציע, האָבן זיך באַטייליקט אין דער 43טער יערלעכער אזכרה אין אָנדענק פון די קדושים און מאַרטירער, די אומגעבראַכטע אידישע קרבנות ביי היטלערן. די אײדרוקספולע פאַרזאַמלונג איז אָרגאַניזירט און דורכגעפירט געוואָרן פון דעם קלוב ביאַליסטאָקער און אומגעגענט אין מיאַמי ביטש, זונטיק בייטאָג, דעם 9־טן פעברואַר. ווי אין די פאַרגאַנגענע יאָרן, איז אויך די האי־יאָריקע טרויער־פאַרזאַמלונג פאָרגעקומען אין דעם ביטש האַרבאור ריזאָרט מאָטעל, 189 טע גאַס און קאָלינס עוועניו, מיאַמי ביטש. גלייכצייטיק מיט קומען באַערן די קדושים, איז דער עולם אויך געווען נייגעריק אויסצוהערן פאַרשידענע וויכטיקע באַריכטן.

די טרויער־פאַרזאַמלונג איז געעפנט געוואָרן פון יוסף דאָברימאַן, טראַסטי פון דעם קלוב ביאַליסטאָקער און אומגעגענט. ער האָט מיט וואַרעמע ווערטער באַגריסט די פאַרזאַמלטע און באַדאַנקט פאַר קומען צו דער וויכטיקער אונטערנעמונג. דאָברימאַן האָט אויך אין קורצן איבערגעגעבן

יוסף דאָברימאַן Joseph Dobryman

זיינע אײנדרוקן פון באַזוך אין ביאַליסטאָק וואו ער מיט זיין פרוי נעשקע, צוזאַמען מיט די אַנדערע טויער פון ביאַליסטאָקער צענטער, זיינען לעצטנס געווען אויפן טור און גלייכצייטיק אויך באַזוכט ישראל. דער דאָזיקער גוט אָרגאַניזירטער טור, האָט ער געזאָגט, האָט אויף אַלעמען איבערגעלאָזט אַ שטאַרקן אײנדרוק.

נאָכדעם האָט געריידט סעם סאַלאַזש, פרעזידענט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן און ניו יאָרק, אויך ער, מיט זיין פרוי ראוז, האָבן זיך באַטיילט אין דעם טור. סעם סאַלאַזש האָט איבערגעגעבן וועגן דעם באַזוך אין ביאַליסטאָק ווי אויך אין אוישוויץ, טרעבלינקע און אַנדערע ערטער, בעת דעם טור אין פוילן. אין רירענדע ווערטער וואָס האָט געמאַכט אַ שטאַרקן אײנדרוק האָט סעם סאַלאַזש געשילדערט ווי אַזוי עס זעט איצט אויס די אויסגעלייקטע פון אידן ביאַליסטאָק ווי אויך אַנדערע שטעט און שטעטלעך אין יענער געגענט, וואָס איז פאַר דער מלחמה געווען פול מיט אידן און אידישקייט.

נאָכדעם האָט פרוי מירא סאיער, פון טאָראָנטאָ, געלייענט אַ דראַמאַטישע פאָעמע וואָס ברענגט אַרויס דעם אומקום פון די אידישע קינדער ביי די נאַציס. משה׳ל קרעמער וויצע־פרעזידענט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, האָט באַגריסט דעם עולם אין נאָמען פון קלוב גראָדנער פריינט. ער האָט געלויבט דעם ביאַליסטאָקער צענטער פאַר דער גרויסער הילף וואָס ווערט אַרויסגעוויזן פאַר מדינת ישראל, גאָר באַזונדער פאַרן וויכטיקן תל־השומר שפּיטאָל, וואו עס ווערן איינגעאַרדנט זייער נוצלעכע פראָיעקטן. קרעמער האָט אויסגעדריקט באַזונדערע צופרידנקייט מיט דעם איצטיקן גרויסן פראָיעקט, וואָס וועט העלפן די קראַנקע צוריקגעשטאַנענע קינדער אין תל־השומר.

אַ וויכטיקע רעדע ביי דער אזכרה האָט געהאַלטן סעם טשודען, גאַסט־רעדנער און פרעזידענט פון דעם קלוב ביאַליסטאָקער און אומגעגענט, אין מיאַמי ביטש. ער האָט

סעם טשודען Sam Chuden

אויף אַ גרינטלעכן אופן געגעבן אַן אינטערעסאַנטע אָפּשאַצונג וועגן דער לאַגע אין דער וועלט, באַזונדערס ביי אידן, פערציק יאָר נאָך דער מלחמה. ניט געקוקט אויף דעם גרויסן און טראַגישן פרייז וואָס אידן האָבן געגעבן בעת דער מלחמה, האָט מר. טשודען אַרויסגעבראַכט, זענען מיר אָבער איצט ווייטער אַן אויפשטייג פון ברוטאַלן אַנטיסעמיטיזם און וואוקס פון נעאָ־נאַציזם. פאַראַן כוחות אין דער וועלט, וועלכע זוכן צו פאַרגסן און מוחל זיין די דייטשן, כאָטש עס לעבן נאָך מיט אונז די קרבנות און עדות פון גרויסן חורבן. אַפילו פרעזידענט פון דער גרויסער פרייער אַמעריקע ראָנאַלד רעיגען, האָט זיך ניט געריכט מיט אַלע פראָטעסטן און געבעטן ביי אים, און ער איז געפאָרן באַזוכן דעם בית־עולם אין ביטבורג, מערב־דייטשלאַנד, וואו עס זיינען אויך קברים פון די רוצח׳ישע עס.עס.־לייט.

מיט גרויס אינטערעס האָט דער פאַרזאַמלטער עולם זיך צוגעהערט צו דער רעדע פון איסאַק ריבאַלאָווסקי, געשעפטספירער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן. ניט געקוקט אויף דעם וואָס דער צענטער פירט אָן מיט דער וויכטיקער היים פאַר עלטערע מענטשן, האָט ריבאָלאָווסקי באַריכטעט, פירט דער צענטער אויך אָן אַנדערע אַקטיוויטעטן פאַר כלל־ישראל און מדינת ישראל.

דער בעסטער ביישפיל זיינען די פאַרשידענע פראָיעקטן וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער, מיט דעם קלוב גראָדנער פריינט, רעאַליזירן אין ישראל. פון גרויס וויכטיקייט איז דער איצטיקער נייער פּראָיעקט אין תל־השומר, וואָס וועט פיל העלפן פאַרלייכטערן דאָס היילען פון די דאַרטיקע קראַנקע קינדער. ריבאָלאָווסקי האָט אויסגעדריקט צופרידנהייט פון דעם, וואָס דער דאָזיקער נייער וויכטיקער פּראָיעקט טראָגט די נעמען פון משה׳ל און חנה קרעמער און דזשאו און סילוויא דאינעס, די צוויי וויצע־פרעזידענטן פון ביאַליסטאָקער צענטער, מיט זייערע ליבע פרויען.

מר. ריבאָלאָווסקי האָט באַקאַנט געמאַכט, אַז דער נייער גרויסער פּראָיעקט אין תל־השומר וועט זיין פאַרענדיקט אין חודש נאָוועמבער היינטיקס יאָר. אַ ספּעציעלע דעלעגאַציע פון דעם צענטער וועט דאָן פאָרן צו דער דערעפענונג פון דער נייער געביידע. ריבאָלאָווסקי האָט אַפּעלירט צו די אָנוועזנדע צו העלפן פאַרווירקליכן דעם פּראָיעקט. די פאַרזאַמלטע האָבן זייער וואַרעם זיך אָפּגעדאַנקט מיט ביישטייערונגען. ער האָט צום סוף באַדאַנקט דעם קאָמיטעט פון „קלוב ביאַליסטאָקער און אומגעגענט אין מיאַמי ביטש", בראש מיט דעם פרעזידענט סעם טשודנאָן טראָסטי יוסף דאָברימאַן, פאַר דעם גוטן אופן פון אָרגאַניזירן און דורכפירן די אזכרה.

זייער אייגדרוקספול איז געווען די צערעמאָניע פון אָנצינדן די טרויערליכט אין אָנדענק פון די קדושים. די זעקס ליכט זיינען אָנגעצונדן געוואָרן פון: פישל פיינוועלד, ראיא פייגנבלאַט, הענרי און דינה סאַרנאַ, משה און חנה קרעמער, לעאָן און העניאַ מאַרקוס און רובין בינדלער. סעם סאָלאַזש, מיט זיין פרוי ראוז, האָבן אָנגעצונדן דאָס זיבעטע ליכט, אין אָנדענק פון די געפאַלענע העלדישע קעמפער אין מדינת ישראל.

נאָכדעם האָט דער באַוואוסטער חזן, משה בורין, געזאָגט פאַסיקע תּפילות און געזונגען חורבן לידער ווי אויך געמאַכט די מלא, דער עולם האָט געזאָגט קדיש בציבור. צום סוף האָבן אַלע צוזאַמען געזונגען דעם פאַרטיזאַנער־הימן.

ביים שליסן די טרויער־פאַרזאַמלונג האָט יוסף דאָברימאַן, אין נאָמען פון אַלע אָנוועזנדע, אויסגעדריקט דאַנק און אַנערקענונג צו מר. מאַקס שאוב, אייגנטימער פון דעם ביטש האַרבאור ריזאָרט מאָטעל, פאַר צוטיילן אומזיסט דעם גרויסן אוידיטאָריום מיט אַלע אייניריכטונגען, פאַר דער וויכטיקער יערלעכער אזכרה. פריינט דאָברימאַן האָט אויך באַדאַנקט פרוי מאַלי ריבאָלאָווסקי, פאַר דורכפירן אויף אַ מוסטערהאַפטן אופן אַלע נויטיקע פאָרמאַליטעטן, וואָס איז געווען פאַרבונדן מיט דעם אַפּיל און איינקונפט פון די ביישטייערונגען ביי דער אונטערנעמונג.

דער עולם איז זיך פונאַנדערגעגאַנגען מיט קעגנזייטיקע וואונטשן פאַר געזונט און נחת אין די משפחות, ווי אויך שטענדיק אָפּצוהיטן דעם אָנזאָג ניט צו פאַרגעסן און ווי געהעריק אָפּהיטן דעם אָנדענק פון די קדושים און מאַרטירער, די מיליאָנען אומגעבראַכטע אידן ביי די נאַצי־מערדערס.

אַ דאַנק־אויסדרוק צו יוסף און נעשקע דאָברימאַן

איך וויל דורך דעם וועג אויסדרוקן אַ האַרציקן דאַנק צו אונזערע טייערע לאַנדסלייט יוסף און נעשקע דאָברימאַן, פאַר דער וואַרעמער היימישער אויפנאַמע וואָס זיי האָבן דורכגעפירט אין זייער פיינעם הויז, אין מיאַמי־ביטש, פאַר דער גרופּע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט וואָס האָבן פאַרבראַכט דאָרט די ווינטער־וואַקאַציע. די פיין געדעקטע טישן ביי דער אויפנאַמע, דאָס פאַרברענגען צוזאַמען און שמועסן צווישן אונז, וועט ביי אונז אויף לאַנג פאַרבלייבן אין זכרון. מיר ווינטשן די טייערע לאַנדסלייט יוסף און נעשקע דאָברימאַן, אַז זיי זאָלן נאָך פאַר לאַנגע יאָרן אָנהאַלטן אָט די שיינע יערלעכע טראַדיציע.

איסאַק ריבאָלאָווסקי
געשעפטספירער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן

דער עולם ביי דער אַזכרה אין מיאַמי ביטש, דעם 9טן פעברואַר, 1986

The audience at the Memorial Meeting in Miami, Feb. 9, 1986

ביי אונזערע לאַנדסלייט אין אַרגענטינע

• פון בנציון ברוקער
(בועאָס איירעס)

יצחק צעסלער ע"ה

מיר זענען נאָך אַלע איינגעהילט אין טיפן טרויער, צוליבן טויט פון אונזער טייערן לאַנדסמאַן, יצחק צעסלער ע"ה.

יצחק צעסלער, וועלכער האָט געשטאַמט פון דעם שטעטל זאַבלודאָוע, האָט פון זיין פריערסטער יוגנט זיך געריסן צו אַ בריטן, שיינעם און דערהויבענעם לעבן באַגלייט מיט טיפן וויסן און לערע. ער איז געווען דער שענסטער אויסדרוק פון דער אַמאָליקער אידישער פאָלקס אינטעליגענץ און זעלבסט־בילדונג, וואָס איז אַמאָל געווען אַזוי פאָפולער ביי דער אידישער יוגנט אין די אַלטע היימען אויף יענער זייט ים. דעריבער האָט ער כסדר געזוכט מער און

יצחק צעסלער Itchok Chesler

נאָך וויסן און ביי אים האָט אויסגעזען, אַז זיין היים־שטעטל, זאַבלודאָוע, איז פאַר אים צו „ענג". ער איז דעריבער געקומען קיין ביאַליסטאָק וואו זיינע האָריזאָנטן האָבן זיך טאַקע אויסגעבריטערט און וואו ער איז באַרייכערט געוואָרן מיט לערע, וויסן און חברישע קרייזן.

אָבער שווער איז געווען דער וועג אין אַמאָליקן פּוילן, בפרט נאָך פאַר אַ באַוואוסטזיניקן אידן. דער אַנטיסעמיטיזם האָט דערנידערט, די עקאָנאָמישע לאַגע האָט געפּענטעט, מ'האָט זיך געפילט ענג און דערשטיקט.

מיטן אינמיגראַנטן־שטראָם איז אויך יצחק צעסלער אָנגעקומען קיין בועאָס איירעס, וואו ער האָט זיך געפילט היימיש, ווייל ס'האָט געברויזט אַ אידיש לעבן אין אַלערלייַ שאַטירונגען. ס'האָט אים געצויגן צו דער אידישער, צו דער לינקער פּועלי ציון, צום „יוואָ" און שפּעטער צום ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד, וויל זאַבלודעווע האָט געלייגט דעם חותם אויף אים. ער בלייבט מיטן „שטעטל" און פאַרשטייט, אַז אָלץ דאַרף מען נעמען ערנסט; ער געדענקט יענע קהילהשע אַרבעט, וואָס איז געווען איינגעהילט אין יראת הכבוד.

מיר האָבן אים געזען ביי דער טעטיקייט אין ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד, וואו ער האָט לעצטנס געפּיבערט מיט דער מיסיע פון אַרויסגעבן אַ צווייישפּראָכיקן יזכור־בוך און האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט פאַר קיין שטרויכלונגען.

די קראַנקייט האָט געצוימט זיין פלאַמענדיקע באַגייסטערונג, ער האָט זיך געראַנגלט און מיר האָבן געגלויבט, אַז ער וועט באַזיגן דעם מלאך המוות און מיר וועלן אים האָבן ווידער אין אונדזער קרייז.

אָבער ער איז אכזריותדיק אַרויסגעריסן געוואָרן פון אונדזערע רייַען; פאַריתומט איז געוואָרן זיין פאַמיליע און פאַראבלט די גאַנצע ביאַליסטאָקער משפּחה, ווייל ער האָט פאַרעט די אַלטע היים, צו וועלכע עס ציט אַ פלאַמיקער צאָרן און אַ שלייער פון ראַמאַנטישע זכרונות.

דער טויט פון יצחק צעסלער איז אַ גרויסער פאַרלוסט פאַר אונז אַלעמען. מיר וועלן אים קיינמאָל נישט פאַרגעסן. יצחק צעסלער האָט געלאָזט אַ צוואה אין פיל געשריבענע און נישט געשריבענע פּראָקאָלן, וואָס דאַרף רעאַליזירט ווערן. זיין אָנדענק וועט זיין אַ דערמוטיקונג דערצו און פאַרלייכטערן אַזוי אַרום דעם וווייטערן שווערן געראַנגל.

די ביאַליסטאָקער אין אַרגענטינע גיבן אַרויס דעם יזכור־בוך אין שפּאַניש

צוליב פאַרשידענע שוועריקייטן האָבן מיר ערשט איצט באַקומען פון היגן צאָל־אַמט דעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, וואָס איז אין יאָר 1982 אַרויסגעגעבן געוואָרן פון דעם צענטער אין ניו יאָרק. אָפּשאַנדיק ווי נויטיק און וויכטיק עס איז, אַז אויך אונזערע אינגערע דורות זאָלן האָבן מעגלעכקייט זיך צו באַקענען מיט דעם אָפּשטאַם פון זייערע עלטערן און מיט די אַלטע היימען, האָבן מיר באַשלאָסן אַרויסצוגעבן דעם ספר אויך אין דער שפּאַנישער שפּראַך פאַר די אינגערע דורות. דאָס מיינט, אַז דער טייל וואָס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין ענגליש אין ניו יאָרק, זאָל ביי אונז אויך זיין (אויסער אין אידיש) אין שפּאַניש.

די איבערזעצונג איז שוין געמאַכט געוואָרן אויף שפּאַניש און דער ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד אין בועאָס איירעס האָט געשאַפן אַ ספּעציעלע קאָמיסיע פאַר דעם צוועק. דערבייווילן מיר דערציילן, אַז די עקאָנאָמישע לאַגע ביי אונז אין לאַנד ווי אויך ביי די לאַנדסלייט איז אַ שווערע. צו דעם קומט נאָך צו די קראַנקהייט פון אייניקע אונזערע אַקטיווע טוער און דאָס אַוועקגיין פון אַנדערע פירער. ניט געקוקט אָבער אויף אַלע שוועריקייטן וועלן מיר טוען אַלץ כדי צו רעאַליזירן די דאָזיקע וויכטיקע אויפגאַבע, וווייל מיר פאַרשטייען דאָס אויסגעצייכנט אַז מען טאָר ניט מער אָפּלייגן אויף שפּעטער.

דער דאָזיקער יזכור־בוך, וואָס מיר וועלן אַרויסגעבן דאָ אויך אין דער שפּאַנישער שפּראַך, איז באַשטימט פאַר גאַנץ לאַטיין־אַמעריקע און פאַר אַלע שפּאַניש־רעדנדיקע לענדער, אַזוי אַז אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט קאָנען זיך מיט אונז פאַרבונדן און העלפן אונז מיט ראַט און טאַט. אין דעם ספר וועט אויך זיין אַ ספּעציעל אָפּטיילונג אויף צו פאַראייביקן די נעמען פון די קדושים און אויך נפטרים. מיר בעטן דערביבער אונז אָנצוגעבן גלייך די נעמען פון די נאָענטע בכדי דאָס צו קענען פאַרעפּענטלעכן אין דער דערמאָנטער אויסגאַבע. אונזער אַדרעס איז:

SOCIEDAD DE BIALYSTOK
JEAN JAURES 622,
1215 BUENOS AIRES, ARGENTINA

יובל־פייערונג ביי די לאַנדלייט

ביי דער אָנוועזנהייט פון אַ גרויסן עולם איז שבת אָוונט דורכגעפירט געוואָרן דער 55 טער יובילעי זינט דער עקזיסטענץ פון דעם ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד אין בועאָס־איירעס. די פייערונג איז דערעפענט געוואָרן פון פרעזידענט זלמן יעוורעאיסקי, וועלכער האָט געגעבן אַן איבערבליק פון די פאַרצווייגטע טעטיקייטן פון אונזער פאַרבאַנד אין פאַרלויף פון העכער אַ האַלבן יאָרהונדערט. ער האָט אויך גערופן צו וווייטערדיקע פאַרשטאַרקטע אַקטיוויטעטן פאַר אונזערע לאַנדסלייט, פאַר כלל־ישראל און מדינת ישראל.

עס האָט איבערגענומען די פירונג פון אָוונט דער וויצע־פּרעזידענט, וואָלף טשינסקי. אויסער דעם וואָס פריינט טשינסקי האָט איבערגעגעבן אַן אינטערעסאַנטן באַריכט פון די טעטיקייטן, האָט ער אין וואַרעמע ווערטער באַגריסט דעם עולם ווי אויך אַ צאָל אָנווועזנדע גענט, צווישן זיי: ליימע קאַפּלאַן, פון אורוגוואַי; סימאָן מאַרקעוויטש, מלך פרידמאַן, דעם דיכטער שמואל צעסלער און אַנדערע.

נאָכדעם ווי די פרויען רחל טשעכאָצקי און העלאַ שטורמאַק האָבן אָנגעצונדן די ליכט צום אָנדענק פון די נפטרים פון אונזער פאַרבאַנד, האָט זיך אָנגעהויבן די צערעמאָניע פון אָנצינדן די ליכטלער צום 55טן יובילעי פון אָוונט. אָנגעפירט מיט דער שיינער צערעמאָניע האָט אייזיק ברוקמאַן. ער האָט אויך געריעדט וועגן דעם יזכור־בוך וואָס מיר גרייטן אַרויסצוגעבן אין שפּאַניש, און ער האָט געדרופן מיטצוהעלפן אַרויסגעבן דעם ספר, אין וועלכן עס וועלן אויך פאַראייביקט ווערן די נעמען פון די קדושים און נפטרים.

אין זעלבן גייסט האָט אויך גערעדט דער קאָסירער, יהושע גרוצקי, וועלכער האָט אויסגעדריקט די האָפענונג אַז אַלע ביאַליסטאָקער וועלן זיך אָפרופן ווי געהעריק און העלפן וואָס גיכער אַרויסצוגעבן דעם ספר. דאָס ערשטע יובל־ליכטל האָט אָנגעצונדן אונזער חשובער לאַנדסמאַן צבי פייגין, ערן־פּרעזידענט פון פאַרבאַנד. דאָס איז פאָרטגעזעצט געוואָרן פון פיל אָנוועזנדע, וועלכע האָבן זיך אויך בריטהאַרציק ביישטייערט.

נאָך דעם אָפּיציעלן טייל איז פאָרגעקומען אַ פיינער קאָנצערט. דער פּראָגראַם פון געזאַנג און מוזיק איז אויסגעפירט געוואָרן פון דער באַוואוסטער זינגערין רבקה קליניצקאַ־וויינער, באַגלייט פון דער באַקאַנטער מוזיקערין דבורה רייזמאַן. דער פאַרבנרייכער רעפּערטואַר און די פיינע אויסטייטשונגען פון דעם געזאַנג און מוזיק, האָבן אַלעמען באיינדרוקט. די קינסטלער זיינען באַשאָנקן געוואָרן מיט פאַרדינטע שטורמישע אָפּלאַדיסמענטן. דער איינדרוקספולער אָוונט איז געשלאָסן געוואָרן פון וואָלף טשינסקי, וועלכער האָט אויך אין וואַרעמע ווערטער באַדאַנקט דעם פרויען־קאָמיטעט פאַר צוגרייטן די יום־טובדיקע סעודה.

שמואל צעסלער

אַ טרייסטוואָרט

דעם ליכטיקן אָנדענק פון מיין נאָר־וואָס
פאַרשטאָרבענעם ליבן ברודער **יצחק**

אין מינוטן פינצטערע פון לעבן,
ווי אַ שטראָל וואָס קומט אין צייט און שיינט
און צעריסט, פאַריאָגט דעם שווערן טרויער —
איז די נאָענטקייט פון אַ חבר און פריינד.

כ׳האָב אומגעריכט מיין ברודער איצט פאַרלוירן,
כ׳האָב איינעם אין דער וועלט געהאַט נאָך דאָ;
עס ווייניק מיין האַרץ און מיין נשמה בלוטיקט,
ער איז אַוועק און איז שוין מער נישטאָ...

און ס׳לאָזט מיין טרויער מיך נישט אָפּ קיין רגע
און פאַרפאָלגט מיך ווו איך שטיי און גיי,
איז אַ טרייסטוואָרט פון אַן אמתדיקן חבר
ווי אַ באַלזאַם, אַ רפואה פאַר מיין וויי...

דוד היין ע״ה

מיט אַ געוויסער פאַרשפּעטיקונג האָבן מיר באַקומען די טרויעריקע נייעס, אַז דעם 3 טן יולי 1985 איז נאָך אַ לענגערער קראַנקהייט געשטאָרבן, אין עלטער פון 91 יאָר, אונזער חשובער און גוט באַקאַנטער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן דוד היין ע״ה. ער איז געשטאָרבן אין מיאַמי ביטש וואו ער האָט געוואוינט פאַר פיל יאָר מיט זיין משפּחה.

דער פאַרשטאָרבענער איז געווען אַ ליבלעכער מענטש און ער איז שטענדיק געווען אַ נאָענטער פריינט און שטיצער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, אין ניו יאָרק. ער האָט אַרויסגעוויזן אַ גרויסן אינטערעס פאַר אונזער אינסטיטוציע.

דוד היין, וועלכער האָט געשטאַמט פון אַ יחוס׳דיקער משפּחה אין דער אַמאָליקער ביאַליסטאָק, איז געקומען קיין אַמעריקע מיט פיל יאָרן צוריק. פון אָנהויב איז דאָס לעבן פאַר אים דאָ געווען שוואר. אָבער מיט דער צייט האָט ער זיך דערשלאָגן צו ווערן אַ גרויסער און פראָמינענטער אינדוסטריאַליסט. ער איז געווען ביי אַלעמען באַליבט און מען האָט צו אים אַרויסגעוויזן גרויס דרך ארץ.

אַלס נאָענטער און אַקטיוויסט טוער פאַר די אינטערעסן פון די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, איז דוד היין געווען איינער פון די ערשטע איניציאַטאָרן און אַקטיוויסט טוער ביים גרינדן דאָס שטעטל „קרית ביאַליסטאָק״ ניט וויט פון תל־אביב, אין ישראל. ער האָט פאַר דעם אַוועקגעגעבן פיל צייט, אַנשטרענגונגען און אויך מאַטעריעלע מיטלען.

ביי דער גרינדונג פון דער „קרית ביאַליסטאָק פאונדעשיאָן״ איז דוד היין געווען קאַסירער פון דער וויכטיקער קערפּערשאַפט, וואָס האָט געזאַמלט די נויטיקע פאָנדן צו גרינדן דאָס שטעטל. נאָכדעם ווי עס איז געשטאָרבן דוד לובין, איז מר. היין געוואָרן פּרעזידענט פון דער „קרית ביאַליסטאָק פאונדעישאָן״, מיטן הויפּט־אָפּיס אין אַמעריקע. ער איז מיט פיל טריישאַפט געווען איבערגעגעבן אַלע יאָרן ביים אויפהאַלטן און שטאַרקן דעם „קרית ביאַליסטאָק״ אין ישראל.

זיין טויט האָט אַרויסגערופן טרויער ביי ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט ווי אויך ביי די אַלע אנדערע, וועלכע האָבן אים געקענט. ער האָט פאַר׳יתומט׳ט זיין פרוי ריבעקאָ, די טאָכטער עסטעלע טעסלער מיט איר משפּחה, און אַנדערע נאָענטע פון זיין פאַרצווייגטער משפּחה.

כבוד דעם אָנדענק פון דוד היין!

הילדא לעוו ע״ה

פון דירפילד, פלאָרידע, איז אָנגעקומען די טרויעריקע נייעס, אַז דעם 24 טן יאנואר, ה.י. איז נאָך אַ לענגערער קראַנקהייט דאָרט געשטאָרבן די לאַנדספרוי הילדאַ לעוו ע״ה. איר מאַן און אונזער חשובער ביאַליסטאָקער לאַנדמאַן, שמואל לעוו, איז אַ גוטשטייענדער מיטגליד פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, ער איז טריי צו אונזער אינסטיטוציע.

אויסער איר מאַן האָט די פאַרשטאָרבענע הילדאַ לעוו ע״ה אויך פאַר׳יתום׳ט אירע שוועסטער ראָזע און פערל און אַ ברודער, דוד, מיט זייערע משפּחות. זי האָט אויך איבערגעלאָזט אין טרויער אַ צאָל משפּחה־מענטשן אין מדינת ישראל. אין אָנדענק פון דער פאַרשטאָרבענער האָט די משפּחה באַשלאָסן צו פלאַנצן אַ יונגן וואַלד אין דער אידישער מדינה.

כבוד איר אָנדענק!

42טע אַזכרה ביי די ביאַליסטאָקער אין אויסטראַליע

דונטיק, דעם 18טן אויגוסט 1985, איז אין זאַל פון ד. און י. סוקערט פּאַרגעקומען דער יערלעכער ביאַליסטאָקער טרויער־אָוונט, אָפּצוגעבן כבוד די קדושים און מאַרטירערס פון ביאַליסטאָקער געטאָ. דער גרויסער עולם אָנווועזנדיקע, אויך פון דער יונגער געניראַציע און די אייניקלעך, וואָס זענען מיטגעקומען, איז אַ באוויזן, אַז אויך דער יונגער דור שאַצט אָפּ די וויכטיקייט פון די יערלעכע טרויער־פאַרזאַמלונגען.

דער פרעזידענט פון ביאַליסטאָקער צענטער אין מעלבורן, מ. פּיט, עפנט דעם אָוונט מיט פאָלגענדיקע רירנדיקע ווערטער: „היינט, זענען מיר זיך צוזאַמענגעקומען אָפּצוצייכענען די טראַגישע דאַטע פון דער 42 טער יאָרצייט נאָך אונדזער היים־שטאָט ביאַליסטאָק. דער ישוב אין ביאַליסטאָק מיט איבער 60 טויזנט אידן, איז געווען אַ וויכטיקער גייסטיקער אידישער קיבוץ אויף אַלע געביטן פון אידישן לעבן און שאַפן. מיר, די וויניק לעבנגעבליבענע, מוזן געדענקען די קדושים און מאַרטירערס, אָפּצוהיטן זייער אָנדענק, דערמאָנען מיט שטאָלץ אונדזער בליענדיקן ישוב ביאַליסטאָק, וואָס איז שוין מער נישטאָ".

ביי אַ טיפער שטילקייט, האָבן פאָלגנדיקע געווען. קאַצעטלער אָנגעצונדן די זעקס יאָרצייט ליכט: מרס. בידערמאַן, מר. דוואָש, מרס. סאָקאָלאָווסקי, מר. פּעריי, מרס. מיאָדאָוניק און מרס. רובין. עס ווערן אויך דערמאָנט די היגע ביאַליסטאָקער, וואָס זענען אַוועק אין דער אייביקייט במשך פון לעצטן יאָר: אַברהם גינגאָלד, ביילע גאָלדמאַן, עלקע גאָטליב, חיה גאָלדבערג, אידאַ פּיט, י. דזשעקמאַן, דוד ליפּקעס, אַברהם קאַנע, חוה איגליצקי. דער חזן דב דויטש זאָגט אַ קאַפּיטל תהילים און מאַכט דעם אל־מלא־רחמים. לייבל ווידערמאַן האָט געזאָגט קדיש בציבור.

דער פּאַרזיצער גיט איבער דאָס וואָרט איינעם פון די גאָר וויניק לעבנגעבליבענע פון די פאַרטיזאַנער און אויפשטענדלער, אונדזער לאַנדסמאַן דוב פּעריי. ער האָט געשילדערט דעם גייסטיקן לעבן, וואָס די יוגנט האָט איינגעזאַפּט אין זיך פון אונדזערע שולן, גימנאַזיעס, ישיבות, בתי־מדרשים; וועגן דעם קעמפּערישן גייסט אין וועלכן מיר זענען דערצויגן געווארן אין די אידישע יוגנט־אָרגאַניזאַציעס.

ער שילדערט דעם ערשטן טאָג, וועו די דייטשע רוצחים זענען אריין אין ביאַליסטאָק און אונטערגעצונדן די גרויסע שול

• פון אסתר אַלבערט
(מעלבורן, אוסטראַליע)

מיט די 2000 אידן־קדושים. דער פייער פון דער ברענענדיקער שול האָט אָנגעצונדן ביי אונדז דעם ווילן קעגנצושטעלן זיך מיט אַ ווידערשטאַנד. וועו עס זענען געקומען די טעג פון 16טן ביזן 23טן אויגוסט 1943, די ליקווידאַציע פון געטאָ, זענען די אידן ארויס פון די באַהעלטענישן מיט געוועהר אין די הענט און געשטעלט אַ ווידערשטאַנד דעם נישט פאַרגלייכלעכן שונא. מיר טאָרן נישט פאַרגעסן די קדושים, נאָר שטענדיק דערמאָנען מיט כבוד.

פון דער צווייטער גענעראַציע רעדט פּאול פּאָרגאַש, אין ענגליש. ער שטרייכט אונטער די גרויסע וויכטיקייט פון אַזעלכע יזכור־אָוונטן. די צווייטע גענעראַציע פון די קרבנות פון גרויסן חורבן מוז וויסן, לערנען וועגן דער גרעסטער טראַגעדיע, וואָס דאָס אידישע פאָלק איז אַדורך. דער בעסטער וועג צו לערנען איז דאָס צוהערן זיך צו די עדות־זאָגן פון די, וואָס האָבן דורכגעמאַכט די גרויזאַמע צייט ביי היטלערן.

פריינד שמואל ראָזענקראַנץ האָט געראַדט אין אידיש און ענגליש וועגן ביאַליסטאָק, וואָס איז געווען פול מיט אידישער וויטאַליטעט, סיי דערציערישׂ, סיי סאָציאַל און אויך פּאָליטיש. וועו מיר גיבן אַ קוק אויף אונזדער שטאָט מעלבורן, זענען מיר ביאַליסטאָקער כלל טוער איין אַלע אידישע אינסטיטוציעס. אויך ביים ישראל־אַפּיל, אין הילפס־פאָנד און ביים שאפן זייער אייגענעם צענטער, האָבן ביאַליסטאָקער אידן קאָנטינואירט די אַרבעט פון דער אַלטער היים. ס׳איז דערפאַר נויטיק, אַז אין אַזאַ אָוונט ווי היינט, זאָלן מיר געדענקען די גרויסע דערגרייכונגען און דעם מוט, וואָס ביאַליסטאָקער אידן האָבן אַרויסגעוויזן אין קאַמף מיט די נאַצישע רוצחים.

דער אַרטיסטישער טייל, מיטן אָנטייל פון קיילע פעלדמאַן (געזאַנג), שרהלע ווייס (פּיאַנאָ) און שמחה בורשטין (רעציטאַציעס), האָט איבערגעלאָזט אַ שטאַרקן אייַנדרוק אויפן עולם.

מיט דעם געזאַנג „זאָג נישט קיין מאָל" און די „התקוה", איז פאַרענדיקט געוואָרן דער איינדרוקספולער אָוונט.

דער פרעזידיום ביי דער גרויסער יערל־עכער אַזכרה. פון רעכטס צו לינקס: אסתר אַלבערט, שמואל ראָזענקראַנץ, פרעזידענט מ. פּיט (רעדט), דוד פּעריי, פּאול פּאָרגאַש און חזן דב דויטש

The Presidium at Mass Annual Memorial: right to left: Esther Albert, Samuel Rosenkrantz, President M. Pitt (speaks) David Perai, Paul Porgash and Cantor Dov Deutsch.

עס איז געשען אַ נס

• פון אידא סאָקאָלאָווסקי
(מעלבורן, אויסטראַליע)

זכרונות פון וואַלד־לעבן

דער מרחק פון יאָרן מאַכט אָפט מאָל פאַרגעסן אין ביטערן נעכטן. בפרט וען מען וועט עלטער, שוואַכער און דער זכרון וועט אויך הינטערשטעליק און קאָן שוין נישט אַלץ אויפהאַלטן. מען הויבט אָן ביסלעכווײַז פאַרגעסן די פאַרגאַנגענע בלוטיקע עפּאָכע, וואָס מיר זענען אַדורך.

די נעכט אָבער לאָזן נישט רוען... זיי וועקן, דערמאָנען דעם ביטערן דורכגאַנג פון יענער צייט. נאָענטע געשטאַלטן שטעלן זיך אויס פאַר די אויגן — ווי זיי וואַלטן עפּעס געמאַכט, געמוסרט, פאַרן פאַרגעסן אויף וואָס פאַר אַן אופן זיי האָבן אויסגעהויכט זייערע נשמות...

און עס פאַלט אָן אַ מורא־שחורה, אַ בענקשאַפט, וועלכע מ׳קען פון האַרצן נישט אַרויסרייסן... ווי קען מען פאַרגעסן? מיר, די שארית־הפליטה זענען דאָך אינגעוואַקסן געוואָרן מיטן נעכטן, מיט אַלע יענע געשעענישן... אונדזערע גלידער זענען דאָך אָנגעזאַפּט מיט שרעק, ליידן און פיין פון יענער ברוטאַלער צייט...

בפרט וען עס דערנענטערן זיך די יזכור־טעג, שווימען אויף אויפן זכרון בילדער פון אַמאָל, אין נאַטירלעכע קאָליערן... און איך זע ווידער אַ מאָל אַ בילד פון יענער צייט, וועלכע איך וויל דאָ שילדערן און אויסדריקן מיין צער און ווייטיק — די ווערטער זענען מיינע טרערן...

איך האָב שוין פריער געהאַט באַשריבן ווי מיר, צוויי פרויען מיטן קינד האָבן געביטן אונדזער באַהעלטעניש פון אונטערן בוים — צו אַ קבר־דירה אין אַ בארג, וועלכע איז געווען אָן אָפּאָפּע פון די רוסן. מיר האָבן זי טיפער אויסגעגראָבן מיט די פינגער, כדי מיר זאָלן זיך קענען אריינפּאַסן...

האָט טאָקע לאַנג אונדזער אַרבעט נישט געדויערט און מיר האָבן זיך שנעל צוגעווויינט צו דער נייער דירה, זיך געפילט זיכערער און באַקוועמער ווי אונטערן הפקרדיקן בוים. ווי זאָגט מען עס: „אַז מען נעכטיקט איבער מיט אַ צרה — ווערט זי אַן אייגענע״...

האָט זיך טאָקע אונדזער שטייגער־לעבן ווידער אַ מאָל איינגעשטעלט...

די ערשטע טעג פלעגן מיר אממערסטן ליגן אינעווייניק און שלאָפן פון שוואַכקייט. די געהיימנישפולע שטילקייט אַרום אונדז איז אָפט מאָל איבערגעריסן געוואָרן דורך אַ נאַגנדיק סווישטשען פון פייגעלעך, ווי זיי וואָלטן אונדז באַדויערט — אָדער געטרייסט... געשעפטשעט מיט מיטלייד פאַר אונדזער גורל. קיין צייט האָבן מיר נישט געווואוסט — איז עס געווען זומער, ווינטער, טאָג אָדער נאַכט. און בלויז דורך די ווענטערן און לענג פון טאָג, פלעגן מיר זיך אָריענטירן און געפילט, אַז דער ווינטער דערנענטערט זיך...

די קבר־דירה איז אונדז געוואָרן אַזוי באַקוועם, און מיר האָבן זיך געפילט ווי „ווערים אין אַ רעטעך״...

אַ שניי האָט געמוען פאָלן און באַדעקט דעם גאַנצן וואַלד, ווי די וועלט אַרום אונדז וואָלט זיך באַקליידט מיט תחריכים. און מיר, האַלב־טויטע גוססן, איינגעהילט אין אַ שלייער פון פינצטערניש, ליגן מיר איינגעקאָרטשעט אין דער ערד... אַרויסגיין איז געווען אוממעגלעך, כדי נישט צו מאַכן „שליאַדן״ (סימנים פון טריט), בלויז אַרויסשטרעקן אַ האַנט און צו שאַרן אַ ביסל שניי, זיך אָפּצופרישן און שטילן אונדזער דורשט און הונגער.

פלוצים דערהערן מיר אַ טומל, אַ זינגעריי, מען שרייט מיט ווילדע זשאוורדיקע שטימען, ווי שיכורים. מיר האָבן פאַרשטאַנען, אַז די גויים אין דאָרף באַגריסן זייער נייַ־יאָר מיט ווילדע פאַרשיכורטע קולות, וועלכע הילכן אָפּ אין גאַנצן אַרום. און מיר ליגן איינגעלייגט אין צרות אָן היינט און אָן אַ מאָרגן... און אָן יושר אויסזיכטן אויף ווייטער...

עס איז שוין שפעט אין דער נאַכט. מיר הערן רייטערס אויף פערד אין דער ריכטונג צו אונדז. דאָ האָבן מיר דערפילט, אַז אונדזער סוף דערנענטערט זיך. מיר ווערן פאַרגליווערט פון שרעק הערנדיק ווי אייַנער פון זיי שרייט מיט רוגזה: „דאָ דאַרפן זיי זיין, די זשידוווקעס!״

אָט פילן מיר, אַז באַלד וועט דער פערד אָנטרעפן אויף אונדזער קבר־דירה און אַ סוף...

עס איז שווער מיט ווערטער צו שילדערן די שרעק, וואָס מיר זענען אַדורך. זיי האָבן אונדז נישט געפינען... ווי גאָט אַליין וואָלט אונדז באַשיצט און אַכזריותדיק די נאַטור געמאַכט מיט ווינט און שניי אונדז צו פאַרהיטן...

מיט ווילדע געשרייען און כעס „שקאָדא! שקאָדא!״ (אַ שאָדן!) זענען זיי אַוועק, אונדז איז געבליבן אַ געפיל, אַז זיי וועלן קומען אַ צווייט מאָל, און מיר האָבן כסדר געאָטעמט מיט שרעק...

זאָל מיין דערציילונג זיין ווי אַן יזכור, אַ דערמאָנונג און אַ טרער פאַר מיינע עלטערן, שוועסטער, ברידער און בני־עיר פון ביאַליסטאָק.

יהיה זכרם ברוך!

אַ נייער בוך פון אַברהם ליס

זיין פערטן בוך קריטישע אָפּהאַנדלונגען וועגן 40 אידישע שרייבערס, פּראָזאיקערס, דיכטערס און קינסטלערס, הייבט אָן אַברהם ליס מיט אַ טיף־גוט געבויטן אַריינפיר וועגן דער „אייגנאַרטיקייט פון דער אידישער ליטעראַטור״, וואָס איז פאַקטיש אַ שליסל צו זיינע עסייען און קריטישע אָפּהאַנלונגען אינעם דאָזיקן בוך. פיל פון די אָפּגעקליבענע ווערק פון די שרייבערס, וואָס א. ליס האָט אַריינגענומען אין זיין איצטיקן בוך, זענען שוין בשעתו נישט אַיינמאָל דורך אים רעצענזירט געוואָרן. ער האָט זיך מיט זיי מטפל געווען סיי בכתב און סיי בעל־פּה (און דאָסמאָל בכתב). ער האָט וועגן זיי געשריבן און גערעדט בעת זיינע ליטעראַטור־פּראָגראַמען אויף אידיש אין ראַדיאָ, זיינע לעקציעס און רעפעראַטן סיי אין לאַנד און סיי בחוץ־לארץ און שטענדיק שפירט מען אין זיי דעם טאַלאַנטירטן און פעיקן ליטעראַטור־קריטיקער.

א. ליס איז טיף אידיש, זיין שורש שטעקט אין זיין היימשטאָט ביאַליסטאָק, וואו ער האָט געצויגן זיין ליטעראַרישע יניקה פון די אידישע פאָלקסטימלעכע קוואַלן, פון וועלכע ער שעפט ביז צום הייטיקן טאָג זיינע אינספּיראַציעס. צוגלייך איז ער אַ בן־בית אין דער וועלט־ליטעראַטור, און אין זיינע קריטישע אָפּהאַנדלונגען וועגן שרייבערס און זייערע ווערק שפירט מען אַרויס זיין אוניווערסאַלע שאַפונגס־פּאַרם.

זיין בוך פאַרענדיקט אַברהם ליס מיט אָן אָפּהאַנדלונג וועגן די ביאַליסטאָקער ראשונים אין ארץ־ישראל און וועגן זיין רייזע קיין פוילן וואו ער האָט געהאַט די מעגלעכקייט צו באַזוכן זיין היימשטאָט ביאַליסטאָק נאָך 47 יאָר צעשיידען זיך מיט איר.

אַרויסגעגעבן דורך י. ל. פּרץ־פאַרלאַג, האַרטער איינבאַנד, פּאַרטרעט פונעם מחבר געצייכנט פון דעם קינסטלער מ. בערשנטיין, תל־אביב תשמ״ה — 1985, 235 זייטן.

(פאָלק און ציון, ירושלים, סעפט.־אָקטאָבער 1985)

ישראל (איזאַ) בירענבוים ע"ה

• פון סאַל קרים

פון פּראָווידענס, ראוד איילענד, איז אָנגעקומען די טרויעריקע נייעס, אַז דעם 20 טן דעצעמבער, 1985, איז דאָרט געשטאָרבן אין עלטער פון 88 יאָר ישראל (איזאַ) בירענבוים, וועלכער האָט געשטאַמט פון ביאַליסטאָק. זיין טויט האָט אַרויסגערופן גרויס טרויער ביי די אַלע וואָס האָבן אים געקענט, ווי אויך ביי די פאַרבליבענע משפּחה־מענטשן. מיט זיין טויט איז פון אונז אַוועק אַ ליבלעכער איידעלער מענטש מיט אַ טיף־וואַרעמען אידישן האַרץ, וואָס האָט צו זיך אַרויסגערופן דרך־ארץ מצד אַלעמען וואָס זיינען ווען עס איז געקומען מיט אים אין באַרירונג.

ישראל בירענבוים, וועלכער איז געבוירן געווארן אין יאָר 1897, האָט געשטאַמט פון דער בירענבוים־משפּחה וואָס האָבן געהאַנדלט מיט פּאַפּיר. זיין זיידע, קאַדעל בירענבוים, האָט געהאַט דעם ערשטן פּאַפּיר־געשעפט נאָענט פון דעם גרויסן און גוט באַקאַנטן שטאָט־זייגער, אין ביאַליסטאָק. נאָכן זיידנס טויט, איז דאָס געשעפט איבערגענומען געווארן פון ישראל'ס פעטער.

אין יאָר 1917, וועו ישראל בירענבוים איז נאָך געווען

ישראל בירענבוים Israel Birenbaum

אַ סטודענט, האָט ער זיך פאַרליבט אין אסתר זעווקאַ, וועלכע האָט שוין דאַן געשפּילט אין אידישן טעאַטער. זיי האָבן געהייראַט און אויך ער איז געווארן אַ אידישער אַקטיאָר. נאָכדעם האָט דאָס פּאָרל זיך באַזעצט אין ריגע, לעטלאַנד. דאָרט האָבן זיי געהאַט אַן אייגענעם טעאַטער, דאָס פּאָרל האָט אויך געהאַט צוויי געראָטענע זין, קאַדעל דער עלטערער און סיימאָן (סיאָמאַ) דער צווייטער. אין יאָר 1925 האָבן זיי אַלע פאַרלאָזט לעטלאַנד און זיך באַזעצט אין פּאַריז, די הויפּט־שטאָט פון פראַנקרייך וואו זיי האָבן געלעבט ביזן אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה. דאָרט האָט דאָס פּאָרל אויך געשפּילט אידישן טעאַטער און זיי זענען געווען זייער באַליבט ביים ברייטן עולם.

אין צייט פון דער מלחמה איז ישראל בירענבוים מיט זיין פרוי, מיט אינגערן זון סיימאָן, געלונגען זיך אויסצובאַהאַלטן ביי קריסטן וואו זיי האָבן געלעבט אַלס „אַריער" אויף פאַלשע פּאַפּירן. אַזוי אַרום זייענדיק כסדר באַגלייט מיט גרויס געפאַר און שרעק, האָבן זיי אויסגעמיטן אומגעבראַכט צו ווערן פון די נאַצים. אָבער זייער עלטערער זון, קאַדעל, וואָס איז שוין דאַן געווען אַ דערוואַקסענער בחור, איז ליידער געכאַפּט געווארן פון די היטלעריסטן און זי האָבן אים דער׳הרג׳עט, צוזאַמען מיט אַנדערע מיליאָנען אידן.

נאָך דער מלחמה זיינען ישראל און אסתר בירענבוים מיט זייער אינגערן זון, סיימאָן, צוריקגעקומען קיין פּאַריז, דאָס פּאָרל האָט אַ געווויסער צייט געשפּילט אידישן טעאַטער אין פּאַריז מיט גרויס דערפאָלג. שפּעטער איז די משפּחה געקומען קיין אַמעריקע. זיי האָבן אַ קורצער צייט געוואוינט אין ניו־יאָרק וואו זיי האָבן דורכגעמאַכט שווערקייטן און צום סוף האָבן זיי זיך באַזעצט אין פּראָווידענס, ראוד איילענד. דאָרט האָבן זיי געפירט אַ רואיקן צופּרידענעם לעבן וואו זיי האָבן אויך אויף אַ פיינעם אופן דערצויגן זייער געראָטענעם זון סיימאָן, וועלכער האָט געלערנט און שטודירט אויף אַ פלייסיקן אופן און אַ דאַנק זיינע פעאיקייטן איז ער דערגאַנגען צו ווערן פּראָפעסאָר אין דעם בראון אוניווערסיטעט. אסתר זעווקינאָ (בירענבוים) איז געשטאָרבן נאָך מיט עטלעכע יאָר צוריק.

מיטן טויט לעצטנס פון ישראל בירענבוים איז פון אונז אַוועק אַ ליבלעכער האַרציקער מענטש. ער האָט פאַר׳יתומ׳ט זיין ליבן זון, סיימאָן, מיט זיין פרוי און זייערע קינדער. כבוד זיין אָנדענק.

אַ פייַנע מתנה פון זיגפריד בערגן פאַר דעם נייעם פּראָיעקט אין תל־השומר שפּיטאָל

צו דער יערלעכער אַזכרה נאָך אונזערע קדושים, דעם 9טן פעברואַר, ה.י. וואָס איז פּאַרגעקומען אין מיאַמי ביטש איינגעאָרדנט פון דאָרטיקן „קלוב ביאַליסטאָקער און אומגעגנט", איז צווישן עולם אויך געווען אונזער חשובער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן זיגפריד בערגן (בערעזינסקי). נאָכדעם ווי ער איז באַגריסט געווארן פון איסאַק ריבאַלאָווסקי, געשעפטספירער פון צענטער, האָט פריינט זיגפריד בערגן צוגעטראָגן אַ ביישטייערונג פון טויזנט דאָלאַר, פאַר דעם נייעם פּראָיעקט פון אַ ספּעציעלער געבויידע פאַר אָפּגעשטאַנענע קראַנקע קינדער אין תל־השומר שפּיטאָל אין תל־אביב, וואָס ווערט איצט געבויט אויפן נאָמען פון די צוויי ווייַס־פּרעזידענטן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, משה'ל קרעמער מיט זיין פרוי חנה, און דזשאָזעף דאַינעס מיט זיין פרוי סילוויא.

עס דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז פריינט זיגפריד בערגן איז מיט אַ צייט צוריק געווען אין ישראל און ער האָט דאַן באַזוכט דעם תל־השומר שפּיטאָל. בעת זיין באַזוך דאָרט האָט מר. בערגן איבערגעגעבן אַ ספּעציעלע ביישטייערונג פאַר דעם וויכטיקן „לאַזאַר שאַברי־שאַברינסקי פּולמאָנערי אינסטיטוט", וואָס איז געשאַפן געווארן פון דער משפּחה און פריינט פון דעם פאַרשטאָרבענעם אומפאַרגעסלעכן ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן.

ביידע, זיגפריד בערגן און לאַזאַר שאַברי, זיינען געווען יוגנט־פריינט נאָך פון ביאַליסטאָק.

שליסט זיך אָן אַלס מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל!

אין אָנדענק פון זהבה בערמאַן־גאָלדבערג ע"ה

מיטן טויט פון זהבה בערמאַן ע"ה, וועלכע איז געשטאָרבן דעם 27טן יוני, 1985, אין עלטער פון 85 יאָר אין ירושלים, איז פון אונז אַוועק אַיינע פון שענסטע און פּראָמינענסטע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט. די פאַרשטאָרבענע האָט איבער געלאָזט אין טרויער ניט בלויז איר משפּחה און אומצאָליקע פריינט, נאָר די לאַנדסלייט אין מדינת ישראל און אין דער וועלט.

זהבה בערמאַן (פון דערהיים גאָלדבערג) האָט געשטאַמט פון אַ יחוס־דיקער משפּחה אין ביאַליסטאָק. אין איר יוגנט איז זי געווען אַקטיוו אין דער „צעירי־ציון" און מיט אַ גרופּע פון דער אָרגאַניזאַציע יוגנטלעכע איז זי אַוועקגעפאָרן קיין ארץ־ישראל אין 1919, וועו זי איז געווען אַ מיידל פון קנאַפּע 19 יאָר. זי איז געווען איינע פון דעם זעלטענעם דור אידעאַליסטן־פּיאָנערן פון יענער צייט, וואָס האָבן קומענדיק אין ישראל געאַרבעט שווער און אויסגעטראָטן דעם וועג פאַר

זהבה בערמאַן ZAHAVA BERMAN

דעם שפּעטערדיקן אידישן היימלאַנד. עס דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז איידער זהבה האָט עמיגרירט קיין ישראל איז זי, אין ביאַליסטאָק, געווען אַ מיטגליד פון דער יונגער גרופּע „הבימה"־שפּילערס, אונטער דער אָנפּירונג פון נחום צמח.

שפּעטער, אין יאָר 1921, איז קיין ארץ־ישראל געקומען חהבה'ס שוועסטער, חנה. אין צוויי יאָר שפּעטער (1923) איז געקומען נאָך אַ ברודער, זלמן. נאָכדעם, אין 1925, איז געקומען נאָך אַ יונגע שוועסטער, חוה. עס איז אויך געקומען נאָך אַ ברודער. פסח דאָס מיינט, אַז אין פאַרלויף פון עטלעכע יאָר זיינען געקומען, פון ביאַליסטאָק קיין ארץ־ישראל, דריי שוועסטער און צוויי ברידער פון דער דאָזיקער אַמאָליקער אָנגעזעענער משפּחה. מיט דעם האָט זיך אָבער ניט פאַרענדיקט דער גרויסער און טרייער צושטייער פון דער דאָזיקער משפּחה פאַר ארץ־ישראל. אין יאָר 1931 זיינען אויך די טאַטע־מאַמע פון די אויבנדערמאָנטע פינף קינדער געקומען (פון ביאַליסטאָק) קיין ישראל. די עלטערן, משה און אַוויטאַל גאָלדבערג, האָבן מיט זיך געבראַכט נאָך צוויי זייערע יונגע קינדער, יונה און אַברהם. אָט אַזוי אַרום האָט די גאַנצע דאָזיקע גרויסע משפּחה פון ביאַליסטאָק, מיט העכער זעכציק יאָר צוריק, זיך פאַרוואָרצלט אין דעם הייליקן אידישן לאַנד. גלייך פון אָנהויב, וועו זהבה איז געקומען אַהינצו און שפּטער אויך אַלע איבעריקע, האָבן זיי אַלע זיך באַזעצט אין ירושלים.

קורץ נאָכדעם וועו זהבה איז אָנגעקומען קיין ארץ־ישראל, מיט זעכציק יאָר צוריק, האָט זי געהייראַט מיט איר טרייען לעבנס־באַגלייטער, ברוך בערמאַן, וועלכער איז געשטאָרבן מיט פיר יאָר צוריק. ווי דער שטייגער איז געווען ביים אָנהויב אין יענער צייט, איז דאָס לעבן געווען שווער פאַר די ערשטע געקומענע טרייע אידעאַליסטן. מען האָט זיך אָבער ניט אָפּגעשטעלט פאַר קיין שוועריקייטן. זהבה און ברוך בערמאַן האָבן אויפגעבויט אַ גליקלעכן פאַמיליען־לעבן, זיי זיינען געווארן זייער אָנגעזעען אין ירושלים. זיי האָבן אויפגעבויט אַ גרויסע גוט איינגעאָרדנטע בעקערייַ אין דער אַלט־שטאָט ירושלים וואָס זיי האָבן אָנגעפירט העכער אַ האַלבן יאָרהונדערט און וואָס איז געווען גוט באַקאַנט אין דער גאַנצער געגענט.

די ליבהאַרציקע זהבה בערמאַן איז געווען אַ זעלטענע פרוי. זי האָט באַזיצט און געראַדט אַכט שפּראַכן און איר הויז (מיט דער משפּחה) איז אין ירושלים שטענדיק געווען אַ צענטער פון אינטעלעקטואַלן און פּראָמינענטע פּערזענלעכקייטן פון ליטעראַטור, קונסט און קולטור. אין פאַרלויף פון, העכער דרייסיק יאָר איז אין הויז פון די בערמאַנס אָנגעפירט געווארן, יעדן זונטיק, אַ „רונדער טיש" ביי וועלכן עס זיינען געפירט געווארן העכסט איטערעסאַנטע שמועסן און דעבאַטעס וועגן תנ"ך, אָנגעפירט פון דעם העברעאישן אוניווערסיטעט.

אין יאָר 1982 האָט זהבה בערמאַן אַרויסגעגעבן אַ בוך (אין העברעאיש) אין ירשלים, אונטערן נאָמען „בדרכי שלי" (אין מיין וועג), וואָס האָט אַרויסגערופן אַ גרויסן אָפּקלאַנג ביי דער קריטיק אין מדינת ישראל. דאָס הויז פון די בערמאַנס איז אויך געווען אָנגעפילט מיט זעלטענע קונסט־שאַפונגען. זהבה איז אַלע יאָרן געווען אַקטיוו אין פאַרשידענע קולטורעלע, וואוילטעטיקע און אַנדערע אינטיטוציעס. אין איר בוך דערציילט זי אויף אַ העכסט אינטערעסאַנטן אופן וועגן איר לעבן אין ירושלים און די אַרומיקע סביבה אין פאַרלויף פון העכער זעכציק יאָר. אין פאַרלויף פון אַלע יאָרן, דערציילט זי, וועו איר מאַן האָט אָנגעפירט מיט דער גרויסער בערמאַן־בעקערייַ, האָט זי זיך וויניק באַטייליקט אין דער אונטערנעמונג. דער מאַן פלעגט זאָגן, אַז איר אָרט איז אַלס באַלעבאָטעס אין הויז. זי האָט טאַקע געפירט אַ באַלעבאַטישקייט אויף אַ גרויסן און העכסט־קולטורעלן פאַרנעם, אויפגעבויט אַ פּרעכטיקן פאַמיליען־לעבן און דערצויגן די קינדער אויף דעם בעסטן אופן.

בעת דער אומאָפּהענגיקייטס־מלחמה אין יאָר 1948, איז אומגעקומען זהבה'ס יונגער זון, אַמנון, אַ פליער פון דער ישראל־אַרמיי. די פאַרשטאָרבענע האָט פאַר'תומ'ט איר טאָכטער, אַביבה, דריי אייניקלעך, דריי אור־אַייניקלעך, צוויי שוועסטער און צוויי ברידער. זהבה האָט אויך פאַר'יתומט' אַנדערע משפּחה־מענטשן, צווישן וועלכע עס זיינען אירע דריי קוזינעס: דינה מעדוועדעוו, מאַלי ריבאַלאָווסקי און אָסקאַר בראַמסאָן, אין ניו יאָרק און ניו דזשוירזי.

דר. אסתר בעקער ע"ה

• פון דר. טוביה ציטראָן

(תל־אביב)

דעם 17טן יולי, 1985, איז אין תל־אביב פלוצלינג געשטאָרבן די (אַמאָל) אין ביאַליסטאָק גוטע באַקאַנטע דאָקטאָרין אסתר־פּירה בעקער. זי איז געשטאָרבן פון אַ האַרץ־אַטאַק קורץ נאָכדעם ווי זי האָט אויפגענומען, יענעם אָוונט, אירע פּאַציענטן. דר. בעקער איז געווען אַ זייער גוט באַקאַנטע גינעקאָלאָגין אין מדינת ישראל, ספּעציעל אין תל־אביב. זי האָט געהאַט אַ גרויסע פּראַקטיק און אויך געאַרבעט וויסנשאַפטלער.

דר. אסתר בעקער, אַ געבוירענע אין ביאַליסטאָק, איז געווען די איינציקע טאָכטער פון דעם אין ביאַליסטאָק זייער באַקאַנטן כלל־טוער דר. ש. גוטמאַן, דער אייגנטימער פון דער באַקאַנטער גימנאַזיע און זיין דירעקטאָר. טויזנטער ביאַליסטאָקער האָבן זייער בילדונג באַקומען אין דר. גוטמנ׳ס גימנאַזיע, וואָס איז געפירט געוואָרן אין אידיש נאַציאָנאַלן

דר. אסתר בעקער Dr. Esther Becker

גייסט. דר. גוטמאַן האָט זיך אויסגעצייכנט אַלס גוטער קענער פון דער גריכישער געשיכטע און פילאָזאָפיע. ער האָט געשטרעבט דערצו, אַז זיינע תלמידים זאָלן זיין געבילדעטע מענטשן און גוטע אידן. אויסער דעם איז ער געווען פּאָרזיצער פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין ביאַליסטאָק. ער איז געווען פּאָרשטייער פון דער אָרגאַניזאַציע אין דעם קהילה־ראַט.

די מוטער פון דר. אסתר בעקער איז געווען אַ ציין־דאָקטאָרין, זי האָט געשטאַמט פון כּאָרשטש און וואָס איז געווען זעלטן דאָן ביי אידן, זי האָט געשטאַמט פון אַ פאַמיליע ערד־באַזיצער. דער פעטער פון דר. בעקער איז געווען דער באַוואוסטער שרייבער א. מוקדוני, וועלכער האָט געלעבט און געשאַפן אין ניו יאָרק וואו ער איז געווען גוט באַקאַנט און זייער געשעצט.

דר. אסתר בעקער איז געווען אַן אויסגעצייכנטע שילערין. נאָכן גראַדואירן פון דער גימנאַזיע האָט זי שפּעטער שטודירקט אויפן וואַרשעווער אוניווערסיטעט, און אַלס יונגע דאָקטאָרשע האָט זי זיך ספּעציאַליזירט אין גינעקאָלאָגיע. דער מאַן פון דער פּאָרשטאָרבענער איז געווען דער אין ביאַליסטאָק זייער גוט באַקאַנטער יצחק בעקער, אַן אינזשעניר אין דער לעדער־אינדוסטריע. ער איז געווען דער זון פון ר׳ יעקב בעקער ז״ל, אַ באַקאַנטער איין ביאַליסטאָק לעדער־פאַבריקאַנט.

אין צייט פון דער סאָוועטישער הערשאַפט אין ביאַליסטאָק ביים אָנהויב מלחמה, האָבן די בעקערס צוליב זייער אָפּשטאַם אַלס פאַרמעגלעכע מענטשן געמוזט פאַרלאָזן ביאַליסטאָק און אַוועק קיין גראָדנע, וואו מען האָט זיי וויניקער געקענט. שפּעטער איז די בעקער־משפּחה, אַזוי ווי דאָס איז געווען מיט די אַנדערע ביאַליסטאָקער אידן, געווען פאַרשפּאַרט אין דאָרטיקן געטאָ איבער אַ יאָר סוף. 1942 נאָך דער ליקווידאַציע פון די אידן אין דער ביאַליסטאָקער פּראָווינץ, האָבן די בעקערס, פאַרשטעלט אַלס קריסטן, זיך באַזעצט אין דער געגנט פון וואַרשע.

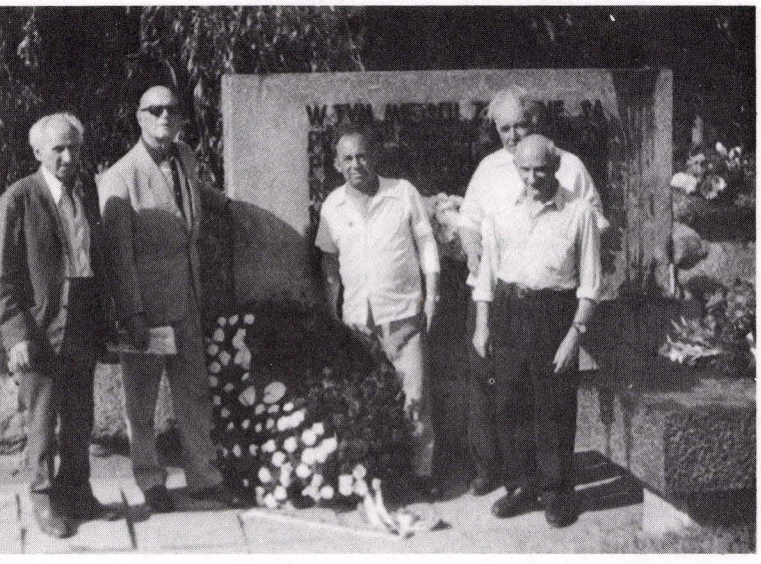
אין יענער צייט האָבן פאַרשידענע פּאָרשוינען פון דער פּוילישע באַפעלקערונג שאַנטאַזשירט אַזעלכע אידישע פאַמיליעס, וועלכע האָבן געלעבט אויף דער „אַרישער״ זייט. דאָס האָט אויך ניט אויסגעמיטן דער בעקער־משפּחה און זיי האָבן צוליב דעם געמוזט פאַרלאָזן פוילן. ממש אונטער דער נאָז פון די מערדערישע היטלעריסטן, איז די משפּחה אַריבער דורך שמוגלען זיך די גרענעץ קיין סלאָוואַקיע, און פון דאָרט קיין אונגאַרן. נאָכדעם ווי די דייטשן האָבן אַקופּירט אונגאַרן, האָבן די בעקערס וויטער געוואָגלט און געשמוגלט גרענעצן ביז זיי האָבן דערגרייכט רומעניע. דאָרט זיינען זיי שפּעטער באַפרייט געוואָרן דורך דער רויטער אַרמיי.

אין יאָר 1946 איז די משפּחה־בעקער שוין געווען אין תל־אביב. נאָך דער אַנטשטייאונג פון מדינת ישראל האָט דר. אסתר בעקער פאַרענדיקט איר ספּעציאַליזאַציע און אָנגעהויבן צו אַרבעטן, אַלס זייער אָנגענומענער גינעקאָלאָג, אין תל־אביב און אין דער אומגעגנט. די אידיש־ציוניסטישע דערציאונג וואָס זי האָט באַקומען אין איר היים אַמאָל אין ביאַליסטאָק, האָט געהאַט אַ גרויסן אַיינפלוס אויף איר לעבן. דר. בעקער איז געווען אַ גרויסע פאַטריאָטין פון איר היימלאַנד און אַ טרייַע און איבערגעגעבענע טאָכטער צו איר פאָלק. איר טויט האָט אַרויסגערופן גרויס טרויער ביי אַלעמען.

אַ העלפט פון איר פאַרמעגן האָט דר. אסתר בעקער ע״ה פאַרשריבן פאַרן „ועד למען החייל״, און איר קערפּער פאַר וויסנשאַפטלעכע צוועקן.

יהי זוכרה ברוך!

צום יאָרטאָג פון אויפשטאַנד אין באַליסטאָקער געטאָ

ביי דער אַנדענק־מצבה פון די אומגעקומענע אויפשטענדלער. עס שטייען פון לינקס צו רעכטס: שמעון זלאָטאַרינסקי, דר. אַנטאָל לעשטשינסקי, שמעון באַרטנאָווסקי, קלמן קאַניאַ און שלמה פּאַכטער

אונזערע פאַרלוסטנען

צום אייבערגעבן אַנדענקען

וועלוול דייוויס ע"ה

מיט גרויס טרויער האָבן די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין אויסטראַליע אויפגענומען די נייעס, אַז דעם 3טן סעפטעמבער, 1985, איז געשטאָרבן אונזער חשובער און פאַרדינסטפולער לאַנדסמאַן, וועלוול דייוויס ע"ה.

אַ געבוירענער אין ביאַליסטאָק אין יאָר 1902, איז זיין ריכטיקער נאָמען געווען ניעווואַדאָווסקי. ער איז געווען אַ ברודער פון קריינדל, די פרוי פון בנימין טאַבאַטשינסקי. ער איז אויך געווען אַ קוזין פון ראָזאַ ניעווואַדאָווסקי, וואָס האָט פיל יאָרן געלעבט אין ניו יאָרק און זי איז געווען אַ גוט באַקאַנטע דיכטערין.

וועלוועל דייוויס, וועלכער איז געקומען קיין אויסטראַליע אין יאָר 1926, האָט פון אָנהויב דאָ דורכגעמאַכט גרויסע

זועלוול דייוויס ע"ה VELVEL DAVIS

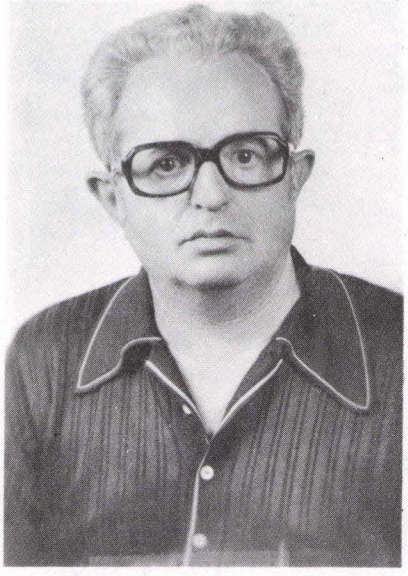
שווערקייטן. אָבער מיט דער צייט האָט ער זיך דערשלאָגן צו אַ פיינעם לעבן און ער איז געווען געאַכטעט ביי יעדן. ער איז אויך מיט דער צייט געווארן אַ וויכטיקער און פראַמינענטער כלל־טוער ביי דעם היגן אידישן ישוב, ער האָט פאַרנומען וויכטיקע פאָזיציעס אין פאַרשידענע היגע אידישע אינסיטוציעס.

זיין לעבן איז אַלע יאָרן אויך געווען באַגלייט מיט טריישאַפט צו דער אַמאָליקער אידישער ביאַליסטאָק, וואָס איז אויף אַ גרויזאַמען אויפן פאַרניכטעט געווארן פון די נאַצישע. ער האָט דאָס שטענדיק אַרויסגעוויזן דורך זיין צוגעבינדנקייט צום ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד אין אויסטראַליע. דייוויס האָט זיך גאָר באַזונדערס אויסגעצייכנט מיט העלפן אויפנעמען און איינאָרדענען די געראַטעוועטע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט פון היטלערן, וועלכע זיינען נאָך דער מלחמה אַריינגעקומען קיין אויסטראַליע.

אַברהם ליסטאָקין ע"ה

פון מדינת ישראל איז אָנגעקומען די טרויעריקע נייעס, אַז דאָרט איז געשטאָרבן אונזער חשובער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, אַברהם ליסטאָקין ע"ה, אין עלטער פון זעכציק יאָר. ער האָט געשטאַמט פון אַ פיינער משפּחה און ווען זיין פאָטער איז געשטאָרבן איז די גאַנצע לאַסט געפאַלן אויף דער אַלמנה, וועלכע האָט געאַרבעט שווער צו דערציען אירע קינדער אויף אַ גוטן, אידיש־נאַציאָנאַלן און ציוניסטישן אופן.

אַברהם ליסטאָקין האָט אין צייט פון דער מלחמה דורכגעמאַכט ליידן אין אוישוויץ, זיין מוטער מיט צוויי שוועסטער זיינען אומגעבראַכט געוואָרן פון די נאַצישע. נאָך דער באַפרייאונג און זייענדיק אין די פי. פי.־לאַגערן איז ער דאָרט געווען טעטיק אין „אצל" און אין דער אומלעגאַלער עליה. אין

אַברהם ליסטאָקין ABRAHAM LISTOKIN

1948 איז ער געקומען קיין ישראל, ער האָט דאָ אויפגעבויט אַ פיינע משפּחה און זיך באַזעצט אין קרית ביאַליסטאָק, ווו ער האָט געאַרבעט אויף אייגענע וועב־שטולן. ער איז געווען טעטיק און באַליבט אין דער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפט.

אַברהם ליסטאָקין ע"ה האָט פאַר'יתומ'ט זיין פרוי, יפה, מיט זיינע צוויי טעכטער און אייניקלעך. אין דער לוויה האָט זיך באַטייליקט אַ גוריסער עולם, עס האָבן אים מספּיד געווען: הרב טורצין, דער חבר כנסת דב שילאָנסקי און בצלאל לוריע.

וועלוול דייוויס, וועלכער איז געווען אַן אומדערמידלעכער זאַמלער פון גרויסע פאָנדן פאַר אידישע צוועקן און פאַר מדינת ישראל, האָט פאַר'יתומ'ט זיין ברודער כאַצקעל מיט זיין משפּחה וואָס וואוינען אין סידנעי, זיין אייגענע משפּחה אין מעלבורן, אַ ברודער און אַ שוועסטער מיט זייערע משפּחות אין ישראל און זייער פיל טרייַע פריינט וועלכע וועלן אים שטענדיק געדענקן צום גוטן. כבוד זיין אָנדענק!

שלמה ביאַליסטאָצקי ע"ה

דעם 15טן אָקטאָבער, 1985, איז נאָך לאַנגע און שוועריע ליידן און אין עלטער פון 62 יאָר, געשטאָרבן אונזער ליבער און חשובער לאַנדסמאַן שלמה ביאַליסטאָצקי ע"ה.

אין צייט פון דער מלחמה האָט ער דורכגעמאַכט ליידן און פיין ביי די נאַציס און ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1949. ער האָט זיך באַזעצט אין דענווער, קאָלאָראַדאָ, וואו ער האָט זיך אייגנגעאָרדנט אין ביזנעס און אויפגעבויט אַ פיינע פאַמיליע.

אין יאָר 1977 איז אַ רויבער אַריין אין ביאַליסטאָצקיס געשעפט און אים פאַרוואונדעט, ער האָט גליטן שוועריע

שלמה ביאַליסטאָצקי SHLOMO BIALYSTOCKI

וויטאָגן און ניט געקומען צו זיך אַלע יאָרן. ער איז נאָך לאַנגע ליידן געשטאָרבן פון די שוועריע קאָמפליקאַציעס פון דעם רויב־אָנפאַל.

שלמה ביאַליסטאָצקי ע"ה איז געבוירן און דערצויגן געוואָרן אין ביאַליסטאָק ביי אַ גוט באַקאַנטער באַלעבאַטישער משפּחה, זיינע טאַטע־מאַמע זיינען געווען זיידל און סאָניע ביאַליסטאָצקי.

דער פאַרשטאָרבענער האָט איבערגעלאָזט אין טרויער זיין פרוי, העלען, צוויי טעכטער, שוירלי און מרים, מיט זייערע משפּחות, אַ שוועסטער און אַ שוואָגער אין ישראל, פעשקע און יהודה גראָס, ווי אויך אַ שוועסטער און שוואָגער, חייקע און בנימין אָבעלסקי, אין שיקאַגאָ. בנימין און חייקע אָבעלסקי זיינען טרייַע, איבערגעגעבענע און לאַנגיאָריקע מיטגלידער פון ביאַליסטאָקער צענטער, אין ניו יאָרק. אָבעלסקי׳ס פיינע לידער און פאָעמעס זיינען פון צייט צו צייט אויך געדרוקט אין דער „ביאַליסטאָקער שטימע". אויך חייקע אָבעלסקי׳ס שריפטן ווערן גלייַענט מיט גרויס אינטערעס און ווי געהעריק אָפּגעשאַצט.

תנחום סיבירסקי ע"ה

דעם 26טן אָקטאָבער, 1985, איז פלוצלינג געשטאָרבן אונזער חשובער לאַנדסמאַן תנחום (טעדי) סיבירסקי ע"ה, אין עלטער פון 66 יאָר.

פריינט סיבירסקי, וועלכער איז געווען באַליבט ביי אַלע לאַנדסלייט און פריינט, האָט דורכגעמאַכט ליידן און פיין ביי היטלערן. ער מיט זיין משפּחה זיינען געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1959, ער האָט זיך דאָ איינגעאָרדנט אין קליינע ביזנעס און געפירט אַ פיינעם לעבן.

תנחום סיבירסקי האָט געשטאַמט פון אַ באַלעבאַטישער משפּחה אין ביאַליסטאָק און ער איז, ביזן סוף פון זיין לעבן געווען נאָענט פאַרבונדן מיט דעם ביאַליסטאָקער יחוס. ער איז אויך געווען אַ טרייַער מיטגליד און שטיצער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אין ניו יאָרק, ער איז געווען אַ באַשיידענער ליבלעכער מענטש.

דער פאַרשטאָרבענער האָט פאַר׳יתומ׳ט זיין פרוי רות, אַ טאָכטער טאָבי, און אַ זון טשאַרלס, מיט זייערע משפּחות.

כבוד זיין אָנדענק! דער ביאַליסטאָקער צענטער שיקט איבער דורך דעם וועג די טיפסטע מיטגעפילן צו דער פאַר׳יתומ׳טער משפּחה פון תנחום סיבירסקי.

צום אָנדענק פון מיין מוטער

• פון רחל טרייוואוש
(תל־אביב)

מיין גאָטזעליקע מוטער, אסתר ווייס ע"ה (פון דערהיים זילבערמאַן) איז געווען געבוירן אין דעם שטעטל ווילקי, ליטע. געווען איז דאָרט אַ שיינע געגענט, אויפן ברעג פון ניעמאַן. זי איז אויסגעוואַקסן אין אַ שטוב פון פינף קינדער, זי איז געווען די אינגסטע. פון איר גוטער קלוגער מוטער, האָט זי איבערגענומען די שיינע מעלות צו זאָרגן פאַר נויטבאַדערפטיקע.

פון מיין קינדהייט אָן געדענק איך גוט ווי אַזוי מיין מוטער פלעגט זאָרגן פאַר אָרעמע מענטשן, אַלמנות, יתומים אָדער ווי דאָס איז געווען מיט אידישע פליטים בעת דער ערשטער וועלט־מלחמה. גלייכצייטיק איז מיין מוטער, פון איר פריערסטער יוגנט אָן, געווען פאַרבונדן מיט ציון. זי איז אויך געווען אַקטיוו אין קאָמיטעט פון „עזרת יתומים", אויף יוראָווצקאַ גאַס 7, אין ביאַליסטאָק. זי פלעגט גיין אייניקע מאָל אין וואָך העלפן ביים לערנען די יתומים און מיט אַנדערע זאַכן.

אין יאָר 1919, נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה, איז מיין גאָטזעליקע מוטער געווען זייער אַקטיוו אין דעם „דאַמען־פאַראיין", וואו מען האָט געטיילט שטיצע פאַר אָרעמע מענטשן. מיין ליבע מוטער פלעגט גיין אין די אָרעמע קוואַרטאַלן, אויסגעפינען ווער עס נויטיקט זיך אין הילף און מאַכן רשימות פון די נויטבאַדערפטיקע. יעדע וואָך, פלעגט מען אויסטיילן די הילף. אין דער טעטיקייט האָט איר פיל מיטגעהאָלפן מיין גאָטזעליקע שוועסטער, מינאַ, וועלכע איז אומגעבראַכט געוואָרן פון די נאַציס. דער „דאַמען־פאַראיין" האָט אויך געהאַט אַ וואַרקשטאַט אויף קופיעצקאַ־גאַס וואו מען האָט געלערנט די פליטים שנייַדעריי, שוסטעריי אוון אַנדערע פאַכן. אויפן ציוניסטישן געביט איז מיין מוטער געווען אַקטיוו אין „בנות ציון", זיי האָבן געזאַמלט געלט פאַר קרן קימת ישראל, קרן היסוד און ענלעכעס.

די ליבע צו ציון האָט מיין מוטער אויך איינגעפלאַנצט אין אַלע אירע קינדער. שוין אין ביאַליסטאָק האָבן מיר גערעדט העברעאיש. מיט גרויס פרייד האָט זי אַוועקגעשיקט אירע קיינדער קיין ארץ־ישראל מיט דער האַפענונג, אַז אויך זי וועט נאָכקומען. דאָס האָט זי טאַקע פאַרווירקלעכט אין יאָר 1933. זי האָט דאָ געבוירן פיר קינדער, אַלע דערצויגן מיט ליבע און טריישאַפט צום אידישן היימלאַנד. מיין מאַמע ע"ה, איז געשטאָרבן אין יאָר 1946.

עס זיינען שוין פאַרביי פערציק יאָר זינט די ליבע מאַמע איז פון אונז אַוועק. אָבער מיר געדענקן איר כסדר און מיר וועלן איר געדענקען שטענדיק.

אַ וועגדונג צו די לייענער און פריינט פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע"

מיר ווייסן גוט, אַז מיר האָבן אַ מחנה טרייַע לייענער און פריינט פון אונזער „ביאַליסטאָקער שטימע", וועלכע שאַצן ווי געהעריק אָפּ די גרויסע באַדייטונג פון דער אויסגאַבע. דערפאַר וועגדן מיר זיך צו אַלע אונזערע לייענער און פריינט מיט אַ רוף אונז צו העלפן, כדי מיר זאָלן קאָנען אויך ווייטער אַרויסגעבן אונזער ויכטיקן זשורנאַל.

די „ביאַליסטאָקער שטימע", וואָס ווערט אַרויסגעבן רעגולער צוויי מאָל אין יאָר — ערב פסח און ערב ראש השנה — דערגייט צו ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט אין אַלע טיילן אַמעריקע און קאַנאַדע, ווי אויך אין אַנדערע פאַרשידענע לענדער. די אויסגאַבע ברענגט יעדעס מאָל באַריכטן, נייעס און באַשרייבונגען וועגן די טעטיקייטן פון די ביאַליסטאָקער אין דעם גרויסן צענטער אין ניו יאָרק, ווי אויך באַריכטן, נייעס און פּראָבלעמען פונם לעבן פון אונזערע לאַנדסלייט אין מדינת ישראל, אַרגענטינע, אויסטראַליע און פון אַנדערע טיילן וועלט.

די „ביאַליסטאָקער שטימע", וואָס איז ביי היינטיקן טאָג די אייניציקע פּאַרבליבענע רעגולערע לאַנדסמאַנשאַפט־אויסגאַבע, פאַרבינדט אויך אונזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין אַלע טיילן וועלט. מיר זיינען שטאָלץ פון דעם, וואָס די „ביאַליסטאָקער שטימע" ווערט שוין איצט געלייענט פון קינדער און אַפילו אייניקלעך פון ביאַליסטאָקער אידן, ווייל די אויסגאַבע האָט אויך אַ ספּעציעלע אָפּטיילונג אין דער ענגלישער שפּראַך.

ליידער אָבער האָבן מיר גרויסע פינאַנסיעלע שוועריקייטן ביים אַרויסגעבן די „ביאַליסטאָקער שטימע" און דערפאַר וועגדן מיר זיך צו אייך, טייערע לייענער און פריינט. אין דער לעצטער צייט ווערן כסדר העכער די פּרייזן פאַרן דרוקן פון די אויסגאַבע, פּאָסט־איבערשיקונג און אַנדערעס. מיר שטעלן זיך ניט אָפּ פאַר קום שום שוועריקייטן, כדי אויך ווייטער אויפצוהאַלטן און נאָך מער צו פאַרבעסערן אונזער באַליבטער „ביאַליסטאָקער שטימע."

מיר וועלן דאָס אָבער נאָר קאָנען דערגרייכן מיט אייער הילף. עס איז צום ערשטן מאָל ווי מיר קומען אַרויס מיט אַזאַ רוף צו אייך, ווייל אָן אייער הילף וועט דאָס אַרויסגעבן דעם זשורנאַל זיין באַגלייט מיט גרויסע שוועריקייטן. און צו דעם טאָר מען ניט דערלאָזן!

מיר וועגדן זיך דעריבער צו אייך, טייערע לייענער און פריינט, אַז איר זאָלט אונז אַריינשיקן געהעריקע ביישטייערונגען, כדי לייכטער צו מאַכן פאַר אונז דאָס אַרויסגעבן און ווייטער אויפהאַלטן די אויסגאַבע. מיר בעטן אייך שיקט אונז גלייך אַריין אייער ביישטייערונג, כדי אַזוי אַרום ווייטער צו קאָנען אַרויסגעבן די „ביאַליסטאָקער שטימע", וואָס איז אַ זייער ויכטיקער טייל אינם לעבן און טעטיקייטן פון ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אומעטום.

מיר זיינען זיכער, אַז איר וועט זיך ווי געהעריק אָפּרופן אויף אונזער וועגדונג, פאַרוואָס מיר דאַנקן אייך פאָראויס. מיר בעטן אייך צושיקן אייער ביישטייערונג מיט דעם בייגעלייגטן אויסגעפילטן קופּאָן, אויפן אַדרעס:

BIALYSTOKER STIMME
228 East Broadway, New York, N.Y. 10002

בייגעלייגט אין מיין ביישטייערונג פון .....דאָלאַר פאַר דער „ביאַליסטאָקער שטימע", כדי צו העלפן ביים ווייטער אַרויסגעבן די ויכטיקע אויסגאַבע.

NAME _____

ADDRESS _____

CITY _____ **STATE** _____

די באַטייליקטע אין טור פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער ביי דער פייערלעכער אויפנאַמע אין תל־השומר

The participants in the Bialystoker Center Tour At the festive reception in Tel-Hashomer

דער הויפּט־טיש ביים פייערלעכן מאָלצייט אין תל־השומר. לינקס איז דר. משה מודעי וועלכער האָט באַגריסט די גענט

The Dais at the festive lunch at Tel-Hashomer at left is Dr. Moshe Modai, who greeted the guests

The Bialystoker Group at the Kotel

די ביאַליסטאָקער גרופּע ביים כותל המערבי

דר. משה מודעי (רעכטס) גיט אויפקלערונגען ביים אונטערשרייבן דעם פּאַרמעט פאַרן פונדאַמענט פון דער נייער קינדער־געביידע

Dr. Moshe Modai, right offers remarks at signing the parchment for the foundation for new children's building.

קורצע באַגריסונגס־רעדע פון דר. משה מודעי (רעכטס) ביים אָנקומען פון דער ביאַליסטאָקער גרופּע אין תל־השומר

Brief greetings by Dr. Moshe Modai, right upon the arrival of Bialystoker group to Tel-Hashomer.

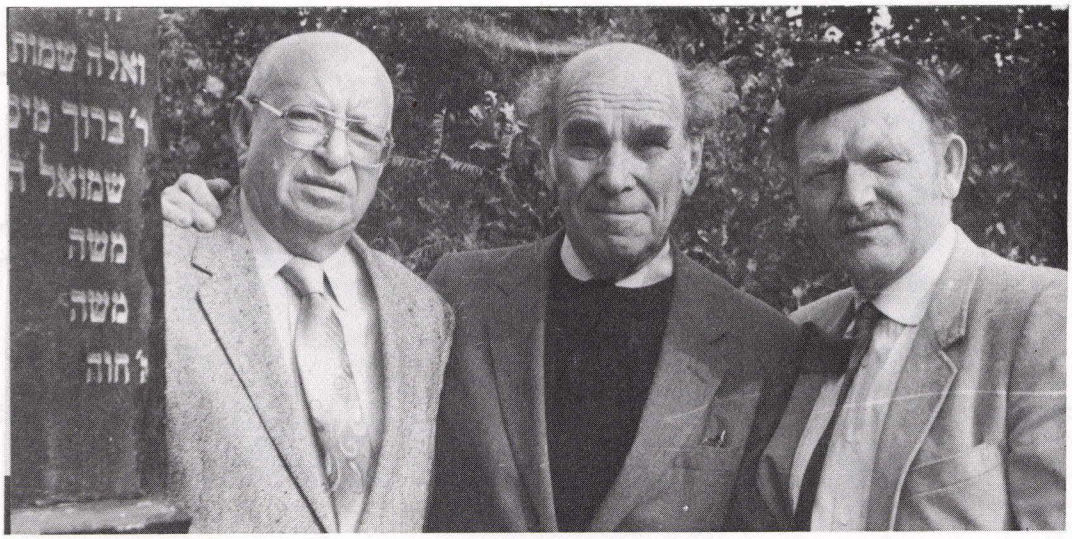
מרס. ראָוז סאָלאַזש מיט קינדערלעך אין דעם קינדער־גראָטן, אין כפר תבור

Mrs. Rose Solasz with children of kindergarten at Kfar-Tabor.

סעם סאָלאַזש און מיכאַ גאָלדמאַן גיבן איבער אַ קעיק צו איסאַק ריבאַלאווסקי (אין כפר תבור), אַלס אויסדרוק פון אַנערקענונג

Sam Solasz and Micha Goldman present a cake to Izaak Rybal in Kfar-Tabor, as an expression of gratitude.

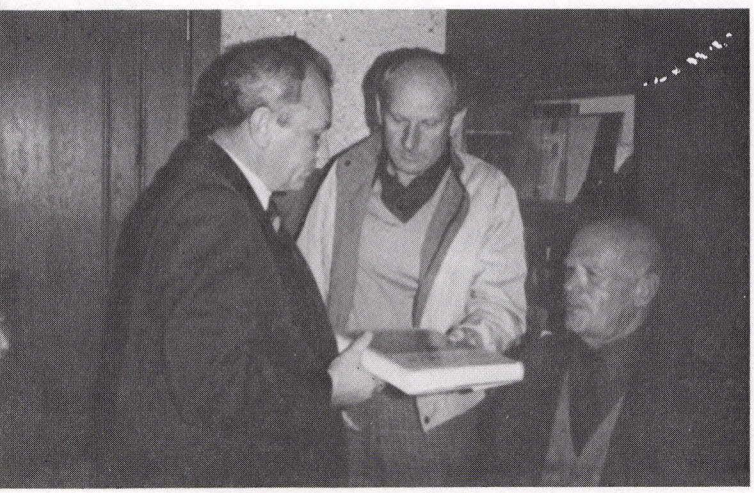
פון רעכטס צו לינקס: סעם סאָלאַזש, מאַקס ראַטנער און איסאַק ריבאַלאָווסקי ביי דעם נייַ־אויפגעשטעלטן מאָנומענט אויף „באַגניאָווקע" בית־עולם

From right to left: Sam Solasz, Max Ratner and Izaak Rybal at reconstructed monument at Bagnowke Cemetery

סעם סאָלאַזש און איסאַק ריבאַלאָווסקי מיטן שטאָט־פּרעזידענט פון ביאַליסטאָק, מר. נאַטשאַס

Sam Solasz and Izaak Rybal
with City-President of Bialystok, Mr. Natszas.

יוסף דאָבריסאַן גיט איבער דעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך צום פּאָרשטייער פון דער ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדזטוווע

Joseph Dobriman present Bialystok Memorial-Book to representative of Bialystok Magistrate.

פּוסטע וואַגאָנען אויפן וועג קיין טרעבלינקאַ, אין וועלכע די נאַצישע רוצחים פלעגן פירן אידן צום טויט

Remaining train cattle-cars seen on way to Treblinka, in which Nazis transport Jews to their death.

אַ גרופּע פון ביאַליסטאָקער טור ביי דעם אָנדענק־שטיין אין טרעבלינקע, וואָס דערמאָנט וועגן דעם אידישן חורבן

A group of Bialystoker tour at "Warning's Stone" in Treblinka reminiscent of the Jewish destruction.

En Route to the Holocaust Museum in Treblinka.

אויפן וועג צום חורבן־מוזעאום, וואָס איז איצט אין טרעבלינקע

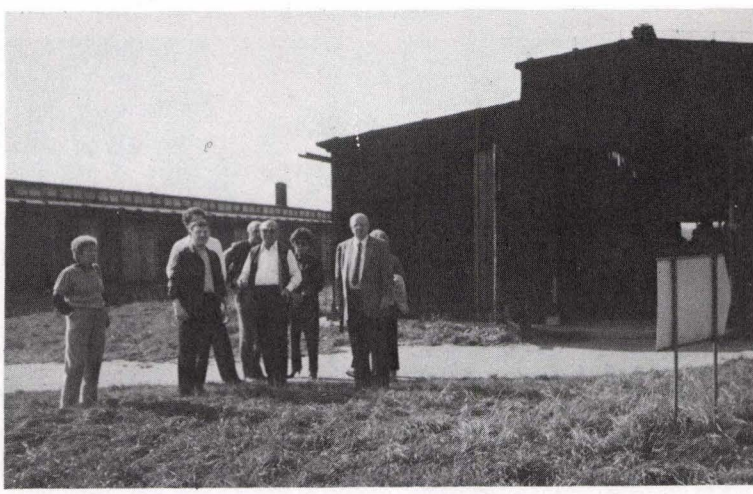
סעם סאָלאַש ווייזט אַ מאַסן־קבר, אין באַגניאָווקע, וואו עס זיינען רעשטלעך פון אידישע קרבנות

Sam Solasz points to a mass grave in Bagnowki the remnant of Jewish Martyrs.

בובע טשטופאַק, ראוז סאָלאַזש און הענרי סאַרנאַ, אין דער נאָזשיק־שוהל, אין וואַרשע

Bube Schubak, Rose Solasz and Henry Sarna at the Nozik Synagogue in Warsaw.

ביים אַריינגאַנג צו די באַראַקן אין אוישוויץ

At entrance to barracks in Auschwitz.

אין די באַראַקן פאַר די געפּײַניקטע, וואָס איז פאַרבליבן אין אוישוויץ

In the barracks of the tortured which remain in Auchwitz.

(212) 226-3554
8553

MEYER OSTROV'S SONS

— Fine Linens —
Sheets • Towels • Blankets

JACK OSTROV

265 Broome Street
New York, N.Y. 10002

GARLICK FUNERAL HOMES INC. (212) 475-2050

The family name and heritage,
for generations, a source of
strength and comfort
to the Jewish community.

BRONX: 1439 Unionpoint Road At Parkchester **(212) 892-9400**
BROOKLYN: 1700 Coney Island Avenue **(718) 377-4848**
WESTCHESTER: 1091 Yonkers Avenue **(914) 237-3300**
MONTICELLO: 186 Broadway **(914) 794-7474**
QUEENS: 38-08 Ditmars Blvd. **(718) 274-1050**
FLORIDA: Dade Country **(305) 947-2229**
Broward County **(305) 925-2209;** Palm Beach County **(305) 684-7779**

PHONE: (212) 475-5760

LEVITT PHARMACY

407 GRAND STREET PHARMACY INC.

Surgical Supplies
Barton's Candy
Freeda Vitamins

Alan Wang R Ph.

407 Grand Street
New York, N.Y. 10002

516-623-8118
24 Hr. Emergency Service
Cat Specialists

516-623-9064
170 Babylon Tpke.
ROOSEVELT, NEW YORK
11575

DIESEL SYSTEMS

Complete Engine-Generator
Systems Sales-Service

Dahl Fuel Filters-
Water Separators

RICHARD DEXTER RONALD JOHNSON

FIRE EXTINGUISHER SERVICE INC.

A Div. of Fresco Extinguisher Inc.

75 MURRAY STREET

NEW YORK, N.Y. 10007

TELEPHONE: 227-2189

ProfessionalCare,Inc.
Hallmark Temporary Services

חג כשר ושמח
To All The Friends Of The
Bialystoker Home

One Times Square Plaza, Suite 912
New York, NY 10036 • (212) 869-0400

Problem:
Where to find special medical supplies for a member of the family returning from a hospital stay?

PARK SURGICAL CO.
5001 Utrecht Avenue
Brooklyn, N.Y.
Phone: (718) 436-9200

Answer:
With professionally trained personnel to help you provide the necessary supplies & equipment for your loved ones in time of need

We carry a complete hospital lines of beds, wheel chairs, lifts, exercise equipment and sick room aids, For sale or rental.

INFORMATION AVAILABLE ON MEDICARE & MEDICAID PROBLEMS.

(212) 473-4810

KOSSAR'S

BIALYSTOKER KUCHEN BAKERY, Inc.

367 Grand Street
New York, N.Y.

(212) 674-9747

Best Wishes

MR. & MRS. H. SKOLNICK

MOSHE PEKING

40 West 37th Street
New York, N.Y. 10018
(212) 594-6500

Michael Schwartz **Jack Schwartz** **Martin Schwartz**

SCHWARZ BROTHERS Memorial Chapel, Inc.

FOREST PARK CHAPEL, INC.
114-03 Queens Blvd. (at 76th Rd.)
Forest Hills, N.Y.
(718) 263-7600

■■■

Services available in Miami and Palm Beach
(305) 532-2099

KOBRICKS COFFEE CO., INC.

693 Henderson Street

Jersey City, N.J. 07302

Compliments of

MR. GEORGE LEADER

EDWARD BOKER, Inc.
Terminal Mkt. at Hunts Point
Bronx, N.Y.
960-4100

S. BERTRAM INC.

Distributors of

"FRESH FARM EGGS"
DAIRY AND INSTITUTIONAL PRODUCTS

329 Greenwich Street
New York, N.Y. 10013
925-6500

Compliments of

O. K. SANITARY PRODUCTS

•

933 STANLEY AVENUE

Brookyn, New York 11208

272-7600

56-64 58th place
maspeth, n.y. 11378

The Cake Stylists Inc.

Wedding
Specialty &
Party Cakes

ralph goodman
michael goodman
(212) 894-3494

Strictly Parve

Kirschenbaum
Bros., Inc. Westminster Chapels.
212/859-2020
516/485-4515
In Florida, a principal of
Menorah Chapels
Broward – 305/742-6000
Dade – 305/861-7301
Palm Beach – 305/833-0887
Executive Offices: 1153 Coney Island Avenue & Avenue H
Brooklyn, NY 11230
Services available in all communities.

TEL: (718) OR 3-3860

M. SCHAMES & SON
DISTRIBUTORS OF
PAINT & WALLPAPER

3 ESSEX STREET
NEW YORK, N.Y. 10022

TEL. 212-271-5800

Senator Supply Co.
45-13 — 108TH STREET
CORONA, N.Y. 11368

STATIONERY SUPPLIES

JACK LAZEAR
SALES MANAGER

Norman Pachtman
President

Choice Rx Center, Inc.

Choice Surgical Supply, Inc.

303 Central Avenue
Lawrence, N.Y. 11559

(516) 569-6144

(212) 471-2261

Medical Transportation Ambulance Corp.

732-2330

N.Y. STATE CERTIFIED

24 Hr. Service

212 EAST TENTH ST.
NEW YORK, N. Y. 10003

ABETTA AMBULETTE SERVICE, INC.

673-1275

212 EAST TENTH ST.
NEW YORK, N. Y. 10003

GRAMERCY
CHAPELS, Inc.

Established 1907

ABRAHAM BLAU
Gramercy Chapels, Inc.

PARKWAY-SCHWARTZ
Gramercy Chapels, Inc.

ZION MEMORIAL
Gramercy Chapels, Inc.

SERVICES CONDUCTED THROUGHOUT THE METROPOLITAN AREA INCLUDING BERGEN, NASSAU, ROCKLAND, AND WESTCHESTER COUNTIES.

477-6334

226-1617

LOCAL NUMBERS IN FLORIDA

MIAMI — MIAMI BEACH 868-1029

FT. LAUDERDALE AREA 463-8844

EXECUTIVE OFFICES

152 SECOND AVENUE

NEW YORK, N.Y. 10003

OR7-5588

Ratner's
REG. U. S. PAT. OFF.
Dairy Restaurant and Bakery

CATERING FACILITIES
FOR ALL OCCASIONS

138 DELANCEY STREET
NEW YORK, N. Y. 10002

Compliments of

Gnesin Safety Group Service Inc.

93 Worth Street
New York, N.Y. 10013
Tel. (718) 925-9210

Workers' Compensation Specialists for the Nursing Home Industry

---

DR. MORRIS J. LIPTON
Optometrist

129 East Broadway

New York, N.Y. 10002

COrtlandt 7-1787 - 1788

726-2970

SEAVIEW AIR CONDITIONING CO., INC.
Sales and Service

RALPH DE RISO

76-08 21ST AVENUE
EAST ELMHURST, N.Y. 11370

CAPITAL SUPPLY COMPANY

•

111 Eighth Avenue
New York, N.Y. 10011

629-2735 **444-6475**

F. NORTMAN CORP.

Institutional Groceries - Condiments
Caterers' Supplies Our Specialty
Restaurants - Hotels - Institutions Supplied

894 E. 52 Street
Brooklyn, N.Y. 11203

Harvey Nortman Bella Nortman

CONSOLIDATED OXYGEN & EQUIPMENT CO. INC.

114 41st Street
Brooklyn, N.Y. 11232

OXYGEN FOR THE HOME

BURTON A. MORRISON (212) 788-4000

GEORGE CAU

Medical Labor Relations Services

•

P.O. Box 65

Chappaqua, N.Y. 10514

Morris Steinberg
Registered Representative

MONY
The Mutual Life Insurance Company of New York
350 Jericho Turnpike, Jericho, New York 11753
(212) 895-0297 · (516) 935-3521

Howard J. Busloff, CLU
Registered Representative

MONY
The Mutual Life Insurance Company of New York
350 Jericho Turnpike, Jericho, New York 11753
Bus.: (516) 935-3521 · (212) 895-0297 · Res.: (516) 822-3088

POKUR CHICKEN CORP.
Wholesale Meat & Poultry Co. Inc.
61 - 2nd Street
Mineola, New York 11501

(516) 294-1100

(212) 220-2221

(718) 797-3033

WA7-5010 LO8-5360

BLOCH & FALK, INC.
Kosher Meats & Provisions
4100 Broadway
New York, N.Y. 10032

71-43 Austin Street
Forest Hills
261-4864

COMPLIMENTS

OF

LOEB & TROPER

Certified Public Accountants

270 Madison Avenue

New York, N.Y. 10016

212-889-7880

Raycar Fuel
Oil Co.

Div. Of
ELM-TREMONT
FUEL CORPORATION

"We Make Warm Friends"

— 2-4-6 Fuel Oil —
— Oil Burner Service & Installation —
— Gas Installation —
— Service and Parts —

66-31 Grand Avenue
Maspeth, New York 11378

507-8700
931-6000

B.J.&S. BAKERY

●

155 Division Avenue
Brooklyn, New York 11211
Telephone: **(718) ST 2-0180**

Closed On Saturdays

Travel ■ Package Tours ■ Hotel Reservations

Israel, Europe, South America, & World Wide,
Also the United States, Mexico & Caribbean

Organizers of 5th Bialystoker Tour to Israel in 1983

Moving to Israel — Contact Mrs. Rosenthal for:

Appliances, Crating, Shipping & Insurance at the most reasonable rates.

For all your needs contact one of the oldest & most reliable travel agencies:

MAX ROSENTHAL TRAVEL BUREAU, INC.
853 Broadway (near 14th Street)
New York, N.Y. 10003 (Room 410)

Closed Saturdays & Holidays; Open Sundays

HARDWARE MART

●

244-6 W. 14th Street

New York, N.Y. 10011

Greetings from

5th AVE. FISH MARKET, INC.

157 — 5th Avenue

Brooklyn, N.Y. 11217

NE8-1917 NE8-1937

SWEET 'N LOW

●

Brooklyn, N.Y. 11205

Compliments of . . .

POMERANTZ PAPER CORP.

350-37th Street

Brooklyn, N.Y. 11232

499-2722

At this place since 1914 **GR 7-4908**

BLEVITZKY BROS., Inc.

MONUMENTS

■

210-212 FORSYTH STREET

(near Houston Street)

New York, N.Y. 10002

ARTHUR BLEVIT

Members of Bialystoker Home for the Aged

PARK SURGICAL COMPANY, Inc.

The Medical Department Store

5001 NEW UTRECHT AVE.

(corner 50th Street)

Brooklyn, New York 11219

GEdney 6-9200

UNIVERSAL RISK ASSOCIATES

116 JOHN STREET

NEW YORK, N.Y.10038

(212) 227-9100

Brokers and Consultants of All Forms of Insurance

The well known old City Clock in Bialystok known by all.

דער באַוואוסטער אַלטער
שטאָט־זייגער אין
ביאַליסטאָק, וואָס איז
געווען באַקאַנט צו אַלעמען

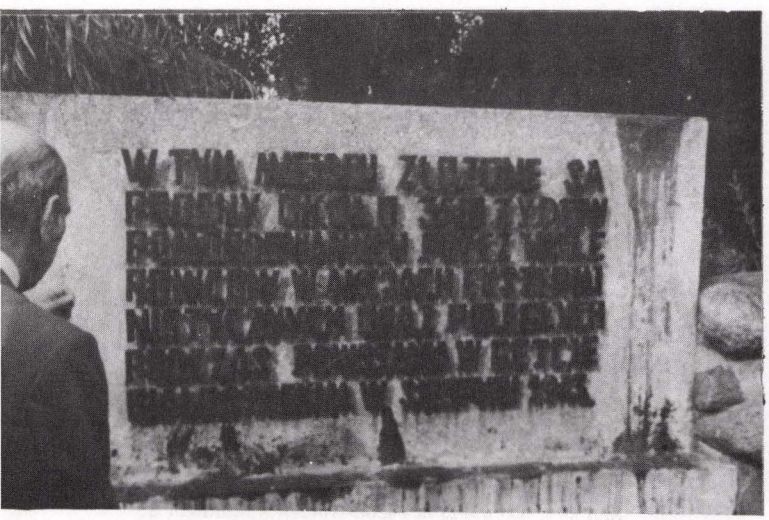
Velvel Schubak and Sam Solasz in the 'Old Synagogue' in Tiktin.

וועלוול שטשופּאַק מיט סעם סאָלאַזש אין דער אַלטער שול
אין טיקטין

At entrance to cemetery at Bagnówke.

ביים אַריינגאַנג צום בית־עולם „באַגניאָווקע"

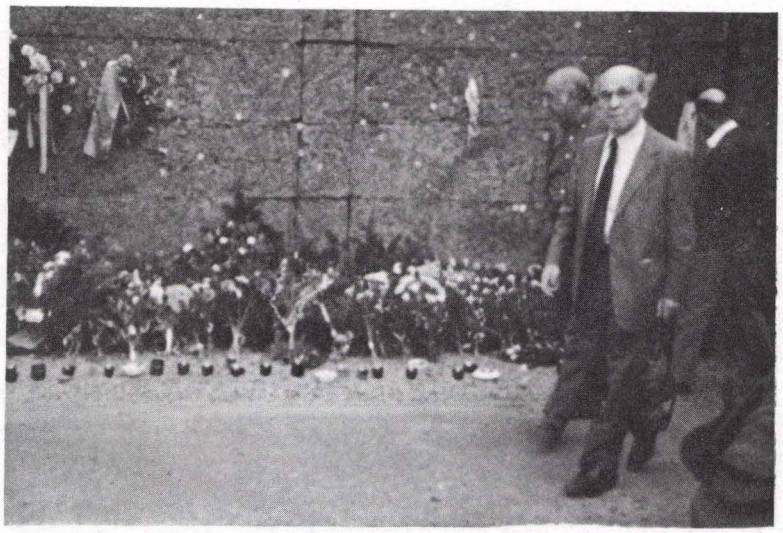
The monument of Zszabie for the Defenders in Bialystok Ghetto.

דער מאָנומענט אויף זשאַביע פאַר די אויפשטענדלער אין ביאַליסטאָקער
געטאָ

At the reception in Bialystok magistrate.

ביי דער אויפנאַמע אין ביאַליסטאָקער מאַגיסטראַט

Max Ratner and Velvel Schubak at former "Block II" in Auschwitz.

מאַקס ראַטנער און וועלוול שטשופּאַק ביים געווען בלאָק 11 אין אוישוויץ

The former 'Umshlags Platz' in Warsaw, from which the Nazis sent the Jews to their death.

דער געווען „אומשלאַגס־פּלאַץ" אין וואַרשע, פונוואַנען די נאַציס האָבן אַרויסגעפירט אידן אויף פאַרניכטונג

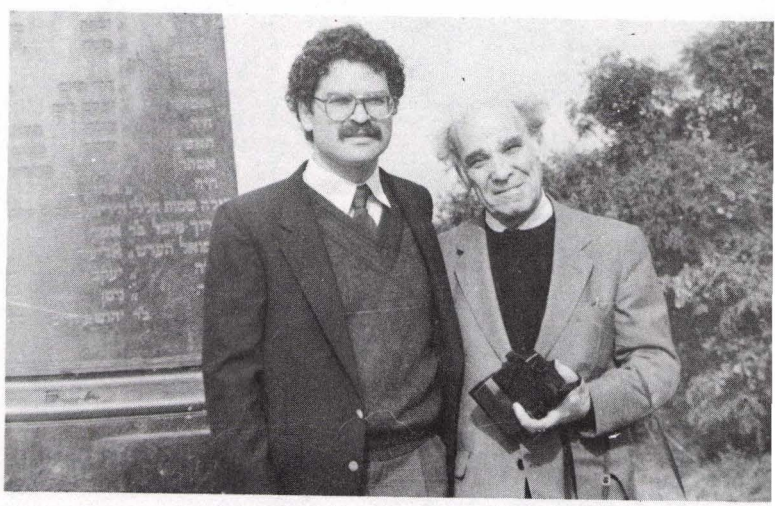
Monument stones at Treblinka in memory of perished Jewish Communities.

מצבה־שטיינער אין טרעבלינקע אין אָנדענק פון פאַרניכטעטע אידישע קהילות

Joseph and Neshke Dobryman prominent Bialystoker from Chicago during the reception in the Bialystok magistrate.

יוסף און נעשקע דאָברימאַן, ביאַליסטאָקער טוער פון שיקאַגאָ, בעת דער אויפנאַמע אין ביאַליסטאָקער מאַגיסטראַט

Max Ratner and son, Raymond at reconstructed monument at "Bagnowke Cemetery".

מאַקס ראַטנער מיט זיין זון רעימאַנד בייַ דעם ניי־אויפגעשטעלטן מאָנומענט אויפן „באַגניאָווקע" בית־עולם

A group of Bialystoker in Eilat

אַ גרופּע פון דעם ביאַליסטאָקער טור אין אילת

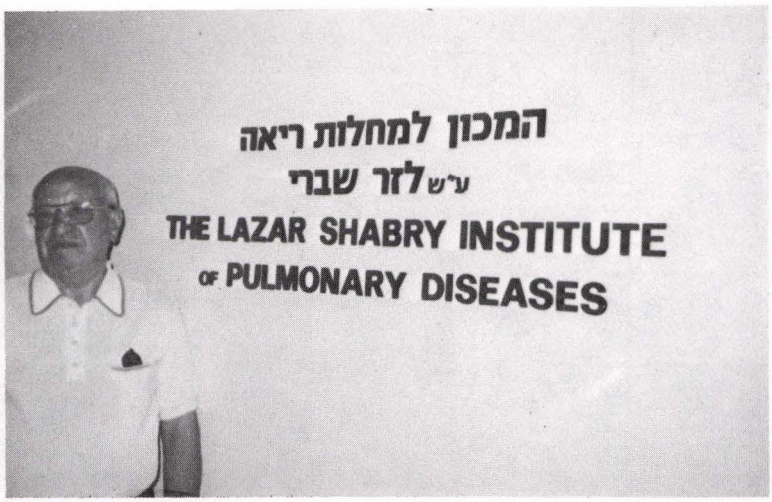
The Bialystoker tourists at prayer Succoth in the New Great Synagogue in Jerusalem.

די גרופּע ביאַליסטאָקער אין די טעג פון סוכות אין דער נייער גרויסער שוהל אין ירושלים

A group of participants in tour listen to the explanation concerning the new children's project.

אַ גרופּע באַטייליקטע אין טור הערן זיך צו צו די אויפקלערונגען וועגן דעם נייעם קינדער־פּראָיעקט

Izaak Rybal at new Pulamary Institute at Tel-Hashomer, which bears the name of our late eminent friend Lazar Sharby.

איסאַק ריבאַלאָווסקי אין דעם נייעם פולמאָנערי־אינסטיטוט פון תל־השומר, אויפן נאָמען פון פּאַרשטאָרבענעם לאַנדסמאַן לאַזאַר שאַברי

A part of our group on tour, flying from Kennedy Airport New York, to London and Poland.

אַ טייל פון דער גרופּע אין טור, ביים אָפּפליען פון קענעדי לופּט־פּעלד אין ניו יאָרק קיין לאָנדאָן און פוילן

Mike Kremer, right, Joseph Dines, left at placing of parchment, signatures, in foundation.

משה׳ל קרעמער (רעכטס) און דזשאָ־זעף דאַינעס (לינקס), ביים אַריינלייגן דעם פּאַרמענט מיט די אונטערשריפטן אין דעם פונדאַמענט

Dr. Moshe Modai, left: offers remarks about cat-scan machine for which the Bialystoker Center bought discs.

דר. משה מודעי (לינקס) גיט אויפקלערונגען פון דער קאַט־סקען מאַשין פאַר וועלכער דער ביאַליסטאָקער צענטער האָט געקויפט דיסק׳ס

A group of Bialystok tourists at the Wall.

אַ גרופּע פון דעם ביאַליסטאָקער טור ביי דעם כותל מערבי

Members of tour sign their names on the parchment for the children's project.

מיטגלידער פון טור שרייבן אונטער זייערע נעמען אויף דעם פּאַרמעט פון נייעם קינדער־פּראָיעקט

The group of the Bialystoker tour in front of Tel-Hashomer at site for new sick children's building.

די באַטייליקטע אין ביאַליסטאָקער טור אין פּראָנט פון תל־השומר שפּי־טאָל וואו עס ווערט געבויט די נייע געביידע פאַר די קראַנקע קינדער

A DIRECTIVE TO THE PATRONS AND FRIENDS OF THE BIALYSTOKER STIMME

We are cognizant, that we enjoy a following of devoted readers and friends of our *Bialystoker Stimme*, who properly evaluate the importance of our publication. We, therefore, ask all our good friends for continued support to enable us to promote and issue our worthy publication.

The *Bialystoker Stimme* which is published twice annually; Erev Pesach and Erev Rosh Hashana, is well circulated among our Bialystoker landsleit in America and Canada, and over the globe. All the news, reports, announcements, of joy and sorrow, articles of great importance, pertaining mainly to Bialystoker landsleit are contained therein. The activities and progress of the Bialystoker Center are well portrayed. Our Bialystoker Center and Home has become a source of pride to all of us.

Today the *Bialystoker Stimme* is the only remaining publication of the landsmandshaften. It is the only publication that unites all Bialystoker landsleit. It reaches, first, second and third generations, children and grandchildren. It is Bi-lingual — Yiddish and English.

With the rapid rise of inflation, we encounter great financial problems publishing the *Bialystoker Stimme*. The outlay is far greater than we ever anticipated and the burden is more strenuous. All costs are exorbitant and prohibitive. Having no choice and no other resource we appeal directly to you, dear friends, please help. This will enable us to continue publishing and even improve our beloved *Bialystoker Stimme*.

We are most confident that you will respond to our call for help. This is the first time we make this request. As at all times, you will not let us down.

Hopefully, we await your generous response to our direct appeal. We thank you in advance. Please mail your contribution with the enclosed card.

BIALYSTOKER STIMME
228 East Broadway, New York, N.Y. 10002

Enclosed is my contribution of $_____ for the *'Bialystoker Stimme'* for its continued publication.

NAME _____

ADDRESS _____

CITY _____ **STATE** _____

LETTERS TO THE EDITOR

Bialystoker Center and Home for the Aged
228 East Broadway
New York, N.Y. 10002

Dear Mrs. Bailin and Mr. Rybal:

Thank you so much for your letter of condolence at the death of our father, Martin Lettes. As you know, both my parents spent many years working for the Home and felt much a part of the Home long before they got to be patients there.

You have a wonderful staff — but the staff reflects the management — and you are a loving and caring family, which is the way our parents perceived it, and which we know to be so. Your nurses, Mrs. Mercado, Mrs. Van and Mrs. Green were very special, as well as the nurses aids, and everybody I had any dealing with. I especially appreciate your allowing him to stay at the Home till the end, rather than sending him to a hospital.

Thank you so much,
Trudy Lanitis
Millie Knecht

KING SALOMON HOTEL, EILAT

Dear Mr. Rybal,

As I promised I send you something written about the beautiful stay you had in Eilat. I hope everyone is O.K. and they returned safely back home.

Send my love to Molly, Dina and all the nice people I met with you.

You've been all *"Great"*, and I always will appreciate everything you did for Israel. I never met such a warm group of people, such a nice *"Group"* of Bialystoker Landsleit.

So, all the best to all of you, and I hope to hear from you. I hope you'll come back to Israel.

Sincerely.
Mali Harel

Dear Mr. Rybal:

On behalf of the people of Kfar Tavor, the children and the nursemaids of the Day Care Center, I wish to give my warmest thanks to Mr. and Mrs. Joseph Dines and to you.

We have recently received the two wall clocks you have kindly mailed us, and the children are very happy with them.

Thank you very much, and best regards to my friends.

Hope to meet you soon, I remain,

Very truly yours,
Micha Goldman, *Mayor*
Kfar Tavor

The Sephardic Community of
New Rochelle — Scarsdale
975 Weaver Street • New Rochelle, N.Y. 10804

Bialystoker Center for the Aged
228 East Broadway
New York, N.Y. 10002

Dear Sirs:

Please find enclosed our Kapparot collection representing twenty one chickens.

Our community wishes you and your residents a healthy and happy New Year.

Sincerely yours,
Rabbi M. Mitchell Serels

—•••—

WILLIAM BINIK

We are saddened to record that Mr. William Binik has passed away December 21, 1985 following a lengthy illness. Mr. Binik is survived by his beloved wife Jean, two sons, Alex and Louis, and three sister, Rita, Bertha and Ethel.

William Binik וויליאם ביניק

Ethel is the wife of Sol Krim, Chairman of the Board of Directors of the Bialystoker Center and Home for the Aged. Both, Sol and Ethel, over the years, have been among the most devoted members of our benevolent organization. We extend our deepest sympathy to Ethel and the family in their bereavement.

May they be comforted among the mourners of Zion and Jerusalem.

Become Members of the Bialystoker Center and Home for The Aged

ZAHAVA BERMAN NEE GOLDBERG OF BLESSED MEMORY

• By GINGER BRAMSON

Jerusalem — and Bialystok, her birthplace — has lost one of its most accomplished daughters with the death of Zahava Berman, nee Goldberg.

Mrs. Berman, who was in her mid-eighties, died peacefully on June 27, 1985 at the home of her daughter, Aviva Harris.

An early member of the "Young Zionists" and a participant together with her father and aunt in the Bialystoker branch of the Hebrew "Habimah Players" with the leadership of Nachum Zemach.

Zahava Berman and husband, Baruch

זהבה בערמאַן מיטן מאַן ברוך

She emigrated to Israel in 1919. There she taught young children in the then malaria-infested North.

By 1931, her entire family — parents Moshe and Vitalia Goldberg and their three sons and three other daughters — had followed her to Israel. In Bialystok, her father Moshe, was the secretary and librarian of the Hebrew Gymnasium until his departure — the last of her family to leave — for Israel in 1931.

Zahava herself, as she wrote in her autobiography *"In My Way"* (Elyashar Pub. Jerusalem, 1982), was a woman who was "seen, heard and felt". She spoke eight languages fluently, and her home in Jerusalem was a place of great cultural and intellectual vitality. For more than 30 years, round-table discussions of the Bible led by a distinguished Professor of the Hebrew University, were held every Sunday at The Berman home.

She is survived by her daughter Aviva, three grandchildren, three great-grandchildren, two sisters and two brothers. Her husband of 60 years, Baruch Berman died four years ago, and their son Amnon, died during the War of Independence in 1948.

Her many friends and her three cousins — Dinah Medvedev, Molly Rybal, and Oscar Bramson — mourn her deeply.

EDWARD WINSTON

We regretfully record the passing of Edward Winston - Alav Hashalom, on Monday, November 4, 1985, at the age of eighty. Death came suddenly to the great shock and consternation of the family, and to the Bialystoker Center and Home where Edward served on the Board of Directors.

Edward and his wife, Ruth have devoted much of their time and energy to the Bialystoker Home, where Ruth has been serving as the most efficient treasurer, where her devotion is most appreciated. This service comes by inheritance of forty years service by Ida Idak, whose name is legendary as founder and first President of Ladies Auxiliary.

Edward Winston עדוואַרד ווינסטאָן

Besides his beloved wife, Ruth, Edward leaves behind his son Barry and daughter-in-law, Susan; two grandchildren, Daniel and Fay.

We extend our condolences and sympathy to Ruth and family. May you be comforted among the mourners of Zion and Jerusalem.

DAVID SIEGEL

David Siegel of Milwaukee died Sept. 1 at age 98. Siegel, known to his friends and family as "Governor," studied art in his hometown of *Bialystok*, now part of Poland. He arrived in Milwaukee in 1907, working as a painting contractor until 1919. He and several partners then founded the *Standard Light Co.*, which later became the *Standard Electric Supply Co.* He retired as the company's chairman of the board in 1979.

He and his wife were the oldest living couple married at *Congregation Beth Israel.* Their wedding was performed by Rabbi Scheinfeld in 1911. He was also the synagogue's oldest living member, having joined in 1908. He served as Beth Israel's treasurer for 20 years and was elected a lifetime trustree.

He is survived by his wife, Etta, of Milwaukee; daughters Rose (Reuben) Friedman of Glencoe, Ill., June (William) Sherkow of Milwaukee and Ruth (Eugene) Zubatsky of Shorewood; sons Leonard (Marie) of Mequoin and Louis (Esther) of Fox Point; 15 grandchildren; and 11 great grandchildren.

EILAT — THE CITY ON THE RED SEA

• By MALI HAREL
Israeli Guide of Tour

One has to visit Eilat in order to appreciate its majestic beauty, its location and magnificent climate. It is a veritable paradise on earth. It is Miami, Palm Beach, Sun Valley and Arizona — all rolled into this place of picturesque panoramic beauty. It is a place for all seasons, and particularly, in the winter time. Vacation time it is the choicest of all places. It is breathtaking, yet difficult to describe, because there are so many sights, one equally as beautiful as another, it would be unjust to leave one out.

History, the Red Sea, King Solomon's discoveries marine life; the habitat of unusual plant life; the unusual boundary line bordering Jordan and Saudi Arabia; — all these draw multitudes of tourists and Israeli vacationers. The tour headed by Mr. Izaak Rybal and Joseph Dines, had the extreme pleasure of sightseeing in Eilat which enriched our stay in Israel.

From a tiny insignificant village Eilat now has a populations of 20,000. The town has reestablished in 1949 when the Israeli Army during the War of Independence captured it from Jordan. Eilat was an important Seaport in King Solomon's time. The capture and claim to Eilat was historically justified. Eilat, situated in the middle of the desert, is today a very large oasis, — a modern town, beckons tourists from abroad and Jews who make Aliya. People from all walks of life can be happy in this place. Retirees would prefer it to Florida.

With the growth of tourism many magnificent hotels were built to accommodate the inflow. These hotels view with each other for tourist attraction. And, for this purpose more than 5,000 rooms are available for tourists' comfort.

Swimming in the Red Sea, by day or night is one of the great pleasures. The waters are warm and the climate is conducive. So is boating. Going about by boat one sees all the unusual fish, never seen before anywhere else. The waters are so clear that the mountains of reefs can be seen. Through the glassbottom boat one sees the magnificence of the sea bottom and the fish afloat. It is one of those great marvels.

We visited the Solomon's Pillars which are a very fine formation of the beautiful red sandstone, and another formation called: 'The Mushrom'; both withstood the generations.

Coming to Kibbutz Yatvata was both relaxing and revealing. This is the largest Kibbutz in the Valley of Arava, which is part of the Desert in the Negev. Here we saw the beautiful milking cows, who are the reason for the productive milk industry of this famous Kibbutz. Its yogurt finds its way to many markets in Israel and abroad. They grow oranges, cotton seed, alfalfa etc . . .

We did not overlook the *Biblical Nature Reserve*. The Bible speaks of many species of animals that have become extinct. In amost painstaking fashion, one by one, these animals and birds are brought back.. The Desert, once again, is taking on its old restored life. We may proudly add that Ben-Gurion University — The University of the Negev, has greatly contributed to the life of the Negev. We comingle the ancient with the modern, which Dr. Theodore Herzl envisioned as the *"Altneuland"*.

The renovated old Nozik Synagogue on Twarda Street 6 in Warsaw, Poland.

די באַנייטע אַלטע נאָזשיק־שוהל, אויף טוואַרדאַ־גאַס 6, אין וואַרשע, פוילן

A group of Bialystoker on tour, visit the Great Synagogue in London, England.

א גרופּע באַטייליקטע אין ביאַליסטאָקער טור, אויף אַ באַזוך אין דער גרויסער שוהל אין לאָנדאָן, ענגלאַנד

MY EXPERIENCE IN ISRAEL — 1985

• By SOL KRIM

I look upon my trips to Israel, together with my wife Ethel, sponsored by the Bialystoker Center, as an unforgettable experience. All my trips to Israel, topped by this last one, have enriched my life, and my faith in this 'Land of Our Fathers' has enormously increased. As I unpack, I already look to the next pilgrimage. It enchants and envigorates me. Short of Aliyah, these visits — and may they increase — have delighted my soul and elevated my spirit.

Ethel and I did not spend time sightseeing. We have seen it all; even though there are always new attractions. There are new buildings and new settlements; more people like those of the Ethiopian Jews. What Ethel and I want most is to spend more time with the Israelis themselves. We like to observe them, co-mingle among them; talk with them, feel them out; what are their thoughts? I believe that the miracle of Israel is the people itself. They are the movers in contemporary Jewish history. They hope to succeed.

By many of us, Israelis have been labeled as aggressive, and some even call them pushy or forceful. Do we not realize that conditions force these labels upon them. How can a people constantly on guard react? In their shoes, how would we respond? They, indeed, are a unique people.

We witnessed one incident on Ben-Yehudah Street, while shopping. While Ethel and my sister, Lillian, were shopping, I noticed two police cars and an army truck at the corner. It is most unusual for police to be so visible without a reason. Then I noticed a soldier without the usual uniform, who, I was told, was of the bomb squad. The soldier was busy searching. I saw something in his hand — a bomb that did not go off. He got into his vehicle and drove off. The police announced to the gathered crowd, Hakol-Beseder — all is well. There was no fuss, no confusion. Everyone went about his business. That did impress me, as it would impress any other Jew.

The Israelis taught us and, particularly, European Jews, to be proud, to walk with our heads high, not to fear the Goi any more.

When an Israeli soldier walks with the Torah in one hand and an Uzi-gun in the other, he has gained respect and recaptured his dignity in the eyes of the world; even among the anti-Semites.

That is what Israel has done for us, and, therefore, merits our support, the term, "Am Yisroel Chai", has become the refrain among us.

Become Members of the Bialystoker Center and Home for The Aged

I BELIEVE

• By Bernard Gevertzman

I believe . . .
There's a great computer
In the sky
With my name
All printed out.

I believe . . .
There's a V.C.R.
Pointed my way
Filming me
Day and night.

I believe . . .
There's a tape recorder
Tuned in
Listening
Recording each and every thought.

I believe . . .
There's a scale
Up there
Weighing every deed
Good and bad.

I believe . . .
There's a method
To this madness
A reason
For our being.

I believe . . .

—•••—

MAZAL-TOV

It affords us great pleasure to congratulate Mr. and Mrs. Leo Schwartz on the marriage of their beloved son Martin to Julie Czarnopol. Irene and Leo have been very close to us over the years as well as Irene's sister Yetta Alter. On behalf of the Bialystoker Center and Home for the Aged, we extend to them a hearty Mazal-Tov and wish them great nachas. May their simchos increase.

We are most appreciative for the generous donation made by the proud parents, Irene and Leo Schwartz and Aunt Yetta Alter in honor of the newlyweds Martin and Julie. We share in their great joy.

New York Telephone

A NYNEX Company

111 Livingston Street
Brooklyn, New York 11201
Phone (718) 330-8200

R.A. Rehm
Division Manager
Buildings Management

October 8, 1985

Bialystoker Center and Home for the Aged
228 East Broadway
New York, N.Y. 10002

Dear Mr. Rybal & Mrs. Bailin:

I wish to thank you, your courteous staff and distinguished residents for the hospitality afforded us during our September 20th visit. Hank Hearn, Ed Rice, Tom Breen and I were extremely impressed with the people we met and facilities visited. (Needles to say, the marble cake your chef prepared was the best we ever tasted).

The cleanliness of Bialystoker Center and attitudes of your staff and warm relationships with the residents certainly makes the home a *"nice place to live in."*

As I promised, I am enclosing the photographs taken during our visit. I am sure the residents will enjoy sharing them and hopefully they will find a place in your Center's publications and/or displays.

As we proceed with the 1985 United Way Tri-State Campaign we will be constantly thinking of you and talking about all the good you are doing.

Sincerely,
Bob Rehm

From left to right: Hank Hearn, President, CWA, Local 1102, shaking hands with Mrs. Helen Weinstein and Mrs. Esther Schwartz, resident of the Home.

From left to right: Bob Rehm, Ed Rice, Tom Breen, Hank Hearn, President, CWA, Local 1102, Izaak Rybal, Myra Bailin, and Yi Kam Kan (Chef).

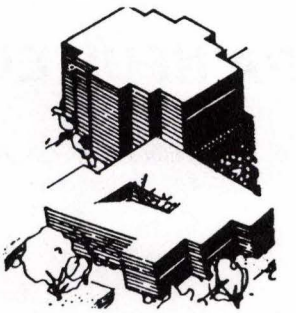
From left to right: Bob Rehm, Myra Bailin, Yu Kam Kan (Chef), Hank Hearn — Pres. CWA, Local 1102, Izaak Rybal, Tom Breen, and Ed Rice.

From left to right: Bob Rehm, Ed Rice, Hank Hearn, President, CWA, Local 1102, Mrs. Anna Rubin — the oldest resident of the Home, Izaak Rybal, and Myra Bailin.

OUR HOME AND ITS ACTIVITIES FOR THE RESIDENTS

by Mifa Rogoff, Activities Director

We miss our beautiful garden in the winter. Instead, we attend more concerts, watch movies, attend parties and enjoy the coffee klotch. On a cold rainy afternoon, it is pleasant to indulge in a cup of coffee and a piece of cake in the cozy activity room, and get some extra work done.

STAFF APPRECIATION PARTY

Everyone wanted the party. There were refreshments with Mrs. Skorka's usual cooperation. As for presents; some residents still remembered the beautfiul gifts they made in previous years. It was difficult for them to accept that few can still sew, embroider or knit. Finally, it was decided to make pot holders. One hundred ten of them were made and wrapped by December 23, 1985, — the day of the party. Many hands of residents and volunteers brought this about. The party was a success, and the residents enjoyed distributing the gifts.

CHANUKAH

Celebrations started on December 8, 1985, the first day of Chanukah. About thirty people, young and old, children and babes in arms, spent 3-4 hours on all the floors; singing, dancing, talking and hugging; distributing gifts to the residents. On December 11th. We had our own party in the auditorium with Chanukah Menorah lighting by Rabbi Posnansky, followed by music, dancing and good refreshments. There were greetings from the administration. Daily, during the eight days of Chanukah we had visits from Yeshivot, schools and college students. The joy of Chanukah reverberated throughout the Bialystoker Center.

BIRTHDAY PARTY

A Gala communal birthday party was held in the auditorium on January 8, 1986. Every lady celebrant received a beautiful zippered tote bag and the gent received photo cubes and paper holders which were handmade by the "Industrial Arts" Department of New York University. While the party was in progress, refreshments and gifts were taken to residents unable to attend.

FIELD TRIPS AND GARDENING

Before the weather changes we took in three field trips: 'Bialystoker Concert' at Lincoln Center, September 8th, the "GZGWU" retiree concert, December 29th, and a very exciting production of "Peter and the Wolf" at Alice Tully Hall, by courtesy of Hospital Audiences Inc., on November 11th. Before the cold weather set in the residents picked green tomatoes in our garden, and enjoyed them when they ripened.

VOLUNTEERS

We appreciate the service of our dedicated volunteers. To express our gratitude to them we have a party for them once a year. This year the party will be held in our auditorium on February 26th. The list includes, in alphabetical order: Bella Cooper, Rose Falkenstein, Helen Freiberg, and Frances Paolucci. These ladies are responsible for their own weekly programs.

The 'Bnot' group visits every Sabbath. Chaika and Max Sussman lead a singalong one Sunday each month.

WE WELCOME NEW VOLUNTEERS

Sarah Rothman, a student at Stern College; Tanza William, a student at St. Michael's High School; Jachet Malinowitz, Naomi Beeker, and Bernard Gevertzman, members of Young Israel; Scott Gaboff, a young hairdresser of our neighborhood cuts our men's hair, in his spare time.

This promises to be a very exciting year.

MOVEMENT THERAPY PROGRAM

The "movement therapy" program, led by Deborah May, Dance Therapy, has proven to be very successful. It gathered momentum since its inception in June of 1985, with the result that even people who refuse to be part of any group and sit on the side are beginning to sway to the music, clap and smile. Deborah uses various props which make the sessions "fun", not just exercise. She picks up movements initiated by members of the group, which gives them a feeling of involvement and self worth. Very often, someone gets up spontaneously to dance in the hall, with a peer, the therapist, or alone. Sometimes, the dancing evokes memories of days long gone — dancing on the village green to a Klezmer band, dancing at a wedding. People being to reminisce, a conversation is in progress. It is a therpeutic and enjoyable program that helps keep people alert, limber and happy.

BUY AND HELP US PUBLICIZE THE NEW BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

PAINFUL ECHOES: POEMS OF THE HOLOCAUST

Luba Krugman Gurdus. Holocaust Publications. 1985. 80pp. $12.50 Hardcover.

• By LUBA KRUGMAN GURDUS

The April 1981 issue of *"Bialystoker Stimme"* carried a review of *"The Death Train"*, written by Luba Gurdus, a personal account of her family's ordeal during World War II. Now, her second book on the Holocaust was published in the form of a beautiful, bi-lingual, illustrated volume, dealing with her war poems, written in 1943, subsequent to her internment in the Majdanek Concentration Camp. The title, "Painful Echoes," implies that the poems echo the pain endured by the author after the loss of her family and the witnessed disintegration of the Jewish people.

In her Preface to this volume Luba Krugman Gurdus writes:

> "It was April, 1943. The Warsaw Ghetto was in its final stage of destruction and its entire population evacuated to Treblinka and Majdanek. Nazi planes dropped hundreds of incendiary bombs burning the ghetto to the ground in an attempt to crush Jewish resistance and smoke out Jewish 'bandits.' I watched the dense smoke mounting from the ghetto. Sporadic flashes pierced the gray maze with flames which exploded in a multitude of sparks. Glued to the window all day, I tried to penetrate the smoke screen engulfing the entire horizon and visualize the struggle of my husband's family hopelessly trapped behind the wall."

Luba Krugman Gurdus, a native of Bialystok, was brought up with a strong attachment to Judaism and pride in the moral fortitude of her people. In one of her poems, *"Ode to Homeland"* she expressed a deep yearning for a Jewish homeland. In another, her profound admiration for her parents' strong spirit of resistance and capacity for sacrifice at the time of crisis. In this poem, entitled *"What happened that day"* she writes:

"For years I wondered
What happended that day
When Mother and Father
Pushed us on our way

I still remember
Their bent gray heads
And ematiated arms
In tender embrace

I see their drawn faces
And eyes with teary blur
And hear their pleading voices:
'Look after yourselves, take care!'

Days later, we heard from the local Poles
That resisting the Nazis, they were killed on the spot
Their battered bodies remained on the road
And Polish peasants commented in wonder
That a Jew and Jewess defied the order
And refused to part even in death . . .

The poem stirs one's senses and touches one's soul. Other poems are powerful reminders of the author's agonizing struggle for the life of her dear ones. All are permeated with endless compassion for the Jewish people. The personal and national tragedies merge. The monumental disaster is reflected in the personal trauma thus deepening the grief over the fate of the martyred Jews. The English translations are presented together with the Polish originals and illuminated by magnificent drawings.

Dr. Luba Gurdus, artist and author, contributes to many publications dealing with the Holocaust. She also exhibits her art works and lectures on the subject. Her present volume may be obtained from Holocaust Publication, 216 West 18th St. New York, N.Y. 10011.

PARENTS
Pen & Ink drawing by L.K. Gurdus
from "Painful Echoes."

THE ACTIVITIES OF THE GRODNER CLUB IN NEW YORK

May 5, 1985, together with the Bialystoker Center, ceremoneously, we honored the two vice-presidents of the Bialystoker Center And Home For The Aged, Mr. and Mrs. Joseph Dines and our landsman Mike and Hanna Kremer. This festive celebration was held at the Waldorf-Astoria Hotel. A large sum of money was then pledged for the establishing of a children's section at the Tel Hashomer Hospital in Tel-Aviv.

• • • •

October 6th, 1985 a large group of Bialystoker and Grodner leaders flew to Israel to present the raised funds for this important project and to participate in the ground breaking ceremonies for the children's section of the hospital. Our entire group was well received and given due recognition by the administration and by Dr. Moshe Modai, deputy administrator. It was an unforgettable celebration.

• • • •

October 9, we met with a group of Grodner landsleit in a Tel-Aviv restaurant, who live in Israel. This get together was arranged by Liova Trachtenberg and Mike Kremer together with their wives. From New York were present: Simcha and Regina Sisun; Hanna and Mike Kremer; Jacob and Kreine Beren. From Israel came: The secretary of the Grodner Landsmanshaft Jacob Draznik and wife; Israel Rubintshil; Moshe Alpershtein; Elie Birde, Grisha Gershov; Grisha Ginsburg; Kadik Epstein; Israel Kupinski, with their wives. Also, Mrs. Stworowski; Mrs. Zitron; Bela Winitzki and Freidel. It was a wonderful evening. At set tables they reminisced days gone by in the old home-stead prior the Holocaust.

• • • •

At this opportunity we profusely thank the originators of the Tel-Hashomer project and for the tour to Israel and the participation in the ceremonies. We thank our dear friend Izaak Rybal, general-secretary of the Bialystoker Center and his wife, Molly, as well as Joseph Dines for promoting the tour-program from New York to Tel-Aviv and Elat.

• • • •

Our landsleit Lisa Palkes and Henry Zalitzky were married November 1985; Also, the daughter of Lisa and Zeidel Ash, Luba. We wish them a hearty Mazal-Tov and a happy conjugal life.

A Grodner Landsman

Become Members of the Bialystoker Center and Home for The Aged

OUR INSTITUTION

MOOS CHITIM

The aged old tradition of "Moos Chitim" is observed at the Bialystoker Center and Home for the Aged with as much care as our other traditions. The contributions that we receive from our generous members and friends help us to provide all the necessities for our elderly residents to joyfully celebrate the Pesach Festival.

Simultaneously, we do not overlook the needy in our community. Ready assistance is provided to all those who are in need. Importantly, we send money to our landsleit who still live in Bialystok, and to Israel.

PASSOVER

Our Home for the Aged takes great pride in the traditional sedorim which are conducted each year by a well known cantor. This year the sedorim will be conducted on the nights of Wednesday, April 23, and Thursday, April 24, 1986. In our elegantly decorated dining room, the residents will gather around the festive tables, laden with wine, matzos, and the traditional Pesach foods. Everyone will be given a Haggadah to participate in the time-honored ritual, reminiscent of the wonderful Sedorim they enjoyed in their own homes, not so long ago.

For all this, we express our gratitude to our many generous friends and supporters whose open-hearted contributions to our Passover campaign help to make it all possible.

MEMBERSHIP DUES

Our worthy world-famous institution is most fortunate, having so many devoted and loyal supporters who are always mindful of their annual obligation to remit their membership dues on time. To them we express our sincerest thanks and appreciation. Without this help, we would be unable to continue in our sacred work in full strength.

We respectfully ask all those who have not yet paid their membership dues to please do so at their earliest convenience. At the same time, we ask our members to help enroll new members. We are constantly in need of new recruits to keep our organization vital and ever active, to always perform greater service for our residents.

A WORTHY TRADITION

Our trustee and Ladies' Auxiliary President, Rose Finkelstein, is continuing the tradition of her late uncle, David Rosenbloom, and her dear parents, Yetta and Benjamin Finkelstein, of donating two cases of Passover wine to our Home for the holidays. We thank Rose for her generosity and thoughtfulness.

42nd BIALYSTOKER MEMORIAL ASSEMBLY IN MELBOURNE

About 170 Bialystokers gathered at the Caulfield Synagogue, on August 8, 1985, to mark the 42nd anniversary of the uprising of the Bialystoker Ghetto and its liquidation.

The ceremony was chaired by Mr. M. Pit, President of the Memorial Assembly, who addressed the gathering in Yiddish and English. Mr. Pit pointed out that the Holocaust revealed the strength and resistance of the Jewish people, and mostly the miracle of survival. He stressed our sacred duty of paying a tribute to the memory of our dear ones, and of ensuring that the candles be lit from generation to generation, by every generation.

The six memorial candles were lit by six survivors — Mrs. Biderman, Mrs. Sokolowski, Mr. Perej, Mr. Dwasz, Mrs. Miodownik and Mrs. Rubin.

Cantor D. Deutch recited "El Mola Rachamim". Then, the assembled joined Mr. L. Widerman in reciting "The Kaddish Memorial Prayer".

Several speeches were given by survivors, second and third generation. First, Mr. Dov Perej, a resistance fighter from the Bialystoker Ghetto described, in Yiddish, the courage of the people of Bialystok and his own suffering. All knew that the resistance was doomed, but all fought until the very last moment, to die with honor. Mr. Perej concluded that Israel arose from the ashes of the Holocaust victims to embody the fulfillment of their and our dreams. Then, Paul Forgasz, a representative of the second generation, stressed the need for perepetuating the memory of the Holocaust, the great pain that it caused to the Jewish people, to martyrs and survivors alike. "It is through these commemorations", Paul Forgasz said, "We can share in the pain and suffering, as well as in the hope of those who survived". On behalf of the third generation, Miss Keila Feldman, with a tone of tragic sadness, sang "Rivkale di Shabesdike" and "Shtil di Nacht is oisgesterend". acccompanied by Mrs. S. Weiss on the piano.

Mr. S. Burstin then captivated the audience with the reading of three well-known poems: "In mine dimion", by D. Apelowicz, "Unter Berg fun Szarbns", by A. Zak, and "Kaddisz in Toit wagon", by A. Zeitlin.

The evening's guest speaker, Mr. S. Rosenkrantz, extolled the virtues of the Bialystokers in all fields of human endeavor. He mentioned the significant role of Jewish education in the furtherance of the Jewish heritages, and concluded with the traditional urge *never to forget.*

The President thanked all participants and wished them a happy and healthy New Year. He expressed a warm hope for peace in Israel and in the world.

The program concluded with the singing of *"The Partisan's Song"* and *"Hatikvah"*.

Make your reservation for your tickets and group benefits for the gala annual

BIALYSTOKER CONCERT AND THEATRE PRESENTATION

to be held on
Sunday, September 21, 1986
at 2:00 P.M.

This extravaganza will take place at the spacious aristocratic Lincoln Center, on Broadway and 67th Street, in New York City. Please be sure to contact, as soon as possible, the office of the:

BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway, New York, N.Y.
Call: **(212) 475-7755**

Part of large attendance at Memorial.

א טייל פון גרויסן עולם
ביי דער אזכרה

JEWS IN BIALYSTOK SEEK RELATIVES AND FRIENDS

The visit by Bialystoker Center leaders to Bialystok the latter part of Septemeber 1985, reverberated throughout the area. Polish newspapers devoted news items to the visit. Individual Jews who now live in Bialystok responded who had been separated from Jewish life. Letters were received at the Bialystoker Center from several Jews who search for relatives and friends.

One From A Large Family

We are in receipt of a letter from Felix Malarewitch, son of Moshe-Chaim and Itka (known at home-Abranicki) who lived before the war in Bialystok, 9 Czestochowska. The letter writer relates that his father, who was a lumber merchant, who with his mother and sister Lila were killed by the Nazis, August 16, 1943 during the uprising in the Bialystoker Ghetto.

His wife, Masha Malarewitch (Nachimowska) also, was killed by the Nazis together with their child in 1941 on Lipowa Street where they lived. It seems her brother (Masha Malarewitch's) attorney Rubin Nuchimowsky with his family lives in America, but he does not remeber their address.

'Many of my youth-friends', writes Felix Malarewitch in his letter, lived in America and in other countries. I would be very happy if they would communicate with me, and, perhaps will help me in my situation.

Malarewitch writes, he remained alive because in 1941 he was drafted into the Red Army. He remained in Soviet-Russia until 1958 and then returned to Poland, settling in Bialystok where he lives today. He says that he cannot contact his brother Abraham Malarewitch, who was born in 1912, in Tiktin and who has lived all the years in Buenos-Aires, Argentina.

He describes his present mode of life in Bialystok, frought with great hardship. As expected, the Bialystoker Center sent him the necessary help, and urges friends and landsleit to come to the aid of Felix (Folek Malarewitch).

His address is:
Felix Malarewitcz
UL. Warszawka 53 M. 4A
15-062 Bialystok, Poland

TORN FROM THE SOURCE

In her letter to the Bialystoker Center, Klara Dunaj relates from Bialystok that she was born August 1937. Her father was Yitzchok Kirzner. By trade he really was a furrier as well as her grandfather. Before the war the family lived at 10 Rinek Koszczelni. She writes that the Nazis shot her father, August 1941. She remembers that this was on a Sabbath.

The widow, remaining with orphans struggled. They hid in various places. Both the Nazis and other evil people embittered their life, including neighbors. It is most difficult to understand how we survived it all.

After the War, Klara studied in the school on Malmed Street and her mother, Edke worked hard for a livelihood. She was harrassed by evil Polish schoolmates in and out of school. Her mother was forced to transfer her to the Algemeiner School. There too the girl was harrassed. In utter futility and desperation the mother abandoned her Jewish ties and roots, until she died.

Time marched on. Klara matured and forcibly became independent. Later, she married and gave birth to two boys. Her husband was constantly attacked because he married a Jewish woman. Her husband, however, was kind to her. She writes: *"My husband is poor – but, he is good to me."*

It is obvious, that a suffering Jewish woman of our hometown Bialystok needs contact with friends especially of her youth and requires help. She asked for confirmation of her Jewish identity. The Bialystoker arranged that. It would be advisable that friends of the Kirzner family, and Jews of good will communicate with this unfortunate woman whose address is:

KLARA DUNAJ
UL. PRACOWNICZA 14
15-340 BIALYSTOK,
POLAND

—•••—

AN EXPRESSION OF THANKS

To The Leadership
of the Bialystoker Center
and Home for the Aged, New York
SAM SOLASZ, President
IZAAK RYBAL, General Secretary

Dear Friends,

We thank you for the honor and for the opportunity granted us to participate in the functions of the Bialystoker Center and Home for the Aged and ultimately, in the worthy project for Tel-Hashomer Hospital in Tel Aviv.

Truthfully, it is a pleasure to be co-worker with kind hearted fellow-Jews for the welfare of the Home and extend the same interest toward the Jewish State.

We wish to assure you that we shall not tire but continue in our mutual quest for our People, the State of Israel and Mankind.

Yours,
Hannah and Mike Kremer
Chanukah, 1985

FAMOUS BIALYSTOKER ARTIST BENN

• By NAHUM SORES

Our eminent landsman and famed artist Benn who resides all these years in Paris with his wife, Gera is constantly praised for his great contributions to the world of art. The leading newspapers and magazines devote articles praising his handiwork enriching this sensitive area of beauty.

The celebrated French poet, Jean Bankal, Professor at the Sorbonne, recently published an article praising Benn Zion Benn, under the heading: "Benn, An Artist — A Prophet". We bring several excerpts from the article in translation:

Benn, definitely is one of the truly great painters of our time, even though he himself minimizes it. He is convinced that whatever he creates belong to someone else. It stems from the infinite Almighty, concerning G-d, and Benn looks to Him as his closest friend. This supernatural relationship saturates me, too, with great joy.

Benn now is a phenomenon of clarity and, yet of simplicity. To him are foreign all fashions and has little or no concern for extraneous directions. With the strength of his convictions and with unusual clarity of vision the incidental is obliterated. He is clear, sharp, unique and breathtaking. It is virtually a miraculous paradox to study his creations which are universal, firm, yet free. It is an unusual fusion of the unclear present but also of a great approaching future. It is the co-mingling of every tradition of each development and of each renewal.

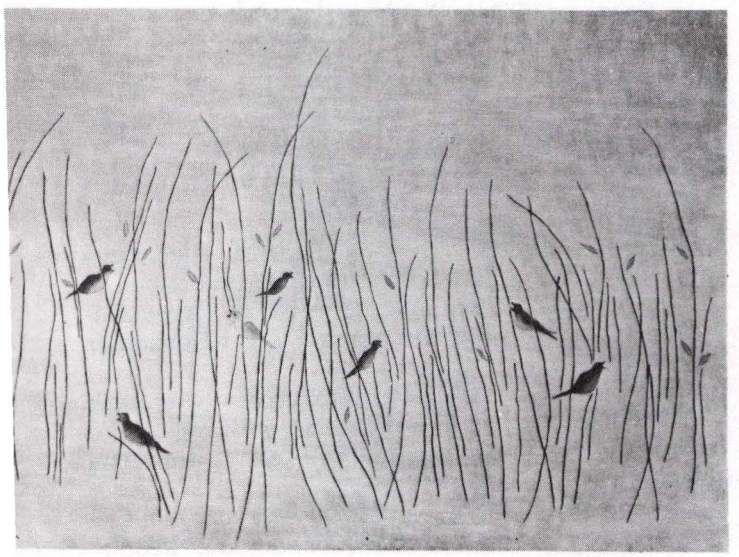
Benn's creations and famous style is beyond comparison with others. It is cleansed as it is emblazoned as the world of humanity. The elementary and the most significant merge as language transcends the unwritten. The combination of the lines and colors creates the mystical fathom of the eternal mirage of a distant object.

Blessed is Benn for his divinely inspired creations comparable to a perfect symphony touching on the ecumenical. It is an orchestration of peace and love, uniting the faiths of the world based on justice, truth and beauty. The uniqueness in Benn is founded on crystal clear vision, yet surrounded by simplicity, which won for him universal acclaim.

It would be important to build a special museum for Benn's works. It would be the responsibility of the world of art to collect all of his creations for study and for posterity in Paris, the Capital of Art.

In connection with Benn's numerous art galleries in Paris and in other cities of France a beautiful album of his productions was published.

We reproduce here one portrait from this album; his psalm portrait.

Here Dwell the Fowl of Heaven. On The Branches They Give Forth Their Song.

דאָ וואוינען די פויגל פון הימל, צווישן די צווייגן לאָזן זיי הערן זייער געזאַנג (תהלים 104-12)

ATTENTION ATTENTION

You May Now Receive The BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

At A Reduced Price

In order to enable
many more of our
landsleit and friends
to acquire the new monumental

Bialystoker Yizkor — Book

published by our Bialystoker Center in New York we decided to sell the remaining small quantity of copies at a reduced price. You may now obtain this great work containing more than 700 pages in Yiddish and English for $25.00, and we will forward it to you.

Procure this great Bialystoker Yizkor Book, for yourself, your children and friends while some copies are still available.

Please, mail your request for the book, and mail it to the Bialystoker Center with enclosed check or money order for $25.00 at the address below:

Please mail check and full address to:

BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway, N.Y.
Tel. **(212) 475-7755**
ATT: *Mr. Izaak Rybal*

I. RYBAL AND M. KREMER AT HOLOCAUST MEETING

From the 9th to the 11th of November 1985, in Detroit, the first get together of the leadership for the United Organition of *holocaust survivors* in America took place. The need for this unique organization germinated in the minds of the huge and historic assembly of thousands of delegates who met in Philadelphia in April, 1985. This impressive conference was convened by the "American Gathering" whose President is the dynamic, well known and highly regarded Benjamin Meed.

This newly organized and united body bears the name: *"American Assembled - Federation of Holocaust Survivors"* At the first meeting of the leadership of this new organization about 100 representatives from 13 states participated, representing organizations of Holocaust survivors. At this conference reports were heard from many of the leader — delegation pertaining to their activities. There were many animated discussions. Many resolutions were drafted and plans for action were drawn which will help to broaden and foster the life and ideology of this new organization.

In the name of the Bialystoker Center and as members of the leadership for the newly united organization, Izaak Rybal, General Secretary of the Bialystoker Center, and Mike Kremer, Vice-President, respectively expressed their views and participated in the discussions and debates.

Izaak Rybal, in his presentation, offered his expert views and offered valued advice how best to be of help to the elderly of the Holocaust Survivors in their golden declining years. Committees for this inevitable purpose must be established in communities where these elderly live. Mr. Rybal, also described the great Bialystoker Center and Home for the elderly as a most important folks institution, of the very few remnants of the remaining Jewish Landsmanshaften.

Prefacing his speech of greeting, Mr. Izaak Rybal expressed his praise for the President, Benjamin Meed, for the unflinching service that he devotes to the survivors of the Holocaust. Mr. Rybal pointed out that due to Mr. Meed's leadership and initiative, the World Assembly of the Jewish Holocaust Survivors was of historic proportions — in 1981 in Jerusalem, in 1983 in Washington, and in April of 1985, in Philadelphia. All these get togethers were of invaluable importance. This brought about the *United Organization of the Surviving Jews* from the Hitler extermination plan, who now live in America. "Were it not for our dear president, Ben Meed", Mr. Rybal said, "we would not hold our meeting here, today, in Detroit, of the main leadership of the General United Survivor's Organization".

Mike Kremer, who was Vice-Chairman of one of the sessions, Monday morning, spoke of the many obligations we promised to undertake, not lip service alone, but fulfillment. Mike spoke with great emotion and conviction. He was confident that this Conference will produce results. People of will power and with resolutions, can move mountains.

The presentations of both Izaak Rybal and Mike Kremer were warmly and enthusiastically received.

ROSE SOLASZ'S IMPRESSIONS ABOUT THE TOUR TO POLAND

• By IZAAK RYBAL

When we arrived in Tel-Aviv from Poland, Thursday evening, October 10 at the Plaza Hotel special quarters were arranged for our group and Israeli landsleit and friends who joined us. This was especially arranged by Mrs. Rose Solasz who expressed a wish to convey her impressions of the tour.

Mrs. Solasz held her listeners spellbound, as they appear now; the inferno that the Nazis erected for the extermination of Jews. In those death chambers, though, now empty, one can feel the sorrow and pain — torture, that hover over the silent 'Hell'.

The people present were very attentive to the report from Rose Solasz. She said that she read extensively and heard plenty about the Jewish Churban — of develish inhumanity, over Polish Jewry and of our beloved Bialystok. Now, seeing with her own eyes, will never obliterate the gruesome nightmare from her mind.

Her description of Bialystok was equally moving and disturbing. Even though Rose is closely identified with all the activities at the Bialystoker Center, where her husband, Sam, serves as President, it would seem that she was well informed about Jewish life, anxiety and misery prior to and after World War II, nontheless, this tour registered a most horrifying life's experience that will never be erased. She had read and heard about the pulsating Jewish life in Bialystok, and now, she saw a lonely and empty cemetery . . . There are no Jews; not even a remnant.

More painful, was her visit with Sam to Knishin. She had heard from Sam all about his hometown, and now only a memory. The pain is deeper and the sorrow even greater.

Wherever she traveled Rose photographed the places and made notes. She did this in order to show and tell her children, family and friends of all that she had seen so that they might believe. They, too, must remember, and dare not forget. We heard Mrs. Solasz say that it would be well for our children to visit and see what she had seen, for it is equally important for them to know and remember. Mrs. Solasz is a native American, as most of us know.

he could not recognize the area. Of the old homes nothing remained. New homes replaced the old. Where his family's home stood, now remains bare. Only, the orchard remained fruitful, and alas no family to enjoy it.

Sam continues; near their former home he encountered an elderly Polish woman who lived there before the War. The woman recognized him and rejoiced seeing him, yet was withdrawn. Presumably, she recalled with sorrow what had happened to the Jews of the village. She brought over other Poles of the neighborhood, mostly elderly, who remembered Sam's family. They came to see the guest from distant America, as if from Mars. They politely expressed their sorrow for him. This, in no way, diminished Sam's deep pain and complete sorrow.

The other episode took place at City Hall .He came to the 'Magistrat' of Knishin, to find family documents. He was introduced to a Lady Natchalnik, (officer) who immediately recognized him. She had been a classmate of Sam's sister. They reminisced the days of old . . . Sam relived the past; and it was a bitter pill to swallow. It seemed that every nook and crevice mourned with him. Sam, was the one and only Jew in Knishin representing three thousand corpses, yet, unforgettable *Kedoshim*. Upon leaving, the extreme sorrow accompanied him, and will never leave him.

Sam Solasz in summation says the following. "The most shocking and painful experience registered on my wife, Rose. She is a native American. This was her maiden visit to Poland." She was at his side all the time. She had read about the Holocaust. Now, she was a living witness to total extermination and destruction. Her heart cried together with Sam in Knishin, later in Auschwitz, Treblinka and other similar inhuman sights. *"Total Churban. Where was the civilized world?" There is a shrug of the shoulder – no answer. Who cares about the Jews?*

We jews, we pain, and care!!

A VISIT WITH ROSE AND DAVID GOLDBERG

It is most pleasant to get together with our good friends, Rose and David Goldberg, whenever we come to Florida. This time, too, when we arrived to arrange for the Annual Memorial Service, we called on Rose and David and asked them to join us. The highlight of our visit is to spend time with these wonderful friends. My wife Moly, Rubin Bindler and I are always grateful for their hospitality.

This time, Rose and David invited us, most graciously to dinner and we enjoyed a beautiful evening together. It also afforded us the opportunity to inform them of the progress of the Bialystoker Center which is so close to their hearts, to which they and the whole family, beginning with the first generation — the Rosenthals — have contributed so generously.

We are exceedingly pleased that this involvement has rubbed off on Gary. And, now, extends to the fourth generation, the unforgettable Bar-Mitzvah. May this chain of generations continue and prosper, ever forging a new link in our blessed association.

THE GREAT BIALYSTOKER SPIRIT CONVEYED TO TRANSYLVANIA

• By ROSE E. BLAU
Secretary

When, four years ago, I started working at Bialystoker Center and Home, I thought it was going to be but another temporary job to pay my bills. Well, it did pay my bills, indeed, but moreover, it gave me a sense of pride and belonging that I had never found in any other place which I had worked at before. For, at Bialystoker Center and Home, people are indeed warm and polite, with their residents and their staff alike.

Working for a reputable organization like the Bialystoker Center and Home is a unique experience for me like for the rest of the staff. But, more importantly, having the privilege to work directly with a respectable man like Mr. Izaak Rybal, the General Secretary of the institution, has gained for me personally a lot of prestige. Mr. Rybal, through his own diligence, dedication, honesty, great wit, and incommensurable kindness, has always been a great example to follow, a nice boss to work for, and a good friend to rely on.

Although I come from Transylvania, I feel deeply connected to the great Bialystoker spirit, which I have come to know through the Home, its various functions, the correspondence with its membership, the *Stimme*, through my work. I carried this spirit with me, over to my hometown, last summer, when I visited my mother. In the Fall of 1984, she visited me here in New York — *my sweet, frail, yet so brave, dear mother.* She was for the first time abroad, and on her own. But then, what wouldn't a parent do to see her only child! To fill her wish, I took her to all the places my father — may he rest in peace — had seen a year before her visit to New York. Above all, she wanted to visit the Bialystoker Center and Home, where Mr. Rybal, General Secretary, Mrs. Myra Bailin, Administrator, and the staff had greeted my father so warmly. The several stops that my mother made at the Home were, indeed, rewarding. Like my father once, she was always most welcome, and she returned home with her mind at ease knowing that her daughter was part of such a good place like the Bialystoker Center and Home.

No wonder that during my stay with my mother last summer, people, who through my parents already had a pretty good image of the Bialystoker Center and Home in New York, wanted to find out more details from me. I told them about the humanitarian concern of our organization for the elderly, for the State of Israel, and all Jewish causes. As I was talking, my listeners' faces brightened up with contentment. It is so good to know that in my hometown, the modest, remaining Jewish community is very proud of my affiliation with the Bialystoker Center and Home in New York.

SAM SOLASZ'S TRAUMATIC VISIT TO HIS HOME SHTETL KNISHIN

•By ITZCHOK BLIMES

It is a traumatic experience when a Jew returns to visit his home of birth in Poland after an absence of many years. His childhood, his youth, his adolescence; familiar places, family, and their residence, old friends, places of youthful pranks, etc . . . All come rushing back to one's mind and sensitive heart.

More so, when one returns in the post-Holocaust period, he finds a deep chasm. Nothing . . . All is gone, as if it had taken a flight. All is destroyed. He sees with his naked eye a complete *'churban'. No family, no friends, no Jews and no HOME* . . . The blood pressure rises, eyes are filled with tears, uncontrollably. The village, is the same, but with no Jews. What a sharp pain!! It is literally a stab in the heart. One who had undergone the Hitler inferno, of this devil's advocate, sees *'Gehinom'*. Now, coming back; seeing once again, the whole impact of the tragedy, one turns numb and remains speechless.

This was the experience of Sam Solasz, President of the Bialystoker Center and Home for the Elderly, who visited his former shtetl Knishin bordering Bialystok. As you will read in our Bialystoker Stimme, among other reports, that Sam Solasz and his wife Rose, toured with a group of 29 from the Bialystoker Center the latter part of September to London, Poland and Israel.

For each of the 9 people of the group who were in Poland and, mainly, Bialystok, to restore the desecrated Bagnowki Cemetery, it was a traumatic experience, as is described in a revealing article by Izaak Rybal. Even those who did not go with us to Bialystok had the same reaction in other parts of Poland. During the entire flight to Israel and thereafter, each of the tourists to Poland in his own way, described the harrowing, torturous, unbelieveably nightmarish experience in Poland. Generally, and principally, in Bialystok. It remains unforgettable, which will haunt us for a long time.

So much more, was this an indelible experience for Sam and Rose Solasz. After 4 decades since the second World War, Sam returned to Knishin, where his cradle stood, curious to know what happened to his homestead; the unforgettable home of his dear father and mother, Shamai and Esther and their eleven children. Lamentably, all of them were murdered by the Nazis. Sam alone survived from the once large family.

We recall that Sam, too, as a young man, repeatedly was at the gate of death by the hand of the Nazis, and repeatedly eluded their evil design upon him. It was short of a miracle, fantastic to believe. He even resorted to disguising himself as a Christian, wearing a cross around his neck. This helped him to leave and return to the Ghetto bringing scraps of food to the starving Jews awaiting liquidation. Finallly, when he was caught, and while being transported to Treblinka, he managed to jump off the death-train, living to tell the tale. The *will* to live was very strong, never abandoning hope. He fled to the woods, joining the Partisans.

In retrospect, forty years later, Solasz finds himself in his home shtetl Knishin, where it all started for him. He arrived in Knishin by cab together with his wife, accompanied by Henry and Dina Sarna of Los Angeles. The short trip of one hour seemed like an eternity. Arriving at his destination his eyes dimmed. He looked around, and reminded himself how the village looked in comparison to the present. It was most unbelievable.

Sam and Rose Solasz with a Polish neighbor prior to the war.

סעם און ראָז סאָלאַש, מיט אַ פּוילישער שכנ'טע פון פאַר דער מלחמה

Before, three thousand Jews dwelled in Knishin, equal to the Polish population. There were streets, alleyways, Jewish homes, synagogues, institutions and various other organizations. There was a pulsating Jewish life and culture. Now, nothing: The JEWISH HOMES vanished . . . They were replaced by cooperative homes. The village is not recognizable. There is not a remnant of the three thousand Jews. Instead, 40 thousand Poles live there. A Jew who had lived there before the War, should he return, his heart would break from pain and anguish. How could this have happened? There is no answer . . . The same repeats itself in every town and village in Poland. It is most painful to accept this reality.

Arriving at this old home on Goniodzer Street,

Time marched on. Bertha felt isolated from Jews and Judaism. Her daughter, Ala, now an adult, married a Jewish scientist Leonid Freizman and a little boy was born to them. When Bertha was pensioned she moved with her family to Moscow. At that juncture in her life Bertha began to make great efforts to emigrate. She never looked upon herself as a Russian citizen.

It was clumsily forced upon her by the British. Not Russia, not Bialystok, her once happy home; surely, not any part of Poland, a land saturated with Jewish blood, a complete veil of tears. She had but one desire; her destination was Israel. This became her goal in life, and for her family.

"I am not Polish, nor Russian, she said, openly. I am a Jewish woman. Nothing else interests me. I want to return to my roots. I must not forget who I am, Israel must be my home, my real home."

All her applications to emigrate were turned down. However, she never lost hope. Bertha carried on her quest year after year to obtain her goal. In this determined struggle Bertha received encouragement and help from afar. To her aid came the 'Student Struggle For Soviet Jews'. In New York, the Bialystoker Center of 228 East Broadway, headed by General Secretary, Izaak Rybal. Congressmen, Bill Green, Steven Solarsz; Senators Alfonso D'amato and Daniel Patric Monihan and others.

Finally, after many attempts and hardships, the Soviet authorities gave in. Bertha Shachowski, her daughter, son-in-law and child obtained their exit visas from Soviet Russia to Israel, — Jerusalem.

Forty years of indescribable hardship were strewn all along with unbelievable impediments, often at the brink of death. Those were years of wandering hopelessness and, yet ever reaching out to hopefullness and yearning.

This much suffered woman, Bertha Shachowski and family now enjoy their reward, finally, a life of peace, of security and contentment, in the eternal city, Jerusalem.

REPORTS IN THE "FOLKS STIMME" ABOUT THE BIALYSTOKER CENTER

In the weekly *Folks Stimme* which appears in Warsaw, Poland of October 26, 1985, a lengthy report was published about the Bialystoker Center Tour in Poland, and, particularly in Bialystok. The report was written by Abrahm Kwaterka, editor of the publication, after meeting with Izaak Rybal, General-Secretary of Bialystoker Center and Home for the Aged. Concerning the tour of the Bialystoker Group there also was a news item in the Polish edition of the *Folks Stimme* on the third of November, 1985. The Warsaw *Folks Stimme* in Yiddish and Polish is published by the cultural-social farband of the Jews of Poland.

CONCERT AT LINCOLN CENTER A GREAT SUCCESS

Sunday, September 8, 1985 will long linger in the hearts and minds of all patrons who attended the most enjoyable benefit concert at the Lincoln Center sponsored by the Bialystoker Center and Home. "The Song To The New Year", as it was called, was a smashing success. This was the "Eleventh Annual Benefit Concert" arranged by our institution at Lincoln Center.

As always, we were pleased to see a surprisingly large attendance, which was most rewarding to us. Our dependable Bialystoker landsleit from New York and environs, friends of Bialystok, old friends and newly acquired friends, groups representing prominent organizations, including many others who wanted to enjoy the performance; an attendance of at least 3,000 people, comprised the audience at the Avery Fisher Hall of the Lincoln Center.

In the program, arranged by the well known theater personality Ada M. Einhorn, many prominent artists participated. The program included songs in Yiddish, Hebrew and English to thunderous ovations of the enthusiastic audience. The roster of artists included; Julie Budd, young and dynamic songstress; Ron Eliron, Israel's Master of Song; Sol Zim, renowned cantor and folk singer; and the incomparable clarinetist, Giora Feidman and his Klezmer Troupe, all conducted under the direction of Herb Bernstein and his famous orchestra, which accompanied the artists.

Sam Solasz and Izaak Rybal, President and General Secretary, respectively, of the Bialystoker Center and Home for the elderly, warmly greeted the audience. They stressed the many valuable services and functions of the institution for the great benefit to the resident. They equally praised and thanked the benefactors of the Center. One of the many functions is the annual concert which our friends support, for which we are most grateful, and hoping to merit continued support. Mr. Rybal introduced to the audience prominent leaders of participating organizations. Mrs. Myra Bailin, Administrator warmly greeted the audience in the name of the residents of the Institution.

It was an afternoon of great fulfillment and joy. Everyone felt that it was an afternoon well spent, and, especially, that the Bialystoker Center was highly praised and greatly helped. With well wishes for the New Year and with the expectancy of returning to the next concert in 1986 the people left in an uplifted mood.

Become Members of the Bialystoker Center and Home for The Aged

A ROAD LADEN WITH WOES OF A BIALYSTOKER LADY IN ISRAEL

We reprint an article by the writer I. Shmulewitz from the Forward, Friday, October 25, 1985 about the Bialystoker lady, Bertha Shochowski who together with her family left Moscow and now resides in Israel.

Editor

• By I. SHMULEWITZ

"And now I am in Jerusalem, the sacred city of Israel and of all Jewry. No one *can fathom my joy. Often it seems like a dream, but, no, it is real!! I walk through the streets and alleyways of the ancient city of our forefathers. I cry with joy, mother-dear, who can estimate my fortune?"*

These are the words of a Jewish woman, tortured by the Nazis. Her words are a composition of prayer. After the war when miraculously she survived Hitler's purgatory, she was banished to Soviet Russia, much to her dismay. For years she tried to extricate herself from the second hell to reach her final destination, — Israel. Finally, she achieved her goal. It was a long and arduous task, from Moscow to Jerusalem, filled with pain and tears.

This is one of many similar, tragic and dramatic episodes of our times, of anguish and sorrow that has enveloped our tortured Jewish brethren.

The source is Bialystok which boasted of a deeply rooted and proud Jewish commuinity, prior to the unparalleled Holocaust. In the thickly populated Jewish section on the Sienkiewicza Street No. 39, lived the family of Efraim and Guta Sokolski. Efraim operated a dye factory. It was hard work, and the family had to be supported. The daughter, Bertha Sokolski, was a student at the celebrated Zeligman's Gymnasium, in Bialystok.

At the outbreak of the Second World War at the end of 1939, Bertha was only 20 years old. Like her friends, she was in the full bloom of life, filled with hope and yearning for a promising future. Suddenly, all this was dashed to pieces, compared to a ship capsizing in the midst of a stormy sea.

When the Nazis entered Bialystok in the summer in 1941, Bertha graduated from Gymansium. When the Nazis drove all Bialystok Jews into the enclosed ghetto Bertha and her family were among them. Her father Efraim died before the war. When, in August 1943, the Nazis liquidated the ghetto, driving the Jews to the 'Final Solution', included Bertha's mother, sister and two brothers. Her awaited long and torturous journey was of extreme suffering and pain. Bertha, separated from her family, was in a transport-car together with other girls, and among them was a Jewish woman-doctor from Warsaw. When the girls discovered that their destination was Treblinka and awaiting them were the gas chambers and crematorium they decided to commit suicide.

One of the girls was Merke Shevach (now, in Israel) related: *"The sad truth; we begged the doctor to slash our wrists. We lined up and the doctor slashed our wrists with the razor-sharp knife. Twenty girls fell and lay like slaughtered chickens."*

Bertha did not succeed in this seemly easy death venture. It was *Bashert*, or destined, for her continued torture during and after the Holocaust.

Passing through various concentration camps, unfortunately Bertha lastly landed in the infamous

From left to right: Bertha Shochowski, son-in-law, Leonid Freizman and daughter Ala.

פון לינקס צו רעכטס: פרוי בערטאַ שאָכאָווסקי, איר איידעם לעאָניד פרייזמאַן און די טאָכטער אַלאַ

Bergen Belzen. Finally, in April 1945, she among many, was liberated by the British.

After her liberation, Bertha was hospitalized by the British because of severe illness. Upon recovery, the English looked upon her as an alien, of Bialystok and a Soviet citizen; so they sent her home — to Soviet Russia. A new unhappy chapter unfolded for her. She now found herself in Yalta, Crimea, in White Russia. There she married a Russian Jew, Gregory Shochowski. A daughter, Ala was born to them. In 1968 Mr. Shochowski died and Bertha alone reared her daughter.

FESTIVITIES HONORING LOUIS SILVER

A chosen large delegation from the Bialystoker Center and Home for the Elderly partook in the tribute celebration for our worthy landsman Louis Silver, dedicating an important pavilion in his name, in the Arbeiter Ring Home of New York This celebration took place, Sunday, September 22, 1985, at the Arbeiter Ring Home, 3155 Grace Avenue, Bronx. Approximately a thousand people joined in the celebration.

Honoring Louis Silver the Bialystoker Center was well represented by: Sam Solasz, President; General Secretary, Izaak Rybal and his wife, Molly; Chairman, Board of Directors, Sol Krim and wife, Ethel; Controller, Harold Talin and wife Lorna; Administratix, Myra Bailin, and Director of Nursing, Florence Lookretis.

The first part of the celebration of the morning was out of doors while the second part took place in the spacious auditorium at a festive luncheon. Among the participants were the leaders of the Arbeiter Ring and from various sections of the organization, representing numerous chapters of the organization; groups from trade-unions; representatives of Yiddish Cultural Institutions; Supporters of the Home, and personal friends of Louis Silver.

Commencing the festivities, Jerald Landsman, President of the Arbeiter Ring Home warmly welcomed the guests. The young folks songstress, Ruth Baron sang the Hatikvah and the American National Anthem. Messages of greeting were given by: Dr. Barnet Zumoff, President of the Arbeiter Ring; Stanley Simon, Bronx Borough President; and Robert Abrams, Attorney General of New York State. They all praised Louis Silver for his devotion to the institution and his able service which demonstrates these positive results.

As is known, our friend Louis Silver is a native of Zabludove, arrived in America in the early twenties. From the very beginning he has been associated with the Bialystoker Center and our landsleit. Louis Silver taught many years in the Arbeiter Ring schools and authored many useful textbooks, occupying many important posts in the Arbeiter Ring leadership. Thirty years ago, when the Arbeiter Ring Home was built he assumed the leadership and has since served as its executive director with great distinction.

In the early years, Louis Silver was active as cultural director of the Bialystoker Center and presided over *our annual memorial assemblies* for our martyred brethren. Having become absorbed in the Arbeiter Ring Home it became impossible for him to actively serve us, however, his interest in the Bialystoker continues unabated.

The second part of the celebration, at the luncheon there were brief talks given by trade union

Standing right to left: Sam Solasz, Louis Silver, Sol Krim, Molly and Izaak Rybal, Florence Lookretis. Sitting, right to left: Harold and Lorna Talin, Ethel Krim and Myra Bailin.

עס שטייען פון רעכטס צו לינקס: סעם סאָלאַזש, לואיס סילווער, סאָל קרים, מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי, פלאָרענס לוקריטיס. עס זיצן פון רעכטס צו לינקס: העראָלד און לאָרנאַ טאַלין, עטל קרים און מיירא בעילין

leaders, Congressmen, and leaders of the Arbeiter Ring. All praised Louis Silver for his devotion and geniality. It was pointed out that this Arbeiter Ring Home under his leadership is the finest achievement of the Organization, observing its 85th Anniversary.

The new *'Louis Silver Pavilion'* is a symbol of modernity. It will enable the Home to greatly improve the service for the sick residents and to accept many more of the elderly. The Arbeiter Ring Home which opened its doors in 1951 with 54 residents now has 500.

During the hours of the morning in the out of doors and in the afternoon in the auditorium, all the guests, including the friends from the Bialystoker Center, all felt like one happy family who paid deserved homage to a dear friend and landsman, Louis silver; concluding on a note of song of the Arbeiter Ring Theme: *"All For One And One For All."*

BUY AND HELP US PUBLICIZE THE NEW BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

FROM THE DESK OF OUR ADMINISTRATOR

REPORT ON THE SURVEY

• By MYRA BAILIN

At the beginning of each year, we undergo, as does every nursing home in New York, an inspection by the New York State Department of Health, in order to maintain our license.

The purpose of the survey is to evaluate the care given; for there is an ever increasing concern on the part of the government to both save money and protect the well-being of the patients. As a result of this marked interest, with each passing year, the survey becomes more and more stringent. As a matter of fact, the survey process itself is undergoing extreme modification in order to assure better maintenance of the standards established.

Regulatory agencies recognize, however, that nothing about a nursing home is more important than patient care. A home must be clean and well equipped and also offer a well-rounded program of high quality service to assist the patient in fulfilling his potential. The services which are evaluated and which impact on care include, but are not limited to, medicine, nursing, rehabilitation, therapy, dietary, housekeeping, maintenance, social service, pharmacuetical.

At present, the inspection process is divided into two parts: the first part, called periodic medical review (PMR), entails an intensive review of all charts, as well as general observation of patient care. Grooming, weight changes, accidents, are examples of the many factors taken into consideration initially. The result of the PMR determines how intensive the second part of the process survey will be. In any case, all of the aforementioned services are evaluated in depth during the re-certification process.

In order to guarantee that every aspect of care was properly reviewed, the Department of Health sent eight surveyors to evaluate our home. The team made every effort not to disturb care and/or our routine. Needless to say, however, they were very thorough. Their efforts and findings are most helpful to us and are used to establish and maintain our own goals for the coming year.

We are pleased to share with you the fact that Bialystoker Home and Infirmary for the Aged received an excellent report, possibly the best one in its history.

We also take this opportunity to acknowledge that it is only through the hard work and dedication of our staff, in particular our Medical Director, Dr. Albert Khaski, Administrator and department heads, that we can accomplish so much for our patients. The contribution of our employees, not only in time for survey, but also throughout the year, is highly valued and is a primary reason that the Bialystoker Center and Home has earned its fine and well-deserved reputation.

Sunday Brunch with Families of the residents, with department heads of the Home.

Bialystoker Home for the Aged is a traditional Jewish nursing home. To us people are important. We are as an extended family — patients, families, staff, know and sincerely care about one another.

With the intent of developing mutual understanding for each other's roles, we here, at the Home, revived a long forlorn tradition of having staff and family join together at a breakfast. For what could be a better ice-breaker than bagles and lox?

The breakfast held on Sunday November 17, 1985, was worthwhile for all those who attended. The Chairperson of the breakfast was Mrs. Myra Bailin, Administrator of the Home. In her opening remarks, Mrs. Bailin warmly greeted the entire gathering. She thanked everybody for having willingly given up their Sunday to participate in the event. She also explained, briefly, the meaning of the breakfast.

Then, Mrs. Bailin introduced the speakers: the department heads Albert Khaski, Medical Director, Florence Lookretis, Nursing Service Director, Mifa Rogoff, Activities Director, Bronia Skorka, Food Service Director, Cosimo Mastropierro, Maintenance Housekeeping/Laundry Director — and Mr. Izaak Rybal, General Secretary, and Mr. Sam Solasz, President of the Home. Each spoke of his/her function, and dedication to the Home and to the patients, and encouraged family contact.

Mr. Rybal pictured the history of our Home and the hard work and love that went into its deveopment. From this, one could see why all concerned feel so deeply attached and why we have gained such a good reputation worldwide.

Mr. Solasz gave to those present a synopsis of the Bialystoker trip to Poland and shared with them the deep emotions it brought forth, greatly moving those present.

After the short speeches, there was a question and answer session.

The breakfast-meeting was a success. Everybody who attended not only had a good time, but also felt the meeting was worthwhile and encouraged us to organize similar functions in the future.

My husband and two sons join me in wishing everyone a *happy and healthful Passover.*

Become Members of the Bialystoker Center and Home for The Aged

CHANUKA CELEBRATION AT BIALYSTOKER CENTER

Sunday, December 8, 1985, corresponding to Kislev 25, 5746, the first day of Chanukah, was festively celebrated in the well decorated auditorium of the Bialystoker Center and Home. It was an afternoon long to be remembered and cherished, until next Chanukah. A multitude of friends, members of the Boards of Directors and Governors, Ladies Auxiliary and families joined in this happy celebration.

The program was rich and most appropriate, befitting the occasion. Sol Krim, the perennnial chairman, ably presided over the program. His many introductions and quips were well received. President Sam Solasz in his capacity greeted the audience and wished them a Happy Chanukah. His report on the tour to Poland, particularly Bialystok and his hometown Knishin was well rendered.

Rabbi Max B. Posnansky spoke on the great significance of Chanukah, its deep roots in Jewish history. It is the people's celebration of universal and eternal Israel; the miracle of Jewish survival overcoming all odds. It represents the dedications of the Jewish people to all biblical ideals. Later, Rabbi Posnansky led the people in the blessing of the candles of Chanukah and Mo 'oz-Tzur.

Mrs. Bailin, administrator of the Bialystoker Center and Home extended greetings on behalf of the entire staff and residents. She briefly described the successful operation of our institution.

The songstress, Fay Nicoll, in concert offered a beautiful rendition in Hebrew, Yiddish and English.

From left to right: Rose and Sam Solasz, Myra Bailin, Rabbi Max Poznanski (making the candle-lighting prayer) and Joe Dines (holding the mike).

פון לינקס צו רעכטס: ראָז און סעם סאָלאַש, מאירא בעילין, ראַבאַי מאַקס פּאָזנאַנסקי (בענטשט די חנוכה־ליכט) און דושאָ דאַינעס, האַלט דעם מיקראָפאָן

As for Tachliss, the master of the occasion, Mr. Izaak Rybal, General Secretary of the Bialystoker Center and Home was called upon. It was expected and was greatly sensed from the heartwarming response of the people. There was more than complete sell-out of the candles of all the Menoroth, many times over. The term Chai, sprang to life and reverberated through the auditorium. It doubled and quadrupled. It was a complete success.

During the course of the beautiful afternoon mazal-tov was extended by Mr. Rybal to Mike and Hanna Kremer on their Fourthieth Anniversary. Mike who is vice-president of the Bialystoker, together with Hanna were surrounded by family and friends, and Grodner friends, all well wishers, with words of praise for them to continue in good spirit and best of health for many more years.

Congratulations and good wishes were also extended to our dear directors Regina and Sidney Sisun on their 39th Anniversary. Grodno and Bialystok united in a well wishing toast to Regina and Sidney.

The mazal-tov included Kay and Jack Beren on the birth of a grandson; to Harry and Chava Kostre on the birth of a grandchild. Everyone drank a toast of Lechayim to all the Baalei Simcha.

Elderly. When in June 21, 1931 The Bialystoker Center and Home celebrated the dedication of its great institution it was the *Somech-Noflim Society* who bought the *'Golden-Key'* to open its doors. It was a great gesture and merit well deserved, laudibly applauded; to open the gates of the half million dollar edifice.

Now, on the threshold of the Centennial Jubilee of the much famed Bialystoker *Somech-Noflim Society*, the remaning ranks sing the songs of praise to its 100 years of meritorious accomplishments, never to be forgotton. The ranks may have depleted but their support to the Bialystoker Center and Home continues as well as to other worthy organizations. The present day officers of *Somech-Noflim* preserve the glorious traditions of its founders, a chapter rich in the annals of Bialystok traditions.

The Bialystoker Center and Home and the Bialystoker Stimme, proudly record this auspicious anniversary and inform our landsleit of this moving event. We congratulate the officers of the great organization and urge them to continue in the humanitarian service which was set a century ago.

The present leaders of *Somech-Noflim Society* are: Abe Aberstein, President; Jacob Meller, Vice-President and Secretary; and Ralph Keshin, Treasurer; Alex Blumberg, Chairman of the Board.

CENTENNIAL ANNIVERSARY OF THE BIALYSTOKER SOMECH-NOFLIM

• By ITZCHAK BLIMES

It is a well established fact that Jews of Bialystok were among the first immigrants to arrive in America, coming from cities and villages of Eastern Europe. From the study of mass immigration by Jews to the shores of America, beginning with 150 years ago, we know that among the first developers and founders of Jewish settlements and way of life, which emerged as the greatest Jewish center, were Bialystok Jews.

Mindful of their past in Bialystok and with concern for the future, to maintain their dignity, to reconstruct their lives on Jewish foundations, our first landsleit in New York and in all parts of America, where they settled, organized landsmanshaften. These news organizations helped the oncoming arrivals in rooting themselves in the new life in America. It became a blessed ongoing process.

Wherever our newly arrived Bialystoker brethren settled they organized their own independent landsmanshaften, around which they clustered, as among landsleit from other Eastern European cities. The many organizations our landsleit founded are too numerous to mention, though very impressive.

The first, and most impressive, of all other later organizations that succeeded, was the Bialystoker Support Ferain, commonly known as, *Somech Noflim* – supporting the needy. They followed many other worthy organizations' complementing and supplementing each other. One noteworthy organization that was founded after *"Somech Noflim* was the Bialystoker Bikur Cholim — visitation of the sick, which occupied an important position among the Bialystoker landsmanshaften.

This year marks the *"100th Anniversary"* of the *Somech-Noflim*; the first of all, worthy Bialystoker organizations that immeasurably contributed to the welfare of Jewish life, including likewise the great Bialystoker Center and Home for the Aged at 228 East Broadway in New York, now, one of the most noteworthy and most useful of institutions in our midst.

With an *impressive membership of seven* — a holy number — *The Somech Noflim Society* was launched October 31, 1886 — an ambitious program by a handful of pioneers. It was, indeed, a modest beginning. Yet, from its inception, *"Somech-Noflim"* began to function, coming to the help of the most needy landsleit displaying acts of mercy and compassion. The beginnings were modest, however, with increase of help from devoted landsleit, the help and service multiplied. From modest monetary help, to finding apartments (flats, as they were called) for the new arriving landsleit, furniture, job finding etc. All this and more to make the *"Grine Landsleit'*, welcome in their new surroundings, and alleviate their burden. This service alone would have sufficed. However, the *Somech-Noflim Society* set for itself a goal to help her many needy landsleit at home in Bialystok, supporting various institutions; the elderly; the orphans; the sick as well as Talmud Torahs and Schools. To raise these funds it staged many gatherings and entertainments and approached the landsleit collectively and individually.

It is important to relate that when the Bialystoker Home "The Moshav-Z'keinim" was under construction on the East Side, the *Somech-Noflim Society* was among its prominent supporters, raising large sums of money, and have become among its most active members to this very day.

There is no wonder that the *Somech-Noflim Society* has become most popular and beloved by all the landsleit, here and abroad. In its exemplary service to humanity at large and to organizational activities. When landsleit were on strike for better working conditions as well as increased salaries, they could depend on help from *Somech-Noflim*. Jewish culture and periodicals, loans, interest free, were their concern. Visiting the sick, was their great mitzvah, which they called 'Nightwatch'. As the organization branched out in its multi-faceted services, in all directions, its prominence continued ever to be highly regarded and respected, reflecting honor and pride among Bialystoker everywhere.

We recollect, the summer of 1906, after the tragic pogrom in Bialystok, *Somech-Noflim* was among the very first in America to bring aid and comfort to the victimized who were brutally attacked. There was wholesale loss of life and property. The help was continued after the First World War. In 1926 reports reached New York about the sad economic plight of the Jews of Bialystok and in all of anti-semitic Poland. The Bialystoker Center conducted an emergency fund raising campaign to aid Jews of Poland. At that time *Somech-Noflim* had 3 thousand dollars which it had collected from its members for the purpose of celebrating its 40th Anniversary. The membership unanimously decided to send all this money to help feed the hungry Jews in Bialystok; and they, instead, held their banquet serving bread and herring. This act aroused all our landsleit and the entire Jewish Community.

With gratitude we record the magnificent assistance rendered by the *Somech-Noflim Society* toward the Bialystoker Center and Home for the

to Greenville, South Carolina and with the couple of thousand dollars which he had salvaged from what had been a small fortune, he opened a hole-in-the-wall store and started all over.

I was in high school then. After graduation I went to Clemsen College (now University), worked my way through by establishing and operating a news bureau for the school, and in 1935 with a diploma in hand, I got a job as a reporter on The Greenville Piedmont for $10 a week.

I was soon made city editor and raised to $35 a week and when I married in 1937 that was bumped to $45. My wife had been Esta L. Solomon of Charleston, South Carolina and she came of an extremely orthodox family, Rabbi David Karesh of Columbia, who had married my parents, was supposed to marry Esta and me, but he became ill — and so instead of four rabbonim presiding, we had only three.

Someone asked me recently if I had any complaints about my 49 years of marriage. I jokingly said, *"Only one. When I was making $45 a week Esta used to save five bucks a week. She no longer does."*

To capsule matters: Three years after marriage, I received a Nieman Fellowship at Harvard. Then World War II broke out and I came out to the Pacific where I started the Pacific edition of The Stars & Stripes and was its first editor and (Army) officer-in-charge.

After the war I was a managing editor in New Jersey and San Diego, then for almost 10 years editor of the New Orleans Item before returning to Hawaii in late '58, a few months before Statehood. I've thus been Editor in Chief of The Honolulu Advertiser for 27 years. Now close to 72, I plan semi-retirement in a year and a half.

I want to write a history of The Honolulu Advertiser, which was founded in 1856. My wife and I wanted to travel more. And we went to spend more time with our son and daughter and our four grandsons, and with my sister, Kay, who with her husband Jack Greene lives in New Orleans.

We also went to visit a Bialystok cousin, Genia Wilson, who with her husband, Mark, both survivors of the Holocaust camps, lives in Hurleyville, NY.

Our son, Steve, is a career U.S. Senior foreign Service Officer, who has held posts in Argentina, Mexico, Romania, Washington and is now in his fourth year at the American Embassy in Lisbon, Portugal as Public Affairs Counselor. He and his wife, Carol, formerly an attorney with the Securities & Exchange Commission in Washington, have two sons, 12 and 10.

Our daughter, Jerri, has two sons here in Honolulu, both with Biblical names — *Geffen* (from Bo-ray Prie A-Geffen, "Fruit of the vine") and *Gabriel,* 9 and 7.

Jerri, in traveling through Europe some years ago, caught a train from Warsaw to Bialystok, to try to find the cemetery in which my father's parents are buried. She could not find anyone who could or would speak either English or French (She has since learned Hebrew at an ulpan in Israel). So she left Bialystok saddened and frustrated. Later I saw a book which indicated that almost all such cemeteries had been destroyed. But I still have pictures of my grandparents' tombstones, from earlier years.

Life has been good to me in large measure because my parents set a good example and provided me with decent values, as Esta's parents did for her. We've tried to impart those values to our children and grandchildren — and in that sense, they carry on the heritage of Bialystok in their daily lives.

THE SHABBAT-HAGADOL BIRTHDAY OF HONORARY PRESIDENT RUBIN BINDLER

The well beloved and eminent Honorary President of the Bialystoker Center and Home for the Aged, Rubin Bindler, annually observes his birthday on Shabbat-Hagadol preceding Pesach, in a most unique manner, which portrays the man and his ideal.

Since Pesach is the *'Festival of Freedom',* recalling our ancestors' redemption from Egyptian bondage, Mr. Bindler has used his birthday to solicit his family and friends, instead of personal gifts to him, to make worthwhile contributions to the Bialystoker Home. In that way at the Seder, our *'Elderly'* may festively enjoy the festival of freedom.

It is good to retell, that Rubin Bindler is of the earliest of Pioneers and among the builders of the Bialystoker Center and Home. His service is incessant, and his devotion ever greater. He is both respected and admired. His seasoned advice is always sought.

In connection with this beautiful tradition Mr. Bindler, almost dutifully, conducts a one man campaign, on his birthday, Shabbat-Hagadol to which his family and a host of friends contribute. We are enormously grateful to him. We wish our much respected Honorary President Rubin Bindler, long life, good health and cheer. May he continue enjoying great Nachas, in full measure from his family and the Bialystoker Center.

BUY AND HELP US PUBLICIZE THE NEW BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

MY BIALYSTOKER ROOTS

• By GEORGE CHAPLIN
Editor In Chief
The Honolulu Advertiser

George Chaplin has been a journalist for 50 years. He has been President of The American Society of Newspaper Editors (1976-77), serving as spokesman for nearly 1,000 editors, and is on the American Board of Directors of the International Press Institute. He received a Nieman Fellowship, the highest academic award in American Journalism, at Harvard, 1940-1.

His national honors include the initial Scripps-Howard Foundation Award for *"Outstanding service in the cause of a Free Press,"* two John Hancock Awards for economic reporting; a Headliners Award for feature writing; two overseas press club citations for reporting on China and Japan; a Champion Media Award for articles on U.S. — Japan relations.

In Hawaii, he chairs the Board of Governors of the federally financed East-West Center; heads the Governor's Advisory Council on Foreign Language and International Studies; and is on a number of Civic Boards. He recently chaired the 25th Anniversary of Congregation Emanu-El, including a successful $250,000 capital fund drive. He has been decorated by the governments of Japan (1985) and Italy (1958) for furthering international relations.

His biography appears in *Who's Who* in America, *Who's Who* in the World, *Who's Who* in World Jewry; and Men of Achievement (Cambridge, England).

Hobbies: Reading, photography, travel, and jogging.

When I was a kid, my dad gave me advice: "Love this country. Treat other people the way you'd like for them to treat you. Work hard. Try to amount to something."

That's a credo which I've tried to follow. I'm grateful to my father who left us at 84 in 1971 — for being a role model I could try to emulate with great pride.

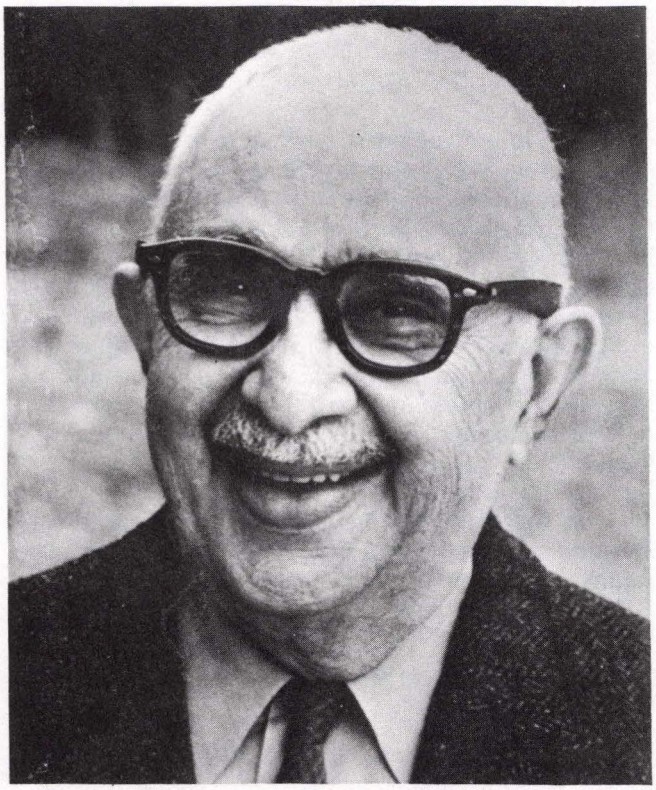
He was just a teen-ager of 15 when he left Bialystok and made the long sail across the Atlantic, passing by the Statue of Liberty on the final path to Ellis Island 81 years ago.

Morris Chaplin (after some immigration functionary arbitrarily cut off the beginning and end of his last name, Tschaplinsky) was one of 16 million immigrants who passed through Ellis Island between 1892 and 1924 — carrying *"their satchels on their shoulders and hope and courage in their eyes."*

He went to work in a shoe factory near Boston, attended night school and learned to read, write and speak English. My mother, who was Netty Bojarski before Ellis Island changed it to Brown, came from Vilna as a girl of 14, and went to work in the sewing plants on New York's Lower East Side.

A girlfriend asked my mother to change jobs and come to the Triangle Shirtwaist factory where she worked. The day my mother was to report to her new job she had a bad cold and stayed home. That was the day of the infamous Triangle Shirtwaist fire, in which 146 workers, mostly girls, perished in the blaze or threw themselves from upper-story widows. Had my mother gone to work, this article probably would not have been written.

A Bialystok boyhood friend of my dad's, Max Citron, lived in Columbia, South Carolina and he wrote my dad saying, in essence, *"Me Ken Dort Machen Ah Leben."* Thus it came about that I was born in Columbia in April, 1914.

Morris Chaplin, father of George Chaplin, was born in Bialystok on July 15, 1888 and died in Greenville, South Carolina July 20, 1971.

מאָריס טשאַפּלין, דער פאָטער פון דזשאָרדזש טשאַפּלין, געבוירן אין ביאַליסטאָק דעם 15טן יולי 1888, געשטאָרבן דעם 20 יולי 1971, אין גרינוויל, סאַוט קאַראָלאַינאַ

My dad first was a house-to-house peddler. From that he progressed into a small store and, in time, into a shoe wholesaling business which had 10 salesmen on the road. But the Great Depression and his partner's appetite for tablestakes poker, at which he lost large sums, threw the company into bankruptcy.

It was a time when many people simply gave up, not my dad. He put my mother, my sister and me into our Hupmobile, drove 120 miles northward

service. Then, Sam Solasz expressed his painful impressions on the visit to Auschwitz and Treblinka and reported on the renovation of the Bagnowke Cemetery, in memory of our beloved martyrs. In my own address, I gave a full report on the activities of the Bialystoker Center in New York, its various important projects in Israel, and its publication, *The Bialystoker Stimme,* which keeps Bialystoker landsleit everywhere in close contact.

Mike Kremer, in his turn, spoke in the name of Grodner landsleit. He focused on the important Grodner-Bialystoker association and mutual service, and made an appeal for the continued support of our beloved, endangered Israel. Several other speakers took the floor. Joseph Dobryman related on our visit to Bialystok and the new project in Tel-Hashomer Hospital. Dr. Tuvia Citron spoke about the horrors of Hitler's war and the destruction of Jewish life in Bialystok.

With much warmth and hearty greetings spoke our dear friend, Attorney Shosh Shachan. Shosh is the daughter of our prominent landsman, Shlomo Garber. Shosh was born in Kiryat Bialystok where her father still resides as a very active member. She also as a lawyer, represents the Bialystoker Center from New York, in the newly formed committee of the Foundation in Israel. She praised the New York Center very highly for devotion and allegiance to Israel and for all the projects donated to Tel-Hashomer. She asked that the New York Center help the various needs of the institutions in Kiryat Bialystok.

At the end, Attorney Zvi Klementinowski stressed the importance of unity among Bialystoker landsleit, and praised the accomplishments of the Bialystoker Center from New York.

Joy Accompanied By Sorrow

It was most exciting for all of us, Bialystoker, to meet, at the reception, our recently liberated landsfrau, Bertha Shachowska, from Soviet Russia. I was quite unaware that Mrs. Shachowska was in the hall. However, when Mr. Yerushalmi called me by my name, Mrs. Shachowska came over to me right away, to thank me personally and the Bialystoker Center of New York for our role in her making aliyah. An article on this subject by the well-known writer, I. Shmulewitz, appears on page 12 of the current *Bialystoker Stimme Edition.*

In her address, Mrs. Bertha Shachowska related, in touching words, her forty years experience in the Soviet Union, where she, her daughter, son-in-law, their kids had lived completely isolated from the rest of the world. Neither the mail, nor the packages sent by the Bialystoker Center of New York, ever reached her. After all the time of despair and hope, she is now happy to live, thanks to the help of her many Bialystoker supporters, with her family in Jerusalem.

In Elat

Our trip could not be considered complete without visiting the magnificent city of Elat. My wife, Molly and I, and a few others in the group who had been in Elat in the past, relived the anticipated moment of sublime effervescence and universal freedom emanating from every spot of this unique place in the world. Besides, the development and growth of Elat from one year to another is absolutely phenomenal.

We stayed in Elat three days, spending our nights at the sumptuous King Solomon Hotel, and our days visiting various points of attraction. Thus, we went to Taba Path, a point of dispute between Israel and Egypt, and stopped at the hotel there, which was crowded by tourists from all over the world. They all came to Elat, attracted by its unequalled climate and beauty, and, of course, by its famous 'copper mines'. We also stopped at the nearby Kibbutz Yatvata, whence the most delicious yogurt is being exported to all four corners of the world.

The night of October 17, we departed from Lod Airport to New York. As usual, the outcome of our trip left us totally contented. As the organizer of many trips to Israel, I have invariably been pleased with each and every one of them. This trip, which I organized together with Joe Dines, Vice-President of Bialystoker Center, whose energy and time were invaluable, proved to be another rewarding success. It was good to hear words of praise about it from all participants in the trip. We carried along with us fond memories from Israel. And, we look already forward to our future trips to Israel, for they mean not only self-enjoyment, but also tremendous help to our dear motherland.

An Expression of Gratitude To Rebecca Rosenthal And Her Agency For Arranging Our Tour

Concluding my article, I wish to express my heartfelt thanks to my fellow tourists and to our worthy landsfrau Rebecca Rosenthal for so well organizing and streamlining our significant tour to London, Poland and Israel.

All our tours over the years have been under the arrangement and personal watchful eye of the well-established "Max Rosenthal Travel Agency" and now, under the personal direction of Rebecca Rosenthal. Her personalized service with a smile registers a lasting impression on all participants.

This time, and surely not the last, our group, composed of 29 people, who left the latter part of September 1985, and whose trip included Poland, demanded, more than ever, special preparations. All this was carried out by Mrs. Rosenthal and her staff, who showed their professional expertise. All this makes the "Max Rosenthal Travel Agency" on 853 Broadway, New York, N.Y. 10003, so unique.

equipment, *a one-million donation* in memory of our devoted landsman, Lazar Shabry-Shabrinsky, by his family, his nephew Carl Shabry, and faithful friend, Felicia Dresner. We all felt greatly rewarded to see the big improvements, which were made possible at Tel-Hashomer, through the contributions so far by Bialystoker Center of New York, the Club of Grodner Friends, and various individual Jewish philanthropists. Of all the contributors Dr. Modai remarked, Bialystoker Center and Home from New York, ranks among the first.

The New Important Project

Dr. Modai took us then to the place where the new wing for handicapped children will rise. This building, together with a general educational plan, will be, according to Dr. Modai, highly instrumental in helping these innocent young victims of retardation grow physically and mentally, thus preparing them for measured activity and self-help. At the site of the project, there already exists a plaque with an inscription which acknowledges the sponsorship of Bialystoker Center and the Grodner Friends of New York.

At the ground-breaking ceremonies, all the participants of our group signed their names on an appropriate piece of parchment. With the date and exact description of the project's purpose added, the parchment was closed in a metal box, which was placed into the opened foundation. Brief speeches followed, extolling the Bialystoker Center and Grodner Friends of New York, for their invaluable involvement in the project. Dr. Modai's speech was especially moving. We were assured that the project would be completed by no later than November of 1986. Naturally, a special delegation from Bialystoker Center will attend the festivities. Mention must be made of a special group of three prominent professors who attended the ceremonies, representing Tel-Hashomer Hospital, namely, Bob Simin, Z. Bazli, and Bernie Cohen; the latter acting as the spokesman.

With the ceremonies over, we were treated to a very fine meal in the banquet room of Tel-Hashomer. We all drank *L'Chaim* over a toast to the success of the project. Dr. Modai, once again, expressed the hospital's gratitude to Bialystoker Center and Grodner Friends.

A greeting of welcome was also expressed to us by Professor Bob Simin in the name of Tel-Hashomer.

On behalf of the Bialystoker group, Sam Solasz, Izaak Rybal, and the project's honorees — Mike Kremer and Joseph Dines — responded warmly to Dr. Modai's praise for our institution. Each member of the group received a fitting plaque recognizing his or her contribution to the project,, as well as in other past projects. *"Tachliss"* was not overlooked. Nettie and Joseph Dobryman from Chicago donated *$5000*; Rhoda and Leo Edelstein: *$1000*; Raya and Charles Feigenblatt: *$1000*; Dina and Henry Sarna from Los Angeles: *$500*.

It is worth mentioning that the above enumerated individuals had already donated considerable funds for the same purpose, at the Waldorf Astoria dinner on May 5, 1985. Raya and Charles Feigenblatt, who is also President of the First Pilizer Benevolent Society, pledged *$15,000* on behalf of the organization towards another future project. In conclusion, Mike Kremer presented Dr. Modai with an additional $15,000 check for the project, from Bialystoker Center and Home in New York. Besides the individual plaques, Bialystoker Center and Home of New York received a plaque in recognition of the continued support it has extended to Tel-Hashomer Hospital in Tel-Aviv. The entire festivity was captured on both photographic and moving picture tape. The film lasts about two hours.

A Visit To Kfar Tabor

Wednesday, October 9, the Mayor of Kfar Tabor, Mr. Micha Goldman, invited our entire group to tour the small town. We saw, once again, the projects that had been built with our aid, which, some of us had not yet seen, namely: the Day-Care Center for Children whose mothers work during the day, built in 1980 in the names of Molly and Izaak Rybal; and, the Medical Center built in 1981, in the names of Rose and Sam Solasz. We were all pleased to find that in both centers cleanliness and professionalism prevail.

Then, we all spent a great time over a savory banquet arranged by Mayor Goldman. I was deeply touched to receive, during the luncheon, a special cake, brought in by the group from Tel-Aviv and presented to me by Sam Solasz and Micha Goldman. The cake and the accompanying inscription were a most elegant token of appreciation for my devotion to the group in Poland. Our trip to Kfar Tabor was especially meaningful for the first-time visitors of the group. Upon our departure from Kfar Tabor, everybody in the group left money for the purchase of toys and other necessary items for the children.

With Our Bialystoker Landsleit

Thursday evening, October 10, the Farband of Bialystoker in Israel held a reception in honor of our group, in the Tichon (Gymnasium), at 76 Weitzman Street, in Tel-Aviv. This school carries the name of our founder, David Sohn, and has adopted our beloved city of Bialystok. A group of Bialystoker landsleit from Tel-Aviv and other Israeli cities also attended.

Our friend, Zalman Yerushalmi — the dearest and oldest leader of Bialystoker in Israel — chaired the reception. He warmly greeted all of us and called on Sam Solasz, Izaak Rybal, Mike Kremer, Joseph Dobryman, Zvi Klementinowski, Att'y M. Einat, Dr. Tuvia Citron, and Michael Flicker of Kiryat Bialystok to grace the dais.

In his greetings, Zalman Yerushalmi praised the Bialystoker Center of New York for its great

all of the material will be circulated among Jewish organizations in New York, Cleveland, Boston, Washington, and wherever they may be involved in support of various Jewish causes.

On our way from Auschwitz to Warsaw, we stopped in Krakow — the city where, before the war, there was a large Jewish community. The great law-codifier, the celebrated Ramo, Rabbi Moses Isserles, lived there. His synagogue and Beth Din still stand. We visited that, and other vestiges of the past Jewish life in that city. We returned to Warsaw on Wednesday night, and we bid a warm farewell to Max Ratner and his family, who were leaving for the United States early the following morning.

Thursday morning, October the 3rd, I visited the office of the Jewish newspaper, "Folks Stimme", and had a lenghty talk with its editor, A. Kwaterko and associates. I told them about the Bialystoker Center and our visit to Bialystok. Mr. Kwaterko said that they were aware of our Center's important activities and association with Bialystoker landsleit everywhere. I also spoke with members of the Jewish Cultural Association and the Jewish Historical Institute.

While I was having the discussions at the newspaper, the rest of our group visited all the places relevant to the past Jewish life and places of Jewish destruction in Warsaw. Included in their tour was the bunker at Mila 18 — the former headquarters of the Jewish Resistance in the Warsaw Ghetto; the Ghetto Monument, created by the famous Jewish sculptor, Nathan Rappaport, as well as other significant places.

From Sorrow To Joy

The time had come for us to leave Poland and continue our trip to Israel. On the same Thursday night, we flew from Warsaw to London, first, to meet with the other sixteen Bialystoker, who had arrived in London, a couple of hours before us. The entire group of twenty-five people spent four days in London. We stayed at the Strand Palace. We went sightseeing, visited two synagogues, went to the theater, and a concert. The ladies, of course, went shopping.

The second group of 16 people who joined us in London, included: Sylvia and Joe Dines, Ethel and Sol Krim, Molly Rybal, Masha and Gary Lynn, Kay and Jacob Beren, Raya and Charles Feigenblatt, Rhoda and Leo Edelstein, Diana Medvedev, Bella Kaye, Lillian Manishor, Hannah & Mike Kremer and Regina & Sidney Sisun came straight to Israel.

We spent our last evening in London, in a big kosher restaurant. The ambiance was most pleasant. Impressions about our trip to Poland were shared.

Sunday, October 6, we flew by El Al from London to Tel-Aviv. At Ben Gurion Airport, we were greeted by a group of landsleit and friends who live in Israel and are active in the Bialystoker Landsleit Farband. We drove off to the Plaza Hotel, where we had made reservations earlier.

The day we arrived in Tel-Aviv opened up a new phase — of great joy and high expectations in our journey. Meeting with the Bialystoker landsleit, participating in the ground-breaking ceremonies at Tel-Hashomer, visiting numerous, wonderful places of our dear motherland, seeing the countless improvements achieved since our visit last year, filled every day of our twelve-day stay in Israel with tremendous happiness and satisfaction. As usual, we came back to New York fully contented.

At The Festivities In Tel-Hashomer

Tuesday October 8, our entire group of Bialystoker from New York, together with guests from Israel, departed for Tel-Hashomer Hospital, in Tel-Aviv. Our mission was to participate in the groundbreaking ceremonies of a new project — for Israel's handicapped children — to be erected by the Bialystoker Center in New York with the help of the Grodner Friends. As is already known, a special committee was appointed to raise, and successfully did so, *one-hundred-thousand dollars* for this project, at our banquet of May 5, 1985, at the New York's Waldorf Astoria Hotel. The project will carry the names of our Vice Presidents and their wives, Mike and Hanna Kremer, and Joseph and Sylvia Dines, in recognition of the meritorious service to our institution. Dr. Moshe Modai, Deputy Director of Tel-Hashomer Hospital, was the guest speaker at the banquet.

When we arrived at Tel-Hashomer Hospital, we were warmly greeted by its Deputy Director, Dr. Moshe Modai, and other important hospital officers. We were escorted on a tour of the old barracks which will still be housing the handicapped children before completion of the new project. Nevertheless, the children are being taken care of with unfailing warmth and love.

Then, Dr. Modai took us through the various departments in different buildings of the Tel-Hashomer Hospital. We contemplated the new, modern facilities, which came as an impressive surprise to those who had not seen them before.

Above all, Dr. Moshe Modai pointed out the disk for catscan machine, which the Bialystoker Center and Home, upon the initiative of its esteemed President Sam Solasz, helped to acquire. During the war with Lebanon, Mr. Solasz visited Israel. Upon his return to New York he explained to the members of the Bialystoker Center the importance of such a catscanner and set things in motion to obtain it. Now, we also admired the incubator for newly born children; x-ray machine; heart monitor; all purchased through the good will of Molly and Izaak Rybal, Diana Medvedev, Mrs. Anna Kiviat, and others. Dr. Modai explained in detail the functioning of these machines.

At Tel-Hashomer Hospital, we also visited a complete floor with new pulmonary treatment

In Warsaw, Max Ratner and I were most anxious to meet our popular landsman, the scholar and historian-researcher, Dr. Shimon Datner. To our chagrin, we were informed that Dr. Datner was sick and unable to meet with us. Max Ratner left for Dr. Datner a copy of the *Bialystoker Yizkor book,* which he had carried along with him.

Tuesday morning, October 1, in the company of **The Ratners** and Dr. Leszczynski, we left for Bialystok in a rented bus. On the way, we stopped in several places, Auschwitz included. We rejoined the rest of the group in Bialystok. At 10:30 A.M. we all gathered at the Bialystoker Magistrate, where we were warmly greeted by the City President, Tadeusz Naczas. In his remarks, Tadeusz Naczas reviewed the history of Bialystok and the role played by the Jews in its development. He spoke about the vast improvements at Bagnowke Cemetery and about the restoration of the 1906 Pogrom Monument. He presented us with a new album of Bialystok, relating in writing and picture the story of the city. Mr. Sam Solasz, President of the Bialystoker Center and Home, responded in a brief, moving speech in Polish. Mr. Solasz recalled his plight during the war. He emphasized the purpose of the trip — to make improvements at Bagnowke (Cemetery) possible. Mr. Solasz, in the name of the Bialystoker Center in New York presented the city with a check, which its president, Tadeusz Naczas, gratefully accepted.

I, too, spoke briefly in Polish, on behalf of Bialystoker Center, thanking the magistrate for the service rendered at Bagnowke. I also thanked the Director of the Ministry of Religion, Tadeusz Dusik, for his interest in our matter.

Finally, Mr. Max Ratner spoke in English. He said that he had left his hometown, Bialystok, sixty years ago and settled in America. He expressed his sentiments upon his return to the old town. Along with him, Mr. Ratner continued, came several young members of his family to see where the family once lived — the city today empty of Jewish life, alas! Lastly, Mr. Ratner presented the City President with the *Bialystoker Memorial Book,* published by the Bialystoker Center in New York City.

Following, Joseph Dobryman spoke in Polish, on behalf of the group. He, too, presented a *Yizkor Book,* this one to the representative of Wojewodztwo County, who was there to greet our group. One Yizkor Book we left with Dr. Anatol Leszczynski to hand over to our landsman Tadeusz Dusik who, due to illness, had been unable to come from Warsaw for the reception.

At The Gravesites Of Our Dear Departed

After the reception by the Magistrate in our honor, we proceeded to Bagnowke. At the cemetery, deep sorrow enveloped all of us while viewing the ancient graves of the Bialystoker Jews, among them many of our own families. How it hurt to find that many monuments had vanished, while others were overgrown with grass, though, sporadically grass would be cut; maintaining the cemetery in good shape.

Despite it all, we are pleased to see that, under the guidance of the Bialystoker Magistrate, a tall fence was built around the Bagnowke Cemetery, within the two-year period, as agreed. Our continuous correspondence with the city of Bialystok and the outlay of money, which came largely from our generous landsman Max Ratner, at last proved worth their while.

After our visit to Bagnowke Cemetery, the bus took us on an extensive tour through Bialystok. There, each of us had a different place of nostalgia to visit. Grief-stricken, we saw empty spaces or replacements where once there had been our favorite homes and landmarks.

On our return trip from Bialystok to Warsaw, our group stopped once more in the village of Tiktin and in other places. It is simply impossible to describe our innermost sadness when visiting these old historic places, which are now devoid of Jews and Jewish values — a complete chasm. Rose and Sam Solasz, accompanied by Dina and Henry Sarna (on the latter, there is a separate article in this *Stimme*) went on to Knishin, the former residence of Sam's once large family. Tuesday night, weary and overwrought, we returned to our hotel in Warsaw.

In The Valley of Lament

Wednesday morning, October the 2nd, our group traveled by bus from Warsaw to Auschwitz. We were joined by other tourists, among them the well-known Yiddish writer and editor of the Jewish Press in Brazil, Mr. David Marcus, and his wife. During our several hours ride, we passed through towns and villages which used to be predominantly Jewish. Not a single trace of Jewish history did we see.

The visit to Auschwitz and Birkenau, where the raging Nazis had murdered millions of Jews, was most painful. We saw the barracks, mountains of shoes, valises, eye glasses, etc. . . . of our cremated folks; awesome reminders of the terrible Himmler time. For most of us who in the very same places had helplessly witnessed the destruction of their dear ones and themselves had miraculously survived horrible tortures afflicted upon them, the visit to Auschwitz and Birkenau was a traumatic experience.

Our dear landsman, Max Ratner, and his accompanying family painfully captured this moment. His nephews and nieces had heard and read much about the death camps. They had listened to many authoritative lectures and seen likewise many documentaries on the Holocaust. Nevertheless, they said, there is no substitiute for an eye witness. This time, they saw all of it with their own eyes. They filmed every spot, set on tapes word for word, the stories told by surviving landsleit. And

BIALYSTOKER STIMME

Published by the

BIALYSTOKER CENTER & BIKUR CHOLIM, INC.

228 EAST BROADWAY • (212) 475-7755-7756 • NEW YORK, N.Y. 10002

NEW YORK APRIL, 1986 No. 338

A MISSION OF SORROW AND JOY

• By IZAAK RYBAL

General Secretary of Bialystoker Center and Home for the Aged

Our Dual Goal

The trip to Poland and Israel by a group of representatives of the Bialystoker Center, in the fall of 1985, had a dual goal. On one hand, we went to Poland to visit our hometown Bialystok and to inspect the improvements made in the Bagnowke Cemetery. On the other, we went to Israel to participate in the groundbreaking ceremonies of an important project to be built at Tel-Hashomer Hospital, with the support of the Bialystoker Center.

The first group departed by British Airways, from New York, on Saturday night, September 28th, and consisted of: Nettie & Joseph Dobryman from Chicago, Dina & Henry Sarna from Los Angeles, Rose & Sam Solasz, Bubby & Velvel Schubak, and myself. All of them are devoted members of the Bialystoker Center and Home.

Arriving in London, we were transferred to a smaller British Airways plane, which flew us to Warsaw on September 29th. At the airport, we were greeted by the Polish travel agency — "Orbis" — and a group of Landsleit — Dr. Anatol Leszczynski of Warsaw, Ephraim Kissler from Gdansk, Shimon Bartnowski and Hershel Yalowski from Bialystok. together, we all went to the grand "Europeiski" Hotel.

As we were flying in the giant jet, from New York to Warsaw, via London, our group sat together all the time, each being absorbed in his own thoughts, yet, all sharing the same emotions. The thought that we were heading for Poland haunted us. All of Polish-Jewish history of one thousand years; the beautiful communities and the institutions that were established by our people; and, especially, Bialystok, whence our roots stem, with a dense and throbbing Jewish population, our near ones and dear ones — all exterminated by the satanic, sadistic Nazis. It is a painfully hollow feeling.

Sunday afternoon, we walked through the streets of Warsaw to observe the changes. The streets, the buildings — some old, some new, even nicer than before — people everywhere, but Judenrein; heartbreaking. We spent a sleepless night. Our thoughts turned to Bialystok.

Monday morning, September 30, I remained in Warsaw, awaiting the arrival of our prominent landsman, Max Ratner, from Cleveland, and his family. He was anxious to join us on our visit to Bagnowke. I arranged for a bus to take us to Bialystok, and later on, to take the entire group to Auschwitz and vicinity.

In Our Former Home

Meanwhile, eight of the group, without me, set out on Monday morning from Warsaw to Bialystok, by taxis. On their way they stopped at the infamous Treblinka, now converted into a memorial museum surrounded by thousands of stones, all representing the destroyed Jewish communities. They also went to Tiktin, where the ancient synagogue, too, was converted into a museum. Throughout the journey we were accompanied by our good and dear landsman, Shimon Bartnowski, one of the very few Jews residing in Bialystok.

Arriving in Bialystok, our group went straight to the hotel. In the evening, they toured the city, once so well known and beloved to them. They reminisced their youthful past. The heart missed a beat. Like everywhere else in Poland — no Jews; only a depressing void. Visiting Petrashe, Nowosiolke, Ogrodnitszke, and other places, where there are mass-graves of thousands of murdered Jews of Bialystok and environs, was a heartbreak. The "Thursday" and "Sabbath" Jews were killed on Ogronitszke.

Early Monday, the first day of Sukkos, accompanied by Dr. Leszczynski, I went to the famous Nozik Synagogue in Warsaw, on Twarda 8. There were several minyanim of worshippers with a fine cantor officiating. The Jews rejoiced with me. They were eager to know about American Jews. We had a friendly chat after the services. Toward evening, Max Ratner arrived, with his son Raymond, a nephew — Michael — and two neices — Helen and Debora Ratner. They came for two days. In the evening, all of us visited the 'Pawiak', where the Nazis murdered many Jews. We also visited the Ghetto Monument and, again, the Nozik Synagogue. Monday night we went to the Jewish National Theater, to see Sholom Aleichem's play, *"Dos Groise Gevins"*. Most of the audience, we noticed, was non-Jewish, and listened, by means of earphones, to a Polish version of the play.

CHILDREN OF BIALYSTOKER LANDSLEIT ARE INVITED TO BECOME ACTIVE IN BIALYSTOKER CENTER

The leadership of the Bialystoker Center and Home for the Aged in New York has recently communicated with the members and landsleit concerning an important matter.

In the letter the Bialystoker landsleit are asked to send in the names and addresses of their children and grandchildren so that they may become active in the affairs of this great institution.

The Bialystoker Center preserves and continues in the traditions of the lamentably destroyed Bialystok at the hands of the Nazis. The Bialystoker Center and Home for the Aged enjoys the reputation in our community as one of the finest.

It is, therefore, important that the new generation, children and grandchildren of members and friends of the Center, preserve the rich heritage. We desire, the letter states, that the new generations proceed in the beautiful, humanitarian service, established and promoted by the older Bialystok generations.

Members of the Bialystoker Center and Home for the Aged, as well as landsleit and friends generally, are cordially asked to send in the names and addresses of their grown children and grandchildren, so that the Center may make contact with them concerning this very important project. Please, do not delay.

BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway
New York, N.Y. 10002

ENGLISH SECTION

A Mission of Sorrow and Joy .....Izaak Rybal 1
An Expression of Gratitude 5
My Bialystoker Roots .....George Chaplin 6
The Shabbat Hagadol Birthday 7
Centennial Anniversary of Bialystoker Somech Noflim .....Izaak Blumes 8
Chanukah Celebration at Bialystoker Center 9
From Desk Of Our Administrator .....Myra Bailin 10
Festivities Honoring Louis Silver 11
A Road Laden With Woes of a Bialystoker Lady, Now, In Israel .....I. Shmulewitz 12
Concert At Lincoln Center A Great Success 13
Sam Solasz's Traumatic Visit To His Hometown Shtetl, Knishin .....Itzchok Blumes 14
The Great Bialystoker Spirit Conveyed to Transylvania .....Rose Blau 15
I. Rybal and M. Kremer at Holocaust Meeting..... 16
Rose Solasz's Impression About The Tour To Poland .....Izaak Rybal 16
Famous Bialystoker Artist — Benn .....Nahum Sores 17
Jews in Bialystok Seek Relatives And Friends 18
42nd Bialystoker Memorial Assembly in Melbourne 19
Activities of Grodner Club 20
Our Insitution 20
Painful Echoes: Poems of Holocaust .....Luba Krugman Gurdus 21
Our Home And Its Activities For The Residents ..... Mifa Rogoff: Activities Director 22
New York Telephone Letter of Thanks and Praise 23
Obituaries..... 24
Letters To The Editor 25
I Believe — Poem .....Bernard Gevertzman 25

Published by the Bialystoker Center
228 East Broadway, New York City
Editorial Committee — Izaak Rybal, Editor

PHOTOGRAPHS OF GREAT TOUR ON PAGES English: 29, 30, 31, 32 Yiddish: 41, 42, 43, 44

PASSOVER ISSUE

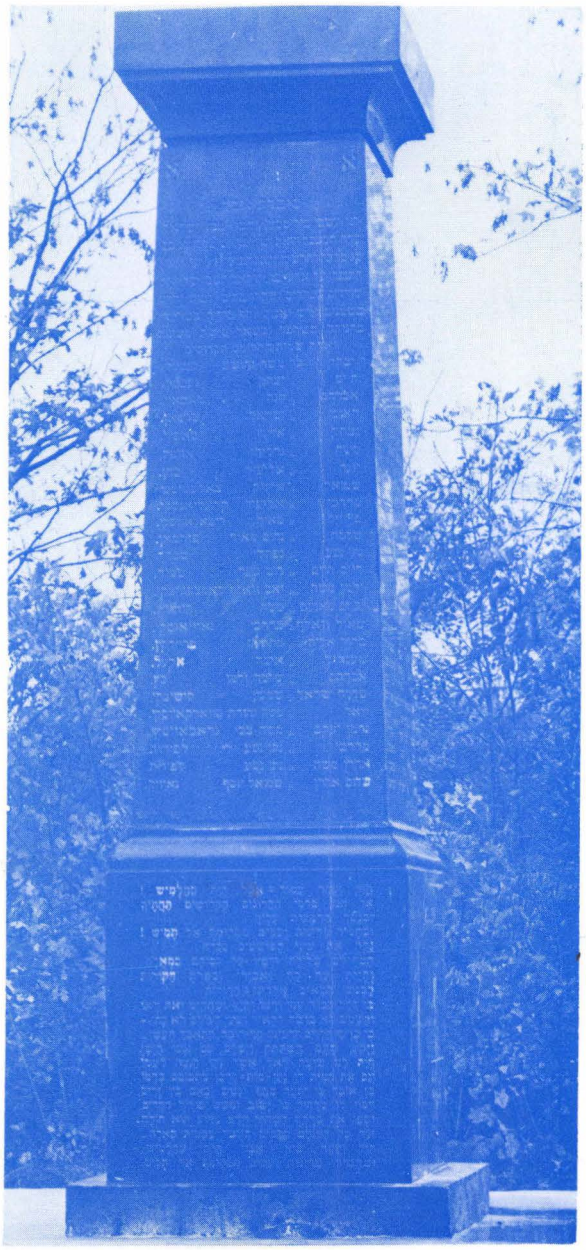
BIALYSTOKER STIMME

Published by the

BIALYSTOKER CENTER & BIKUR CHOLIM, INC.

228 EAST BROADWAY • (212) 475-7755-7756 • NEW YORK, N.Y. 10002

NEW YORK APRIL, 1986 No. 338

The newly reconstructed monument on Bagnowki Cemetery in memory of martyrs in the horrible pogrom of 1906. The huge marble monument was destroyed by vandals some time ago. Now, the magistrate of Bialystok restored this monument. They also have made some improvements on the old-cemetery, and have erected a new fence.

דער נייַ־אויפגעשטעלטער מאָנומענט אויפן בית־עולם „באַגניאָווקע", אין אָנדענק פון די קרבנות בעתן גרויסן פּאָגראָם אין יאָר 1906. דער גרויסער שוואַרצער מאַרמאָרענער מאָנומענט איז מיט אַ צייט צוריק געווען צעשטערט און צעשניטן פון וואַנדאַלן. איצט האָט דער מאַגיסטראַט אין בּיאַליסטאָק ווידער אויפגעשטעלט דעם מאָנומענט, גלייכצייטיק אויך געבראַכט אין אָרדענונג דעם אַלטן בּית־עולם, ווי אויך אויפגעשטעלט אַ נייַעם פּאַרקאַן.